

TAMPEREEN YLIOPISTO

Arja Korhonen

Suomi pikkuveljen silmin

Kolmen virolaisen päivälehdän Suomi-kirjoittelun diskurssianalyttistä tarkastelua

Tiedotusopin pro gradu-tutkielma
Toukokuu 2007

TAMPEREEN YLIOPISTO
Tiedotusopin laitos

KORHONEN, ARJA: Suomi pikkuveljen silmin.
Kolmen virolaisen päivälehdessä Suomi-kirjoittelun diskurssianalyttistä tarkastelua

Pro gradu-tutkielma, 94 sivua, 13 liitesivua
Tiedotusoppi

Toukokuu 2007

Virossa Suomi on medianäkyvyyden osalta suurvalta. Tutkielmassani selvitän millaista Suomi-kuvaa kolme merkittävintä päivälehteä, Postimees, Eesti Päevaleht ja SL Õhtuleht kirjoituksissaan rakentavat. Lehtitekstien retorisia keinoja analysoimalla olen tunnistanut ensisijaiset puhettavat, joilla Suomea ja suomalaisia merkityksellistetään, ja kriittisen diskurssianalyysin hengessä olen etsinyt niitä kulttuurisia ajattelumalleja ja ideologioita, joita puhettavat kantavat mukanaan. Muita keskeisiä lähtökohtia työssäni ovat kulttuurisen muistin ja kansallisen identiteetin käsitteet. Suomi-diskurssit ovat historiallisesti kehittyneitä ja ne poimivat ilmaisunsa kulttuurisesta 'lausumien arkistosta' jopa yli sadan vuoden takaa.

Aineistostani nousi esiin kolme suhteellisen tasavahvaa puhettavaa. Niistä yleisin, *mallimaa* luo Suomesta kuvaa skandinaavisena hyvinvointivaltiona, josta Viron tulisi ottaa oppia. Sen taustalla oleva historiallinen ajattelumalli esittää Suomen olevan kehityksessä edellä ja tekevän oikeita ratkaisuja. *Pikkuveli* taas haluaa haastaa Suomen, ja diskurssi konstruoi Viron ja virolaisten paremmuutta. Suomeen liitetään mielikuvia takapajuisuudesta, välinpitämättömyydestä ja hyväksikäytöstä. *Heimodiskurssi* korostaa läheisyyttä ja vertaisuutta luomalla suomalaisista ja virolaisista sisäryhmän ja Suomesta turvallisen selustan. Heimodiskurssi vaikuttaa lisäksi muihin puhettaviin ohjaamalla katseen nimenomaan Suomeen.

Kansallinen identiteetti rakentuu pitkälti vertailun varassa, jolloin siihen vaikuttaa tehdäänkö vertailuja ylös- vai alaspäin. Viron mediassa suomalainen turisti joutuu usein altavastajaaksi kun *pikkuveljen* identiteetti kaipaa vahvistusta. Erottautumisen lisäksi identiteettiä luodaan samais- tumisen kautta. Virolaisten kansallisessa identiteetissä suomalaisilla onkin poikkeuksellinen asema, jota esimerkiksi heimodiskurssin läheisyshakuisuus kuvastaa.

Viron 2000-luvun yhteiskunnallinen ilmapiiri muodostaa Suomi-diskurssien sosiokulttuurisen kontekstin. Puhettavat sisältävät vahvoja ideologisia painotuksia, jotka korostuvat kun kyseessä ovat kansakunnan ydinkysymykset, turvallisuus- ja talouspolitiikka. *Pikkuveli* ja *mallimaa* purkavat toistensa kuvia, ja niissä esimerkiksi Suomen suhteet Venäjään tai yhteiskunnallinen solidaarisuus konstruoidaan puhujasta riippuen joko kannatettaviksi tai vastustettaviksi arvoiksi ja valinnoiksi. Puhettavilla on siten linkkinsä vallitsevaan ultraliberalistiseen diskurssiin ja toisaalta sitä vastustaviin ääniin Virossa. Heimodiskurssilla taas on kansallista homogeenisyyttä vahvistava ulottuvuus, joka toiseuttaa suomenruotsalaiset ja implisiittisesti myös vironvenäläiset.

Sekä Virossa että Suomessa mediaa on syytetty naapurikuvan negatiivisuudesta. Määrällisen sisäl- lönerittelyn perusteella Suomi-kuva näyttää kuitenkin pääsääntöisen positiiviselta. Ristiriitaisen aineksen suuri määrä vihjaa keskenään kamppaileviin diskursseihin. Runsaasta uutisoinnista huoli- matta kuvaa voi silti pitää verraten ohuena.

1 Alkuasetelma	1
2 Näkökulmia tutkimuskohteeseen	2
2.1 Suomi-kuvasta ja kuvatutkimuksesta.....	2
2.1.1 Kuva ja lähikäsitteet.....	2
2.1.2 Naapurikuva.....	3
2.1.3 Media kuvan muokkaajana	4
2.2 Kulttuurinen muisti	5
2.3 Kansallinen identiteetti	6
2.4 Tutkimuskysymykset, johtoajatukset ja tutkimuksen kulku	7
3 Suomi-kuvan historiallisesta kehityksestä Virossa	9
3.1 Roolimallin rakentuminen.....	9
3.2 Säröjä ihannekuvaan	10
3.3 Kurkistusluukku länteen	12
3.4 Alas jalustalta.....	14
3.5 Asenteet mittauksissa.....	16
3.6 Yhteenvetoa Suomi-kuvasta	17
4 Metodologia	20
4.1 Diskurssianalyysistä ja diskurssin käsitteestä.....	20
4.1.1 Diskurssit ja ideologia.....	21
4.2 Retoriikantutkimus analyysin apuvälineenä	22
4.2.1 Retoriset keinot	23
4.3 Sisällönerittelystä ja tutkimusmenetelmien yhdistämisestä.....	25
4.4 Enemmän vai vähemmän aineistoa?.....	26
5 Määrällinen sisällönerittely.....	28
5.1 Aineistokorpus ja lehdet.....	28
5.2 Määrällisen analyysin tulokset.....	29
5.2.1 Kirjoitusten määrä.....	29
5.2.2 Juttutyypit ja kirjoitusten koko	30
5.2.3 Aiheet.....	31
5.2.4 Suhtautuminen	32
5.2.5 Lähteet.....	33
5.2.6 Lukijapalaute.....	34
5.3 Yhteenvetoa sisällönerittelystä	35
6 Palapelistä puhetavoiksi	36
6.1 Heimodiskurssi.....	36
6.1.1 Taistelupari.....	38
6.1.2 Ystävyys, yhteistyö ja avunanto.....	41
6.1.3 Samanlaiset suomalaiset	41
6.1.4 Heimotunnetta hangilla?	44
6.2 Mallimaadiskurssi	46
6.2.1 Talousmahti.....	49
6.2.2 Tomera EU-Suomi	50
6.2.3 Pehmeiden arvojen hoivayhteiskunta.....	53
6.2.4 Naisten maa.....	54
6.2.5 Kunnan kansalaiset	55

6.2.5 Kummalliset koiraturistit	57
6.3 Pikkuvelidiskurssi	58
6.3.1 Venäjän lieassa.....	60
6.3.2 Verotaakan ja ay-liikkeen ahdistamat	62
6.3.3 Epäluuloiset hyväksikäyttäjät	65
6.3.4 Juopot ja juntit.....	67
6.3.5 Intelligentti ihminen takapuoli paljaana – ironia retorisena keinona.....	68
6.3.6 Suomi-Viro maaottelu.....	70
7 Kuvat kontekstissaan.....	71
7.1 Suomi-kuva ideologisen taistelun välineenä.....	71
7.2 Suomettunut Suomi ja virottunut Viro.....	73
7.3 Käsi kädessä Eurooppaan?.....	75
7.4 Suomalaiset 'meinä' ja 'muina'	76
7.5 Hyvät, pahat ja rumat	77
8 Yhteenvetoa ja johtopäätöksiä.....	80
8.1 Diskurssien suhteista ja yleisyydestä	80
8.1.1 Diskurssien särmät	81
8.1.2 Diskurssien yleisyydestä eri lehdissä.....	82
8.1.2 Aiheet ja puhujat eri diskursseissa	83
8.2 Diskurssit ajassa: Suomi-kuvat 1992 ja 1997	85
8.3 Diskurssit tilassa: keskustelua yli Suomenlahden.....	86
8.4 Suomi-kuva uusiin kehyksiin – vaiko kehyksiin uusia kuvia?	87
9 Peräkaneetti.....	90
Lähdeluettelo	92
Liitteet	95

1 Alkuasetelma

Suomesta kirjoitetaan Virossa määrällisesti luultavasti enemmän kuin missään muussa maassa. Virolaisissa päivälehdissä Suomi saa Yhdysvaltojen ja Venäjän jälkeen eniten huomiota. Suomella on toisin sanoen näkyvyyttä. Mutta millaista?

Kymmenisen vuotta sitten median luomasta kuvasta ja sen vaikutuksesta oltiin varsin huolissaan molemmiin puolin Suomenlahtea. Virolaisia kismittivät suomalaisten iltapäivälehtien uutiset, joissa puhuttiin ilotytöistä ja rikollisuudesta, suomalaiset taas valittelivat virolaisten ynseyttä turisteja kohtaan ja kaikkiin lyötyä juntin leimaa. Nyt, 2000-luvun puolella virolaisia lehtiä selaillessa kirjoittelu vaikuttaa päällisin puolin varsin myönteiseltä tai vähintäänkin neutraalilta. Suhtautumisen selvemmin paljastava todellisuus aukeaa tutustumalla nettiportaalien ja verkkolehtien lukijapalautteeseen. Niissä Suomi ja suomalaiset usein hyvin kaksijakoisesti joko 'porotellaan' maan rakoon tai ylistetään taivaisiin. Pinnan alla siis kuohuu?

Lähemmin syynäytynä Suomi pistetään journalistisissakin teksteissä erilaisiin kehyksiin. Kun Copterlinen helikopteri putosi Tallinnanlahteen elokuussa 2005, ensimmäisissä uutisissa kerrottiin Suomen kiiruhtavan apuun, koska Virolta puuttuu valmius syvä sukellukseen ja teknistä kalustoa. Kun myöhemmin kävi ilmi, että Virolla sittenkin on sekä sukeltajia että tekniikkaa, suomalaisten väitettiin kitkerästi kahmineen operaation johdon käsiinsä. Uutiset raamittivat apuun rientävän Suomen, Viroa kehittyneemmän Suomen ja pomottelevan Suomen.

Kun lehdessä kirjoitetaan, että *Suomen ylpeyden ostanut Tallink nousi Itämeren valtiaaksi*, se kertoo mielestäni paitsi taloudellisesta kilpailusta maiden välillä, myös maaottelumaisesta voitonriemusta. Entä miksi juuri Kauniaista esitetään Viimsin vastineeksi eikä esimerkiksi jotain Tukholman, Pietarin tai Riian lähiseudulla sijaitsevaa rikkaiden lintukotoa. Miksi Viroa ylipäätään verrataan asiassa kuin asiassa juuri Suomeen?

Päätin kartoittaa Suomi-kuvan nykytilan tutkimalla miten kolme luetuinta virolaista päivälehteä, Postimees, Eesti Päevaleht ja SL Öhtuleht, Suomea ja suomalaisia merkityksellistävät. Halusin nostaa esille keskeiset puhutavat ja selvittää millaisiin kulttuurisiin ajatuskehikoihin ne ripustautuvat.

Yhtenä kipinä tälle työlle on ollut historioitsija Kari Aleniuksen ajatus siitä, että virolaiset ovat punninneet Suomea ja suomalaisia eri vaa'alla kuin muita ympäröiviä kansakuntia. Aleniuksen mukaan virolaisten ristiriitaisella Suomi-kuvalla on pitkät historialliset juuret, ja kiinnostuksen epätasapainosta johtunut toiveiden ja pettymysten noidankehä rasittaa virolais-suomalaisia suhteita yhä (1997, 23, 29-30). Eri puhetapoja ja ajatusmalleja diskursiivisesti tulkitessani käytin tukena kulttuurisen muistin käsitettä, ja naapurikuvan luonne johti myös pohtimaan kansallisen identiteetin rakentumista.

Tutkielmaa tehdessäni olen joutunut turvautumaan myös arkiymmärrykseeni. 'Kansatieteellistä' kokemusta ja kulttuurista esitietoutta minulle on karttunut Virosta jo yli 15 vuotta, ja palkkatyössäni suurlähetystön lehdistöyksikössä olen seurannut virolaisten tiedotusvälineiden Suomi-kirjoittelua viime vuodet lähes päivittäin. Ehkä suurin iltaisen pakertamisen kannustin onkin ollut tarve kääriä tuo silmien ohitse vilissyt aineisto siistiin pakettiin.

2 Näkökulmia tutkimuskohteeseen

Tutkimuksessani lähestyn Suomea, suomalaisia ja suomalaisuutta koskevia puhetapoja erilaisista teoreettisista näkökulmista. Tärkeimpinä lähtökohtina mainitsen kuvatutkimuksen sekä kansallisen identiteetin ja kulttuurisen muistin käsitteet. Kulttuurisen muistin osalta olen tukeutunut Pentti Raittilan tulkintoihin. Kansallinen identiteetti taas on laaja käsite, josta on runsaasti tutkimusta ja vaihtelevia määritelmiä. En ole pyrkinyt kaikenkattavuuteen vaan löytämään oman analyysini kannalta relevantteja rajauksia.

2.1 Suomi-kuvasta ja kuvatutkimuksesta

Kuvatutkimuksen kiehtovuus johtunee siitä, että kansakunnat ovat aina kiinnostuneita oman kansallisen luonteensa ainutlaatuisuudesta ja siitä miten muut meidät näkevät. Suomalaisia näyttää kiinnostaneen erityisesti, mitä meistä ajattelevat suuret ja vaikutusvaltaiset maat, varsinkin kauppakumppanit.

Virolaisten Suomi-kuva on monella tapaa poikennut siitä, millaisena muu maailma meidät on nähnyt. Esimerkiksi suurimmalle osalle Eurooppaa Suomi on historiallisesti näyttäytynyt maailman pohjoisena reunana Idän äärellä ja sen asukkaat outoa kieltä puhuvina alkukantaisina villeinä. Suomalaisia pidettiin naapurimaassa Ruotsissa vielä 1900-luvun alussa mongoliseen rotuun kuuluvina (Sihvo 1995, 9, 14, 18). Myöhemmin Suomi on nähty pelkästään Venäjän naapurina ja korkeintaan luonnonkauniina matkailumaana (Salminen 2000, 167). Samanaikaisesti Suomi-neito on ollut lähes autuaan tietämätön ihailijastaan Suomenlahden etelärannalla. Viro lieneekin ainoa maa maailmassa, jossa Suomea on aikojen saatossa katsottu alhaalta ylöspäin.

Vasta Euroopan Unionin jäsenyyden myötä Suomen julkisuuskuva on ratkaisevasti muuttunut, mutta sekään ei ole nostanut Suomea periferiasta keskemälle karttaa ainakaan Saksan kaltaisten napamaiden silmissä. Eeva Bode on pro gradussaan selvittänyt perusteellisesti Der Spiegel-lehden Suomi-kuvaa, jota on mielenkiintoista verrata omiin tuloksiini. Euroopan mahtivaltion ja köyhän naapurimaan erilaisissa tavoissa merkityksellistää Suomea paljastuu selkeä ero. Sen enempää ihailusta kuin kitkeryydestä ei ole saksalaisen eliittilehden diskursseissa tietoaakaan, sen silmin Suomi näyttää muun muassa ankeana ja alkeellisena, omalaatuisena ja eksoottisena ja jopa idealistisen idyllisenä. Yhtymäkohtia diskursseissa on vain Suomen kuvaaminen kehittyneenä skandinaavisena maana ja toisaalta Venäjän vaikutuspiirissä olevana (2002, 98, 109).

2.1.1 Kuva ja lähikäsitteet

Lienee tarpeen tarkentaa mitä tarkoitan kuvatutkimuksella, sillä tässä tutkielmassa ei ole kyse esimerkiksi valokuvien tutkimisesta – siitä huolimatta, että niitäkin löytyy aineistostani pari. 'Kuvan' semanttisesta hataruudesta huolimatta haluan liittää työni tähän, paitsi historian, kansainvälisten suhteiden ja sosiaalipsykologian, myös viestinnän tutkimuksessa vallinneeseen perinteeseen.

Luigi de Annan mukaan kuvatutkimus kiinnittää ennen kaikkea huomiota todellisuudesta syntyneisiin heijastuksiin, kuvaan, joka on syntynyt sen lähteen kulttuuripiirissä. Muodostuva kuva kertoo pääosin sitä konstruoivien omasta maailmasta, jolloin se on usein suhteessa oman aikansa kulttuurisiin intresseihin ja ilmiöihin (1991, 22 – 24). Olavi Fältin mukaan toisesta kansasta luotu kuva voidaan nähdä todellisuudesta kertovana pelkistykseenä. Kuva on eräänlainen tiedostamaton

mentaalinen kartta, joka esittää todellisuutta olematta kuitenkaan samalla tavoin todellinen kuin sen kohde (2002, 8).

Viitekehyksessä käytetään myös ilmaisia kansallisuuskuva ja massakuva. Kummallakin tarkoitetaan yleisesti jaettua käsitystä, jolle on muun muassa ominaista toisten kansallisten ominaisuuksien yksinkertaistaminen stereotyyppiseksi (emt., 9.). Yhtä hyvin voisi puhua myös mielikuvasta ja median osalta julkisuuskuvasta, journalistisesta kuvasta tai imagosta. Erkki Karvonen on täsmentänyt termien merkityseroa korostamalla imagon osalta sen esittävää, symboleita tuottavaa puolta ja liittämällä mielikuvan psykologiseen, viestejä vastaanottavaan toimintaan (1998, 32). Imagoa toisin sanoen luodaan, mielikuva muodostuu. Kuva liippaa liki myös representaation käsitettä, ja omassa tutkimuksessani ne esiintyvätkin synonyymeina. Eri määritelmien mukaan *re* presentaatio on jonkin asian symbolista tulkintaa tai (uudelleen) esittämistä (Lehtonen 2000, 45).

Siinä missä historiallinen kuvatutkimus näyttäisi korostavan kuvan mentaalista ja kognitiivista ulottuvuutta, representaatioiden tutkimisessa on keskitytty merkin ja tarkoitodellisuuden välisiin suhteisiin.¹ Metodologisikin eroja löytyy, kuvatutkimusta on usein tehty historiallis-kvalitatiivisin ja kuvailevin menetelmin, representaatioita puolestaan tutkittu diskurssianalyttisesti. Itse en näe mitään syytä sitoa käsitteitä metodeihin, ja pidän kuvaa diskursseissa läsnä olevana ominaisuutena.

Kun Suomi-kuvan todetaan muuttuneen, puhutaan itse asiassa uusista representaatioista, jotka ovat korvanneet vanhat. Ja jos kuva on ristiriitainen, se sisältää erilaisia, toisiaan syöviä representaatioita. Tässä mielessä kuvaa voisi pitää myös eräänlaisena metarepresentaationa – ainakin jos puhutaan vain yhdestä kuvasta. Siksi mielestäni on oikeastaan makuasia, puhuuko Suomea koskevista erilaisista representaatioista vai kuvasta, johon sisältyy ristiriitaisia ja moniäänisiä aineksia.

2.1.2 Naapurikuva

Kuvaa tutkittaessa tarkastellaan myös siinä tapahtuvaa muutosta. Omassa tutkimuksessani historiallisella kontekstilla ja ajallisella ulottuvuudella on merkittävä osuus. Olen selvittänyt sitä, miten Suomesta on Virossa luotu tietty kuva ja miksi se on luotu, miten kuva on muuttunut ja mitä tämä kaikki kertoo kuvan luojasta. On toissijaista miten 'oikea' tai 'väärä' tuo kuva loppujen lopuksi on.

Kuva toisesta on sitä pelkistetympi, mitä kaukaisempi on kohde, ja tiedon lisäksi siihen vaikuttavat mielipiteet, asenteet ja uskomukset (Fält 2002, 8). Kuva on pohjimmiltaan hyvin pysyvä, mikä perustuu osin siihen, että stereotyyppiä vahvistavat viestit hyväksytään helpoimmin. Mielikuvia tutkinut Erkki Karvonen puhuu vastaavasti tietorakenteista ja skeemoista, joiden läpi havainnot suodatetaan. Nämä 'odotuksen struktuurit' määräävät mitä havainnoinnin kohteelta ylipäätään odotetaan. (1998, 24, 31, 34)

Kuva voi kuitenkin muuttua, esimerkiksi dramaattisten, tunteita kuohuttavien tapahtumien tai kumulatiivisten, jatkuvien tapahtumaketjujen seurauksena (Fält 2002, 8-9). Näinhän suomalaisten Viro-kuvalle voi katsoa käyneen II maailmansodan jälkeen, kun läheinen naapurimaa pikku hiljaa sulautui ihmisten mielissä osaksi neuvostovaltaa. Virolaisten side Suomeen ei ohennut yhtä

¹ Kun Luigi de Anna nimittää kuvaan todellisuudesta syntyneeksi heijastukseksi, voisi kuvitella lähestyttävän heijastavan representaation käsitystä (ks Hall 1997, 24-26). Toisaalta esim. Fält on painottanut ettei kuvan totuusarvolla ole merkitystä ja lähestyy näin konstruktionistista representaation käsitettä ja diskurssianalyysin perusajatusta siitä että teksti on samalla sosiaalisen todellisuuden tuote ja tuottaja (vrt 2002, 9).

heikoksi, joskin epäsuorat kontaktipinnat vääristivät kuvaa varsin yksipuoliseksi. Yhtä lailla emotionaalinen ja kuvaa molempiin suuntaan muokkaava tapahtuma oli Viron uudelleenitsenäistyminen, joka mahdollisti suomalaisten ja virolaisten kanssakäymisen aivan uudella tasolla ja volyyymilla.

Muutokset ulottuvat silti harvoin kuvan syvimpiin, latenteihin kerroksiin, asioille vain annetaan erilaisia suhteellisia painotuksia eri aikoina. Erityisesti viholliskuvien osalta edelliset kriisit muistetaan seuraavien aikana, dramaattinen tilanne aktivoi vanhan kriisikuvan esiin, varsinkin jos sitä aktiivisesti vahvistetaan vaikkapa mediassa. (Wunsch 2002, 75) Kuvat ovat kaiken kaikkiaan laajempia ja pysyvämpiä kuin mielipiteet, jotka muuttuvat ajassa herkemmin.

Virolaisten ja suomalaisten käsityksiä toisistaan tutkinut Kari Alenius pitää naapurikuvan perusluonnetta lähes yhtä kestäväenä ja hitaasti muuttavana kuin etäisempien kuvien. Fyysinen läheisyys vaikuttaa kuitenkin kuvan sisältöön ja laatuun, kanssakäymisen runsaus johtaa kuvan monisärmäisyyteen. Syntynyt kuva vaikuttaa siihen, miten kansojen väliset suhteet kehittyvät edelleen. Kuvien ohjausvaikutus voi joissain tapauksissa olla hyvinkin suuri. Naapurikuva onkin Aleniuksen mukaan erittäin tärkeä tekijä, kun pyritään ymmärtämään Suomen ja Viron välisiä suhteita viimeisten 150 vuoden aikana. (2002, 54)

2.1.3 Media kuvan muokkaajana

Olen kerännyt tutkimukseni aineiston kolmesta virolaisesta päivälehdestä, joiden voi katsoa kuuluvan ns. valtajulkisuuden piiriin ja merkittävästi muokkaavan virolaisten käsityksiä Suomesta ja suomalaisista. Virolaisista 56 prosenttia katsoo päivälehden olevan olennaisia uutisten ja tietojen välittäjiä, niiden edelle menee vain valtiollisen televisiokanavan pääuutislähetys. Korkeasti koulutetuille, eli sosiaalisesti aktiivisimmalle ja yhteiskunnallisista prosesseista päättävälle ryhmälle päivälehdet ovat tärkein tiedostusväline (Vihalemm 2004, 449-450).

Suomen näkyvyys virolaisessa mediassa on varsin hyvä. Tutkimissani päivälehdissä Suomi sai 1993-2004 kaikista maailman maista kolmanneksi eniten huomiota heti USA:n ja Venäjän jälkeen. Vuonna 2004 Suomen osuus uutisoinnista oli 8,4, Venäjän 17,1 ja USA:n 15,6 prosenttia. Tarkastelujaksolla Suomen osuus pysyi vajaassa kymmenessä prosentissa, Venäjän osuus väheni ja USA:n kasvoi (Rutšikov 2005, 10, 12, 13, 44) Suomi on lehdille vakiintunut uutisaihe, kuten poliittisten, taloudellisten ja kulttuuristen siteiden pohjalta voi odottaakin.

Median kuva maailmasta on yksi todellisuuden representaatio. Näin myös Eesti Päevaleht, Postimees ja SL Õhtuleht valikoivat tapahtumia ja välittävät vastaanottajalle oman versionsa tapahtumista, ja tiedonvälityksen kuluttaja puolestaan tekee niistä omia tulkintojaan. Kolikon toinen puoli on taas se, että vakiintuneet representaatiot vaikuttavat journalisteihin, eiväthän hekään ole vapaita kulttuurin luomasta vankilasta.

Media on joka tapauksessa oleellinen tekijä, kun arvioidaan sitä miten ihmiset saavat tietoa muusta maailmasta ja mistä rakennusaineet muun muassa omaan identiteettiin löytyvät. Ihmiset ovat riippuvaisia mediasta symbolisena ympäristönä, jolloin se myös varsin pitkälle määrää maailmankuvaa. Täytyy tosin ottaa huomioon, että virolaisilla on myös muuta kokemusta suomalaisista esimerkiksi runsaan turismin ja omien matkojen ansiosta. Kolmen päivälehden konstruoimia kuvia Suomesta en tosin sanoen yleistäisi suoralta kädeltä virolaisten yksinomaiseksi Suomi-kuvaksi, vaikka uskonkin niiden merkittävästi sekä heijastavan että ohjaavan sitä.

2.2 Kulttuurinen muisti

Kuvan uusintamisen ja muokkaamisen prosessia lähestyn seuraavassa Pentti Raittilan käyttämän kulttuurisen muistin käsitteen avulla. Raittila tarkoittaa kulttuurisella muistilla ”kokonaisuutta, joka ilmenee kaikenlaisissa kulttuurisissa teksteissä ja jäsentää kulttuurin piirissä olevien puhetekoja ja muita käytäntöjä” ja joka koostuu tiedoista, myyteistä, ideologioista ja diskursseista. Kulttuurinen muisti ‘toimii’ sekä tiedostettuna että tiedostamattomana rakenteena sisältäen ”vuosisatojen aikana kertyneitä monikerroksisia ja ristiriitaisia aineksia, joista jotkut voivat olla hyvinkin pitkään latenteja ja huomaamattomia, mutta aktuaalistuvat yhteiskunnallisen tilanteen muuttuessa”. (2004, 39-40)

Kulttuurisen muistin käsite on oman työni kannalta kätevä apuväline, jonka alle mahtuu ajatus monista ristiriitaisista diskursseista ja toisaalta diskurssien historiallisuudesta. Käsitettä hyödyntäen esimerkiksi negatiivisten asenteiden lisääntyminen suomalaisia kohtaan 90-luvun puolivälissä voidaan nähdä virolaisten kulttuurisessa muistissa olevien historiallisten myyttien henkiin heräämisenä. Arvoitellessaan Suomen isoveliasennetta tai taloudellista uhkaa virolaiset tukeutuivat aiemmin syntyneisiin ajattelumalleihin.

Kognitiivisen tason lisäksi kulttuurisessa muistissa on tärkeää tietoisuuden affektiivinen, tunteita, haluja, pelkoja ja tarpeita kanavoiva puoli (emt., 41). Mielestäni sekä katkeruus että ihailu äärimuodoissaan edustavat näitä tunnetason tekijöitä virolaisten Suomi-kuvassa ja kulttuurisessa muistissa.

Kulttuurista muistia voi verrata muihin kulttuurintutkimuksen käsitteisiin, kuten mentaliteettiin tai myytteihin. Raittila juottaa kulttuurisen muistin myös Stuart Hallin artikulaatioteoriaan ja sitä kautta ideologian käsitteeseen sekä merkityksistä käytyyn kamppailuun. Niin kulttuurinen muisti kuin ideologiakin voidaan nähdä mielikuvista, käsitteistä ja asettamuksista koostuvana ajattelun viitekehystenä, joka yhtäältä ohjaa yksilön ja ryhmien toimintaa mutta ei toisaalta kuitenkaan sanele sitä. Kulttuurinen muisti on kuitenkin Raittilan mukaan ideologiaa ja myyttejä laajempi kehikko. Lisäksi se on käsitteenä selkeä korostamalla sekä *muistia* eli historiallista näkökulmaa että *kulttuurista* eli yksilötason ylittävää näkökulmaa. (emt., 41-42, 45, Hall 1992, 268-269)

Kulttuurisen muistin toimintaa voidaan selittää siten, että puhuessaan yksilö ikään kuin poimii ilmaisunsa käytettävissään olevasta yhteisestä kulttuurisesta ’lausumien arkistosta’. Samalla jokainen puhetapahtuma rakentaa uudelleen tätä arkistoa. Valentin Voloshinovia lainaten Raittila toteaa ettei kulttuurisia ajattelumalleja varsinaisesti peritä, vaan yksilö tavallaan pulahtaa ’diskurssien uusiutumisen virtaan’, johon vaikuttaa myös puhetapahtuman konteksti ja puhujan henkilökohtainen maailma. Tietyn puhetavan kulloinenkin aktuaalistuminen kulttuurisessa muistissa ei siis merkitse vanhojen ajattelumallien paluuta sellaisenaan, vaan niiden esiintuloa jatkuvasti uusiutuvina rakenteina. (emt, 44-46; Voloshinov 1990, 100-101)

Raittilan mukaan asenteet ovat mukana kulttuurisessa muistissa, mutta eroavat käsitteellisesti ajattelumalleista ja puhetavoista. Ajattelumallit vaikuttavat ihmisten asenteisiin ja vastaavasti asennoituminen vaikuttaa siihen miten ihmiset puheessaan käyttävät kulttuurisia ajattelumalleja. Tämä kuvaa myös mediadiskurssien ja niiden ulkopuolisten diskurssien suhdetta. Kulttuurisen muistin uusintamisessa journalismilla on keskeinen merkitys, erityisesti siksi että sen esittämät ajattelumallit kontekstoivat myös journalismin ulkopuolella tapahtuvaa ajattelumallien rakentumista. (2004, 303-304, 306)

Kulttuurisen muistin yhtenä piirteenä kannattaa huomata sen moniäänisyys, samakin teksti voi sisältää ristiriitaisia puhetapoja. Tämä näkyy myös virolaisten lehtien Suomi-kirjoittelussa, joissa erilaiset ajattelumallit törmäävät ja lomittuvat toisiinsa. Toinen kulttuurisen muistin merkittävä ominaisuus on sen valikoivuus ja kietoutuminen ideologiaan - mitä halutaan muistaa ja mitä ei.

2.3 Kansallinen identiteetti

Vaikka ihmiset identifioituvat monenlaisiin ryhmiin, kansallisuutta voi pitää yhtenä merkittävimmistä identifioitumisen välineistä. Kuvatutkimus liittyy sikäli melko saumattomasti kansalliseen identiteettiin, että kuva toisesta kansasta on samalla käsitys erilaisesta etnisestä ryhmästä, jota verrataan omaan ryhmään.

Kansallisen identiteetin monista tasoista tarkastelutapaani sopii parhaiten kulttuuriin perustuva yhteisöidentiteetti. Pasi Saukkosen mukaan kansallista identiteettiä voidaan tarkastella tilaulottuvuudella tai aikaulottuvuudella. Tilaulottuvuudessa ovat keskeisiä juuri ne tekijät, jotka erottavat yhteisön muista: ”Identiteetti ei voi rakentua tyhjiössä vaan se vaatii vertailukohteen, Toisen, josta erottuminen synnyttää minä-identiteetin.” (emt., 39-40, 49). Pekka Pällin sanoin toisista puhuminen aktivoi oman ryhmän olemassaolon (2003, 183).

Aikaulottuvuus puolestaan kattaa ne kriteerit, joiden nojalla tietty kansa pysyy ’samana’ vaikka kaikki sen jäsenet vaihtuvat. Se suuntautuu usein menneisyyteen, mutta myös tulevaisuusperspektiivi on tärkeää (Saukkonen 1999, 49.). Kulttuurisen muistin voi katsoa mittaavan kansallisen identiteetin aikaulottuvuutta menneisyyteen päin.

Kansallista identiteettiä pidetään yllä erilaisilla puhetavoilla, joista merkittävimpiä ovat siis vertailuun perustuvat diskurssit. Näin Suomeen, suomalaisiin ja suomalaisuuteen liittyvät diskurssit rakentavat väistämättä myös virolaisten kansallista identiteettiä. Tutkimukseni diskurssianalyttisessä osuudessa pohdin miten ja missä yhteyksissä suomalaisten ja virolaisten samaistumista ja erottautumista uutisteksteissä tuotetaan. Se, millaisia suhteita kansallisuuksien välille rakennetaan, on ratkaisevaa kansallisen identiteetin kannalta. Virolaisuus näyttäytyy erilaisena jos sitä verrataan esikuvaksi konstruoituun Suomeen kuin jos mittapuuna on takapajuiseksi ja kehityksen kelkasta pudonneeksi kuvattu Suomi.

Koska kansallinen identiteetti muodostuu erilaisten sisään- ja poissulkemisten tuloksena, sitä voidaan mielestäni lähestyä myös samaistumisen eikä pelkästään erottautumisen näkökulmasta. Omassa analyysissäni aineistosta nousee esiin puhetapa, joka käsittää suomalaisten ja virolaisten keskinäinen yhteenkuuluvuuden tunteen jonkinlaiseksi sisäsyntyiseksi ominaisuudeksi, eräänlaiseksi verenperintönä saaduksi heimoveljeydeksi. Kun suomalaiset virolaisten lehtien kirjoituksissa kategorisoidaan ’meinä’ eikä ’muina’, ulkoryhmästä tehdään sisäryhmä.

Historiantutkija Riitta Mäkinen on tarkastellut suomalaisten ja virolaisten heimotunnetta ryhmäidentiteettikysymyksenä ja kutsunut sitä toisen asteen kansalliseksi identiteetiksi (2001, 2).² Mäkinen tarkoittaa käsitteellään identifioitumista omaa ryhmää seuraavaksi laajempaan yhteisöön. Toisen asteen kansallinen identiteetti on ikään kuin kehän seuraava rengas: suomalaisena samaistun suomalaisiin, mutta voin tuntea yhteenkuuluvuutta esimerkiksi skandinaaveihin tai virolaisiin – tai molempiin.

² Mäkisen käsite poikkeaa ymmärtääkseni supra- tai pannationaalisuuden käsitteestä, jossa yksilö tai yhteisö identifioituu voimakkaammin omaa kansallista ryhmäänsä laajempaan yhteisöön (vrt. Saukkonen 1999, 60).

Heimoveliretoriikka uusintaa etnis-geneologista kansakäsitystä, jossa suomalaisten ja virolaisten uskotaan jakavan sekä saman alkuperän että kulttuurin.³ Kansallisuudet ovat kuitenkin opittuja konstruktioita, joista Benedict Anderson on käyttänyt tunnettua ilmaisua *kuvitelu yhteisö* (1996, 6). Yhteisön kuvitelu luonne edellyttää kielellisiä esityksiä, joiden sisältämät merkitykset pitävät yllä käsityksiä kansakunnan olemassaolosta, toisin sanoen eräänlaista kansalaisena olon diskurssia (Saukkonen 1999, 43, Pälli 2003, 142). Suomalaiset ja virolaiset ovat *oppineet* pitämään toisiaan sukulaiskansoina, ja käsitystä heimoveljeydestä uusintavat omalta osaltaan myös median tekstit.

Virolaisille kansallinen identiteetti on ollut koko uudelleenitsemisen jälkeisen vuosikymmenen tärkeä keskustelun aihe. Kansallinen identiteetti sidotaan mielellään etnisyyteen, jolla yleensä tarkoitetaan syntyperää ja historiaa, mutta ennen kaikkea kulttuurisia erityispiirteitä ja kieltä. Etnisyyden avulla erottaudutaan lähinnä venäläisistä, joista on tullut virolaisten 'toisia'.⁴ Folkloristina virolaisten internetportaalien kirjoituksia ja lukijakommentteja niiden kansallista identiteettiä vahvistavasta näkökulmasta tarkastelleen Ilmi Villaciksen mukaan venäläiset ovat virolaisille ensisijainen vertailukohta. Suomi mielletään Latvian tavoin läheisemmäksi ja osaksi Pohjoismaita (2001).⁵

Vaikka Venäjä on Virossa koettu paitsi konkreettiseksi uhaksi myös kulttuurisesti suurimmaksi haasteeksi, Virossa on yhtä lailla pelätty Yhdysvaltojen ja Euroopan tukahduttavaa vaikutusta. Samanlaisia pelkoja tuntuu kohdistuvan suomalaisiinkin, niin Suomen taloudelliseen ylivaltaan kuin suomen kielen hegemonisuuteen, mikä käy ilmi myös aineistostani. Kansallisen identiteetin kannalta Suomi näyttäisi siis olevan virolaisille yhtäältä uhka ja toisaalta tukipylväs.

2.4 Tutkimuskysymykset, johtajatukset ja tutkimuksen kulku

Etsin työssäni niitä ensisijaisia puhetapoja, joilla Suomea ja suomalaisia kolmessa virolaisessa päivälehdessä vuonna 2003 merkityksellistetään. Oletan, että kielen käyttö tuottaa kuvan kohteestaan tietynlaisena, ja näin myös Eesti Päevaleht, Postimees ja SL Õhtuleht Suomea käsittelevissä uutisteksteissään nojaavat puhetapoihin ja ajattelumalleihin, jotka tuottavat ja uusintavat tietynlaisia kuvia Suomesta. Se, vastaavatko representaatiot todellisuutta, ei ole tutkimukseni kannalta olennaista.

Puhetapojen tutkiminen ohjaa sananmukaisesti huomion siihen miten puhutaan, puhumisen tapaan. En erottaisi sitä kuitenkaan väkivaltaisesti diskurssien tuottamasta 'sisällöstä'.⁶ Tästä näkökulmasta jäljitän tutkimuksessani lehtien välittämää Suomi-kuvaa. Tavoitteeni on siis tietyllä tapaa kahtalainen, eli yhtäältä pyrin hahmottamaan *miten* diskurssit rakentuvat ja toisaalta *mitä* diskursseissa rakennetaan.

³ Pasi Saukkonen nimittää romanttiseksi kansa-käsitykseksi lähestymistapaa jonka mukaan kansa muodostuu yhteisten kulttuuripiirteiden nojalla, kun taas kansan käsittäminen poliittisena yhteisönä edustaa liberaalia näkemystä (1999, 44). Heimodiskurssin käsitys kahden kansan suhteista on siten selkeän romanttinen.

⁴ Maan kansalaisuutta vailla olevia venäläisiä kutsutaan usein virallisissakin yhteyksissä ei-virolaisiksi (mitte-estlased) tai ei-kansalaisiksi (mitte-kodanikud), migrantid (immigrantit) on taas selkeästi pejoratiivinen ilmaisu. Muulased (muunmaalaiset) lienee käytössä olevista ilmaisuista vähiten negatiivisia konnotaatioita sisältävä, mutta sekin sisältää jo itsessään jaon meihin ja muihin.

⁵ Oman tutkimukseni kannalta mielenkiintoista on se, miten keskustelupalstoilla Suomesta puhutaan esikuvana ja isoveljenä, jonka saavutuksiin Viro ei yllä vaikka haluaisi. Toisaalta suomalaisia pilkataan 'kömpelöiksi poroiksi' ja suomen kielen ylivaltaa paheksutaan. Villaciksen tutkimuksessa nousee esiin myös käsitys samanheimoisuudesta.

⁶ Eeva Boden mukaan kuva on teksteissä aina diskursiivisesti läsnä, ja kuvan tarkastelu ohjaa kysymään *mitä* representaatioita maailmasta tuotetaan kun taas diskursseja tutkittaessa huomio kohdistuu siihen *miten* representaatioita rakennetaan (2002, 24)

Sen, millaisia ajattelumalleja, luokitteluja ja ominaisuuksia Suomeen ja suomalaisiin liitetään, suhteutan analyysissä laajempaan kulttuuriseen ja historialliseen kontekstiin. Puhetapoja analysoimalla yritän tulkita, mitä Suomesta luodut representaatiot aikansa kuvina kertovat Virosta, miten ne uusintavat tai purkavat erilaisia kulttuurisia ajattelumalleja, mitä funktioita ja seurauksia erilaisilla puhetaivoilla on ja millaiseen suuntaan ne Suomen ja Viron suhteita ohjaavat. Tarkastelen myös millaisia kansallisen identiteetin tuottamistapoja uutisteksteistä löytämäni puhetaivot palvelevat, palvelevatko ne samuutta vai erottautumista, ja mikä merkitys eri diskursseilla on virolaisten kansalliselle identiteetille.

Vaikka ongelmanasetteluni ei diskurssianalyttisen perinteen hengessä ole ennalta lukkoon lyöty enkä ole asettanut täsmällisiä ennakkohypoteeseja, en ole täysin aineistoni armoilla vaan tutkimustani ohjaa muutama johtoajatus.⁷ Aineistoa käsitellessäni en kuitenkaan pitäydy pelkästään johtoajatuksiin, vaan reflektoidulla niitä kriittisesti aineistoa vasten pyrin kehittämään samalla uusia.

Alkuoletuksenani on, että Suomi-kuvat tukeutuvat kulttuuriseen muistiin ja että suomalaisia koskevat ajattelumallit osaltaan konstruoivat mediatekstejä. Hieman konkreettisemmin: 1) Uskon, että Suomen ja Viron välille konstruoitu historiallinen isovelji-pikkuveliasetus on johtanut Virossa dualistiseen näkemykseen Suomesta ja suomalaisista ja vaikuttaa suhteisiin yhä. 2) Virolaisessa kansallisessa identiteetissä on Suomen mentävä aukko, Suomi asettuu jonkin 'meidän' ja 'niiden' välille.

Tutkimuksen kulku on lyhykäisyydessään seuraava: johdanto- ja lähtökohtajaksojen jälkeen taustoitan suomalais-virolaisten suhteiden särmikkyyttä kuvaamalla miten virolaisten Suomi-kuva on kehittynyt historiallisesti. Neljäs luku käsittelee käyttämäni metodologiaa ja viides antaa lukijalle yleiskuvan aineistokorpuksesta määrällisen sisällönerittelyn keinoin. Seuraavaksi on vuorossa tutkielmani laajin osuus, jossa osoitan, millaisia puhetapoja lehtiteksteistä diskurssianalyysin varassa kuoriutuu. Seitsemännessä luvussa peilaan diskursseja Viron tämänhetkiseen yhteiskunnalliseen kontekstiin, ja kahdeksas luku on omistettu yhteenvedolle ja johtopäätöksille. Viimeisessä luvussa pohdin käyttämäni metodia.

⁷ Lähestymistapa on lähinnä ns. abduktiivista päättelyä, joka on teorianmuodostuksen kolmas väylä induktion ja deduktion rinnalla. Abduktiivisessa päättelyssä teoriaa ei kehitetä yksinomaan havaintojen perusteella, vaan havaintojen keräämisen ja analysoinnin perustana on tietty johtoajatus. Johtoajatus ei ole sellainen hypoteesi, joka pyritään todentamaan, vaan esimerkiksi aihe tai kysymys, jonka ohjaamana aineiston käsittelyssä edetään (Raittila 2004, 69)

3 Suomi-kuvan historiallisesta kehityksestä Virossa

Suomalaiset ovat luulleet virolaisten katsovan Suomeen yhtä heikkotehoisilla silmilaseilla kuin suomalaiset katsovat virolaisia, vaikka Suomenlahden etelärannalta on pohjoiseen aina katsottu voimakkaasti suurentavilla laseilla.

(Seppo Zetterberg: Samaa sukua, eri maata. Viro ja Suomi – historiasta huomiseen)

Tässä osuudessa pyrin nostamaan esiin erityisesti niitä historian käännteitä, jotka mielestäni selittävät virolaisten käsityksiä suomalaisista sekä niitä historiallisesti kehittyneitä ajattelumalleja, jotka yhä uudelleen ponnahtavat pintaan kansakunnan kulttuurisen muistin perukoilta. Aloitan tutkimusretken 1800-luvun puolivälistä, jolloin suomalaiset ja virolaiset muuttuivat merkityksellisiksi toisilleen. Lisäksi esittelen ja kommentoin lyhyesti muutamia 1990-luvulla tehtyjä mielipidemittauksia.

3.1 Roolimallin rakentuminen

1800-luvun puoliväliin asti virolaisten ja suomalaisten kanssakäyminen rajoittui lähinnä sepra-kauppaan rannikkoseuduilla, ja maasta toiseen muuttaneet sulautuivat nopeasti alkuperäisväestöön. Kuvaan ei sisällynyt suuria vääristymiä, se oli melko neutraali, vaikkakin hatara, ja pohjimmiltaan myönteinen. Omalla tavallaan merkittävänä voi pitää sitä, ettei virolaisten ja suomalaisten välillä ole tiettävästi koskaan ollut sotia. Varsinaista käytännön funktiota Suomi-kuvalla ei kuitenkaan virolaisille ollut. (Alenius 2002, 55)

Tilanne muuttui Viron ja Suomen ns. kansallisen heräämisen myötä 1800-luvulla. Kari Aleniuksen mukaan virolaisten uusi kansallinen identiteetti käsitti heidät pieneksi, muusta Euroopasta kielellisesti eroavaksi kansaksi, jolta puuttui itsenäisen valtion ja omakielisen korkeakulttuurin perinne. Kansallismielisten katseet kääntyivät pohjoiseen, jossa asui kielellisesti ja kulttuurisesti läheinen, monilla elämänalueilla kehittyneempi ja poliittisestikin varsin vapaa suurempi kansa. (emt., 56) Se, että suomalaiset ja virolaiset alkoivat etsiä kielisukulaisiaan, liittyi laajempaan ilmiöön. Nationalismi levisi Euroopassa ja lähiheimolaisten löytäminen ja merkityksellistäminen oli tuolloin monille kansoille osa kansallista projektia oman paikan määrittämiseksi.⁸ Nationalismin kasvun myötä juuri kielestä tuli sosiaalis-poliittis-kulttuuristen identiteettien perustava määrittäjä (Lehti 1998, 85-87).

Heimoveliretoriikkaa viljelivät alkuun ahkerammin virolaiset. Yhteyksiä symboloivan käsitteen Suomen silta teki tunnetuksi runoilija Lydia Koidula. Suomesta ja suomalaisista käytettiin luonnehdintoja 'veljet ja siskot Suomessa', 'heimoveljet', 'veljeskansa', 'isoveli'. Puhetapa rakensi myyttiä suomalaisten ja virolaisten sukulaisuudesta. Äärimmilleen viritettynä virolaiskansallisen liikkeen fennofiilisyyden ilmeni suoranaisena pansuomalaisuutena. Radikaalin siiven johtajiin kuulunut Carl Robert Jakobson kirjoitti 1866, että virolaisten pitäisi "sulautua henkisesti" yhä enemmän suomalaisiin etteivät he jäisi muiden torppareiksi (Zetterberg 2004, 60).

Toisena, edelliseen liittyvänä ajattelumallina konstruointiin Suomen kaikenpuolista kehittyneisyyttä Vieroon verrattuna. Toomas Karjahärmin mukaan virolaisen älymystön luoma positiivinen kuva esikuvallisesta naapurista palveli sen omia kansallisia, sivistyksellisiä ja taloudellisia päämääriä: "Edistysusko oli yksi virolaisen liberaalin kansallismielisyyden tunnusmerkeistä ja Suomi oli

⁸ Juha Mannisen mukaan nationalismia oli Suomessa jo 1700-luvulla (ks. <http://www.tsv.fi/tapaht/02/manninen021.htm>). Todennäköisesti niin on ollut Virossakin. Suomella oli virolaisille käyttöä kuitenkin vasta 1800-luvun nationalismin myötä, ja päinvastoin.

edistyksen mallikappale”. Kaikki mitä virolaiset tavoittelivat, näytti olevan Suomessa jo saavutettu. (Karjahärm 1997, 43)⁹

Kansaa vuosisatoja hallinnut saksalaisaateli ei uskonut virolaisten kykenevän luomaan omaa kulttuuria, mutta suomalaiset toimivat todisteena ugrilaisen rodun kyvykkyydestä myös tällä saralla. 1900-luvun alussa suomalaisarkkitehtien, Eliel Saarisen, Wivi Lönnin ja Armas Lingrenin Viroon suunnittelemaat rakennukset tulkittiin kansallisen kehikon läpi, symbolisena vastalauseena etenkin balttiaatelin, mutta myös tsaarin hallinnon kulttuuriselle hegemonialle. Kun paikallishallinto Tallinnassa siirtyi virolaisten käsiin, he tilasivat myös tulevaisuudenvisionensa, Suur-Tallinnan kaavasuunnitelman Eliel Saariselta. (Hallas-Murula 2005, 51, 64, 67-68) Virolaiset halusivat nähdä saksalaisuuden rappeutuvana kulttuurina, jota edusti joillekin jopa Tallinnan vanhakaupunki. Helsinki sen sijaan symbolisoi nuoruutta ja kehitystä. (Lehti 1998, 92)

Suomea avoimesti ihailevan virolaisen älymystön ihannekuva oli välittynyt laajempiin kansankerroksiin vironkielisten sanomalehtien, koulukirjojen sekä muiden julkaisujen kautta.¹⁰ Aleniuksen mukaan idealisoitu ja kritiikitön käsitys suomalaisista kansana, Suomesta maana, suomalaisesta yhteiskunnasta ja elämäntavasta oli hyvin sama kaikessa julkisessa keskustelussa, ja vuosisadan loppuun mennessä Suomi-tietous kuului jo yleissivistykseen. Samalla stereotyyppinen Suomi-kuva alkoi johtaa suomalais-virolaisia suhteita tiettyyn suuntaan: virolaiset odottivat tiiviimpiä suhteita, keskinäistä hyväksyntää ja kunnioitusta. (2002, 56)

Suomessa taas kiinnostus kielisukulaisiin suuntautui pääosin Aunuksen Karjalaan, ja Viro noteerattiin vain pienessä, lähinnä kielitieteilijöiden piirissä. Koulukirjoissa ja julkisessa keskustelussa virolaisiin kiinnitettiin vähän huomiota (emt., 55-56). Lopulta suomalaiset heimoaktivistit alkoivat suorastaan olla huolissaan virolaisten ”liiotellun kauniista käsityksistä” ja siitä miten Suomen oloja ”ideaalistetaan ylenmäärin”, kuten kielentutkija Lauri Kettunen kirjoitti 1909 (Zetterberg 2004, 62). Karjahärm toteaaakin, että ”virolaiset ovat omissa käsityksissään identifioineet itsensä kuvitteellisen Suomen ja Viron muodostaman kokonaisuuden kautta, ilman että suomalaiset olisivat edes tienneet asiasta juuri mitään tai omaksuneet ajatuksen niin suuresta läheisyydestä” (1997, 61).

Oman tutkimukseni puhetavoista kahden, eli heimo- ja mallimaadiskurssin juuret juontuvat siis jo tuolta ajalta liki 150 vuoden takaa. Sieltä nousee myös suomalaisten isovelidiskurssi.

3.2 Säröjä ihannekuvaan

1900-luvun puolella virolaisten Suomi-kuva alkoi muuttua ristiriitaisemmaksi ja raadollisemmaksi. Virolaiset päättelivät etteivät suomalaiset arvosta heitä; näyttöä yhteistyöstä, hyväksynnästä ja kiinnostuksesta ei ollut riittävästi. Virolaisten tulkinta suomalaisten välinpitämättömyydestä kriisiytti suhteita toistuvasti. Lehdistö muun muassa arvioi suhdetta Suomeen, kun virolaisia

⁹ Toomas Karjahärmin mukaan suomalaiset olivat autonomiansa ansiosta huomattavasti virolaisia edullisemmassa asemassa. Hän väittää, että suuriruhtinaskuntana suomalaisilla oli valtiollinen identiteetti ennen kansallista. Virolaiset sen sijaan olivat Venäjän hallituksen ja baltiansaksalaisen aatelin puristuksissa – kumpikin vastusti voimakkaasti virolaisten kansallisia pyrkimyksiä ja siinä sivussa virolaisten ja suomalaisten lähentymistä (1997, 37, 54). Radikaalit kansallismieliset politisoivat Suomi-kuvaa korostamalla Suomen autonomista asemaa. He pitivät alistettua asemaa ja saksalaishallintoa syynä Viron jälkeensä jääneisyyteen (Alenius 1997, 16).

¹⁰ Hobsbawn toteaa kansakunnan synnyin olevan hallitsevien luokkien tietoista työtä, jolloin kansallisuusaate leviää alempiin luokkiin ylhäältäpäin. Hänen mukaansa maarahvaaksi itseään kutsunut virolainen talonpoikaisto tuskin mielsi itseään kansalliseksi entiteetiksi. Suomessa ja Virossa ajatus kansakunnasta luotiin akateemisen sivistyneistön parissa. Erityisen tärkeä ideologinen työkalu oli kansallinen kirjakieli. (1994, 17-18, 114, 116-117)

poliittisia pakolaisia karkotettiin 1909 Venäjälle, mutta tuli lopulta siihen tulokseen, että tukea on vielä vähemmän saatavissa muualta. (Alenius 1997, 20-21)

Molempien maiden itsenäistyttyä Venäjän vallankumouksen melskeissä suhteisiin alkoi vaikuttaa myös valtiollinen politiikka. Ensin bolševikkeja ja sitten saksalaisia vastaan vapaustaisteluaan 1918 käynyt Viro pyysi apua Suomelta ja saikin aseita ja vapaaehtoisia - palveliahan avustaminen myös Suomen omia etuja, bolshevismien nujertamista. Itsenäisyytensä tunnustamista Viro sai sen sijaan anella pitkään. Nuori Suomen valtio jäi odottelemaan Venäjän pirstomista empivien sodan voittajavaltioiden päätöstä. Vasta parin vuoden päästä, kun Viron hallitus esitti jo toisen pyynnön, Suomi antoi *de jure* -tunnustuksensa (Zetterberg 2004, 41-42).

Virolaisten Suomi-kuva säilyi pettymyksistä huolimatta läheisyshakuisena. Viro yritti taivutella Suomea poliittiseen ja sotilaalliseen yhteistyöhön, sillä poliittinen johto mielsi maansa yksinkertaisesti liian pieneksi selviytymään suvereenina kansallisvaltiona. Liittoideoita ja suomalais-virolaista yhteyttä virolaiset perustelivat molempien kansojen ja valtioiden olemassaolon uhkilla.¹¹ Yhteisen etnisen taustan, kielisukulaisuuden ja naapurisuuden katsottiin edellyttävän itsestäänselvyytenä tiivistä yhteistyötä ja läheisyyttä. (Karjahärm 2001, 358)

Suomalaisten halu orientoitua Pohjoismaihin herätti Virossa katkeruutta. Ruotsi ja muut Skandinavian maat olivat antaneet lähentymistä yrittävälle Baltialle heti kättelyssä rukkaset, kun taas Suomi onnistui pikku hiljaa ujuttautumaan pohjoismaiseen yhteyteen. Suomen häilymistä Pohjoismaiden ja muodostumassa olleen balttilaisvaltioiden ryhmän välillä seurattiin ärtyneinä. Lehtien pilapiirroksissa ja poliittisissa pakinoissa Suomea pilkattiin pohjoismaiden mielistelystä. Eesti Päevaleht arvioi 1925, että ”Suomi yhä vielä etsii itsestään Skandinavian tuntomerkkejä, siitä välittämättä, että Skandinavia ei tunnusta Suomea ollenkaan sukulaiseksi ja on antanut sen monesti ymmärtää.” (Lehti 1995, 15-16, 19-20; Lehti 1997, 281)

Virolaiset muuttuivat keskinäisen kiinnostuksen epäsuhdasta johtuen äärimmäisen sensitiivisiksi suomalaisten todellista tai kuviteltua isoveliasennetta kohtaan. Selvimmin tämä näkyi 30-luvun puolivälissä, jolloin vapsit, kielletty virolainen vapausliike yritti suistaa Konstantin Pätsin vallasta Isänmaallisen kansanliikkeen (IKL) tuella, mikä herätti närää Virossa ja tulkittiin maan asioihin puuttumiseksi. Jo vuotta aiemmin vapsi-mieliset suomalaisopiskelijat olivat saaneet virolaiset raivoihinsa. Suomalaisia syytettiin heimoyhteistyön politisoimisesta. (Alenius 2002, 59, Ylönen 1997, 344-346)

Virolainen lehdistö seurasi Suomen asioita tarkasti, ja Suomi-kirjoittelu oli aika ajoin melko kriittistäkin. Suuria virheitä tiedonvälitykseen ei silti sisältynyt, ainakaan siitä päätellen, ettei Suomen Tallinnan suurlähetystö tehnyt oikaisuvaatimuksia tai valittanut Suomea koskenutta kirjoitustapaa ulkoministeriölle laatimissaan lehtikatsauksissa. (Lähteenkorva & Pekkarinen 2004, 350)

¹¹ Liittoutumisideat olivat itäneet jo ennen itsenäistymistä. Aleksander Kesküla esitti 1915 ajatuksen Suomen, Viron, Latvian ja Skandinavian liitosta, ja kirjailija Gustav Suits ehdotti 1917 Suomen ja Viron välistä valtioliittoa. Pisimmälle tuolloin muuallakin Euroopassa muodissa olleessa liittoajattelussa meni Konstantin Päts, joka muistiossaan keväällä 1918 luonnosteli suomalais-virolaisen valtioliiton perusteita. Virolaislehdistö otti unioni-idean vastaan suopeammin kuin suomalainen, joka torjui sen yleisesti vaarallisena ja epärealistisena. Suomessa haluttiin pysytellä taloudellisen ja kulttuurisen yhteistyön puitteissa. Toisen kerran Päts turvautui kaksoisvaltion ajatukseen kesällä 1940 ns. poliittisessa testamentissaan, nyt jo varsin epätoivoisessa tilanteessa Neuvostoliiton miehittäessä maan. (Karjahärm 1997, 60; Zetterberg 2004, 38-40) Poliitikot Ants Piip ja Kaarel Robert Pusta jatkoivat erilaisten liittoideoiden hahmottelua laatimalla laajan muistion Itämeren liitosta. Hanke päättyi ns. reunavaltioiden jonkinasteiseen yhteistyöhön, mutta omaa alueellista identiteettiä sille ei virolaisten sinnikkäistä yrityksistä huolimatta muodostunut. (Lehti 1995, 15-16, 19-20)

Myös suomalaisten taloudellisiin pyrkimyksiin alettiin Virossa suhtautua varauksella. Suomalaiset yritykset pyrkivät voimakkaasti Viron markkinoille heti maiden itsenäistyttyä, ja saivatkin jalansijaa mm. valtionjohtaja Konstantin Pätsin tuella. Myöhemmin Suomelle ei annettu etuoikeuksia muihin maihin nähden, mitä taas Suomessa pidettiin kiittämättömyytenä. Kitkaa suhteissa aiheutti myös pirtun salakuljetus, suomalaisten Saksa-sympatiat ja Pätsin hallinnon autoritaarisuus. Seppo Zetterberg onkin luonnehtinut maiden maailmansotien välisiä virallisia suhteita viileähköiksi ja itsekkyyden värittäviksi (2004, 64-65). Se ei kuitenkaan estänyt Suomen ja Viron salaista sotilaallista yhteistyötä Suomenlahden sulkusuunnitelmiseen, joka lähti oletuksesta, että Neuvostoliitto jonain päivänä odottamatta hyökkäisi (Leskinen 2000, 9).

Millainen Suomi-kuva vallitsi sitten tavallisen kansan keskuudessa? Ilman mielipidemittausten tukea on mielestäni mahdotonta väittää mitään täysin varmaa. Lehtijutut ja koulukirjat vaikuttavat laajasti yleiseen mielipiteeseen, mutta kertovat kuitenkin lopulta vain osatotuuden - tai pikemminkin eliitin ideologisista pyrkimyksistä. Naapurikuvaa voidaan kuitenkin tutkia myös mutkan kautta selvittämällä kulttuurista vuorovaikutusta. Kulttuurivaihdon osalta Viro oli sotien välisellä kaudella selkeästi maahantuoja ja Suomi viejä. Suomenkielisiä teoksia vironnettiin kymmenen kertaa enemmän kuin virolaisia suomennettiin. Siinä missä Viron kieleen lainattiin suomesta satoja sanoja ja kielioppia ja ääntämystä korjattiin suomi esikuvana, suomeen siirtyi vain pari vironkielistä sanaa (Alenius 1998, 145-146). Vaihdon suunta kertoo paljon keskinäisen arvostuksen asteesta.

Ennen II maailmansotaa tavallisten kansalaisten kanssakäyminen joka tapauksessa lisääntyi huomattavasti ja kontaktit laajenivat eri elämänalueille.¹² Virolaiset olivat silti aktiivisempi osapuoli myös ruohonjuuritason kulttuurisuhteissa. Esimerkiksi osakuntasuhteet eri yliopistojen välillä pantiin lähes poikkeuksetta alulle virolaisten aloitteesta. Suur-Suomi -ajattelun sävyttämä heimoaate elähdytti nyt myös suomalaisia, mutta aktivistit suhtautuivat virolaisiin usein ylemmydentuntoisesti isosisko-hengessä, kuten muun muassa maiden naisliittojen välisistä suhteista käy ilmi (Alenius 1997, 25; Kokko 1997, 310, 316).

Pidän vuosisadan alkua ja sotien välistä aikaa virolaisten ns. pikkuvelidiskurssin kehittymisen kautena (vrt. 6.3). Puhetapa on asemoitumista eräänlaiseen vastarannankiiskan positioon suomalaisten ilmeistä tai oletettua isovelidiskurssia vastaan.

3.3 Kurkistusluokku länteen

Viron ja Suomen suhteet näyttivät kulkevan yhä taajempaa integroitumista kohti, kunnes sota mullisti maiden suhteet täydellisesti. Neuvostoliiton painostukseen Viro vastasi myöntäväisyyspolitiikalla, jonka seurauksena ”Viron liittolainen muuttui Suomen viholliseksi”, kuten presidentti Kallio luonnehti talvisodan päivinä. Ja Virossa alkuun vapauttajana tervehditty Suomen sotakaveri Saksa osoittautui sekin vain toiseksi miehittäjäksi.¹³

¹² Koululaiset tekivät retkiä puolin ja toisin, erilaisia virolais-suomalaisia yhdistyksiä perustettiin. Suomalaiset kävivät jo 20-luvulla mielellään Pärnun kylpylöissä ja Tallinnassa rilluttelemassa (ks Kalervo Hovi 2002) ja virolaiset vastaavasti Helsingissä. Matkustamista helpotti passipakon poistaminen maiden väliltä 1929. Toiselta puolen lahtea ’poikkinaituja’ oli siis jo paljon ennen kuin suomalaisrakentajat 70-luvulla alkoivat rakentaa Rakvereen lihatehdasta ja Tallinnaan Viru-hotellia.

¹³ Saksa pyrki miehityskaudellaan estämään virolaisten kontaktit suomalaisiin. Suomi joutui vaikeaan välikäteen yrittäessään tukea virolaisia, ja pettymys Saksaan sai virolaiset pyrkimään salaa Suomen armeijaan (Roiko-Jokela 1997, 192, 196)

Aleniuksen mukaan naapurikuva säilyi itsepäisen muuttumattomana, elleivät olosuhteet ja tietovirta, johon kuva perustuu, muutu väkivaltaisesti (2002, 70). Naapuruuskaan ei takaa tuntemista, jos kanssakäymiselle rakennetaan esteitä, kuten sodan jälkeen kävi. Neuvostokaudella Viron kuva pikku hiljaa haalistui suomalaisten mielissä, ja vuosikymmenien kuluessa lahdentakainen sukukansa lähes unohtui. Virolaisten olemassaolosta muistuttivat enää Georg Ots Saarenmaan valssillaan ja Hardi Tiidus Naapurivisassa. Kuulun itsekin sukupolveen, jolle Virosta ei kerrottu koulussa eikä mediassa juuri mitään.

Toisessa päässä linja oli kuitenkin auki. Viron vapauden tuulet -teoksessa kuvataan varsin kaunopuheisesti yhteyden säilymistä: ”Suomen televisio on merkinnyt Virolle ei vain viihdekanavaa tai informaatiotulvaa vaan se on monessakin mielessä ollut jatkuva, säännöllisesti toimiva valtimo Viron henkisen elämän verenkierron ja ulkomaailman välillä” (Lauristin et al 1989, 206). Suomen televisiolla oli neuvostokaudella virolaisille hyvin monitasoinen merkitys.¹⁴ Oma merkityksensä oli myös kulttuuriväen yhteydenpidolla, joka sekin erittäin säännöstellynä elpyi ns. Hrutshevin sulakaudella 50-luvun puolivälistä alkaen.¹⁵

Television ohella toinen lähes myyttisin merkityksin ladattu Suomen ja Viron suhteiden ikoni on ollut Urho Kekkosen vierailu Viron neuvostotasavaltaan 1964. Presidentin vironkielinen tervehdyspuhe Tarton yliopiston aulassa tulkittiin rohkeaksi tuen osoitukseksi virolaiselle kulttuurille ja identiteetille (Graf & Roiko-Jokela 2004, 78-82; Salokannel 1998, 108).¹⁶ Kekkosen käynnilleen asettamat tavoitteet toteutuivat: Helsingin ja Tallinnan välille avattiin 1965 laivalinja, joka kaikkine rajoituksineenkin toimi kanavana länteen. Myös salakauppakanavana, jota myöten kulkivat sukkahousut, raamatut ja pornolehdet, samoin nuorison himoitsemat farkut, äänilevyt ja purukumi ja toiseen suuntaan kirjeet ja muu valonarka tavara. Turismiin liittyen syntyi kotisuomalaisen¹⁷ käsite, ja suomen kielen vaikutus näkyi muun muassa katuslangissa kielilainoina. (Graf & Roiko-Jokela 2004, 92; ks myös Tammer 2005 ja Loog 1991)

Suomi edusti ihailtua länsimaista elämäntapaa. Ei ihme, että Neuvosto-Viron viranomaisten, erityisesti kommunistisen puolueen ja KGB:n silmin Suomi oli vaarallinen. Suomalaisuutta pyrittiin torjumaan kaikin keinoin. Alkuun vaikenemalla ja sittemmin lähes vainoharhaisella tarkkailulla ja erilaisilla rajoituksilla. Virallisessa retoriikassa Suomi oli 'ystävällismielinen länsimaa', salaisissa asiakirjoissa pahin länsihapatuksen lähde. Vaarallisimpina tartunnan lähteinä pidettiin televisiota ja turismia.¹⁸ (Graf & Roiko-Jokela 2004, 17, 101, 107). Viranomaisten näkyvä

¹⁴ Toimittaja Enno Tammerin kokoamassa kirjassa *Nõukogude aeg ja inimene* (2005) virolaiset muistelevat neuvostoaikaa. Suomen televisiota ja radiota seurattiin, koska ”virolaisilta kanavilta ei tullut mitään katsomisen arvoista”, tai sen takia että ”musiikki oli parempaa” ja nähty ”sivistä kaupallista maailmankuvaa”. Jotkut taas opiskelivat ruotsia ja englantia suomen välityksellä (Tammer 2005, 63, 115)

¹⁵ Kontakteja luotiin alkuun lähinnä Suomi-Neuvostoliitto-Seuran Eesti-jaoston ja kulttuurivaltuuskuntien vierailujen kautta (Salokannel 1998, 50-63). 1980-luvun alussa Tuglas-seura ryhtyi koordinoimaan kulttuurivaihtoa ja toimi vuosikymmenen lopulla suorastaan epävirallisena Viron edustustona Helsingissä (Ylönen 1997, 353).

¹⁶ Kekkosta on arvioitu myös toisin: vanha Viron-ystävä tuntui sodan jälkeen sulkevan silmänsä pakolaisten palautuksilta Neuvostoliittoon ja kielsi myöhemmin yhteydenpidon emigrantteihin. Vaikka Kekkosta tästä syystä on pidetty myös Moskovan kätyrinä, monien mielestä hän teki tarkoin harkitun kompromissin ja ulkovirolaiset uhraamalla säilytti suhteet Neuvosto-Viron kansalaisiin.

¹⁷ *Kodusoomlane* on määritelmän mukaan ”virolaisen kanssa ystäväystynyt suomalainen turisti joka kävi toistuvasti Neuvosto-Virossa ja muuttui virolaisen kotona omaksi ihmiseksi, ystäväksi”. Kotisuomalainen ei tullut koskaan tyhjin käsin mutta aineellinen puoli ei silti ollut pääasia (Graf & Roiko-Jokela 2004 , 92)

¹⁸ 70-luvulla Suomen televisio pystyi seuraamaan puolet virolaisista. Lähetyskiä ei voitu kuitenkaan häiritä Amerikan äänen tavoin hyvien naapuruussuhteiden säilyttämiseksi, mutta Neuvosto-Viron konservatiivinen johto kävi omaa salaista sotaansa Suomen YLE:n lähetyskiä vastaan vielä glasnostin ja perestroikan kaudellakin. Matkailuakaan ei voitu merkittävästi vähentää talouden ja ideologian intressien törmätessä toisiinsa - Tallinna tuotti kolmanneksi eniten valuuttatuloja Moskovan ja Leningradin jälkeen. Sen sijaan pyrittiin kaikin keinoin rajoittamaan turistien ja kansalaisten kohtaamisia. (Graf & Roiko-Jokela 2004, 179-184)

taistelu suomalaisvaikutteita vastaan aiheutti kuitenkin päinvastaisen tuloksen, Suomi muuttui vastustamattomaksi kiusaukseksi, ja kaikkea viranomaistekstiä luettiin vastakarvaan.

Neuvostokauden myönteistä Suomi-kuvaa tuotti siis osin järjestelmä itse. Pääosin kuva rakentui epäsuoran informaation varassa, sillä Virosta vain harvat pääsivät ulkomaille, mutta heidänkin käyntinsä vahvistivat kuvan positiivisia puolia. Neuvostokaudella Suomi-kuva muuttui jälleen ihailevampaan ja nostalgisempaan suuntaan, ja Suomen oloja epäilemättä ideaalistettiin taas ylenmäärin.

Kiiltokuva-Suomesta saapuneet ihmiset eivät kuitenkaan aina vastanneet tuota odotusarvoa. Elintasokuilu vahvisti suomalaisten ylimielistä suhtautumista eteläiseen naapuriin, jota alettiin samaistaa venäläisiin. Neuvostokauden loppupuolella alkoi vahvistua yhä vallalla oleva kaksijakoinen kuva suomalaisista. Sitä loivat yhtäältä suomalaisten kateutta herättävä ja tavoittelemisen arvoinen vauraus ja länsimaisuuteen liitetty vapaus, toisaalta yliolkainen käytös ja maailmanomistajan elkeet. Vodkaturismin törmänneet virolaiset kyllästyivät sen ikävimpiin piirteisiin, vastareaktionä ihailulle syntyi suomalaisia halventava puhetapa, jonka olen nimennyt porotteludiskurssiksi.¹⁹

3.4 Alas jalustalta

Vuoden 1991 elokuussa Suomi sai uuden naapurimaan. Viron uudelleenitsenäistyminen yllätti suomalaiset, ja yhtäkkisyydellään myös suvereniteettia kohti sinnitelleet virolaiset itsensä. Tälläkin kertaa itsenäistyminen onnistui Venäjän sisäpoliittisen sekasorron ansiosta. Virolaisten taistelua itsemääräämisoikeudestaan oli Suomessa seurattu jo lähes viisi vuotta ja sillä oli laaja kansalaisyhteiskunnan tuki. Suomen ulkopoliittisen johdon linjauksen sijaan piti Baltian kysymystä Neuvostoliiton sisäisenä asiana, mikä vihloi virolaisten sielua juuri itsenäistymisen kynnyksellä.²⁰ Viron tuolloisen varaulkoministerin Toivo Kuldseppin mukaan Suomi suhtautui virolaisten pyrkimykseen pelonsekaisesti, minkä virolaiset kulttuuri-ihmiset ja poliitikot kykenivät hänen mielestään ymmärtämään, mutta kadunmies ei (Ruokokoski 1997, 230, 255).

Se, että virallinen Suomi tuntui tarjoavan vain lämmintä kättä kun Viro haki tukea politiikalleen, vilahtelee kitkerinä kommentteina julkisessa keskustelussa ja lehtijutuissa edelleenkin. Virolaisten silmissä Suomi-kuva himmeni tuolloin olennaisesti, eikä sillä, miten paljon Suomi todellisuudessa Viroa tuki ennen ja jälkeen uudelleenitsenäistymisen, näytä olleen suurtakaan tahrannoitollista arvoa.

Viro oli uudelleenitsenäistymisensä jälkeen eräänlaisessa vuonna nolla -tilanteessa. Maalla oli edessään talouden jälleenrakentaminen, rajariidat Venäjän kanssa, laajan venäläisen vähemmistön

¹⁹ Milloin ja miksi suomalaisia alettiin nimittää poroiksi? Mai Loogin slangisanakirjan mukaan poro ja sorsa olivat 90-luvun alussa halventavia suomalaisten nimityksiä, sommi neutraali, pekka tarkoitti lyhyttä, paksua ja humalaista suomalaismiestä (1991).

²⁰ Sekä puolustusvoimien pääesikunnan päällikkö Gustav Hägglund että Koivisto vakuuttivat 1990 julkisuudessa Neuvostoliitolla olevan legitiimejä turvallisuusintressejä Baltian alueella. Tammikuussa 1991 Koivisto tähdensi että Suomen kansallinen etu on ettei Neuvostoliitto hajoa, ja läksytti Baltian maita poliittisesta taitamattomuudesta (Zetterberg 2004, 19). Osmo Apunen on nimittänyt Suomen tuolloista linjaa eräänlaiseksi perustuslailliseksi realismiksi, joka näki Baltian maiden tien itsenäisyyteen hitaana liukumisena irti Neuvostoliitosta. Kun elokuun 1991 vallankaappausyritys Moskovassa tarjosi Baltian maille todellisen carpe diem- tilaisuuden, Suomen oli pakko reivata ulkopoliittista kurssiaan. Suomi turvautui ns. restauraatio-oppiin alkaen puhua Baltian maiden suvereeniuden palauttamisesta (1991, 14-15).

integroiminen sekä uuden hallintojärjestelmän ja -kulttuurin luominen. Edessä oli myös eräs 70 vuoden takainen pulma: Mikä olisi se valtior ryhmä johon pieni maa voisi identifioitua?

Tulevaisuutta valtioliittojen ulkopuolella ei nähty tälläkään kertaa. Virolla oli selviä vaikeuksia hahmottaa itseään pelkästään Baltian maana, vaikka puoli vuosisataa neuvostovallan alla olikin kolmikkoa yhdistänyt.²¹ Turvallisuuspoliittisista syistä Viro priorisoi muiden entisten itäblokin maiden tavoin Natoon kuulumisen ykköstavoitteekseen, ja kakkosijalle asetui Euroopan unioni, suurelta osin talouspolitiikan sanelemana. Keväällä 2004 Viron turvatakuut toteutuivat: maa liittyi Pohjois-Atlantin liittoon ja Euroopan unioniin.²² Ulkopoliitikassaan Viro tukeutuu Yhdysvaltoihin, joka nähdään viime kädessä turvallisuuden takaajana suhteessa Venäjään. Merkinä lojaaliudesta Viro lähetti muun muassa miehiään Irakiin.

Viron voi kuitenkin katsoa identifioituvan ennen muuta Pohjoismaihin, jota pidetään Virolle tärkeimpänä alueena niin taloudellisesti, kulttuurisesti kuin poliittisestikin. Virolaisten sosiaalisen läheisyyden indeksiä tutkinut Peeter Vihalemm katsoo Suomen dominoivan selkeästi virolaisten sosiaalista tilaa, mutta merkityksen vähenneen vuosien myötä (Rutšaikov 2005, 12; Kalmus et al 2004, 77).

Viron suhteet Suomeen kehittyivät itsenäistymisen jälkeen nopeasti hyvin laaja-alaisiksi. Suomen talouselämä haistoi uuden markkina-alueen, ja Viro otti investoinnit ilolla vastaan. Maiden taloudet ovat integroituneet vauhdilla: Suomi on Viron suurin kauppakumppani ja toiseksi suurin investoija. Valtiollisella tasolla Suomi tuki Viron kehitystä lähialuerahoin ja puhui 'pikkuveljeä' yhteiseen unioniin. Myös virolaisten ja suomalaisten kanssakäyminen kansalaisyhteiskunnan tasolla on taajaa. Matkailu on lisääntynyt vauhdilla, sitä mukaa kun esteitä on poistettu. Ylimmän johdon taajat vierailut vahvistavat käsitystä säröttömästä kumppanuudesta. Poliitikkojen toisteleman fraasin mukaan Viron ja Suomen suhteet eivät ole koskaan olleet niin läheiset kuin nyt unionin jäsenenä.

Kun kanssakäymistä on ja yhteistyötä tehdään monilla tasoilla ja tahoilla, miksi suhteissa vaikuttaisi kuitenkin olevan hiertymiä? Hiertymät ovat näkyneet – ja niitä on luotu – ennen muuta mediassa. Ulkoministeriön mediakatsausten valossa virolaisten kritiikkiin ovat osin antaneet aiheita Suomen poliittiset päätökset. Viisumipakon poistaminen tuntui virolaisista venyvän nimenomaan suomalaisten vitkuttelun ja pelkojen vuoksi. Sama tilanne toistui, kun Suomi asetti työvoiman vapaalle liikkuvuudelle ylimenokauden Viron liittyttyä Euroopan unioniin. Myös suomalainen ammattiyhdistysliike on liehuttanut punaista vaatetta virolaislehdistön edessä: esimerkiksi Merimiesunionin ns. laivasaartokiistaan 1998 reagoitiin Virossa ärhäkästi kehottamalla boikotoimaan suomalaistuotteita.

Virossa on annettu samalla mitalla takaisin siihen, miten maasta muualla, eritoten Suomessa, on kirjoitettu. Viro on puolustanut oikeuttaan valita oma tiensä, esimerkiksi sitä ettei pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan malli ole sille kelvannut, vaan maassa on tuettu yrittämisen vapautta ja verokannan alhaisuutta. Myös turvallisuuspolitiikassa Viro on kulkenut omia polkujaan, ja suomalaisten vähäininkin sormenheristely Naton suuntaan on otettu raskaasti. Arka aihe on ollut venäläinen vähemmistö, jonka oikeuksista Euroopan unionissa puhunut Jörn Donner sai

²¹ Baltian maiden kilpajuoksu unioniin huipentui 90-luvun loppupuolella keskinäiseen suokopuun, varsinkin Latvia ja Liettua kokivat Viron yrittävän pelata niitä ulos ensimmäisestä liittjäryhmästä.

²² Uusvanhana viiteryhmänä on noussut esiin myös Itämeren yhteys. Itämeren yhteistyön puolestapuhujana toimivat erityisesti virolaiset heti 80-luvun lopussa, ja yhteistyö käsitettiin laajempaan kuin esimerkiksi Suomessa (Lauristin et al 1989, 323-326, Lehti 1995, 23). Itämeren neuvostossa 20-luvun liittosuunnitelman modernin vastineen nähneen Lennart Meren mukaan Viro identifioituu samanaikaisesti sekä Keski-Eurooppaan että Pohjoismaihin (HS 2.12. 1990).

virolaiskolumnistien kynät savuamaan 1997. Virossa on herättänyt keskustelua myös suomalaisten historioitsijoiden tulkinnat – ja ehkä myös oikeus tulkintoihin – Viron historiasta.²³

Kun Suomessa kirjoitettiin Baltian kautta maahan saapuvista huumeista, virolaisissa lehdissä vieritettiin vastuuta käyttäjöpäähän argumentilla ”ilman kysyntää ei ole tarjontaa”. Suomalaisten iltapäivälehtien lööppien vastapainoksi virolaistabloidien on ollut helppo tarjota suomalaisturistien loputtomia toilailuja. Kärjistäen voikin sanoa keskustelun molemmissa maissa urautuneen aika ajoin (Inga Moringin heittoa lainaten) *porot, vorot ja horot* -linjalle, josta on vaikea arvioida kummalla puolen lahtea ollaan herkkähipiäisempiä.

Kari Aleniuksen mukaan ristiriitaisen kuvan aiheuttama kitka näkyy maiden välisessä suhteessa erityisesti silloin kun sitä eivät rajoita ulkoiset tekijät (1997, 23, 29-30). Niinpä onkin luonnollista olettaa, että kuva Suomesta on Viron uuden itsenäisyyden aikana muuttunut raadollisemmaksi. Suomi tipahti siltä jalustalta, jolle se oli neuvostokaudella asetettu ja josta sitä oli kaukaa ihailtu.

3.5 Asenteet mittauksissa

Suomalaisten ja virolaisten käsityksiä toisistaan on tutkittu 90-luvun alkupuolelta asti, joskaan ei kovin järjestelmällisesti. Erilaisista asennemittauksista voi päätellä suomalaisten arvostuksen vähentyneen 1990-luvulla.

Jaakko Lehtonen ja Hille Pajupuu ovat tutkineet suomalaisten ja virolaisten minäkuvia ja stereotyyppioita vuodesta 1991 alkaen. Ensimmäisen kyselyn mielenkiintoisena tuloksena selvisi, että suomalaiset olivat varsin itsekiittisiä (-7), mutta olettivat kuitenkin virolaisten arvostavan heitä korkealle, vastaavasti virolaisten minäkuva oli äärimmäisen positiivinen (+8), vaikka he samalla arvelivat suomalaisten suhtautuvan virolaisiin kriittisesti.²⁴ (Lehtonen 1993, 7-30)

Kestävänä ominaisuutena suomalaisiin liitetään hitaus ja ahkeruus. Ensimmäisessä osatutkimuksessa 1991/1992 suomalaisten katsottiin lisäksi olevan ylpeitä, ystävällisiä ja hiljaisia. Viisi vuotta myöhemmin (1996/1997) käsitykset suomalaisista olivat muuttuneet varsin negatiivisiksi, suomalaisia pidettiin ennen kaikkea äänekkäinä, juopahtavina ja sosiaalisina, ja viimeisimmän kyselyn (2002/2003/2004) mukaan taas ahkerina, iloisina ja ystävällisinä. Pajupuun mukaan ensimmäistä tulosta selittää henkilökohtaisten kontaktien vähyys ja Suomen television kautta syntynyt positiivinen kuva. Kun matkailu sen jälkeen lisääntyi rajusti, stereotyyppi heilahti suomalaisturistin ansiosta toiseen äärilaitaan.²⁵ 2000-luvun puolella käsitys suomalaisista ei ole enää yhtä yhtenäinen ja erilaisiin alastereotyyppisiin turvaudutaan tilanteen mukaan. (2005, 129-140)

Suomen Viron-instituutin tilaama ja SaarPollin toteuttama kyselytutkimus *Suomen kuva Virossa* tehtiin 1999, juuri kun maiden suhteiden tilaa päiviteltiin lehdistössä lahdan molemmin puolin.

²³ Erityisesti presidentti Pätsin arvostelun monet ovat kokeneet pyhäinkuvien kaatamisena. Kysymys, valitsiko Viro oikein 1939 ja oliko Virolla ylipäänsä valinnanvaraa, kiusaa virolaisia yhä. Debatin presidentti Pätsin ja Viron tuolloisen hallituksen toiminnasta aloitti virolainen historiantutkija Magnus Ilmjärv jo 90-luvun lopulla. Martti Turtola on kirjassaan *Presidentti Konstantin Päts* (2002) jossain määrin nojannut Ilmjärven tutkimustuloksiin. Sekä Turtolan teos että Ilmjärven sittemmin 2004 ilmestynyt väitöskirja ovat synnyttäneet Viron julkisuudessa runsaasti polemiikkia ja saaneet osakseen myös murskaavaa kritiikkiä.

²⁴ Lehtonen selittää virolaisten vankkaa itsetuntoa vertailulla venäläisiin. Itse mietin oliko lamalla vaikutusta suomalaisten ja maan uudelleenitsemisellä virolaisten itsetuntoon. Keskinäisten suhteiden osalta tutkimus kertoo paljon isoveli- ja pikkuveliasenteista.

²⁵ Tutkimusten mukaan matkailijan käsitys isännistä on yleensä parempi kuin isännän kävijöistä (Pajupuu 2005, 126)

Virolaisten suosikkimaalistalla Suomi oli Ruotsin, Norjan ja Saksan jälkeen vasta neljäs.²⁶ Tutkimuksen tekijät epäilivät palkintosijoilta jäämisen johtuneen lähinaapuriefektistä: Suomi ei voisi koskaan olla rakastetuin naapurimaa. Silti suhteita piti hyvinä tai erinomaisina yli puolet ja huonoina vain 1 % vastaajista. 15-44-vuotiaiden joukossa Suomi oli parhaiten tunnettu ulkomaa. Kaksi kolmasosaa uskoi suhteiden vain paranevan jatkossa. (Saar 1999)

Saar Pollin tutkimuksessa vastaajat arvioivat oman suhtautumisensa suomalaisia kohtaan parantuneen viimeisten viiden vuoden aikana, mutta epäilivät muiden asenteiden muuttuneen kielteisemmiksi. Erityisesti näin uskoivat hyvin koulutetut, hyvin suomea puhuvat ja tallinnalaiset. Mielenkiintoisesti tiedon lisääntymistä pidettiin suurimpana syynä kuvan paranemiseen. Eniten tietoa saatiin mediasta, ja valtaosa vastaajista uskoi median kuvan olevan oikea. Jos Suomi-kuva olisi ollut Viron mediassa pääosin negatiivinen, käsitykset suomalaisista olisivat tuskin parantuneet. Onko suhteiden huononeminen ollut vain optinen harha? Ja miksi sitten muiden arveltiin suhtautuvan kielteisesti suomalaisiin?

Tarton yliopiston tiedotusopin laitoksen *Mina.Maailm.Meedia* –tutkimuksen valossa virolaiset kokivat vuonna 2003 olevansa eniten samankaltaisia juuri suomalaisten kanssa. Se, että toista kansakuntaa pidetään tutkimuksen kysymyksenasettelun mukaisesti ”helposti käsitettävänä ja läheisenä”, ei tietenkään edellytä että siitä pidetään. Ainakaan virolaiset eivät halunneet asettua Suomeen asumaan, vaan mieluummin Saksaan, Ruotsiin, Yhdysvaltoihin tai Espanjaan. Vähän samaan tapaan Venäjä oli tärkein ulkomaa venäjänkieliselle väestölle, joka kuitenkin muuttaisi mieluummin länteen. (Kalmus et al 2004, 77-78)

Myös Kai Torvi kartoitti Elinkeinoelämän valtuuskunnan tutkimuksessa *Kumppanit Euroopan unionissa* virolaisten ja suomalaisten asenteita vuonna 2003 ja osoitti yleisen mielipiteen olevan positiivinen ja melko samankaltainen puolin ja toisin. Otsikoihin nousi ennen kaikkea tutkimuksen tulos, jonka mukaan suomalaiset kokevat Viron läheisemmäksi kuin Ruotsin.²⁷ Virolaiset olivat suhtautumisessaan selvästi suomalaisia kriittisempiä. 46 % virolaisista uskoi etteivät suomalaiset kohtele heitä tasavertaisina kumppaneina. Ja vaikka virolaiset kannattivat maiden välistä taloudellista integraatiota, 64 % uskoi suomalaisyritysten pyrkivän pelkästään hyötymään alemmasta palkkatasosta ja väljemmistä työelämän normeista. (Torvi 2003) Suurella osalla virolaisia näyttäisi siis olevan vankka usko suomalaisten isoveliasenteeseen, johtuipa se sitten ensi käden kokemuksista, median välittämästä kuvasta tai jostain muusta.

Virolaisten kiinnostus Suomea kohtaan osoitti EVA:n kyselyn valossa muutenkin hiipumista. Vain joka kymmenes katsoi Suomen-suhteiden vaativan kehittämistä, mikä voi tietysti merkitä, että suhteet ovat jo riittävän hyvällä tolalla. Kulttuuristen suhteiden tärkeys näkyi silti virolaisten kiinnostuksessa suomen kieleen, jonka opiskelua piti tärkeänä neljännes vastaajista.

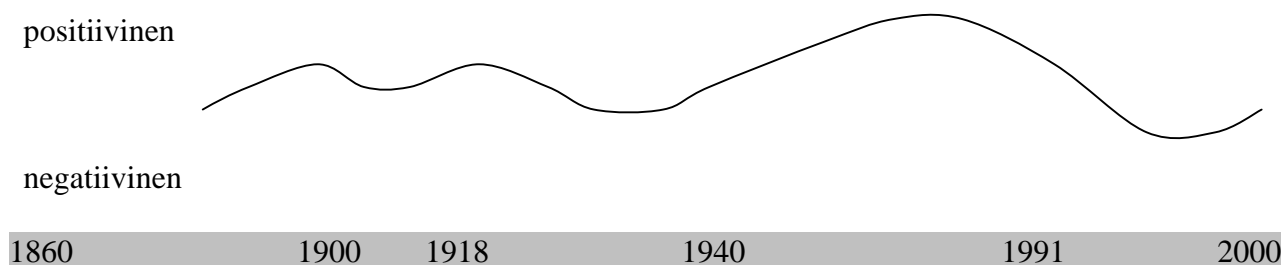
3.6 Yhteenvetoa Suomi-kuvasta

Tämän luvun lopuksi teen yhteenvetoa historiallisen Suomi-kuvan pohjalta ja listaan myyttejä ja ajattelumalleja, joita uskon virolaisten kantavan kulttuurisessa muistissaan. Myöhemmässä analyysivaiheessa selviää, aktuaalistuvat nuo piilevät kulttuuriset jäsenyykset aineistossani.

²⁶ Suomalaisia pidettiin ystävällisinä, rauhallisina, ahkerina, rehellisinä, mutta myös avoimina ja vapaasti käyttäytyvinä, negatiivisista ominaisuuksista korostuivat ylimielisyys, viinaanmenevyys ja meluisuus.

²⁷ Varsinaisesti tutkimuksessa kysyttiin suomalaisten ja virolaisten suhtautumista toisiinsa turisteina ja työkuippaneina.

Suomi-kuvan nousu- ja laskusuhdanteita kuvaan oheisella käyrällä:

Kaavio 1: Suomi-kuva asenne- ja aikajakumolla

Virolaisten Suomi-kuvasta voi siis löytää analogioita eri aikakausilta. Sekä 1800-luvun lopulla että neuvostokaudella suomalaisista kehittyi epäsuoran informaation varassa ihannekuva, joka muuttui realistisemmaksi vasta kanssakäymisen lisääntyessä. Suomalaisiin ja Suomeen liitettiin ominaisuuksia, jotka heijastelivat toiveita siitä, millaisia virolaiset olisivat suoneet itsensä tai maansa olevan. Suomesta tehtiin esikuva, mallimaa. Siinä sivussa Suomelle rakennettiin isoveljen roolia, jonka suomalaiset toki itsekin omaksuivat auliisti.

1900-luvun alussa Suomen silta muuttui runokuvasta realiteetiksi, kun virolaispoliitikot pakoilivat tsaarin rankaisutoimia autonomisessa suuriruhtinaskunnassa.²⁸ Neuvostokaudellakaan virolaiset eivät voineet valita toista tirkistysreikää länteen. Näinä epäitsenäisyyden kausina Suomi on näyttäytynyt virolaisille vapauden maana ja turvallisena selustana, jonne paeta.

Suomi on tarjonnut toisaalta myös pettymyksiä, ainakin virallisen politiikan tasolla. Vaarojen edessä Viro on aina kääntänyt katseensa Suomeen. Reaalipolitiikkaan nojannut Suomi taas on toistuvasti torjunut Viron lähestymisyrietykset ja kokenut ne pikemminkin uhkaksi. Virolaisten näkökulmasta Suomen voi katsoa toimineen petturimaisesti. Viron päästyä jaloilleen keskinäinen suukopu on lisääntynyt, itsevarmuutensa saavuttaneita virolaisia on ärsyttänyt suomalaisten oletettu tai oikeasti osoittama ylimielisyys ja piittaamattomuus. Suomalaiset tuntuvat kiinnostuneen Virosta vasta sen itsenäisyyden kausina. Tällaisia pettymyksestä ja alemmuudentunteesta johtuvia kitkerän kritiikin aaltoja on Virossa noussut muun muassa edellisen vuosisadan alussa, 1930-luvulla ja 1990-luvun puolivälistä alkaen.

Suomi on koettu talousmahtina, jota voi yhtäältä ihailia, mutta jonka tarkoitusperien suhteen on syytä olla varuillaan. Suomesta löytyy virolaisten silmin runsaasti myös hyväksikäyttäjää. Yritteliäät suomalaiset liikemiehet rantautuivat Viroon suurin toivein jo 1920-luvulla ja samanlaisin aatoksien Viron itsenäistyttyä uudelleen.²⁹

Mielestäni virolaisten Suomi-kuvasta on mahdollista kaivaa esille taloudellisen ylivallan ohella tai siihen liittyen myös pelko kulttuurisesta kolonisaatiosta. Suomen näkyvyys aiheuttaa toisinaan voimakasta resistanssia kaikkea suomalaisuutta kohtaan. Suomen kielestä napatut lainasanat ja etenkin suomea hyödyntävä katuslangi on raivostuttanut viron kielen puhtautta vaalivia. Suomen televisio-ohjelmat painetaan yhä lehtiin, katunäkymään ilmestyivät 90-luvulla Maksimarketit,

²⁸ Suomeen rantautui vuosisadan vaihteessa Venäjän hallintoon ja erilaisiin rajoituksiin kriittisesti suhtautunutta nuorta älymystöä kuten Oskar Kallas ja Ella Murrik (Hella Wuolijoki) sekä poliitikkoja Konstantin Pätsiä myöten. Vuoden 1905 vallankumouksen jälkeen Venäjän hallituksen rangaistustoimia pakoili Suomessa Viron koko poliittinen ja kulttuurinen eliitti (Ylönen 1997, 332).

²⁹ Esimerkiksi investointipankkiiri Joakim Helenius markkinoi Viroa Suomen veroparatiisina, Pohjolan Hongkongina suurine mahdollisuuksineen ja tuloeroineen (Talouselämä 19.3.2004).

Mäkitorpat, R-kioskit ja Tiimarit ja suomalaisturistit olettavat itsestäänselvyytenä, että Virossa pärjää suomen kielellä. Matkailuun liittyen voidaan puhua myös ”yleistyneen suomalaisen” käsitteestä (tarkemmin 6.3.4 ja 7.5). Folkloren luoma stereotyyppinen suomalainen käyttää runsaasti alkoholia, painaa liikaa ja pukeutuu tuulitakkiin, on joko juro juntti tai kovaääninen känninen kailottaja.

Suomi-kuvan eri puolia voisi tarkastella pelkkinä naapurimaiden välisinä suhteina, ellei niitä muuttaisi monisäikeisemmäksi ajatus verisiteestä. Heimoretoriikka on kukkinut kaikkina aikoina poliittisessa kaunopuheessa lahden molemmin puolin, mutta siihen miten heimoveljeys konkretisoituu käytännössä ja konkretisoituuko se eri tavalla virolaisille kuin suomalaisille, ei ole kovin helppoa vastata. Myytti yhteisestä historiasta, yhteisestä alkuperästä syntyi kansallisen heräämisen myötä ja ruokki myöhemmin poliittisia tavoitteita, Virossa valtioliittoajatuksia, Suomessa suomensukuisten heimojen yhdistämistä Suur-Suomeksi. Entä nyt, kun Virolla ja Suomella on jälleen mahdollisuus toteuttaa yhteistyötä Euroopan unionissa, Itämeren valtioiden yhteistyössä ja pohjoisen ulottuvuuden puitteissa?

On lisäksi muistettava, että suomalaisten ja virolaisten suhteiden kolmantena osapuolena on usein ollut Venäjä/Neuvostoliitto, aika ajoin myös Saksa. Suomen ja Viron liian lämpimiltä näyttäneet välit ovat herättäneet hallitsijoissa epäilyksiä siinä määrin, että suhde on välillä lähennellyt salarakkautta.³⁰ Sekä Viro että Suomi ovat nähneet itsensä ja toisensa pieninä maina mahtivaltion puristuksessa. Samalla molemmat ovat kansakuntina havitelleet aina lännemmäksi, ja ovat sitä nykyään luultavasti enemmän kuin koskaan. Pienuus ja syrjäisyys, sijainti Idän ja Lännen välisellä hämärällä vyöhykkeellä, ovat leimanneet maiden suhdetta myös muuhun Eurooppaan. Eri aikoina Suomi on kuitenkin edustanut Virolle Pohjolaa, Skandinaviaa tai Länttä.

³⁰ Tästä viimeisimpänä esimerkkinä presidentti Mauno Koivisto lausui Baltian politiikkaansa puolustellessaan Viron radiolle antamassaan haastattelussa syyskuussa 1991, ettei Virossa tiedetä eikä tulla koskaan tietämään miten Suomi on pyrkinyt helpottamaan Viron kansan asemaa itsenäisyystaistelun aikana (Ruokokoski 1997, 263).

4 Metodologia

Olen hakenut menetelmäni tutkielmani painavimpaan osuuteen diskurssianalyttisen tutkimuksen perinteestä. Analyysin empiirinen fokus kohdistuu uutistekstien sisältöön, kontekstiin, argumentointitapaan sekä retoristen keinojen tarkasteluun (luku 6). Aineiston ruotimiseen olen lisäksi soveltanut määrällistä sisällönerittelyä (luku 5), joka on luonteeltaan lingvististä analyysia täydentävää.

4.1 Diskurssianalyysistä ja diskurssin käsitteestä

Vaikka diskurssianalyysi on ollut käytössä eri tieteenaloilla jo vuosikymmeniä, sen ei edelleenkään katsota muodostavan yhtenäistä ja vakiintunutta teoreettista kehikkoa, yhtenäisestä analyysimenetelmästä puhumattakaan. Kuppikuntia on lukuisia, enkä katso tarpeelliseksi ryhtyä niitä tässä esittelemään vaan tuon ohessa esiin oman työni kannalta relevanteimmat lähtökohdat.

Tutkimusperinteessä diskursiivisuus nojaa teoreettisella tasolla konstruktionistiseen käsitykseen, jonka mukaan kielenkäyttö rakentaa ja muuttelee sosiaalista todellisuutta, analyysi puolestaan lainaa tapauskohtaisesti menetelmiään eri tieteistä. Pekka Pälli korostaakin, että ”analyysin – sen mitä analysoidaan – tulee rakentua tutkimuskysymysten kontekstissa” (2003, 18, 29).

Sosiaalinen konstruktionismi itsessään on väljä viitekehys, joka voi sisältää erilaisia metodeja ja teoreettisia painotuksia. Kokoavasti lähtökohta on se, että kaikki inhimillisestä kokemuksesta sosiokulttuurisiin ilmiöihin konstruoituu kommunikatiivisesti. Kieli ei ole erotettavissa sosiaalisuudesta eikä sosiaalisuus kielestä, sillä ulkoinen todellisuus ’luodaan’ merkityksellistämällä, nimeämällä ja luokittelemalla sitä. (Jokinen et al 1993, 17-19)

Näin esimerkiksi virolaisuutta tai suomalaisuutta voi tarkastella diskursiivisena tuotteena, jota ei ’ole olemassa’ reaali maailmassa, ja jonka ryhmäominaisuuksia tuotetaan kielenkäytön avulla käytössä olevista kielellisistä resursseista. Toisaalta, vaikka kategorioita ’suomalaiset’ tai ’virolaiset’ tarkasteltaisiin pelkästään kielenkäytön kannalta, ollaan silti tekemisissä sosiaalisen todellisuuden kanssa. Kategoriat eivät ole merkitseviä pelkästään puhetilanteessa, vaan niiden diskursiivinen käyttö rakentaa samalla kulttuurista ja yhteiskunnallista todellisuutta, jossa on suomalaisia ja virolaisia ja näiden kahden ’ryhmän’ välistä käyttäytymistä (Pälli 2003, 34-36, 168).

Pentti Raittila on Stuart Hallia mukaillen määritellyt diskurssin ”sosiaalisissa käytännöissä rakentuvaksi ja niitä edelleen rakentavaksi merkityssuhteiden järjestelmäksi, joka mahdollistaa ja rajaa maailman näkemisen tietyistä näkökulmasta” (2004, 95; Hall 1999, 98-109). Toisin sanoen diskurssi on puhetapa, joka rajoittaa muita mahdollisia aiheen esittämisen tapoja ja liittyy sen johonkin ennalta tunnettuun merkitysjärjestelmään. Määritelmä sopii hyvin omankin työni metodiseksi selkärangaksi. Raittila on väitöskirjassaan suhtautunut kriittisesti diskurssiin terminä sen monitulkintaisuuden takia ja suosinut ilmaisuna puhetapaa ja ajattelumalleja (2004, 39, 102).³¹ Olen samaan tapaan käyttänyt analyysissäni puhetapaa diskurssin synonyymina ja ajattelumallia puhetapaan liittyvänä, mutta sitä suppeampana alakategoriana.

³¹ Ahtaimmillaan diskurssin voi käsittää tekniseksi termiksi lausetason ylittävälle kielelliselle rakenteelle, laajimmillaan se taas on mikä tahansa laaja yhteiskunnallinen, kulttuurinen tai historiallinen konstruktio (Pälli 2003, 227).

Diskurssien tunnistaminen on hyvin kontekstisidonnaista, koska merkitysten katsotaan konstruoituvan käyttöyhteyksissään. Kontekstin tasot ulottuvat lauseyhteydestä ja tilanteisesta rakentumisesta laajempaan kulttuuriseen jatkumoon. Kulttuurinen kontekstin kattokäsitteen alle voidaan sijoittaa niin laajat historialliset ja sosiaaliset tekijät kuin paikalliset ja tutkimusajankohtaan liittyvät erityispiirteetkin (emt., 74). Kontekstin eri tasoista kulttuurisella esitietoudella on työssäni merkittävä rooli, ja tulkintojani kehystävät muun muassa Suomen ja Viron suhteiden historia sekä tämänhetkinen tila (ks luku 3).

Mitä enemmän konteksti dominoi tulkintaa, sitä spekulatiivisemmaksi analyysia voi nimittää. Kulttuuriseen pääomaan turvautuminen tarkoittaa sitä, että analyysi kattaa asioita, jotka eivät ole luettavissa yksinomaan aineistosta. Tämän Jokinen *et al* ovat hienosti todenneet tutkimuksen kohtalonhetkeksi: jääkö tutkija jo tiedetyn vangiksi vai pystyykö hän vangitsemaan sosiaalista todellisuudesta jotain, joka arkipäivän itsestäänselvyyksien maailmassa jää yleensä vaille huomiota (1993, 230).

Oman kontekstinsa muodostavat aineiston tuottamisen kannalta olennaiset reunaehdot eli diskurssi itsekin nähdään tiettyjen käytäntöjen tuottamana, vaikka se samalla rakentaa sosiaalista todellisuutta (Hall 1999, 105). Uutistekstit sisältävät uutistuotannon diskursiivisten käytäntöjen tuottamia puhetapoja. Siten journalististen tekstien Suomea, suomalaisuutta koskevien puhetapojen voi olettaa poikkeavan esimerkiksi yleisöosastokirjoitusten ja verkkolehtien kommenttipalstojen vastaavista diskursseista. Anonymiteettiin perustuvaan kirjoitteluun verrattuna journalistisen genre sääntöineen siivilöine Suomi-kuvasta pahimmat sakat pois. Koska tutkielmallakin on omat reunaehdonsa, jouduin kuitenkin rajaamaan diskurssikäytäntöjen lähemmän tarkastelun työstäni.³²

Diskurssianalyysissa kielenkäytöllä nähdään myös olevan seurauksia – jos kohta ei suoraviivaisena vaikutuksena vaan pikemminkin merkitysten uusintamisena ja jakamisena kielenkäyttäjien kesken. Kuvat Suomesta ovat representaatioina, merkityksellistämistä tietystä näkökulmasta, ja niiden tuottaminen vallankäyttöä. Sillä millaiset representaatiot päätyvät lehtien sivuille, voi olla seurauksia varsin arkisissakin asioissa. Seurauksellisuutta voidaan tutkia sekä mikro- että makrotasolla. Tilannekohtaisten funktioiden osalta tietty puhetapa voi esimerkiksi palvella yhteishengen luomista ja sitä kautta ryhmän rakentamista. Makrotasolla painotus on yhteiskunnallisissa, kulttuurisissa ja sosiaalisissa seikoissa, ja sama teksti voi olla tunnistettavissa vaikkapa rasismi-diskurssiksi, jolloin sen retoriset strategiat konstruoivat sitä millaisena pakolaiskysymys yhteiskunnassa nähdään. (Jokinen et al 1993, 41-43; Pälli 2002, 207-221)

4.1.1 Diskurssit ja ideologia

Työni kiinnittyy kriittisen diskurssianalyysin koulukuntaan, jossa ollaan erityisen kiinnostuneita diskurssien, vallan ja ideologioiden suhteista. Suuntauksen pääteoreetikko Norman Fairclough pitää keskeisinä kysymyksiä, miten monista mahdollisista tavoista tuottaa ja merkityksellistää todellisuus juuri tietyt tavat nousevat valtaapitäviksi, miten diskursiivisissa käytännöissä tuotetaan ristiriitaisia ja keskenään kilpailevia todellisuuksia, ja miten näitä hallitseviksi muodostuneita diskursseja uusinnetaan. Tästä seuraa, että puhetapoja tutkittaessa on paneuduttava erityisesti vakiintuneiden diskurssien taustalla piileviin valtasuhteisiin, samoin niihin kulttuurisiin arvoihin ja ideologioihin, joita diskurssit kantavat mukanaan. Median laaja yhteiskunnallinen vaikutus ei liity vain

³² Faircloughin mukaan tietyn sosiaalisen elämänalueen diskursiivinen järjestys muodostuu siihen sisältyvistä kielenkäytön genreistä ja diskursseista (1997, 76-77). Kyseessä on eräänlainen jako lajityyppeihin ja puhetapoihin. Oma aineistoni muodostuu pitkälle uutisgenreistä, mutta sisältää myös mielipide- ja reportaasigenreä edustavia tekstejä. Diskurssikäytäntöjen taso liittyy työssäni myös iltapäivälehdien muista poikkeavaan tapaan käsitellä aiheita.

valikoivaan tapaan esittää asioita, vaan myös sen tapaan suojella tiettyjä identiteettejä ja säilyttää tiettyjä kulttuurisia arvoja. (Fairclough 1995, 17, 78, 125-126)

Stuart Hallin määrittelemänä ideologia on se ajatuksellinen viitekehys, jonka avulla ymmärrämme maailmaa ja kerromme siitä muille, eli kaikki ne mielikuvat, käsitteet ja uskomukset joiden varassa tulkitsemme yhteiskunnallista todellisuutta. Hall ei näe ideologiaa yksilön tietoisuuden muotona vaan osana yhteiskunnallista ja symbolista ympäristöä, johon yksilöt syntyvät. Kielenkäyttäjät eivät välttämättä tunnista tai tiedosta diskurssien hyödyntämiä ja uusintamia ideologisia kehikkoja. Nämä syntymästä saadut ideologiset silmälasit vaikuttavat samalla tavoin toimittajiinkin ja vallitsevia valtasuhteita tukeviin journalistisiin käytäntöihin. (Hall 1992, 170,191, 268-269; Raittila 2004, 38-46; Fairclough 1997,64)

Fairclough'n mukaan diskurssit heijastavat kielessä käytävää ideologista taistelua, ja niiden lopullinen päämäärä on luonnollistua arkijärjenomaisiksi. Ideologiaa voikin jäljittää erityisesti naturalisoituneista diskursiivisista konventioista, joissa vallitsevat arvot näyttävät itsestään selviltä totuuksilta. (1997, 63-64)³³ Tällaisena arkijärjestyneenä ajattelumallina voi pitää vaikkapa käsitystä suomalaisten ja virolaisten sukulaisuudesta, joka voi samalla palvella toiseuttavana strategiana muiden kansallisuuksien suhteen (vrt 7.4).

Fairclough on hahmotellut kolmikehäisen viestintätilanteen viitekehysten, jossa tekstin, diskurssikäytännön ja sosiokulttuurisen käytännön tasojen keskinäisiä suhteita tarkastelemalla on mahdollista analysoida valta-asetelmia (1997, 78-79). Kuten jo edellä totesin, ohitan omassa analyysissäni ensimmäistä ja kolmatta tasoa välittävän diskurssikäytännön tason (tekstin tuotannon ja kuluttamisen ehdot, muun muassa genret), ja jäljitän ideologiaa yhtäältä tekstitason funktioista ja toisaalta sosiokulttuurisista yhteyksistä. Luvussa 7 pohdin tarkemmin yhteiskunnallista kontekstia sekä sitä, millaisiin kulttuurisiin arvoihin ja maailmankuviin Suomi-diskursseissa tukeudutaan.

4.2 Retoriikantutkimus analyysin apuvälineenä

Vaikkei diskurssianalyysi laajana teoreettisena raamina tarjoakaan reseptiä siihen, miten tutkimusta metodisesti tehdään, diskurssianalyttisen fuusiokäytännön hyllyistä löytyy onneksi konkretisovempien tarkastelutapojen tarjoamia työvälineitä. Omaan keitokseeni olen sekoittanut pääasiassa retoriikan analyysia, jossa ”merkitysten tuottamisen kielellisiä prosesseja tarkastellaan siitä näkökulmasta, kuinka jotkut todellisuuden versiot pyritään saamaan vakuuttaviksi ja kannatettaviksi ja kuinka lukijat saadaan sitoutumaan niihin” (Jokinen et al 1999, 126).

Suomi-kuvan tutkimisesta ei ole sinänsä pitkä matka asennetutkimukseen ja näkemykseen, että uutistekstit heijastaisivat jokseenkin tarkasti sitä mitä virolaiset suomalaisista ajattelevat. Retorisen diskurssianalyysin perinteessä kirjoittajan asenteiden tutkiminen ei kuitenkaan ole keskiössä vaan tarkastelunäkökulma on argumentaatiossa. Argumentaatiota voi pitää eräänlaisena strategisena pelinä, jossa pyritään oman position puolustamiseen ja vahvistamiseen ja toisaalta vastaposition heikentämiseen ja kritisointiin Argumentoinnissa on kyse asemoitumisesta, tietynlaisen position ottamisesta julkisessa keskustelussa, ja se on aina sosiaalista toimintaa. (Jokinen et al 1999, 127).

³³ Vallitsevan ideologian vaikutusta kulttuuriin hahmotetaan muun muassa hegemonian käsitteen avulla. Gramscilaisittain juuri hegemonia arkijärjistä asiat yleisesti hyväksytyiksi käsityksiksi (Fairclough 1997, 64). Koska en ole tutkimuksessani ensisijaisesti jäljittänyt hegemonisia diskursseja, en pitänyt tarpeellisena selvittää hegemonian käsitettä syvällisemmin.

Argumentointi edellyttää vuorovaikutusta yleisön kanssa, sillä argumentin vakuuttavuus rakentuu viime kädessä vasta sen vastaanotossa (emt., 128-129). Koska tutkimuksessani ei ole mahdollista selvittää miten lehtijutut sitouttavat lukijansa esittämiinsä argumentteihin, tekstin yleisösuhdetta on etsittävä siitä itsestään. Argumentaatioon on sisäänrakennettu monia yleisöjä, omassa aineistossani pääkatsomossa ovat tietenkin yleisesti lehden lukijat, mutta lehtien palstoilla puhutaan myös erityisyleisöille, kun viestejä kulkee vaikkapa politiikolta toiselle.³⁴

Kun argumentit nähdään vuorovaikutuksen osina, joudutaan kysymään mihin keskusteluun ne ovat puheenvuoroja ja mitä niillä tehdään kulloisessakin kontekstissa. Esimerkiksi kun Suomea esitellään sosiaalipolitiikan mallimaana, voidaan kysyä, kenelle oikein puhutaan, ketä yritetään vakuuttaa ja mistä? Tai ketä palvelee vaikkapa Suomen turvallisuuspolitiikan kuvaaminen ajastaan jälkeensä jääneenä?

4.2.1 Retoriset keinot

Puhetapojen tunnistamiseksi olen kiinnittänyt huomiota ennen muuta sanastoon, luokitteluun, metaforiin ja edellyttämyksiin. Muita retorisia keinoja ovat esimerkiksi rinnastukset, kontrastiparit, vihjausten ja ironian käyttö.

Diskurssien seulominen lähtee usein avainsanoista: tietyt sanat saavat toistuvasti tietyn merkityspotentiaalin. Kun Suomesta puhutaan pohjoisena naapurina (põhjanaanaber), puhutavan voi usein liittää läheisyyttä ja yhteistyötä korostavaan diskurssiin. Kontekstista riippuen sanalla voi olla myös ironinen painotus, ja naapuri assosioituukin negatiivisesti – vähän samaan tapaan kuin sanalla 'itänaapuri' on monia merkityksiä suomalaisille. Sanojen konnotaatiot, sivu- ja piilomerkitykset ovat toisin sanoen olennaisia paljastaessaan arvoituksia. Sanaluokista tärkeimpiä ovat substantiivit, verbit ja adjektiivit: nimisanoilla luokitellaan, laatusanoilla kuvataan ilmiötä ja sen ominaisuuksia ja teonsanoilla ilmaistaan tekemisen ja olemisen tapaa.

Kategorisointia voi pitää eräänä perustavanlaatuisimmista retorisisista strategioista ja argumentaatiokamppailujen kohteista (Jokinen 1999, 129-130). Itse asiassa jokainen kieltä käyttäessään väistämättömästi luokittelee ympäröivää maailmaa. Luokittelu formuloi jonkin henkilön, ryhmän tai tapahtuman joksikin, jolla on tiettyjä ominaisuuksia. Esimerkiksi suomalaisten yleinen lempinimi 'porot' konstruoii laumana liikkuvan massan, josta yksilöt eivät nouse esiin. Toisaalta vastakkainen retorinen keino, partikularisaatio, nostaa esiin yksitáistapauksen, jolloin poikkeus ikään kuin vahvistaa säännön kategorian negatiivisten tai positiivisten piirteiden säilyessä (Pälli 2003, 227).

Teonsanojen tapaluokilla luodaan teksteissä erilaista toimijuutta. Viron kielessä indikatiivi, imperatiivi ja konditionaali ovat olemassa samankaltaisina kuin suomessa, sen sijaan potentiaali puuttuu. Toteava indikatiivi on faktajournalismille erityisen ominaista, kun taas konditionaali esittää toiminnan ehdollisena tuoden mukaan sekä mahdollisuuden että sen puuttumisen.

Metaforilla, vertaukseen perustuvilla kielikuvilla, uutta ja outoa ilmaistaan tutun avulla. Kulttuuriin juurtuneet arvot näyttäytyvät metaforissa. Virolaisten ja suomalaisten läheistä suhdetta on verrattu muun muassa siltaan tai kaksihaaraiseen puuhun, joilla luodaan mielle yhtymiä yhteenkuuluvuudesta ja yhteisistä juurista. Ja kun suomalaisista (turisteista) puhutaan laumana, viitataan yhtäältä eläimiin ja toisaalta päämäärättömään vaelteluun. Voimakkaissa assosiaatioissa piileekin metaforien

³⁴ Yleisöt voidaan erotella esimerkiksi laajaksi universaaliyleisöksi ja suppeammiksi erillisyleisöiksi. Suostutteleva argumentointi on kohdistettu jälkimmäiselle, vakuuttava edelliselle. Argumentit on ymmärrettäviä vain kontekstissaan, vuorovaikutuksen osana, joten yleisö on yhtä tärkeä kuin keskustelun aihe (Perelman Raittilan mukaan, 2004, 101)

retorinen voima. Erityisen tehokkaita ovat luonnollistuneet, ns. uinuvat metaforat, kuten ajan säästäminen tai korkea moraalii, joita suurin osa kielen käyttäjistä ei edes tiedosta (Jokinen et al 1999, 150). Niihin latautuu vahvoja ideologisia merkityksiä.

Myös presuppositiot eli edellyttämukset liittävät uutta vanhaan ja tuntematonta tuttuun. Metaforien tavoin niilläkin on intertekstuaalinen luonne. Presuppositiot liittyvät tekstien piiloiisiin merkityksiin ja edustavat tekstien etukäteisolettamuksia yleiseen käsitykseen vihjaamalla. Teksteissä presuppositiot näyttävät itsestään selvyyksinä esitettyinä väitteinä, ja ovat siten erityisen ideologisia. Edellyttämukset voivat vedota yleiseen käsitykseen, jota ei ole välttämättä missään ilmaistu ja joka ei perustu totuuteen. (Fairclough 1995, 107-108)

Vihjauksilla asioita edellyttämysten tavoin sanotaan epäsuoraan, peitellysti. Esimerkiksi käyttämällä rakennetta ”hänen mukaansa” toimittaja saattaa osoittaa epäilynsä siitä, puhuuko kyseinen henkilö totta vai ei. Vaikka presuppositiolauseet ovat yleensä vihjaavia, vihjaukset eivät välttämättä sisällä edellyttämystä. (Melin 2007, 33-34)

Uutiskielelle on tyypillistä faktuaalistaminen eli tapahtuman tuottaminen puhtaana kuvauksena, raporttina, joka kertoo mikä asioiden todellinen laita oikein on. Faktan konstruointi on yritys saada kuvaukset näyttämään puhujista ja tulkinnoista riippumattomilta tosiasioilta, ”jolloin sosiaalisen todellisuuden konstruktiiivinen luonne hämärtyy ja vaihtoehtoiset todellisuuden jäsennystavat vaientuvat” (Jokinen et al 1999, 129). Faktuaalistamisen keinoina voidaan käyttää esimerkiksi määrällistäviä tai ääri-ilmaisuja ja erilaisia pakkoa, varmuutta tai vaihtoehdottomuutta ilmaisevien muotoja, kuten sanoja täytyy, on pakko, pitää. Journalistisille teksteille on tyypillistä myös tekijyyden häivyttäminen esimerkiksi nominalisaation tai passiivin käytön avulla.³⁵

Esittelen muita käyttämiäni retorisia keinoja oheisen esimerkin avulla, joka samalla toimii johdantona päädiskursseihin (luku 6). Näytteenä on Tarja Halosen valtiavierailuun liittyvä uutinen, jossa virolaisilta vaikuttajilta kyseltiin mielipidettä Suomen presidentin kieliopinnoista.

Millaisen sanoman antaa Virolle se, että Suomen presidentti Tarja Halonen opiskelee viroa? (otsikko)
Jaak Aaviksoo, Tarton yliopiston rehtori: Luulen että sanomalla on sama merkitys kuin presidentti Kekkonen lähes 40 vuotta sitten yliopiston aulassa pitämällä vironkielisellä puheella. Se kertoo, että viron kieli ja Viron kansa ovat tasa-arvoisina maailman kansojen perheessä ja valtiona valtioiden perheessä. Merkityksetöntä ei ole sekään, että Viro ja Suomi ovat jotain enemmän kuin kaksi naapurivaltiota, oletettavasti EU:ssakin. Välillämme on jotain, jota monien kansojen välillä ei ole.

Tiit Matsulevitsh, kansanedustaja (Res Publika): Viron yhteiskunnalle se on sanoma, että Viron itsenäisyys ja kuuluminen EU:iin on itsestään selvää, että ei ole mitään erikoista siinä, että pienten kansojen kielet ovat EU:n virallisia kieliä. Suomi, samoin pienvaltio Euroopan mittakaavassa, tajuaa, että pieniä kieliä on suojeltava, sillä kieli on identiteetin perusta. Suomen presidentti osoittaa, että virolaistenkin identiteetti on jotain ainutlaatuista, että Euroopassa kunnioitetaan toisten kansojen identiteettiä. Se on sanoma, joka vahvistaa Viron uskoa tulevaisuuteen.

Teet Kallas, kirjailija: Urho Kaleva Kekkonen sanotaan puhuneen suhteellisen hyvin viroa, se lienee johtunut hänen urheilullisesta nuoruudestaan ja silloisista kontakteistaan. Mitä se merkitsee? Se on kivaa. Se on esimerkki. En tarkoita EU-attributiikkaa, vaan pikemminkin niitä tuhansia suomalaisturisteja, joiden mielestä on itsestään selvää asioida Virossa ainoastaan omalla kielellään. Jos presidentti vaivautuu jossain määrin oppimaan viroa, ehkä Suomessa otetaan siitä mallia – suomalaisethan ovat valtiosuostollista kansaa. (PM 10.9)

³⁵ Sama retorinen keino voi kuitenkin eri konteksteissa ilmentää erilaisia funktiota, esimerkiksi passiivin käyttö haastattelussa voi kertoa halusta esiintyä neutraalina ja objektiivisena, mutta yhtä hyvin siitä että aiheesta ei ole tietoa tai omaa mielipidettä (Raittila 2004, 105).

Jo kysymys presupponoi sitä, että Suomen presidentin kieliopinnoilla täytyy olla sanoma virolaisille, kyseessä ei ole siis pelkkä harrastus. Ensimmäinen puhuja turvautuu me-retoriikkaan. Puhe meistä luo kuvaa yhtenäisestä joukosta, jonka intressit ovat yhteneväiset, mikä sinänsä on tyypillistä erityisesti poliittiselle suostuttelevalle kielenkäytölle. Selonteossa vihjataan Viron ja Suomen olevan *jotain muuta* kuin pelkkiä naapureita ja uumoillaan näin kansojen mystistä yhteenkuuluvuutta. Puhuja rinnastaa Kekkonen ja Halosen puheen, mikä korostaa tilanteen historiallista merkittävyyttä. Retorisena keinona rinnastus on havainnollistava ja konkreettinen: Kekkonen käynti oli merkittävä Viron ja Suomen suhteille, Halonen avaa ovea unioniin. Implisiittisesti lausuma kertoo, että Suomi on jälleen Viron tukena kuten aina ennenkin, mutta samalla se nostaa Suomea Viron yläpuolelle: Suomi on se, joka hyväksyy Viron tasa-arvoiseksi.

Toinen puhuja konstruoi Suomea esikuvana, mallimaana, jonka toimintatapaa Vironkin kannattaa seurata. Suomi *tajuaa* että pieniä kieliä tulee suojella ja Suomen presidentti *osoittaa* - virolaisille itselleen - heidän identiteettinsä olevan jotain ainutlaatuista. Suomi on valinnut oikean kurssin taatakseen tulevaisuutensa ja unioniin kuulumisen tulisi näin ollen olla Virollekin *itsestään selvää*. Toteamus *ei ole mitään erikoista* asettaa edellyttämysten, jonka mukaan ainakin joku ihmettelee, että pienet kielet ovat EU:n virallisia kieliä. Toisaalta puhuja rinnastaa Suomen ja Viron, kategorisoiden molemmat pienvaltioiksi, ja viittaa näin edellisen selonteon kaltaiseen yhteenkuuluvuuteen.

Kolmannella puhujalla on kiukkua kihisevän pikkuveljen ääni. Hän turvautuu hyökkävään retoriikkaan ja ironisiin sananvalintoihin: *vaivautuu, sanotaan puhuneen*. Suomalaiset esitetään ylimielisinä ja välinpitämättöminä ja viimeisessä lauseessa, sarkastisesti, johtajiensa esimerkkiä sokeasti seuraavina. Vakuuttavuutta luodaan määrällistävillä kvanttoireilla (*tuhannet* turistit) ja ääri-ilmaisuilla (*itsestään selvää, ainoastaan*). Puhuja luo presidenteistä ja suomalaisista kontrastiparin ja partikularisoinnilla korostetaan viroa taitavien suomalaisten olevan poikkeuksia. Puhuja ei kaipaa Virolle tukea Suomen taholta, esikuvasta puhumattakaan, vaan tasavertaista kohtelua.

Esimerkin retorisia keinoja ovat muun muassa erilaisten rinnastusten tai kontrastiparien käyttö. Kontrastipareista se jota kannatetaan, ladataan kauniilla merkityksillä ja vaihtoehto esitetään negatiivisesti merkityksellistettynä. Rinnastukset ovat tyypillisiä hyökkävälle retoriikalle. Siinä missä puolustavan retoriikka vahvistaa omia asemia, hyökkävä retoriikka pyrkii tuottamaan vastapuolen argumentin esittäjän tai sisällön epäsuotuisassa valossa. Toinen keskeinen hyökkävän retoriikan keino on ironian käyttö: sarkastisen piikikkäät vitsit tai nolaaminen ovat omiaan hiljentämään vastustajan. (Jokinen et al 1999, 153, 155, 156)

Kirjoitus julkaistiin Viron EU-kansanäänestyksen alla, ja tässä kontekstissa kahden puhujan voi nähdä taivuttelevan virolaisia äänestämään unionin puolesta, kolmas puhuja ohittaa tämän tarkoituksellisesti. Uutisgenrelle on ominaista puhujakategorialla oikeuttaminen; arvostetusta kategoriasta, erityisesti julkisesta, lausuttu puhe kuulostaa vakuuttavammalta kuin kenen tahansa tavallisen taatiaisien kommentti. Tekstiotteen puhujakategorioista ainakin yliopiston rehtori ja parlamentaarikko ovat molemmat arvostettuja. Kriittisimmin asemoituu yhteiskunnan 'totuuden torvi', kirjailija.

4.3 Sisällönerittelystä ja tutkimusmenetelmien yhdistämisestä

Erilaisten analyysimenetelmien yhdistelyä on toisinaan pidetty jonkinasteisena metodologisena ongelmana. Itse asetun niiden tutkijoiden kannalle, joiden mielestä määrällinen ja laadullinen

analyysi sopivat samojen ongelmien tutkimiseen, mutta ne vastaavat eri kysymyksiin.³⁶ Raittila kutsuu eri menetelmiä yhdistävää tutkimusta triangulaatioksi ja tarkoittaa sillä ennen muuta niillä saatujen tulosten yhdistämistä saman tutkimusongelman ratkaisemiseksi. (2004, 67, 300)

Määrällisessä sisällönerittelyssä teksteistä pyritään yhtäältä löytämään jotain sellaista, jota arkiluenta ei tavoita, toisaalta sillä pyritään perustelevaan löydetty tulkinta tieteellisen luetettavasti Määrälliset menetelmäkään eivät silti ole vain mittaavia, vaan aineistoja voi analysoida konstruktivistisesti myös niiden avulla. Pelkästään uutisjuttujen negatiivisuuden, positiivisuuden ja neutraalisuuden arviointi edellyttää melkoisesti tulkintaa, ja sitä voikin pitää jonkinlaisena määrällisen sisällönerittelyn ja laadullisen analyysin väliin sijoittuva menetelmänä. Yhtä lailla tulkinnallista saattaa olla aineiston rajaus tai vaikkapa muuttujien määrittäminen. (emt., 169-172)

Omassa tutkimuksessani olen tukeutunut tällaiseen metodiseen monimuotoisuuteen kuvaamalla aineistoja sekä kvantitatiivisin keinoin että retorisia ominaisuuksia analysoimalla. Määrällisten menetelmien etuina pidetään yleensä tulosten yleistettävyyttä ja edustavuutta. Omalta kannaltani niiden hyöty on ollut lähinnä siinä, että ne täydentävät laadullista analyysia hieman toisesta näkökulmasta, ja tutkittavan kohteen eri piirteitä kuvaamalla auttavat jäsentämään ja hahmottamaan kokonaisuutta. Olen soveltanut määrällistä sisällönerittelyä mediasisältöjen ensi vaiheen analyysina, jonka avulla pyrin havainnollistamaan tulkintojeni ja johtopäätöksieni perustaa.

4.4 Enemmän vai vähemmän aineistoa?

Lingvistisessä analyysissa päädyin tutkimaan varsin laajaa aineistoa sen sijaan että olisin tyytynyt jauhamaan diskurssianalyttisessä myllyssä muutaman artikkelin alkutekijöihinsä. Käytännössä olen lukenut diskurssianalyttisin silmin läpi koko aineistoni, 316 artikkelia, ja analysoinut tarkemmin niitä tekstiotteita, joista löysin lopulta hahmottuneiden puhetapojen sirpaleita.

Ongelmana valitsemassani tavassa on se, että aineiston analyysi ei voi tällöin olla kovin hienosyistä (vrt Jokinen et al 1993, 86). Tematiikkaa eli Suomi-kuvaa Virossa olisi voinut lähestyä toisinkin, esimerkiksi valitsemalla vain muutamia artikkeleita ja analysoimalla niitä syvyyssuunnassa. Kieltämättä se hetkittäin houkuttelikin kun törmäsin muutamiin erityisen herkullisiin teksteihin. Valitsemani tapa tuntui aika ajoin siltä kuin lipaisisi jäätelötikkua toisensa jälkeen, sen sijaan että keskittyisi nautiskelemaan yhden hienoista makuvivahteista pitkään ja hartaasti.

Aineiston laajuus antaa kuitenkin mahdollisuuden tehdä jonkinasteisia päätelmiä puhetapojen yleisyydestä, vaikkei se yleensä olekaan laadullisten analyysien päämääränä, pikemminkin päinvastoin (vrt Alasuutari 1999, 233-234). Perustelen ratkaisuani myös sillä, että keskittyminen pienempään aineistoon ja yksityiskohtaisemman analyysin valinta olisi joka tapauksessa edellyttänyt laajaa pohjatyötä ja käsitystä Suomi-kirjoittelun kokonaisuudesta, koska kontekstilla on tulkinnoissani melkoinen merkitys.

Yleisesti laadulliselta tutkimukselta odotetaan, että analyysin vaiheet ja tulkintaan johtanut päättelyketju esitetään mahdollisimman selkeästi, niin että se voidaan tarvittaessa asettaa kiistanalaiseksi. Olen siksi valinnut melko seikkaperäisen tavan esitellä aineiston analyysia – muun

³⁶ Tutkimusaineiston määrällistä analyysia on verrattu perunan viipaloimiseen ja laadullista puolestaan kanan paloitteluun: Perunat pilkotaan mekaanisesti halutun kokoisiksi paloiksi kun taas kana käsitellään sen anatomiaan perustellen (Suhonen 1983, 7). Vaikka aineistot ja niiden avulla saadut tulokset ovat yhteismitattomia ja erilaatuisia, ne voi silti latoa samaan uunivuokaan ja valmistaa kanapataa. Kuinka maukasta siitä tulee, riippuu tietysti tulkinnallisista mausteista. Vaaranahan on lopulta päätyä sillisalaattiin, jota ei syö sikakaan.

muassa käyttämällä runsaasti suoria lainauksia - jotta lukija edes jossain määrin pystyisi seuraamaan ajatuksenjuoksua, vaikka sitten hakoteille. Toivon, että se myös auttaa ymmärtämään miten olen testannut johtoajatuksia aineiston avulla.

Toisena syynä yksityiskohtaiseen dokumentointiin on aineistoni vieraskielisyys, joka on nostanut rimaa omalla kohdallani ja lienee työläämpi myös kulttuuripiiriin kuulumattomalle vastaanottajalle. Uskon kuitenkin laajan taustoittavan osuuden (luku 3) auttavan hahmottamaan kulttuurista kontekstia ja suomennosten avaavan alkuperäisen aineiston lukijalle.

Diskurssianalyysi on hyvin aineistolähtöinen menetelmä, jossa tulkinnat voivat perustua vain riittävän tiiviiseen seurusteluun aineiston kanssa (Jokinen et al 1993, 13). Tulkintaan ja myös erilaisten puhetapojen tunnistamiseen vaikuttaa se, onko puhuja kulttuurin jäsen vai ei, mikä asettaa koetteelle erityisesti vieraassa kulttuuripiirissä tehdyt tulkinnat. Tavallaan tämä tutkimus myös testaa sitä miten 'vieras' Viro minulle vielä on.

5 Määrällinen sisällönerittely

Määrällisen sisällönerittelyn avulla selvitän, mistä aineistoni koostuu eli mitä kolme Viron suurinta päivälehteä, Postimees (PM), Eesti Päevaleht (EPL) ja SL Õhtuleht (SLOL), ovat kirjoittaneet Suomesta ja suomalaisista. Sisällönerittely antaa mahdollisuuden tarkastella tekstien rakentumista kokonaisuuksina ja luo samalla pohjaa kuudennen luvun diskurssianalyysille.

5.1 Aineistokorpus ja lehdet

Aineistokorpus muodostuu vuoden 2003 lehtiteksteistä, jotka olen hakenut lehtien verkkoversioiden³⁷ arkistoista hakukoneilla sanalla ‘soome’, joka tarkoittaa sekä Suomea että adjektiivia suomalainen.³⁸ Koska haku tuotti runsaasti muutakin kuin suoranaisesti Suomea ja suomalaisia koskevia juttuja, valinta oli tehtävä niin sanotusti käsipelillä. Kelpuutin aineistoon tekstit, jotka merkittävältä osaltaan käsittelivät aiheitani, ja jätin huomiotta sellaiset, joissa Suomi tai suomalaiset esiintyivät pelkkänä sivumainintana.³⁹ Aineistostani karsiutuivat esimerkiksi tekstit, jossa Suomi oli vain jonkin ottelun tapahtumapaikka.

Koodaustyön kohtuullistamiseksi rajasin aineistosta otokseen jokaisen kuukauden ensimmäisen täyden viikon lehdet, eli vajaan viidesosan vuoden jutuista (kerroin 4,3). Tutkittavia lehtien numeroita kertyi näin 216, joista tutkimusaineistoon valikoitui yhteensä 316 tekstiä, Postimees-lehdestä eniten eli 155, Eesti Päevalehdestä 89 ja SL Õhtulehdestä 72. Paperilehdissä uutisia on ilmestynyt jonkin verran vähemmän kuin verkossa, mutta ero ei ole mielestäni tulosten yleistettävyyden kannalta.

Koska olen käyttänyt verkkolehtien juttuja, olen jättänyt valokuvat tutkimuksessani melko vähälle huomiolle. Verkkoversioissa valokuvat on pienempiä ja niitä on vähemmän kuin varsinaisessa lehdessä. Diskurssianalyysissa se olisi sitä paitsi laajentanut tutkimusta visuaalisten järjestysten tarkastelun puolelle. Samasta syystä olen rajannut kirjoitusten lay outin tutkimuskohteestani. Olen kuitenkin ottanut huomioon etusivun, sillä verkkolehtikin aukeaa ns. premiäärille.

Eesti Päevaleht ja Postimees lukeutuvat laatujournalismiin pyrkiviksi päivälehdiksi, SL Õhtuleht on kevyempää linjaa edustava iltapäivälehti. Kaikki kolme lehteä ilmestyvät kuutena päivänä viikossa. Viikonloppunumerot liitteineen ilmestyvät lauantaisin. Lehdet ovat formaatiltaan tabloideja ja myös niiden koko on suurin piirtein sama, 28-32 sivua. Lehdet ovat sitoutumattomia.

Vuonna 1857 perustettu Postimees on Viron vanhin yhtäjaksoisesti ilmestynyt sanomalehti. Neuvosto-aikaan Postimees kantoi nimeä Edasi, ja tuolloin sitä arvostettiin moderneimpana ja laadukkaimpana sanomalehtenä. Edasia julkaistiin Tartossa, ja yliopistokaupungin kriittinen oppositioasenne leimasi myös lehteä. Vuonna 1991 lehti otti vanhan nimensä takaisin. 1997 Postimees muutti Tallinnaan, mutta jätti osan toimituksestaan Tarttoon ja lähettää päivittäin Tartu Postimees-liitteen halukkaille tilaajille. Lehden levikki on 63 700. Norjalainen Schibsted -mediakonserni omistaa lehteä julkaisevasta AS Postimees -osakeyhtiöstä 92,5 %.

³⁷ www.epl.ee, www.postimees.ee, www.sloleht.ee

³⁸ Päivälehtien portaalit ovat varsin suosittuja, 28 % tietokoneen käyttäjistä lukee Postimees-lehden ja 31 % Eesti Päevalehden verkkolehteä (Vihalemm 2004)

³⁹ Tosin diskurssien kannalta maininnoillakin on merkitystä: esim kun Suomi mainitaan vertailukohtana, se paljastaa kaksi asiaa, ensinnäkin sen että vertaillaan juuri Suomeen eikä mihinkään muuhun maahan ja toisaalta tavan jolla vertaillaan.

Eesti Päevaleht syntyi 5. kesäkuuta 1995, kun kolme neuvostoaikaista sanomalehteä, Päevaleht, Rahva Hää! ja Hommikuleht, yhdistettiin toisiinsa. Saman vuoden lokakuussa myös Eesti Sõnumid sulautettiin lehteen. Lehti pyrki haastamaan Postimees-lehden ja kilpailijoina ne ovat pysyneetkin. Tallinnassa ilmestyvän lehden levikki on 34 400. Lehteä julkaisevasta osakeyhtiöstä puolet omistaa Schibstedin kovin paikallinen kilpailija Ekspress Grupp, jonka taustajoukoista löytyy virolainen mediamoguli Hans. H. Luik.

Myös SL Õhtuleht syntyi 'pakkoavioliiton' tuloksena, kun kaksi vuotta verissä päin kilpaillutta tabloid-henkistä päivälehteä, Sõnumileht ja Õhtuleht, liitettiin 3. heinäkuuta 2000. Vaikka SL Õhtuleht on profiililtaan selkeästi iltapäivälehti, kansainvälisessä vertailussa sitä tuskin voisi pitää kovin sensaatiohakuisena. Lehti kilpailee Postimeesin kanssa maan suurilevikkisimmän lehden tittelistä (63 200 vuonna 2003), ja puolet siitä omistaa Schibsted Eesti Meedian kautta ja toisen puolen Ekspress Grupp.

5.2 Määrällisen analyysin tulokset

Olen sisällönanalyyssissä vertailut lehtiä keskenään sekä soveltuvin osin Ella Kannisen Tarton yliopiston journalistiikan laitokselle vuonna 1999 tekemän tutkielman tuloksiin. Kannisen aineisto koostuu Eesti Päevalehden ja Postimees-lehden Suomi-aiheisista kirjoituksista vuosina 1992 ja 1997. Kaikki määrällisen analyysin tulokset löytyvät taulukoina liitteestä 2 ja vertailut Kannisen tutkimukseen liitteestä 3.

Olen luokitellut aineiston taustamuuttujiin (artikkelin ilmestymispäivämäärä ja koodi) sekä sisältömuuttujiin, joita ovat juttutyypit, aihepiiri, jutun koko, asenne, lähteet ja lukijapalautteen määrä (koodausrunko, ks. liite 1).

5.2.1 Kirjoitusten määrä

Kun otokseni suhteuttaa aineistokorpukseen, näiden kolmen lehden Suomi-kirjoittelun yhteismääräksi voi arvioida 1328 uutisjuttua vuodessa.⁴⁰ Ahkerimmin Suomesta kirjoittaa Postimees, jonka vuoden 2003 saldo oli 666 juttua. Eesti Päevalehden ja SL Õhtulehden uutisointi on määrällisesti lähes puolta pienempää, 383 ja 309 juttua vuodessa.

On kuitenkin huomattava, että nämä määrät koskevat nimenomaan lehtien verkkoversioita. Vertailu paperijulkaisuihin paljastaa, että varsinkin Postimees on verkossa huomattavasti tuotteliaampi. Kahden päivälehden Suomi-kirjoitusten määrissä ei siis todellisuudessa ole niin suurta eroa kuin aineistoni näyttäisi osoittavan, ja jää oman arvioni mukaan molemmissa 330-350 juttuun vuodessa.

Uudelleenitsenäistymisen jälkeisenä vuosikymmenenä Suomea koskevan uutisaineiston voi arvioida lisääntyneen molemmissa päivälehdissä joka tapauksessa vähintäänkin kaksinkertaiseksi (vrt Kanninen 1999). Määrän kasvua selittävät monet tekijät, ensinnäkin jo se, että 1990-luvun alussa lehdet olivat vain muutaman sivun paksuisia eikä niihin mahtunut kiinnostavien sisäpoliittisten asioiden lisäksi juuri muuta. Toisekseen Suomi ja Viro ovat integroituneet niin monella tasolla ja niin tehokkaasti, ettei uutisoinnin kasvu ole mikään ihme.

⁴⁰ Olen saanut tulokset kertomalla otokseni 4,3:lla.

5.2.2 Juttutyypit ja kirjoitusten koko

Lehtien juttutyypit olen jakanut perinteiseen journalistiseen genrejaon mukaisesti uutisiin, etusivun uutisiin, pääkirjoituksiin, kolumneihin ja taustoittaviin juttuihin. Pääkirjoitus esittää lehden (anonyymien) virallisen linjan, kun taas kolumni on nimellään esiintyvän henkilön mielipidekirjoitus. Uutisia ovat niin sanotut kovat uutiset. Olen erottanut ryhmästä etusivun uutiset, koska halusin nähdä mitkä asiat Suomesta nostetaan premiäärille. Omaan kategoriaansa kuuluvat henkilöhaastattelut, reportaasit ja muut laajahkot, taustoittavat jutut (vrt. esim. Huovila 2005, 124-133). Loput kirjoitukset luokittelin 'muihin'. Tähän jäännösluokkaan sijoittuivat lähinnä taidearvostelut.⁴¹

Lehtien profiilit olivat juttutyyppeiden osalta varsin samannäköiset. Puhdasta uutisaineistoa oli eniten SL Öhtulehdessä, 83 prosenttia etusivun uutiset mukaan lukien. Eesti Päevalehdessä esiintyi jonkin verran enemmän mielipidekirjoituksia ja taustoittavaa materiaalia kuin Postimees-lehdessä. Suomi pääsi kaikissa julkaisuissa varsin usein etusivulle, parhaiten iltapäivälehdessä (15 %), mutta suhteellisen hyvin myös kahdessa muussa (EPL 7 % ja PM 10%). Suomi-aiheet eivät silti yleensä sijoittuneet verkkolehden etusivun näkyvimmillä uutispaikoille ykkösuutisiksi.

Etusivun Suomi-aineisto oli varsin heterogeenista. Sekä Eesti Päevaleht että Postimees pitivät etusivun arvoisena Halosen valtiovierailua ja ns. Viisaiden miesten raporttia maiden suhteista, Postimees lisäksi venäjänkielen asemaa Suomessa ja suomalaisten suhtautumista venäläisiin, Elina Sanan tutkimuksen julkaisua ja suomalaismiehen SARS-kuolemaa. Eesti Päevaleht noteerasi Suomen jääkiekkohäviön Ruotsille, suomalaishiittäjäntärien doping-synnit, taistelun öljytankkeria vastaan ja vinkkasi myös kahteen kulttuuriuutiseen, Arto Paasilinnan haastatteluun ja Kaurismäen elokuvaviikkoon. SL Öhtulehdessä näkökulma oli sensaatiohakisempi ja Viro-lähtöisempi: etusivulle nostettiin Markko Märtnin pärjääminen Jyväskylän rallissa, virolaislääkärin perheen kolari Suomessa, Matti Nykäsen Tallinnan ryyppyreissu ja koirien salakuljetus Viirosta Suomeen.

Pääkirjoituksissaan Suomen pani merkille vain Postimees, jonka molemmat kirjoitukset käsittelivät äärimmäisen positiivisessa hengessä Suomen ja Viron suhteita. Suomeen liittyviä mielipidekirjoituksia lehdissä oli sen sijaan yllättävänkin paljon. Temaattisesti kirjoituksia hallitsi politiikka ja erityisesti ajankohtainen Euroopan unioni. Suomalainen näkökulma näyttäisi tulevan kolumneissa hyvin esille, sillä monet olivat suomalaisten kirjoittamia. Eesti Päevalehden kahdeksasta mielipidekirjoituksesta peräti kolme oli suomalaistuneen Iivi Masson käsialaa, ja yhdessä Erkki Tuomioja pohti EU:n puolustuspolitiikan tulevaisuutta. Postimees-lehden kaikkiaan 11 kolumnista kolme kirjoitti Jarmo Virmavirta ja yhden Max Jakobson.

Koon perusteella luokittelin jutut neljään ryhmään. 'Pätkiksi' luokittelin muutaman rivin pituiset uutiset (max. 600 merkkiä), 'pikku-uutisten' luokka käsitti muutaman kappaleen (max 1600 merkkiä). 'Keskikokoisiksi' laskin A5-A4 suuruiset uutiset ja 'isoiksi' A4-kokoa suuremmat, yli 4300 merkin kirjoitukset.

Eesti Päevaleht poikkesi kahdesta muusta selvästi, siinä pätkiin ja pikku-uutisiin kuului vain 43 % kun taas Postimees-lehdessä ja SL Öhtulehdessä yli 60 % jutuista. Laajoja kirjoituksia oli eniten SL Öhtulehdessä (11 %) ja Eesti Päevalehdessä (10 %), Postimees-lehden jäädessä hänille (5 %). Koonkin perusteella näyttäisi siis siltä, että Eesti Päevalehden kirjoitukset ovat kahta muuta lehteä laajempia ja taustoittavampia. Tosin paperilehtien osalta erot ovat pienempiä, sillä suuri osa Postimees-verkkolehden lyhyistä online-uutisista ei päädy painettuun lehteen lainkaan.

⁴¹ Muut lehdet –palstat jätin aineiston ulkopuolelle. Todettakoon että kaikki kolme lehteä julkaisevat näillä palstoillaan viikoittain otteita suomalaisten lehtien, varsinkin Helsingin Sanomien (useimmiten Viroa koskevista) kirjoituksista.

5.2.3 Aiheet

Kirjoitusten temaattisessa kategorisoinnissa olen osin noudattanut lehtien ns. luonnollista jakoa eri osastojen uutisiin. Omassa jaotuksessani luokkia on kaikkiaan yhdeksän: talous, politiikka, Suomen ja Viron suhteet, arki-elämä, kulttuuri, urheilu, rikokset, matkailu ja ympäristö.

Yhteiskunnallis-poliittisia asioita koskevat kirjoitukset jakautuvat lehdissä niiden oman erottelun perusteella ulkomaan ja kotimaan aiheiksi, ja virolaislehtien näkökulmasta ulkomaan aiheita ovat Suomen yhteiskunnalliset ja poliittiset tapahtumat, kotimaan aiheita taas suomalaisten tekemiset Virossa, vaikkapa suomalaispoliisin toimiminen kouluttajana.

Omassa luokittelussani sovelsin kuitenkin hieman toisenlaista jakoa yhtäältä yleisempään yhteiskunnallisten ilmiöiden, lainsäädännön ja 'kovan' politiikan tasoon ja toisaalta ns. arkielämän tasoon. Arkeen liittyviä 'pehmeämpiä' teemoja ovat muun muassa terveydenhuolto, työttömyyttä tai sosiaalipolitiikkaa käsittelevät, tavallisen ihmisen elämää lähellä olevat aiheet ja erilaiset *human interest* -tyyppiset jutut, jos ne eivät solahtaneet sovinnolla johonkin muuhun karsinaan. Esimerkiksi uutiset hedelmällisyshoitojen kieltämisestä Suomessa sisällytin lopulta ensiksi mainittuun luokkaan, sillä painopiste oli lainsäädännössä ja valtion toimenpiteissä. Muitakin ongelmallisia tapauksia aineistosta löytyi, mutta katson niiden määrän jääneen siedettävän epävarmuuden tasolle.

Omaan kategoriaansa erotin Suomen ja Viron suhteet, joihin olen sisällyttänyt valtionpäämiesten, ministereiden ja poliitikkojen vierailut ja viralliset tapaamiset sekä maiden välisiä suhteita tai suhteiden historiaa käsittelevät kirjoitukset.

Yleisesti aiheiden käsittelyyn näyttää liittyvän melko vahva Viro-näkökulma, eli lehtiä kiinnostavat aiheet, joilla oli jokin kontaktipinta Viroon. Tässä suhteessa poikkeuksen muodostivat vain politiikkaan luokitellut uutiset, jotka keskittyivät yhtäältä Suomen sisäisiin tapahtumiin ja toisaalta toimimiseen jäsenmaana Euroopan unionissa.

Taloussivujen jutut kertoivat useimmiten Viron talouspolitiikan vaikutuksesta Suomeen ja suomalaisyritysten toiminnasta Virossa, mutta myös teollisuuden lomautuksista ja työpaikkojen vähennyksistä Suomessa. Kulttuurisivuilla noteerattiin lähinnä suomalaistaiteilijoiden esitykset ja maiden yhteiset kulttuuriprojektit Virossa, lisäksi festivaalit ja kulttuuritapahtumat Suomessa, erityisesti jos niihin liittyi virolaispanostus. Urheilutoimittajia kiinnosti eniten hiihto ja ralli, ovathan ne lajeja, joissa myös virolaiset menestyvät. Toisaalta hyvinkin erilaisten alojen suomalaistähdistä kirjoitettiin laajoja haastatteluja. Lehtien rikosuutiset käsittelivät valtaosin huumetakavarikkoja ja Viron kansalaisten kiinnijääntiä ja tuomioita Suomessa. Suomalaisia esiintyi niissä potenssilääkkeen ostajina tai veneensä Viron matalikoille tunaroineina purjehtijoina.

Kahden päivälehdessä profiili oli hyvin samankaltainen eikä niiden välillä aiheiden käsittelyn prosentuaalisissa osuuksissa ollut suurta eroa. Talous oli yksittäisenä aihepiirinä laajin kattaen reilun viidenneksen aineistosta. Uutisista lähes yhtä suuri määrä liittyi politiikkaan ja yhteiskunnallisiin asioihin. Yllättävän suurena voi pitää Viron ja Suomen suhteiden osuutta kummassakin lehdessä (EPL 17 % ja PM 14 %), mutta sitä selittää pitkälti vuoden poikkeuksellisuus, pääministerin ja presidentin vierailut sekä maiden välisiä suhteita koskeneiden raporttien ja tutkimusten julkaisu. Kun Suomen ja Viron suhteet käytännössä sisältyvät politiikkaan, kategoria ylittää talouden osuuden. Kulttuurin osuus aineistosta oli vain kymmenisen prosenttia. Lähes saman verran lehdet kirjoittivat arjesta ja urheilusta. Ympäristöaiheista kirjoitettiin vähän, ja matkailujuttujen osuus oli likimain marginaalinen.

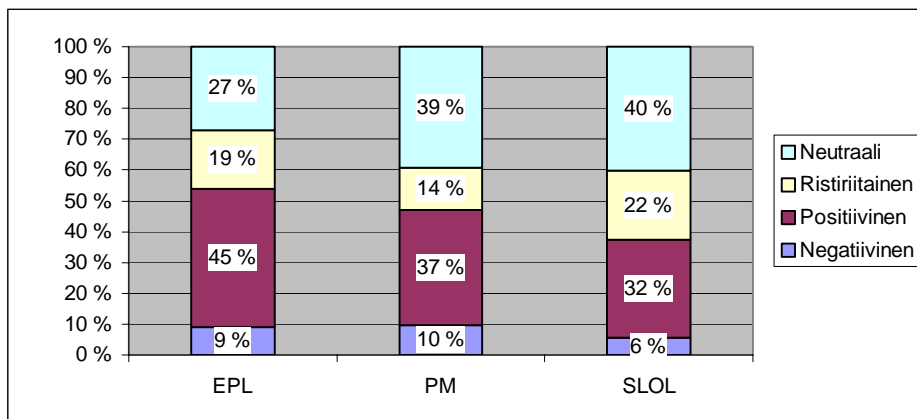
SL Öhtulehden Suomi-aiheet olivat iltapäivälehdessä linjaan sopivia: peräti 40 % jutuista liittyi urheiluun, neljännes käsitteli rikoksia ja onnettomuuksia ja 13 % arkea. Monet näistä ns. arkijutuista olivat *human interest* -tyyppisiä skandaalihakuisia haastatteluja tai reportaaseja. Kahden kansan yhteisinä kestojukkiksina lehdessä esiintyivät Matti Nykänen ja Anu Saagim.

Jos tuloksia vertaa päivälehtien osalta vuoden 1992 uutisointiin, suurin muutos koskee kulttuuria, joka tuolloin käsitti noin neljänneksen aiheista, ja taloutta, jonka osuus oli vajaat kymmenen prosenttia. Ja vielä vuonna 1997, vaikka Suomi jo oli Viron suurin kauppakumppani, talousjuttujen määrä oli vain reilu 11 % kirjoituksista. Postimees oli jopa muuttunut entistä kulttuuripainotteisemmaksi, lehden jutuista peräti 30 % käsitteli kulttuuria (Kanninen 1999, 31-32, 53-59). Uudella vuosituhanella talous on siis selvästi jyrännyt kulttuurin. Oletan kulttuuriuutisoinnin pysyneen määrällisesti samalla tasolla aikaisempaan nähden, mutta talouskirjoittelun kasvaneen suhteessa nopeammin.

Myös matkailujuttujen osuus on vähentynyt, tosin Kannisen tutkimuksessa niistä suurin osa käsitteli lauttaliikennettä maiden välillä eikä niinkään Suomea matkailumaana. Suomeen matkustaminen tuntuu muuttuneen niin helpoksi ettei siitä ole enää syytä pitää ääntä.

5.2.4 Suhtautuminen

Tutkin kirjoituksissa ilmenevää asennoitumista (tai asemoitumista) Suomea ja suomalaisia kohtaan luokittelemalla kirjoitukset neutraaleihin, positiivisiin, negatiivisiin ja ristiriitaisiin. Olen ottanut huomioon niin aiheen arvolatauksen eli sen onko aihe Suomen kannalta kielteinen vai myönteinen kuin myös kirjoituksen sävyn, toisin sanoen käsittelytapaan sisältyvän arvottamisen. Ristiriitaiseen luokkaan tapaus on joutunut yleensä juuri sävyn ja aiheen aiheuttaman ristiriidan takia, esimerkiksi kun negatiivista aihetta on käsitelty Suomen kannalta positiiviseen sävyyn, mutta myös 'aidon' ristiriidan tuloksena eli sekä kielteisiä että myönteisiä aineksia sisältäessään.

Taulukko1: Suhtautuminen

Suomi-kirjoittelu on pääsääntöisesti neutraalia tai positiivista. Suomeen ja suomalaisiin kriittisesti suhtautuvia kirjoituksia oli lehdissä alle kymmenen prosenttia, vähiten SL Öhtulehdessä. Eesti Päevalehden jutuista peräti liki puolet edusti myönteistä suhtautumista. Kahdessa muussa neutraali käsittelytapa oli hivenen positiivista yleisempi. Neutraalien uutisten määrään vaikuttaa kummassakin online-uutisten lyhyys. Ristiriitaisia elementtejä sisältävien juttujen määrä oli kaikissa kolmessa varsin suuri, SL Öhtulehdessä niitä oli reilu viidennes. Ristiriitainen käsittelytapa osoittaa ettei suhtautuminen Suomeen ole ihan mutkatonta. Se ennakoii aihepiirejä, joissa vastakkaiset diskurssit törmäävät.

Negatiiviset uutiset liittyvät yleensä jollain tasolla suomalaisten ja virolaisten väliseen kanssakäymiseen. Kielteisissä kirjoituksissa arvosteltiin muun muassa suomalaisen ammattiyhdistysliikkeen nuivaa suhtautumista virolaisiin, virolaisjohtajan erottamista pohjoismaisesta emofirmasta, suomalaisia suosivaa jäsenetukorttia ja suomalaisten isoveliasennetta yleisesti. Ristiriidan tuulet puhaltavat etupäässä talouteen ja politiikkaan liittyvissä teemoissa. Suomen ja Viron suhteet taas näyttävät joko myönteisessä tai sitten ristiriitaisessa valossa. Urheilua ja etenkin kulttuuria käsitellään lähestulkoon pelkästään positiivisesti. Myönteisyys leimasi myös vähäisiä ympäristöaiheita. (vrt 8.1.2)

En voinut välttää kiusausta verrata tuloksia aikaisempaan tutkimukseen, vaikkakaan aineisto ei välttämättä ole vertailukelpoista jo siitä syystä, että tulkintojen tekijä on vaihtunut. Yhdistin ristiriitaisen ja neutraalin samaan kategoriaan, jolloin jäljelle jäi vain kolme luokkaa, ja vertasin niitä Ella Kannisen tuloksiin. Saadun taulukon mukaan lehtikirjoittelu oli vuonna 1992 sekä Postimees-lehdessä että Eesti Päevalehdessä varsin neutraalia (ks liite 3). Viisi vuotta myöhemmin sävy oli kummassakin huomattavasti kriittisempää, jos kohta positiivistenkin juttujen määrä lisääntyi samassa suhteessa. 2003 neutraali (ja ristiriitainen) kirjoittelu on Postimees-lehdessä jälleen lisääntynyt, mutta Eesti Päevalehdessä positiivisten kirjoitusten määrä on yhä kasvussa. Kriittisyyden piikki on molemmissa joka tapauksessa taantunut.

Kanninen selittää positiivisen ja negatiivisen suhtautumistavan lisääntymisen 1997 genrenmuutoksella, pitemmillä ja analyttisemmillä artikkeleilla (1999, 49). Itse oletan sen johtuneen myös suomalaisiin kielteisesti suhtautuneen diskurssin aktuaalistumisesta vuosikymmenen puolivälissä (tarkemmin ks. 6.3. ja 8.2.)

5.2.5 Lähteet

Lähteiden osalta halusin selvittää, missä määrin lehdet käyttävät suomalaisia tiedotusvälineitä hyväkseen uutisoinnissaan. Hain lähdeä teksteihin sisältyvistä eriasteisista viittauksista; osa uutisista oli selkeästi suoria käännöksiä, mutta enimmäkseen kirjoitukset olivat sekoitusta suomalaisen viestimen uutisesta ja lehden oman toimittajan työstä. Omina lähdekategorioinaan esiintyvät vakituinen avustaja Suomessa⁴² ja toinen virolainen lehti tai uutistoimisto. Anonyymit tekstit koodasin lehden omiksi uutisiksi, ellei mikään viitannut ulkopuoliseen alkuperään. Ulkopuolisten mielipidekirjoitukset luokittelin luokkaan muut, samoin ulkomaiset tietotoimistot.

Hieman yli puolet jutuista on lehtien omaa aineistoa. Suomalaiseen lehteen tai muuhun viestimeen jutun lähteenä lehdet viittasivat huomattavan usein: Postimees ja SL Õhtuleht liiki kolmasosassa ja Eesti Päevalehdessä viidenneksessä jutuistaan. Suosituimpia suomalaisia lähteitä olivat Helsingin Sanomat ja iltapäivälehdet, mutta uutisaiheita antoivat myös YLE ja MTV3. Suomalaista medialähdettä käytettiin enimmäkseen lisäinformaation saantiin. Hyvä esimerkki on Kaisa Variksen dopingkäry, jota uutisoidessaan virolaiset urheilutoimittajat turvautuivat suomalaislehdistä kerättyyn tausta-aineistoon. Rikosuutiset olivat usein peräisin suomalaisista iltapäivälehdistä ja liittyivät yleensä Suomessa tuomittuihin tai rikoksista epäiltyihin Viron kansalaisiin.

Koska huomioin luokittelussani vain alkuperäisimmän lähteen, virolainen lehti tai uutistoimisto esiintyy lähteenä harvoin. Lähteiden käyttö on kuitenkin usein ketjuuntunutta, ja toissijaisina lähteinä, ketjun välilienkkeinä myös ne tulivat esiin. Esimerkiksi virolainen uutistoimisto BNS nappasi usein uutisensa STT:ltä. Kaikki kolme lehteä lainasivat ahkerasti juttuja toisiltaan, mikä lienee nimenomaan verkkolehdestä tavanomainen ilmiö. Hyvin tyypillisiä olivat talousuutisia

⁴² Yhdelläkään lehdistä ei ole kuukausipalkkaa nauttivaa kirjeenvaihtajaa Suomessa. Avustajien tekstien osalta olen merkinnyt lähteeksi avustajan vaikka hän viittaisikin kirjoituksessaan suomalaiseen tiedotusvälineeseen.

koskevat ketjut: päivälehti viittasi Äripäev-talouislehteen, joka puolestaan oli kalastanut uutisen Kauppalehdestä tai Taloussanomista.

Se, että virolaiset lehdet lainasivat innokkaasti suomalaisia, kertoo siitä etteivät Suomessa asuvien avustajien voimavarat riitä ja aiheita tulee etsiä toisen käden kautta. Eesti Päevaleht käytti avustajiaan tehokkaimmin, peräti 16 % jutuista oli heidän aikaansaannostaan. Sen sijaan Postimees (9 %) ja SL Õhtuleht (ei avustajia) kompensoivat kirjeenvaihtajien puutetta turvautumalla helpompaan ja halvempaan ratkaisuun.

5.2.6 Lukijapalaute

Tutkimissani virolaisissa verkkolehdistä ei edellytetä kirjautumista palveluun.⁴³ Jokaista yksittäistä uutista ja kolumnia voi verkkolehdistä kommentoida ja Postimees-lehdessä niitä saa jopa pisteyttää 0-5 asteikolla. Palautteen osalta lehtien profiilit olivat melko yhdenmukaiset. Uutisista valtaosa jätti lukijat kylmäksi. Postimees-lehdessä suuri lyhyiden online-uutisten määrä ilmeisesti vaikuttaa siihen että 40 % uutisista ei saanut palautetta lainkaan. SL Õhtulehdessä kommentoitiin erityisen paljon etusivun uutisia, muissa lehdissä vastaavaa korrelaatiota ei niin selvästi ilmennyt. Eesti Päevalehdessä taas mielipidekirjoitukset antoivat lukijoille kimmokkeen keskusteluun.

Yli sata kommenttia kirjoitti Eesti Päevalehden jutuista neljä ja Postimees-lehdessä yksi juttu. Kiihvimman polemiikin aiheutti Iivi Masson kirjoitus *Prostituutiokielto Viroonkin*⁴⁴, johon reagoi 402 Eesti Päevalehden lukijaa. Suomessa asuva Masso vasemmistolaisena ja feministisenä ajattelijana selvästi provosoi aihevalinnoillaan ja arvomaailmallaan lukijoita, sillä kiihkeitä tunteita herätti kaksi muutakin Masson mielipidekirjoitusta⁴⁵. Yli sata vastausta keräsi myös tiedemies-poliitikko Rein Taageperan EU:ta propagoiva kolumni *Teemmekö tällä kertaa Suomen tavoin*⁴⁶. Postimees-lehdessä eniten palautetta sai uutinen *Venäjältä voi tulla Suomen kolmas virallinen kieli*⁴⁷ ja SL Õhtulehdessä uutinen *Nokian suosittu kännykkä räjähti naisen kädessä*⁴⁸.

Ahkerasti kommentoitiin kaikkia urheilujuttuja - mikä osaltaan kertoo urheilun asemasta identiteetin rakennuspuuna - sekä Viron ja Suomen suhteisiin liittyviä kirjoituksia. Kaiken kaikkiaan nettikommentaattorien intohimot leimahtivat aiheista, jotka ovat lähellä omaa yhteiskuntaa ja joilla on jokin ideologinen tai kansalliseen omakuvaan liittyvä dimensio. Esimerkiksi venäjän kielen asemaa Suomessa kuvaavaa uutista luettiin Viron oman venäläisen vähemmistön, entisen miehittäjän ja nykyisen hankalan naapurin luomassa kontekstissa. Käsitykset suomalaisista piirtyvät kommenttipalstoilla uutisjuttuja jyrkempinä, ja keskusteluketjuissa päädytäänkin helposti aiheesta riippumatta sekä Suomea ylistäviin että parhaaviin leireihin.⁴⁹

⁴³ Eesti Päevalehdessä siirryttiin kirjautumiseen 2006.

⁴⁴ Teksti käsitteli Suomen mahdollisen prostituutiokiellon vaikutuksia Virossa (EPL 4.8.2003)

⁴⁵ *Perhearvot ja henkilökohtaiset asiat* -kirjoituksessa Masso vertaili poliitikkojen yksityisyyttä ja eettisyyttä Virossa ja Suomessa (148 kommenttia, EPL 2.6.2003). *Vapaakauppa ja likapyykki* kritisoi Viron talouspoliittisia linjauksia (161 kommenttia, EPL 8.9.2003)

⁴⁶ 128 kommenttia, EPL 9.9.2003

⁴⁷ 115 kommenttia, PM 5.5.2003

⁴⁸ 79 kommenttia, SLOL 7.11.2003

⁴⁹ Samaan nettikeskustelun jyrkkään polarisaation kiinnitti tutkimuksessaan huomiota myös Andreas Berghoff (2001, 104-105), jonka mukaan se kuvaa kuulua virallisen ja epävirallisen Suomi-kuvan välillä. Alunperin halusin itsekin sisällyttää työhöni myös yleisöpalautteen diskurssianalyysin selvittääkseni niiden ja uutisten mahdollisia eroja Suomi-kuvissa. Aineiston rajaamisen vuoksi tähän ei kuitenkaan ollut mahdollisuutta, mutta toivottavasti aihe kiehtoo tulevaisuudessa jotakuta muuta tutkijaa.

5.3 Yhteenvetoa sisällönerittelystä

Virolaiset lehdet kirjoittivat Suomi-jutuissaan lähes kaikesta maan ja taivaan välillä: suosituimmasta isänpäivälahjasta Soneran salakuuntelujupakkaan, ikkunan läpi syöksyneestä hirvestä tamperelaiseen itsepalveluhotelliin. Suomea ei käsitellä pelkästään ulkomaansivuilla, ja aiheiden leviäminen muille osastoille kertoo Suomesta tulleen median silmissä osa Pohjois-Viroa, puolittain omaan yhteiskuntaan integroitunut 'lähiulkomaa'.

Kokonaisuutena Suomi-kirjoittelu on myös melkoisen positiivista, kuten se on ollut koko Viron itsenäisyyden ajan, lukuun ottamatta pientä kriittisyyden piikkiä 90-luvun puolivälin jälkeen. Toisaalta ristiriitaisen aineiston suuri osuus paljastaa, ettei suhtautuminen suinkaan ole niin yksiselitteistä. Viro-näkökulma näkyy usein aiheiden käsittelyssä, uutisen täytyy jollakin tavalla linkata Viroon. Monet jutuista liittyvät pikemminkin Viroon ja Suomi on mukana vain vertailun vuoksi tai tapahtumapaikkana. Toisaalta ulkopuolista tarkkailijaa näytetään kaipaavan, sillä suomalaiset kolumnistit saavat hyvin äänensä kuulumaan lehtien palstoilla.

Suomea kohtaan tunnettu kiinnostus perustuu pääosin integroituneeseen talouteen ja läheisiin poliittisiin suhteisiin. Uutisointi keskittyy vahvasti eteläiseen, menestyvään EU-Suomeen. Helsingin takainen Suomi on varsin eksoottista ja tunteimatonta. Matkailujuttujen vähyys kertoo, että keskivertolukijan oletetaan tuntevan Suomi hyvin - tai että Suomen ei uskota kiinnostavan virolaista lukijaa. Myös tavallisten suomalaisten elämän ja ylipäätään arjen kuvaus on vähäistä. Kansalaisyhteiskunnasta kerrotaan lainsäädännön näkökulmasta, *human interest* -juttuja on tuskin lainkaan muista kuin urheilijoista. Suomen kuva onkin mielestäni pintapuolisempi ja ohuempi kuin kirjoittelun määrästä voisi päätellä. Suomalaisten lehtien runsas käyttö lähteinä antaa toisaalta syyntä uskoa, että suomalaisen median diskurssit vaikuttavat virolaislehtiin.

Suomessa asuvien avustajien jutut olivat keskivertouutisia pitempiä ja niiden voi olettaa muutenkin sisältävän seikkaperäisempää tietoa maasta. Myös aihevalinnat poikkesivat. Tuskinpa esimerkiksi kirjoitukset papin ammatin naisistumisesta tai ulkomaisista adoptoinneista olisivat päätyneet lehtiin, elleivät ne olisi olleet avustajan tekemiä. Saman huomion teki myös Ella Kanninen, jonka mukaan avustajat toivat lehtiin enemmän featurea ja taustoittavampia juttuja. Voi siis vain toivoa, että virolaisilla lehdillä olisi resursseja pitää pysyviä kirjeenvaihtajia Suomessa. Asemamaansa yhteiskuntaa hyvin tuntevilla toimittajilla on avainasema maakuvan muokkaamisessa - myös kielteiseen suuntaan. Jos avustajien kirjoituksia tarkastelee asenneakselilla, Postimees-lehteen kirjoittavan Tarmo Virkin jutut olivat lähes kaikki negatiivisia, Eesti Päevalehden avustajien Evelyn Höglundin pääosin ristiriitaisia aineksia sisältäviä ja Imbi Pajun positiivisia tai negatiivisia aiheesta riippuen.

Mielenkiintoinen ilmiö ovat lehtien suomalaiset vakiokolumnistit, jotka tarjoavat analyttistä tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja poliittisesta elämästä pyrkien siinä sivussa ohjimaan Viroa. Vuonna 2003 ahkerimpien kirjoittajien, Turun Sanomien entisen päätoimittajan Jarmo Virravirran ja poliitologi Iivi Masson edustamat maailmankuvat asettuivat ideologisilta lähtökohdiltaan janan eri päihin.

6 Palapelistä puhetavoiksi

Aineistossa edestakaisin samoillessani löysin kolme keskeistä puhetapaa, joilla Suomea, suomalaisia ja suomalaisuutta merkityksellistetään. Olen nimennyt ne heimodiskurssiksi, mallimaadiskurssiksi ja pikkuvelidiskurssiksi. Yhteistä puhetavoille on se, että niissä Suomea Suomea tavalla tai toisella peilataan Viroon. Eri diskursseja erottaa toisistaan myös se, miten niissä asemoidutaan suhteessa Suomeen - tarkastellaanko Suomea vertaisena, ylöspäin tai alaspäin. (ks. myös 8.1)

Toisinaan tekstit rakentuivat yhden kehikon varaan, mutta samastakin uutisesta saattoi nousta eri puhetapoja – diskurssithan eivät yleensä esiinny kokonaisuuksina vaan aineistoon sinne tänne ripoteltuina osina. Diskurssien sisältä erottuu okulaaria tarkentamalla erilaisia kuvia tai aladiskursseja, esimerkiksi Suomi topakkana EU-maana tai Suomi Venäjän lieassa. Näitä kuvia voi pitää makropropositiona tai lausumina, jotka tiivistävät faircloughlaisittain diskurssien identiteettifunktioita, sosiaalisten suhteiden funktioita ja maailmaa tulkitsevia funktioita (Pöntinen 1995, 52). Niissä ilmenevät siis myös ne ideologiset maailmat, joihin diskurssit nojaavat.

Analyysissa poimin ensin lausumat aineistosta retoristen keinojen antamien vihjeiden perusteella, jonka jälkeen yhdistelin niitä laajemmiksi kokonaisuuksia eli edellä mainituiksi diskursseiksi. Olen toisin sanoen tuottanut puhetavat aineistosta kokonaiskuvan pohjalta.

Tekstit ovat luonteeltaan hyvin heterogeenisiä - pikku-uutisista reportaaseihin, pääkirjoituksista kulttuurikritiikkiin - joten kielenkäyttökin vaihtelee tyylillisesti melkoisesti. Lukiessani huomasin, miten ilmaisultaan värikkäämmät mielipiteet, feature-jutut ja haastattelut nousevat esiin ja uutisgenren lakeja noudattava perusteksti, josta kerronta on häivyttänyt itsensä, jää taustalle. Teflonpintaiset uutiset ovat toisin sanoen diskurssianalyytikon kannalta haasteita ja mitä 'kaunokirjallisempi' teksti taas on, sitä helpompi siitä on poimia retorisia keinoja. Toisaalta lyhyissäkin uutispätkissä esimerkiksi otsikot saattavat liittää tekstin suoraan tiettyihin diskursseihin, onhan otsikolla ja ingressillä keskeinen merkitys jutun kehystäjänä. Valikoin tekstit aika pitkälle sen perusteella miten ne tuntuivat muutaman läpiluennan jälkeen avautuvan. Olen ottanut mukaan myös muutamia valokuvia, mutta en pyrkinyt syvälliseen kuva-analyysiin, joka olisi edellyttänyt teoreettisen pohjan laajentamista.

Koska läpikäymäni tekstimassa oli suhteellisen suuri, esittelen analyysiosuudessa käännöksiä teksteistä esimerkinomaisesti. Olen säilyttänyt alaviitteissä vironkieliset alkuperäistekstit käännöksiä laajempina, jotta kieltä taitavalla lukijalla olisi mahdollisuus arvioida päätelmäni osuvuutta. Omaan tekstiini sisältyvät siteeraukset olen erottanut kursiivilla.

6.1 Heimodiskurssi

Heimodiskurssi rakentaa Suomen ja Viron välille läheisyyttä ja vertaisuutta, se korostaa yhteistyötä, yhteisiä juuria, veri- ja kielisukulaisuutta. Puhetapa konstruoi Suomen veljeksi, ei kuitenkaan isommaksi ja ylemmydentuntoiseksi, vaan auttavaksi, myötäeläväksi ja hädän hetkellä vahvan selustan takaavaksi. Suomalaiset ja virolaiset sijoitetaan ikään kuin samaan veneeseen: molemmilla on pieninä kansoina yhteiset edut puolustettavinaan. Suomalaisissa nähdään samoja piirteitä kuin virolaisissa, hyvässä ja pahassa.

Herkistyneimmillään heimotunne kukoistaa pääkirjoituksissa ja poliitikkojen puheissa:

Historian myrskyt ovat kyllä runnelleet Suomenlahden kaltaalla kasvavan puun kahta haaraa, mutta puu itse on pysynyt elinvoimaisena. Sen on taannut suomalaisten ja virolaisten tiivis kanssakäyminen ruohonjuuritasolla sekä valtioiden välinen veljellinen yhteistyö. Ilman pienintäkään epäilystä yhteistyö jatkuu samassa hengessä myös Euroopan unionissa. (PM, pääkirjoitus 8.5.)⁵⁰

Rüütel lausui, että vaikka on puhuttu paljon Suomen ja Viron välisen sillan rakentamisesta, välillämme on jo kauan ollut vahva ajatuksellinen silta. (EPL 10.9.)⁵¹

Heimodiskurssi hyödyntää runsaasti metaforia, joissa viitataan Suomen ja Viron keskinäisiin siteisiin. Katkelman kielikuva *saman puun kahdesta haarasta* on vanhaa perua⁵², yhteiseen menneisyyteen ja viholliseen viitataan myös allegorilla *historian myrskyistä*, jotka ovat molempia runnelleet. Tyvi on kuitenkin yhtä - olemme siis samaa luuta ja lihaa. Tärkeä ja vanha metafora on myös *silta*, joka on joka suhteessa positiivisilla merkityksillä ladattu kielikuva. Sillan merkitys symbolina tuskin vähenee tulevaisuudessakaan vaikka sen korvaisikin tunneli, kuten uskaliaimmat kaksoiskaupunki Talsingin visionaarit suunnittelevat. Samantyyppinen kielikuva on *akseli*⁵³. Kaikissa näissä symboleissa on merkityksellistä, että ne liittävät kaksi tasavahvaa ja symmetristä osapuolta yhdeksi.

Heimodiskurssille tyypillisessä sanastossa esiintyvät sukulaiskansa, veljeskansa, heimokansa, pienet kansat, yhteistyö, kanssakäyminen. Myös me-retoriikka luo kuvaa yhtenäisestä joukosta, samaan porukkaan kuulumisesta.

Ajattelumallin mukaan suomalaisten ja virolaisten *suhteet perustuvat tunteisiin ja ne ovat pysyneet minkä tahansa vieraan vallan alla*, kuten presidentti Halonen valtiovierailullaan 2003 korosti (EPL 10.9.). Keskinäinen vetovoima tulee suoraan selkäytimestä ja sitä selittää yhteinen perimä:

Telekommunikaatiofirma Uninet ASi johtokunnan puheenjohtaja, suomalainen Markus Nisula totesi maanmiestensä Viro-mielisyyttä Postimees-lehdelle kommentoidessaan, että sukulaissuhteet ovat joka tapauksessa sukulaissuhteita ja vähintäänkin alitajunnassaan suomalaiset tuntevat vetoa virolaisia kohtaan. (PM 10.10.)⁵⁴

Toisaalta Nisulan sanavalinta *vähintäänkin* vihjaa, että suomalaiset eivät ehkä muuten ole kovin kiinnostuneita virolaisista. Kun EVA:n tutkimus paljasti suomalaisten pitävän Viroa läheisempänä maana kuin Ruotsia, syynä siihen oli Eesti Päevalehden kolumnin mukaan se, että *Suomi istuu virolaisten sydämessä yhtä syväällä kuin Viro Suomen ja että veri on paksumpaa kuin vesi, siitä huolimatta että tuo veri sijaitsee 80 km leveän veden takana*⁵⁵. Kansojen toisiaan kohtaan tunteista sympatiasta kirjoittaja käyttää viehkeää metaforaa *heimoromanttinen substraatti*. Vesi

⁵⁰ Soome lahe kallastel kandva puu kaks haru on ajalootormides küll räsida saanud, ent puu ise on püsinud elujõulisena. Selle tagatiseks on soomlaste-eestlaste tihe läbikäimine rohujuuretasandil ja riikidevaheline vennalik koostöö. Ei ole vähimatki kahtlust, et see koostöö jätkub samas vaimus ka Euroopa Liidus.

⁵¹ Rüütel lausus et kuigi palju on räägitud Soome ja Eesti vahele silla ehitamisest, on tegelikult meie vahel olnud juba kaua tugev mõtteline sild.

⁵² Ks. Timo Rui. Vankan tammen kaksi haaraa. Suomen ja Viron kulttuurisuhteiden historiaa. – Kaksi tietä nykyisyyteen. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki, 1999.

⁵³ Euroopa Liidus endas areneva regionaalse koostöö üheks teljeks on Tallinna-Helsingi telg (PM 8.5.)

⁵⁴ Telekommunikatsioonifirma Uninet ASi juhatuses esimees, soomlane Markus Nisula ütles oma rahvusaaslaste Eesti-meelsust Postimehele kommenteerides, et sugulassuhted on igal juhul sugulassuhted ja kas või alateadvuses tunnevad soomlased tõmmet oma sugulasrahva eestlaste suunas.

⁵⁵ Lõppjäreldus näib siiski olevat hõimuromantilises tasakaalus: teineteisele loodetakse ja Soome istub Eesti hinges sama sügavalt kui Eesti Soome hinges.

Uurimus toob esile aga ka nii mõnegi üllatava tõdemuse ja kummutab eelarvamuseks kinnistunud müüte. Soomlastele - aga ilmselt veel rohkem rootslastele - tuleb uudisena, et soomlased tajuvad Eestit lähedasema maana kui Rootsit, millega neid seob sajanditepikkune ühine ajalugu ja nabanöörina rootsikeelne vähemus Soomes. Seega, veri on paksem kui vesi, isegi kui see veri asub kaheksakümne kilomeetri laiuse vee taga. (PM 10.10, Rein Veidemann)

erottajana ja veri yhdistäjänä on puhettavassa yleisemminkin toistuva kielikuva. Ylevimmillään tyyli ei mitenkään eroa sadan vuoden takaisesta, ja 'veljittelevällä' puheella synnytettyä emotionaalisuutta voikin pitää heimodiskurssille ominaisena.

Heimodiskurssi korostaa suomalaisten ja virolaisten henkilökohtaista tuttavuutta ja ystävyyttä. Niinpä muun muassa näyttelijä-ohjaaja Egon Nuterilla on, *kuten jokaisella itseään kunnioittavalla virolaisella, 'omat suomalaisensa'*, joihin hänellä on *henkilökohtaiset ja lämpimät suhteet*. Nuter tuotetaan SL Öhtulehden haastattelussa suomalaisuuden asiantuntijana, joka *solkkaa suomea ja tuntee pohjoisen naapurin sielunelämää ja oloja*⁵⁶.

Siinä missä virolaiset ja suomalaiset käsitetään etnisesti yhtenäiseksi joukoksi, ruotsinkielisten hahmottaminen kansallisuudeltaan suomalaisiksi ei ole itsestään selvää. Rukajärven tien arvostelussa kriitikko pitää mielenkiintoisena, että filmin tekijät *valitsivat kansansa arkkityyppisiksi sankareiksi germaaniverta olevat suomalaiset*, Irina Björklundin ja Peter Franzénin (EPL 12.4.). Kirjoittaja näyttäisi poimivan kollektiivisesta kulttuurisesta muistista sadan vuoden takaisen vastakkainasetelman baltiansaksalaisten ja virolaisten välillä, aivan kuten vironvenäläiset nykyisin jyrkästi erotetaan omaksi etniseksi ryhmäkseen. Ajattelumallissa saman kansan on vaikea nähdä puhuvan kahta kieltä.

Heimodiskurssissa kieli nouseekin korostettuun asemaan, mikä kertoo sen merkityksestä virolaisten kansallisen identiteetin rakennuspuuna. Sillä, että kielet ovat sukulaisia keskenään, perustellaan pitkälti myös suomalaisten ja virolaisten sukulaisuus ja keskinäinen yhteisymmärrys. Kielen kautta, toisen kieltä osaamalla voidaan myös osoittaa arvonantoa, ainakin suomalaiset virolaisille.

Kuten presidentti Kekkonen aikoinaan, niin myös presidentti Tarja Halonen piti puheensa viroksi. On vaikea yliarvioida kunnianosoituksen merkitystä, sitä että toisen, olkoonkin että sukulaiskansan, valtionpää kääntyy puoleemme omalla äidinkielellämme, eikä pelkäästään tervehtien vaan pitäen peräti poliittisen luennon. (pääkirjoitus, PM 11.9.)⁵⁷

Tekstiotteessa kielivalinta kategorisoidaan kunnianosoitukseksi. Valtiovierailun uutisoinnissa puheen kieli ja rinnastus Kekkoseen näkyivät otsikoissa ja ingresseissä poikkeuksetta. Eesti Päevalehdessä 11.9. puheen vironkielisuus mainittiin lyhyessä uutisessa neljä kertaa ja sitä kommentoi vielä emeritusprofessori Paul Alvre, jonka mukaan Halosen puhe oli *hyvän tavan jatkamista* ja sisältöä olennaisempaa oli nimenomaan puhuminen viroksi. Epäilen hiukan, nähtäisiinkö Suomessa Viron presidentin suomenkielisessä puheessa samalla tavalla mitään erityistä.

6.1.1 Taistelupari

Heimodiskurssia uusinnetaan viittauksilla historiaan. Menneisyydestä nostetaan esiin hetkiä, jolloin kansakuntien on nähty seisovan rinta rinnan. Sekä virolaiset että suomalaiset ovat taistelleet vapaaehtoisina toistensa sodissa, ja mikäpä olisi suurempi todiste lojaaliudesta ja ystävyydestä kuin toisen puolesta vuodatettu veri, olkoonkin että kummankin maan nuorilla miehillä oli

⁵⁶ Nagu igal endast lugupidaval eestlasel on temalgi "omad soomlased". 1987 aastast saadik on näitleja Nuter olnud paari ülelahe teatriinimesega isklikes ja soojades suhetes. Seetõttu pursib ta ka soome keelt ja teab põhjanaabrite hinge ja eluolu. «Vähemalt arvan teadvat. Ei julge öelda et 100 protsenti, aga ilmselt ikka rohkem kui need, kes pole seal ise käinud, aga panevad märgi külge: kõik soomlased ongi vodkaturistid.» kõneleb Nuter.

(...) Ta on seigelnud mööda Soome maakodusid ja tutvunud põhjalikult sealse saunakultuuriga. (SLOL 11.9.)

⁵⁷ Nii nagu president Kekkonen omal ajal, nii pidas ka president Tarja Halonen oma kõne eesti keeles. Raske on üle hinnata selle lugupidamisavalduse tähenduslikkust, seda, et teise, olgu pealegi, et sugulasrahva riigipea pöördub meie poole meie emakeeles ja mitte lihtsalt tervituse, vaid koguni poliitilise loenguga.

vapaaehtoiseksi lähtöön myös muita motiiveja.⁵⁸ Viittaukset aseveljeyteen ovat puhutavan ehkä emotionaalisinta ydintä.

Olen Suomen armeijan veteraani. (...) En ehkä voi nimittää Suomea suorastaan toiseksi kotimaakseni, suomalaisia sen sijaan veljikseni kyllä (...) Sibeliuksen "Finlandia" aiheutti värinää sydämässäni jo Talvisodasta lähtien, kun kuuntelin sitä koulupoikana Tallinnan radiosta. (Ain Kaalep, EPL 6.2.)⁵⁹

Kirjailija Ain Kaalep määrittelee itsensä vanhana Suomen-ystävänä ennen kuin rohkenee vastineessaan puuttua *mitä ystävällisimmin, kuten veljesten kesken on tapana* häntä loukanneeseen väitteeseen, että virolaisten uskollisuus kotimaataan kohtaan olisi heikko. Myös otsikko *Veljesten välillä* korostaa virolaisten ja suomalaisten erityissuhdetta alleviivaten samalla, että läheisten kesken kritiikkikin on sallittua.

Suomalainen toimittaja kysyi yhdeltä aseveljeltä kesällä 1991: eivätkö virolaiset suomenpojat tunne, että heidän taistelunsa on ollut turhaa eikä ole tuonut heille mitään riemunaihetta. Haastateltava, ammainen koulutoverini, Suomen armeijan luutnantti 1944 ja Siperian keskitysleirien vanki, vastasi suunnilleen niin: "Meidän ilonaiheemme oli se, että olimme olleet pelastamassa Suomen itsenäisyyttä. Muuta palkkiota me emme edes halua." Martti Turtola kiittääköön jumalaa, että Suomessa jäi tapahtumatta se mikä meillä. Jos olisi tapahtunut, hän ymmärtäisi meitä kyllä paremmin. (Ain Kaalep, EPL 6.2.)⁶⁰

Diskurssit refleктоivat toisiaan. Kaalepkin sovittaa heimodiskurssia suomalaisia kriittisesti tarkastelemaan pikkuvelidiskurssiin (ks. 6.3.) korostamalla, että suomalaiset kaikesta huolimatta selvisivät kauheuksista, joiden uhriksi virolaiset joutuivat, joten suomalaisilla ei ole kykyä täysin ymmärtää Viron poliittista historiaa. Samalla kirjoittaja vahvistaa myyttiä Viron omasta ajopuuteoriasta, siitä että sodan tulos olisi ollut sama vaikka Viro olisi ryhtynyt vastarintaan. Ja virolaisten isänmaallisuus tulee implisiittisesti todistetuksi sillä, että he olivat pelastamassa Suomen itsenäisyyttä.

Heimodiskurssissa Suomi representoidaan taistelutoverina, joka on tukenut Viroa sen vaikeimpina kausina – kuten Virokin Suomea. Samaa ajattelumallia heijastaa Suomen tuottaminen selustana. Postimees-lehden pääkirjoitus rinnastaa sen, miten Suomi auttoi Viroa neuvostokaudella siihen miten Suomi tulee toimimaan Viron turvana EU:ssa⁶¹. Pääkirjoitus, joka on itse asiassa palopuhe

⁵⁸ Aleniuksen mukaan suomalaisten osallistumiseen Viron vapaussotaan vaikuttivat suomalaissotilaiden venäläisvastaisuus ja seikkailuhalu enemmän kuin halu auttaa heimoveljeä (1997, 22). Nuorilla virolaismiehillä taas ei ollut metsissä pakoilun lisäksi juuri muita vaihtoehtoja välttyä otoilta puna-armeijaan ja Landeswehriin II maailmansodan aikana.

⁵⁹ Olen Soome armeie veteran. (...) Kui ma ka Soomet just teiseks kodumaaks ei saa nimetada, siis soomlasi oma vendadeks küll. (...) Sibeliuse "Finlandia" tekitab minus südamevärinaid juba Talvesõja aastaist peale, kui koolipoisina seda kuulasin Tallinna raadiost. (...)

⁶⁰ Ühelt relvavennalt küsis Soome ajakirjanik 1991. aasta suvel: kas eestlasest soomepoisid ei tunne, et nende võitlus on olnud mõttetu ja ei ole toonud neile mingit rõõmu. Küsitu, mu kunagine koolivend, 1944. Soome armeie lipnik ja pikka aega Siberi koonduslaagri vang, vastas umbes nii: "Meie rõõm oli see, et olime saanud kaasa aidata Soome iseseisvuse päästmisele. Muud tasu me ei tahagi." Martti Turtola aga tänagu jumalat, et Soomes jäi juhtumata see, mis meil. Kui aga juhtunuks, mõistaks ta meid paremini küll.

⁶¹ Soome Vabariigi presidendid Tarja Haloneni eilset aulaloengut Tartu Ülikoolis võib täie õigusega pidada ajalooliseks ja võrrelda 1964. aastal sealsamas aset leidnud president Urho Kaleva Kekkoneni esinemisega. Ligi 40 aastat tagasi tunnustas Kekkonen eestlasi selle eest, et kõigele vaatamata olime suutnud säilitada oma keele ja kultuuri, ning andis selgelt mõista Soome-Eesti silla taasavamisest. Nii see ka läks. Laevad hakkasid käima, kerkis Viru hotell, Eesti jõudis üha sagedamini Soome teadvusse, Soome televisioonist sai tuhandetele eestlastele aken maailma. Nüüd seisib Tarja Haloneni eestlaste pühas kohas, Emajõe Ateenas, rääkis Soome kogemusest teel Euroopa Liitu, liidu tänasest päevast ja tulevikust ning julgustas eestlasi ajaloolist väljakutset vastu võtma. Tema sõnum oli lihtne ja otsekohene: Eesti ei kao ELis kuhugi, nagu ei kao ka eesti keel ja kultuur; Soome-Eesti sild püsib vankumatu ja enamgi veel, koos Eestiga, koos kõigi uute liikmetega omandab EL uue mõõtme, millel on globaalne tähendus.

unionin puolesta Viron EU-kansanäänestyksen alla, houkuttelee epäileviä tuomaita uurnille lupaamalla Suomen tukea. Metaforia vilisevään tekstiin sisältyvät kaikki lähihistorian kliseet: Kekkonen, joka *avasi uudelleen Viron ja Suomen sillan*, Suomen TV ikkunana maailmaan, jopa Viru-hotelli. Kekkonen tavoin *Tarja Halonen seisoi virolaisten pyhässä paikassa, Emajoen Ateenassa*, kertomassa että *Viron silta pysyy järkähtämättä* eikä liittymistä unioniin kannata pelätä, sillä on *ainakin yksi valtio joka sitä suuresti odottaa - ja se on Suomi*.

Toisinaan puhetapa asettuu suoraan vastustamaan kilpailevaa diskurssia, jossa suomalaisten välinpitämättömyys ja ylimielisyys on ennakkoehto. Postimees-lehden kolumnisti tulkitsee tutkimusta maiden suhteista äärimmilleen viritetystä heimovelipositiosta, josta kielii jo otsikko *Hemmoteltu Viro*. Kirjoittajan mukaan Suomi on aina kohdellut *valtiollisesti nuorempaa ja kärsimättömämpää Viroa auliisti ja hellitellen*. Hän tyrmää *myytiksi* suomalaisten oletetun ylemmyyskompleksin ja selittää virolaisten varauksellisempaa suhtautumista suomalaisiin elintasokuilulla ja sosiaalipsykologisilla syillä⁶². Kirjoittaja korostaa, että *heimoromanttista substraattia* on siirtynyt myös uusille sukupolville, ja että *Suomella tuntuu olevan nuortenkin virolaisten silmissä turvallisen selustan maine*.

Siitä huolimatta, että Suomi kuvataan jonkinlaisena suojelevana isosiskona, heimodiskurssi pyrkii kaikin tavoin välttämään eriarvoisuuden asetelmaa maiden välillä. Tasavertaisuutta korostaa esimerkiksi Postimees-lehden pääkirjoituksen otsikko *Sisko ja veli Suomi ja Viro*⁶³.

Lehden julkaisemassa kuvasarjassa Suomen ja Viron pääministerit Anneli Jäätteenmäki ja Juhan Parts esiintyvät jo melkeinpä hääparina – ja aviopuolisoiden jos kenen oletaan olevan suhteessaan tasavertaisia. Utiskuva on kuitenkin mielenkiintoisessa ristiriidassa jutun otsikkoon ja sisältöön, joissa käsitellään ns. Viisaiden miesten raportin mainitsemaa Suomen isoveliasennetta. Näin uutisessa törmäävät puhettavat, joiden representaatiot maiden suhteista ovat keskenään lähes vastakkaisia.

Kuva: PM 7.5.

Kui mõnigi eestlane on kahelnud, kas ikka Euroopa Liit nii väga soovibki Eestit enda rüppe, siis Tarja Haloneni kõne ei jätnud kahtlust, et on vähemalt üks riik, kes seda väga ootab - ja see on Soome. «Tere tulemast,» kordas Halonen kutses eestlastele ja Eestile. (Pääkirjoitus PM 11.9.)

⁶² Hellitatud Eesti (otsikko). Soomes tegutseva majandusuuringute keskuse Taloustutkimus Oy EVA juunist septembrini läbi viidud küsitlus soomlaste ja eestlaste vastastikusest kujutlusest kinnitab argiseltki kogetavat: soomlased suhtuvad eestlastesse (endiselt) heldelt ja hellitavalt, eestlaste kui ühiskonna ja riigi poolest noorema ja kärsituma rahva hoiakutes võib täheldada kõikuvusi. (...)

EVA raport annab täiesti usutava seletuse ka paljuräägitud soomlaste kui vanema venna kompleksile. Küsitlusest selgub, et see on puhas müüt, mille taustaks on eestlaste eelarvamus, et soomlased suhtuvad neisse «ülaltvaatega», mida aga tegelikkus ei kinnita.

Ehk teisisõnu, see väärkujutus võib olla tingitud eestlasi vaevavast alaväärsustundest, sellest, et meid ei võeta võrdsete partneritena, mille võimendamisel sotsiaalpsühholoogiliste põhjuste kõrval mängib olulist rolli tohutu vahe elutasemes. Küsitluses väärivad erilist tähelepanu noorte kujutlused, sest järgmistel kümnenditel hakkavad nemad määrama Eesti-Soome suhteid.

Meeldiv on tõdeda, et hõimuromantiline substraat jätkub ka neis, mis sest, et soome keele oskust ei peeta eestlaste seas oluliseks ja rohkem vaadatakse Euroopa südame ning Ameerika poole. Siiski paistab Soomel olevat noorte eestlastegi silmis turvalise tagala maine. (PM 10.10, Rein Veidemann)

⁶³ Õde-venda Soome ja Eesti (PM 8.5.).

6.1.2 Ystävyys, yhteistyö ja avunanto

Olen sisällyttänyt heimodiskurssiin myös tekstejä, jotka eivät suoraan korosta Suomen ja Viron 'sukulaisuutta', vaan pelkäävät yhteistyötä, ystävyyttä ja avunantoa. Harkitsin niiden nimeämistä omaksi YYA-diskurssikseen, tai jopa koko tulkintakehikon nimen muuttamista, mutta päädyin kuitenkin tarkastelemaan niitä diskurssin sisäisinä särminä ja sijoitin aineiston alkuperäisen otsakkeen alle (vrt. Jokinen et al 1993, 63). Tässäkin nojataan ajattelumalliin, jonka kantavana rakenteena on Viron ja Suomen käsittäminen taisteluparina.

Suomi ja Viro identifioidaan muun muassa *pieninä, säästävää elämäntapaa ja Itämeren puhtautta arvostavana maina*⁶⁴ joiden *yhteisten intressien puolustaminen vaatii myös yhteisiä ponnistuksia*⁶⁵. Suomi ja Viro kuvataan kahtena pikkuvaltiona, joilla on suhteellisen samanlaiset arvot ja ongelmattomat suhteet. Myös EU:ssa Viron ja Suomen oletetaan puolustavan pienten kansojen oikeuksia ja vetävän muutenkin yhtä köyttä, sillä yhdessä ollaan vahvempia kuin yksin⁶⁶.

Sanastossa toistuvat yhteistyö, yhteiset edut, yhteiset ponnistukset, yhteiset näkemykset, yhteydet, nyt ja tulevaisuudessa, kehitys. Vertaisuus korostuu kun molempien maiden ministereistä puhutaan monikossa, kumpaakaan yksilöimättä. Puhujarakenteita tarkasteltaessa selviää, että ystävyys, yhteistyö ja avunanto kukoistavat erityisesti poliitikkojen retoriikassa, ja valtiollisella tasolla puhetapa palvelee nimenomaan valtioiden välisten hyvien suhteiden luomista. Yhteistyötä painottava diskurssi on tavanomainen myös maiden välistä viranomaistoimintaa uutisoitaessa ja näkyy usein heti uutisen otsikossa⁶⁷. Kun uutisoinnin kohteena on avunanto, diskurssi liukuu kohti Suomen esittämistä mallimaana (ks. 6.1. ja 8.1).

6.1.3 Samanlaiset suomalaiset

Millaisina puhetapa sitten kuvaa yksittäiset suomalaiset? Yhtenä 'yleistyneen suomalaisen' tyyppinä astuvat esiin hiljaiset, jurot metsien miehet, joiden näennäisen järkähtämättömän pinnan alla kuitenkin kuohuvat tunteet. Heimodiskurssin suomalaista edustaa lähes poikkeuksetta mies, jota luonnehtivat adjektiivit puhumaton, rauhallinen flegmaattisuuteen asti, harkitseva, melankolinen. Hän ei myöskään sylkaise lasiin. Todellinen Jukolan Jussi siis.

Heimodiskurssin suomalainen on usein jäyhimmillään urheilusivuilla. Suomalaisurheilijoista käytetään mielellään heidän kansainvälisiä lempinimiään, jotka puhuvat puolestaan: Vaikenija, Jäämies. Janne Ahonen *ei puhu lehdistötilaisuuksissa kolmea lausetta pitempään* ja valmistautuu

⁶⁴ Nagu ütles Rüütel, arenevad kahe naaberriigi suhted ka edaspidi kindlasti mitmel tasandil: ametiisikute ja erakontaktidena, regionaalse koostööna nii Põhjala ja Läänemeremaade vahel kui ka loodetavasti tulevaste Euroopa Liidu liikmesriikide vahelise koostööna. Rüütel lisas, et väikerahvastena, kes peavad oluliseks säästlikku eluviisi ning Läänemere puhtust, oleme koostööks isegi kohustatud.

Halonon tähtsustas samuti naaberriikide koostööd, regionaalsetes küsimustes ning väikerahvaste ühishuvide esindamisel Euroopa Liidus, nagu ka kultuuridevahelisi ja niinimetatud tundeühenduste kontakte. (EPL 9.9.)

⁶⁵ Ministrid tõdesid, et Eesti ja Soome on paljudes Eli põhiseaduslikku lepingut puudutavates küsimustes sarnastel seisukohtadel ning ühiste huvide eest seismine vajab ka ühiseid jõupingutusi. (PM 9.9.)

⁶⁶ Peaministrid arutasid ka ametnikkonna vahelise koostöö arendamist. Kahe riigi suhteid analüüsivas raportis tehakse samuti ettepanek hoogustada kogemuste vahetamist ja ministriumide vahelist koostööd.

Euroopa Liidu tulevikust rääkides tõdesid peaministrid, et Eesti ja Soome seisukohad tulevikukonvendi küsimustes on väga sarnased. Peaministrid leidsid, et Euroopa Liidu küsimustes peaksid kahe riigi valitsused edaspidi regulaarselt kohtuma ja infot vahetama. (...)

Ollila sõnul ei pea Eesti ja Soome areng euroliidus täiesti samasugune olema. "Kumbki kujundab oma identiteeti ning oleme euroliidus küll konkurendid, kuid samas peame kasvatama koostöö kaudu omavahelist solidaarust, sest see teeb meid Läänemere piirkonnas tugevaks," lausus ta. (EPL 7.5.)

⁶⁷ Eesti ja Soome soovivad tihedamat koostööd võitluses kuritegevusega (otsikko, PM 8.9.)

voittoon *pohjoismaisella rauhallisuudella*⁶⁸. Räikkösen muotokuva rakennetaan eri maiden lehdistä kerätyistä sitaateista, jotka todistavat formulakuskin vähäsanaisuutta ja kylmähermoisuutta⁶⁹. Reportaasissa kivikasvon portree kuitenkin murtuu, siviilissä Kimin kerrotaan olevan *todellinen sydäntensärkijä* jonka pauloihin on langennut myös Miss Skandinaavia. Pentti Karppinen puolestaan ajaa aktiiviuran jälkeen toisinaan kesämökille nauttiakseen *yksinolosta ja hiljaisuudessa* metsän keskellä, levätäkseen perheen ja työn aiheuttamista sosiaalisista paineista⁷⁰. Haastattelussa Karppisesta luodaan kuvaa suorasekäisestä, vilpittömästä, rehentelemättömästä miehestä, joka kuitenkin itki avoimesti televisiokameroiden edessä pettymyksen aiheuttaneen kisan jälkeen.

Heimodiskurssin kuva suomalaisesta on pohjimmiltaan positiivinen, tai vähintäänkin hyväntahtoisen humoristinen ja perustuu ajattelumalliin suomalaisten ja virolaisten samankaltaisuudesta. Erkki Saarela toteaa haastattelussaan suomalaisten olevan virolaisiin verrattuna *ekspressiivisempiä, kuten italialaiset*.⁷¹ Käänteinen kuva suomalaisista on vitsi, joka vihjaa jaettuun käsitykseen suomalaisten todellisesta temperamentista.

Filmin näyttelijätyö on amerikkalaisesta *method actingista* yhtä kaukana kuin kyläkoira kuusta. Kaurismäki antaa ihmisten yksinkertaisesti ilmestyä kuvaan ja lausua repliikkejään vailla minkäänlaista tunteiden korostusta. Dialogi on niukkaa ja funktionaalista, henkilöiden temperamentti vastaa kuuluisaa 'gorjatshije finnskie parnji' stereotyyppiä.

Tyypillinen kaurismäkimäinen episodi näyttää tältä: staattiseen yleiskuvaan astuu sivusta henkilöahamo, toiselta puolelta taas toinen. Puristetaan kättä, sytytetään tupakat ja hetken vaikenemisen jälkeen palataan tultua tietä takaisin.

Elokuvataiteeseen kyllästyneelle länsieurooppalaiselle tällainen minimalismi on kuin siemaus raikasta ilmaa, mutta meille siinä on jotain arkkityypin tuttua. (PM 6.6.)⁷²

Suomalaisessa vähäeleisyydessä on virolaisen kannalta jotain alkuperäistä samuutta, jonka ulkopuolelle rinnastus jättää länsieurooppalaisen. Tai venäläisen, Venäjällähän myös virolaisia kutsutaan suomalaisten tapaan ironisesti tulisiksi pojiksi, 'gorjatshije parnji'. Heimoyhteyttä tunnetaan nimenomaan ugrimaisessa juroudessa, ja teksteistä paljastuu, että virolaiset tunnistavat

⁶⁸ "Suurepärase!" võttis hüüdnime Vaikija pälvinud Ahonen etteaste kokku. Väidetavalt ei ütle 25-aastane soomlane pressikonverentsidel kunagi üle kolme lause. (...) Triumfiks valmistus Ahonen põhjamaise rahuga. Puges võistluseelsel õhtul varakult voodisse ega närvitsenud põrmugi. (PM 7.1.)

⁶⁹ Kimi Räikkönen peab Jäämehe mainega veel kaua leppima. (otsikko)

Vormel-1 MM-võistlustel teise etapi järjest võitnud Kimi Räikkönen võiks pjedestaalile tõusta kas või pühaku aupaiste pea ümber, ajakirjanikud esitaksid talle ikkagi tavapärase küsimuse: «Miks sa nii vähe räägid, Kimi?» (PM 8.4)

⁷⁰ Ühepaadi sõudja kohta võib arvata, et ehk on tegemist sõnaahtra inimese või egoistiga.

«Tingimata ei pea olema enesekeske.» selgitas Pertti Karppinen. «Kuid sa pead nautima üksiolemist ja oskama ennast sundida tööle. Seltskonnalõvi võiks tõesti meeskondlikku ala eelistada. Nüüd, kus mul tuleb rohkem olla töö ja pere keskel, sõidan aeg-ajalt suvilasse ja olen seal täiesti üks. Vaikuses keset metsa.»

Kolm kulda käes, läks tollal 35aastane Karppinen Souli olümpiale veel üht medalit püüdma, kuid lõpetas 7. kohaga ehk B-finaali võiduga meie Jüri Jaansonil ees. Kui Karppinen andis Soome televisioonile intervjuud, voolasid silmist pisarad. (SLOL 4.2.)

⁷¹ *Erkki Saarela, miks nõustusite Pärnusse tulema?*

See näitemäng tundus lugedes nii jabur, et ma pidin tulema. Aga eks need Soome turistid olegi enamasti just minusugused (näitab kohvikus oma õllekannule – L.T.) ja nendega on alatasa see probleem, et nad on tüütud ja lõugavad. (PM 7.8.)

⁷² Filmi näitlemislaad on ameerika *method acting*’usta sama kaugel kuin külakoer kuust. Kaurismäki on lasknud inimestel lihtsalt kaadrise astuda ja lausuda oma repliike ilma igasuguse emotsionaalse intonatsioonita. Dialog on napp ja funktsionaalne, tegelaste temperament vastab kuulsale gorjatshije finnskie parnji stereotüübile. Tüübiline kaurismäelik episood näeb välja nii – staatilise üldplaani kaadriservast siseneb üks tegelane, teine aga astub sisse teisest äärest. Surutakse kätt, süüdatakse sigaretid ja pärast mõningast vaikimist minnakse tulnud teed tagasi. (...) Kinokunstist väsinud lääneeurooplastele mõjub selline minimalism kui sõõm värsket õhku, meile on aga selles midagi lausa arhetüüpset tattivlikku.

itsessään suomalaisiin liitetyn hiljaisuuskulttuurin.⁷³ Suomalaisten ja virolaisten samankaltaisuus korostuu myös puhuttaessa samoista tavoista, esimerkiksi saunomisesta ja luonnossa viihtymisestä.

Käsitystä yhteisestä mentaalista koodista lujittaa jossain määrin myös samantyyppisten sankareiden heroisointi. Virolaisille tarjosi vuosikaudet hupia ja viihdettä metsään paenneen Voitkan veljesparin selviytyminen lain kourista – kuten suomalaisille euralaiset Koistisen veljekset. Pahat pojat- elokuvan arvostelussa kriitikko rinnastaa veljeskoplat ja korostaa, etteivät Koistisetkaan olleet *kylmäverisiä kurkunleikkaajia*, vaan pikemmin *robinhoodmaisina*, yhteiskunnan ahtaalle asettamia tai sen lainalaisuuksia ymmärtämättömiä ressukoita, joilla on kuitenkin taitoa ja sitkeyttä selvitä hankalissa oloissa⁷⁴. Korsuissa piileskelleet Voitkat ja metsämökkiinsä eristäytyneet Koistiset nostavat esiin ajattelumallin, joka uinuu niin virolaisten kuin suomalaistenkin kulttuurisessa muistissa: hädän hetkellä pakopaikka löytyy aina korvesta. Siksi näille ’metsäläisille’ on helppo omistaa sympaattisia piirteitä.

’Yleistyneen suomalaisen’ kuvaan liitetään alkoholi ja ryyppääminen, mutta heimodiskurssissa se ei kuitenkaan näyttäydy kauhean tuomittavana, vaan suorastaan yhdistävänä; virolaisten ei oleteta tässä suhteessa olevan kevyemmästä sarjasta. Viinan avulla suomalainen ja virolainen pikemminkin löytävät yhteisen kielen. Niinpä suomalaiseen alkoholinkäyttöön suhtaudutaan ajattelumallissa leikkillisesti ja ymmärtäen, vaikka viina on vakava yhteiskunnallinen ongelma molemmissa maissa.

Kuten kaikilla nerokkailla juupoilla, Aki Kaurismäellä on suuri sydän. Hänen sympatiansa kohdistuu Nokian julkisivun varjossa elävään Toiseen Suomeen. (...)

Tulee mieleen ystäväni Juhan Ulfsakin kertomus, kuinka hänen isänsä Lembit oli löytänyt Riian elokuvajuhlilta mukavan kaverin, jonka kanssa sai ryyppätä päivätolkulla olutta ja öristä. Vasta kotiin päästyään hän sai tietää seuralaisensa olleen kuuluisa suomalainen elokuvaohjaaja Aki Kaurismäki. (PM 6.6.)⁷⁵

Vaikka Aki Kaurismäki kategorisoidaan jutussa juopoksi, hän on kuitenkin *nerokas* juoppo, ja hänen myötätuntonsa kohdistuu syrjäytyneisiin⁷⁶. Kaurismäki on rehentelemätön, eikä tee numeroa kuuluisuudestaan. Tarinalle antaa lisäuskottavuutta, että legendan lähteenä on tunnetun virolaisnäyttelijän kuuluisa näyttelijänsä. Ajattelumallissa alkoholin käyttö kytkeytyy syvempään ymmärrykseen elämän olemuksesta.

Jos teillä olisi suuri pyyhekumi, pyyhkisittekö jotain pois elämästänne?

En. Jos pyyhkisin jotkut huonoimmat hetket elämästäni, jäljelle jäisi vain tyhjiys. Ja suomalainen mies ei ole syntynyt maailmaan tyhjää elämää elämään! Minä en pyyhkisi mitään pois.

Miten alkoholijuomat vaikuttavat elämäänne?

Monella tapaa. Enimmäkseen positiivisesti. Kuvittele, millaista on tulla saunasta, hilpeällä tuulella, ja siihen hyvää kylmää olutta... Tai hyvää viiniä ruuan painikkeeksi.. Tai naukkailla kavereiden kanssa iloisesti, tai murheellisestikin. Niin että vaikuttaa, ja antaa elämälle sisältöä.

⁷³ Sinänsä se, että virolainen kokee suomalaiset verkkaisiksi puhujiksi perustuu siihen tosiasiaan, että suomalaiset ovat ilmaisussaan hitaampia. Viro on kielenä lyhyempää ja ’kehittyneempää’, virolainen puhuu nopeammin kuin suomalainen ja eikä päällepuhunta häiritse häntä samassa määrin (ks Pajupuu 1997).

⁷⁴”Vingete vendade” aluseks on tõestisündinud lugu – 1990ndate alõpus panid neli venda Koistinenid Edela-Soomes toime rohkem kui sada röövi ja vargust. Tegemist ei olnud külmavereliste kõrilõikajatega – Eura linna Daltoni gäng, nagu neid nimetati, ei pruukinud tilkagi alkoholi ega kasutanud kaaskodanike kallal vägivalda, tühjendades bensiiniautomaate, postkontoreid ja panku -, pigem hõljus nende kohal robinhuudilik vaim. 2000. aastal süüdi mõistetud vendadest tegi Soome meedia staarid, samamoodi nagu talitas Eesti meedia vendade Voitkadega. (PM 6.8.)

⁷⁵ Nagu kõigil geniaalsedel joodikutel, on Aki Kaurismäel suur süda. Tema sümpaatia kuulub Nokia fassaadi varjus elavale Teisele Soomele. Meenub kuidas sõber Juhan Ulfsak rääkis, kuidas tema isa Lembit oli leidnud Riia filmifestivalil mõnusa seltsilise, kellega mitu päeva järjest õlut rüübata ja mõriseda. Alles koju jõudes sai ta teada, et tema kaaslasena osutus kuuluis soome filmirezissöör Aki Kaurismäki.

⁷⁶ Ilmaisu Toinen Suomi viittaa Virossa 2000-luvun alussa käytyyn keskusteluun ns. Toisesta Virosta (ks. 7.1.)

Mutta tulee kuitenkin pitää mielessä, että ellei pidä varaansa, alkoholi tuhoaa ihmisen. Tuhoaa onnen, tyytyväisyyden, itsetunnon, terveyden - ja lopuksi tappaa. Pitää olla hyvin varovainen, että elää vähintään 60-vuotiaaksi. Kuten minä. (Arto Paasilinna, EPL 9.5.)⁷⁷

Virossa Paasilinna on tunnetuimpia suomalaisia kirjailijoita. Rehvakas haastattelu vahvistaa kuvaa, joka hänestä on luotu, mutta samalla myös kuvaa ugrilaisesta mielenlaadusta: pahinta olisi kokemukseton, tyhjä elämä. Alkoholin käyttöä ei kuulu hävetä, kannipäissä tehdyt töppäyksethän saa anteeksi sekä virolaisessa että suomalaisessa tapakulttuurissa. Positiivinen kuva edellyttää kuitenkin, että suomalainen osaa suhtautua itseironisesti juomiseensa tai on tietoinen maanmiestensä edesottamuksista, kuten tuoppiaan heilutteleva näyttelijä Erkki Saarela Postimees-lehden haastattelussa⁷⁸. Myös Paasilinna varoittaa tarkoituksellisen tekohurskaasti viinan vaaroista bellmanilaisen pistolansa jälkeen.

Erityisen sallittua on juoda suruunsa, esimerkiksi Ruotsia vastaan neljän maalin johtotilanteesta hävityn ottelun jälkeen. Niinpä on luonnollista että nolosti hävityn kisan jälkeen *Suomi suree napsilasien takana*, kuten SL Öhtuleht otsikoi. Pubissa tavatuille oli *selvää*, että pelin jälkeen alettiin juoda viinaa. Työmatkalle olevia taas harmittaa, etteivät he saaneet *upottaa murhetta viinalasiin*⁷⁹.

6.1.4 Heimotunnetta hangilla?

Diskurssianalyttisen lähestymistavan mukaan tärkeää on myös se, mistä ei puhuta. Aloin miettiä, miksi virolaiset urheilutoimittajat tuntuivat käsittelevän dopingista kärkeäntäneitä suomalaishihtäjiä silkkihansikkain. Virolaislehtien kommentteista tuntui tyystin puuttuvan ilkeys ja pilkka (erojen selvittämiseksi pitäisi tietysti vertailla vaikkapa virolaisten ja ruotsalaisten lehtien urheilusivuja Lahden ja Val di Fiemmen kisojen tiimoilta).

Postimees kertoo Otepäälle kilpailemaan tulneiden Pirjo Mannisen ja Kaisa Variksen *ylittäneen vaikeudet* ja pyrkivän jälleen palkintopallille⁸⁰. Edellisen kauden todetaan *menneen pieleen* syitä sen kummemmin selvittämättä. Sävy on positiivinen ja kannustava. Eesti Päevalehden kielikuvissa *Suomen hiihtojoukkueen helmet ovat toivorikkaalla tiellä ylöspäin*⁸¹. Variksen huippuhetkiä lehti

⁷⁷ Kui teil oleks suur kustutuskumm, kas te kustutaksite midagi oma elust ära? Ei. Kui ma mõned halvemad kohad oma elust ära kustutaksin, siis jääks järele tühjus. Ja üks soome mees ei ole selleks siia maailma sündinud, et tühja elu elada! Mina ei kustutaks midagi ära. Kuidas mõjutavad teie elu vägijoogid? Mitmel moel. Enamasti positiivselt. Kujuta ette, kuidas on tulla saunast, mõnuses tujus, ja siis on hea külm õlu... Või siis hea vein söögi kõrvale... Või koos sõpradega rõõmsalt napsitada, või murelikultki. Nii see mõjutab, ja annab elule sisu. Kuid teisalt tuleb meeles pidada, et ilma piiri pidamata hävitab alkohol inimese. Hävitab õnne, rahulolu, enesetunde, tervise – ja lõpuks tapab. Tuleb olla väga ettevaatlik, et elada vähemalt rohkem kui kuue-kümneaastaseks. Nagu mina.

⁷⁸ *Mille poolest Eesti ja Soome teater erinevad?*

Soome teatris on palju rohkem tegevust – asi on füüsilisem. Siin räägitakse väga palju. Eesti teater on seega palju asjalikum ja targem. Aga eks see oleneb ka temperamendist, soomlased ongi eksspressiivsemad – nagu itaallased. (PM 7.8.)

⁷⁹ Soome leinab napsiklaasi taga (otsikko) (...)

«See veel puudus, et peame kurva sündmuse uuesti meelde tuletama,» ahhetas Tallinna Scotland Yardi pubis õlut joonud soomlaste seltskond SL Öhtulehe huvist kuuldes eile. (...)

«Nii hullu kaotust pole varem olnud,» arvas Mika. «Selge, et pärast mängu hakkasime viina jooma - mis sa kurvastusest ikka teed! Raske oli!» (...)

Viru hotellis märjukest rüübanud Mika Tuomola ja Antti Ulmala olid mängu vaadanud kodus telerist. «Meie ei saanud muret viinaklaasi uputada, sest pidime varahommikul Tallinna sõitma. Reis läinuks raskeks,» rääkis Antti. (SLOL 9.5.)

⁸⁰ Raskused ületanud Manninen ja Varis rühivad taas pjedestaalile (otsikko). Varise lõbus olek ei lase aimata, et ligi pool aastat tagasi oli ta kaalunud karjääri lõpetamist. (PM 10.1.)

⁸¹ Soome suusakoondise ehted Pirjo Manninen ja Kaisa Varis lootusrikkal teel ülesmäge (otsikko)

Eile Otepäele saabunud Soome suusakoondist ehivad kahe aasta tagune Lahti maailmameister sprindis Pirjo Manninen ja tunamullu maailma tippu kerkinud Kaisa Varis. Mõlema mullune hooaeg luhtus, nüüd ollakse taas teel ülesmäge. (EPL 10.1.)

kuvaa metaforalla *komeettana huipulle noussut* Kaisa Varis, vihjaamatta edes rivien välissä mikä antoi puhtia moiseen mahtavaan ponkaisuun kolme talvea aiemmin.

SL Öhtulehdessä Norjan Anders Aukland ei halunnut nähdä dopinghiihtäjä Myllylää Holmenkollenilla, mutta virolaisen kollegan Anders Veerpalun mukaan *ei ole mitään syytä suhtautua Myllylään kuin paariaan*, päinvastoin, rangaistuksensa kärsineen on hänen mielestään vangin tavoin saatava uusi mahdollisuus⁸². Kun kisat alkoivat, Holmenkollenille kantautui tieto Variksen käyrystä. SL Öhtuleht rakensi Bente Skarin ja Kristina Šmigunin kommentaiteista edellisen kaltaisen yhtäältä tuomitsevan ja toisaalta ymmärtävän kontrastiparin.

Doping ja sumu hautasivat Oslon (otsikko) (...)

«Pahemmaksi ei voi päivä mennä!» hihkasi Suomen joukkueen voiteliä toiselle eilen aamulla sankassa sumussa suksien kanssa painiessaan. Hän erehtyi. Kun Holmenkolleniin saapui tieto suomalaishiihtäjän dopingista, päivä muuttui paljon pahemmaksi (ingressi) (...)

12.00 kopista astui ulos päävalmentaja Reijo Jylhä, pää pystyssä, ja ojensi toimittajille ilmoituksen. Paperissa kerrottiin positiivisesta A-näytteestä, B-näytteen tulosta odotetaan tässä kuussa. B-näytteen julkaisemiseen asti urheilijan nimeä ei ilmoiteta, mutta Suomen alaliitto on päättänyt, että murtomaahiihtäjät eivät osallistu Holmenkollenin jälkeen maailmancupiin - edes Lahdessa. (...)

Bente Skari: ”Me tarvitsemme Suomen hiihtoa, mutta puhtaana. Että he edelleen touhuavat sen parissa, on hyvin suuri yllätys.”

Kristina Šmigun: ”A-näytteen perusteella ei voi ketään tuomita”. (SLOL 8.3.)⁸³

Iltapäivälehdhen uutisessa doping yllättää Oslossa pahaa-aavistamattomat suomalaiset sumun lailla mutta päävalmentaja kantaa vastuun rehdisti pystypäin. Suomalaisten vastuunkannon korostus vie kuvausta negatiivisesta aiheesta huolimatta mallimaan suuntaan. Variksen dopingkäryn varovainen uutisointi mediassa selittynee osin Šmigunin vuotta aikaisemmalla piinalla, jolloin negatiivinen B-näyte lopulta pelasti virolaishiihtäjättären. Lehdet siis kaihtoivat liian aikaista tuomiota. Se ei mielestäni kuitenkaan ole riittävä selitys, vaan puhetapa kertoo muustakin.

Virolaisille urheilutoimittajille suomalaisurheilija on hyvä korvike, kun sopivaa maanmiestä ei löydy haastateltavaksi. Esimerkiksi olympialaisiin valmistautuvaa Salt Lake Cityä kelpasi kuvailemaan NBA-koripalloilija Hanno Möttölä⁸⁴. Ehkä syynä on se, että suomalaisesta kulttuuripiiristä lähteneen arvio tuntuu virolaisesta läheiseltä ja adekvaatilta, maailmaa katsellaan jollakin tapaa samanlaisin silmin. Puolittain omaksi on adoptoitu myös Suomen jääkiekkjoukkue. Viron jääkiekko on vielä lapsenkengissä, mutta maassa on innokkaita lajin harrastajia ja arvokisoista kirjoitetaan paljon. Kun Ruotsi rökitti leijonapaidat 6-5 MM-kisoissa 2003 lehdet kirjoittivat ottelusta lähinnä vain hävinnan näkökulmasta sekä reaktioista Suomessa⁸⁵. Eesti Päevalehdelle silminnäkiälausunnon antoi Donatas Narmont, *kova Suomen joukkueen fani, joka matkusti Helsinkiin nimenomaan lempijoukkueensa otteluun:*

⁸² 1999. aastal Myllylä kannul MMi maratonihöbeda võitnud Andrus Veerpalu ei näinud eile SL Öhtulehele vastates mingit põhjust Myllylässe kui paariasse suhtuda. (SLOL 5.2.)

⁸³ Doping ja udu matsid Oslo (otsikko)

«Hullemaks ei saa päev minna!» hüüdis Soome määrdemeister eile hommikul tihedas udus suuskadega maadeldes teisele. Ta eksis. Kui Holmenkollenisse saabus teade Soome suusataja dopingust, muutus päev palju hullemaks.(ingressi) (...)

12.00 väljus boksist peatreener Reijo Jylhä, pea püsti, ja ulatas ajakirjanikele avalduse teksti. Paberil seisis tõdemus positiivsest A-proovist, B-proovi tulemust oodatakse sel kuul. B-näidu ilmnenemiseni sportlase nime ei öelda, küll aga on Soome alaliit otsustanud, et mürdmaasõitjad pärast Holmenkollenit MK-l ei osale - isegi Lahtis mitte. (...)

Bente Skari: ”Me vajame Soome suusatamist, aga puhtana. Ei nad praegugi selle asjaga tegelevad, on väga suur üllatus.”

Kristina Šmigun: ”Pärast A-proovi ei saa kedagi hukka mõista”.

⁸⁴ NBA proff Möttölä: Salt Lake City on maailma suurim küla (SLOL 7.2.)

⁸⁵ Soome hokikoondis koges hirmsat pettumust (PM 9.5.); Soome vahvad lõvid muutusid äkki lammasteks (EPL 9.5.epl); Soome leinab napsiklaasi taga (SLOL)

“Sain minäkin ämpärillisen jääkylmää vettä. Pelin alussa ja ensimmäisen kolmanneksen jälkeen oli kova juhlatunnelma, pelin jälkeen pelkkä masennus, joka ei kääntynyt ruotsalaisia vastaan. Hiljaa kirottiin omia, ennen kaikkea päävalmentaja Hannu Aravirtaa.” (EPL 9.5.)⁸⁶

Puhuja kuvaa pettymystään vahvalla metaforalla ja kin-päätte sitoo hänet muiden pettyneiden joukkoon. Toisaalta seuraavissa virkkeissä puhuja etäännyttää itsensä ryhmästä, ja esimerkiksi passiivimuoto *kirottiin* jättää avoimeksi oliko Narmont itsekkin mukana moittimassa *omia*. Narmont asettuu tarkoituksella jonnekin meidän ja heidän väliin.

Virolaisten päivälehtien urheilusivuilla konstruoidaan mielestäni keskinäisestä kilpailusta huolimatta myös läheisyyden tunnetta suomalaisten ja virolaisten välille. Heimoretoriikka ei ole urheilu-uutisissa kuitenkaan kovin eksplisiittistä vaan liittyy haastateltavien valintaan ja uutisoinnin sävyyn.

6.2 Mallimaadiskurssi

Mallimaadiskurssi esittelee nimensä mukaan Suomen eräänlaisena esikuvana ja peilinä, johon Viroa verrataan. Puhetavan nimenä voisi mielestäni hyvin olla myös *mittatikkudiskurssi* tai *Paljon opittavaa suomalaisilta*, joskin molemmat olisivat ehkä hivenen suppeampia sisällöltään. Mallimaadiskurssille tyypillisiä ilmaisuja ovat *võrreldes Soomega* (verrattuna Suomeen) ja *näiteks Soomes* (esimerkiksi Suomessa). Ne putkahtelevat esiin myös sellaisissa kirjoituksissa, joilla ei ole muuten mitään tekemistä Suomen kanssa.

Suomen ylivoimaisuus eri elämänalueilla presupponoidaan itsestäänselvyytenä. Diskurssi tukeutuu ajattelumalliin, jossa Suomen nähdään olevan kehityksessä aina askelen edellä ja tekevän oikeita ratkaisuja. Mallimaadiskurssissa rakentuu muita puhetapoja selvemmin Suomen ja Viron välinen elintasokuilu. Suomi kategorisoidaan hyvinvointivaltiona, rikkaana skandinaavisena maana, jonka talous on kunnossa ja jossa (siitä huolimatta) välitetään ja huolehditaan niin kansalaisista kuin ympäristöstäkin. Puhetavan Suomi on harkitseva ja pragmaattinen, samalla se on kuitenkin valmis puolustamaan yleismaailmallisesti hyväksytyjä arvoja ja taistelemaan yhteisten päämäärien vuoksi. Suomalaiset näyttäytyvät kansakuntana ja yksittäisinä kansalaisina solidaarisina, ahkerina, vastuullisina, isänmaallisina ja tasa-arvoisina.

Samalla puhetapa tuottaa Viron periferiana ja jälkeenjääneenä, maan poliitikot epäeettisinä ja korruptoituneina, virolaiset epäsolidaarisina, materialistisina ja kyynisinä. Viro ei ole saavuttanut sitä tasoa, jota pidetään tavoiteltavana. Virolle varataan passiivinen rooli, Suomelle aktiivinen asiantuntijan rooli. Vertailusta johtuen usein toistuva retorinen keino on kontrastiparin ja komparatiivin käyttö. Sanastossa toistuvat hyvinvointi, kokemus, tehokkuus, solidaarisuus, vastuu, ja tasa-arvo. Puhetavan verbivalinnoissa tapaluokka on usein konditionaali.

⁸⁶ Eilse Iltasanomate spordiosa esikülilg ilmus tumedas raamistuses: Soome jäähokiajaloo kõige mustem päev. MM-võistluste veerandfinaalis kaotasid soomlaste leijonat Rootsile 5:6, kuigi juhtisid 5:1. (ingressi)

Teisedki Soome väljaanded imestavad, kuidas päike järgmisel päeval veel tõusis. Tegemist oli otsekuu rahvusliku katastroofiga. Sporditähed väljaandja Donatas Narmont, kõva Soome koondise fänn, sõitis Helsingisse nimelt oma lemmikute veerandfinaali vaatama.

“Sain minagi kavatäie jääkülma vett. Mängu alguses ja esimese kolmandiku järel oli kõva peomeeleolu, mängu järel üksainus masendus, mis ei pöördunud rootslaste vastu. Vaikseltsiunati omasid, eelkõige peatreenerit Hannu Aravirtat. Fännid pidasid teda peasüüdlaseks, miks suures eduseisus valitses väljakul täielik paanika. Lõvidest said lambad, keegi ei teadnud, mida teha,” vahendab Narmont tundeid. (...)

Hokisärkides soomlaste näod oli juba varakult rahulolevad, kuid seda, mis juhtus mängu lõppfaasis, oleks pidanud ise nägema. Maad võttis kirjeldamatu masendus, hauas on ka vaiksem. Soomlase nahas eile poleks tahtnud olla.

Diskurssissa puhe on usein suunnattu erillisyleisölle eli omille päättäjille, joiden halutaan poistavan epäkohtia, antavan rahaa tieteelle ja taiteelle tai näkevän vaihtoehtoisia poliittisia linjauksia. Toisinaan taas päättäjät asettavat Suomen esikuvaksi kansalle, jonka halutaan tekevän toivottuja valintoja.

Pohjoinen ulottuvuus ei ole Virolle vain poliittinen, taloudellinen tai kulttuurinen argumentti, vaan sillä voi olla Viron valtion ja kansan säilymisen kannalta suorastaan olemassaolon merkitys. Ulottuvuuden sisältönä on säästeliäisyys, tehokkuus ja tasapaino. Ja mitä Viro enempää kaipaisi kuin tehokkaasti toimivaa taloutta, säästävää suhtautumista ympäristöön ja ihmisesurssiin sekä tasapainoista hyvinvointivaltiota. Sitä kaikkea meille tarjoaa Suomen esimerkki. (PM 8.5.)⁸⁷

Pääministeri Anneli Jäätteenmäen Viron-vierailuun liittyvässä Postimees-lehden pääkirjoituksessa on aineksia heimodiskurssin juhlapuhemaisesta retoriikasta, mutta asetelma Viron ja Suomen välillä ei ole kovin tasavertainen. Selonteko vetää pohjoisesta ulottuvuudesta yhtäläisyysmerkit Suomeen ja asettaa Virolle Suomen esimerkin mukaisia tavoitteita. Suomeen liitetään käsitteet hyvinvointiyhteiskunta, ympäristöstä ja ihmisistä huolehtiminen sekä tehokas talous. Ja mitäpä Viro enemmän kaipaisi?

Talven 2003 ennätysjäitä vastaan Viro kamppaili Eesti Päevalehden kontrastiparissa yhden ainoan vanhan, suomalaisilta ostetun jäämurtajan avulla, samalla kun Suomella on merellä *yhtä aikaa seitsemän laivaa ja varaa pitää paria joutilaana satamassa*⁸⁸. Ammattia ja maata vaihtaneen entisen tallinnalaisen liikennepoliisin mielestä Suomessa saa *parempaa palkkaa ja bussikuskin työ Helsingissä on hermolepoa verrattuna liikennekomissarion työhön Tallinnassa*⁸⁹. Myös taksiryntäjän kannalta Suomi on kuin *jouluyön toiveuni* koska valtio kompensoi osittain auton hinnan⁹⁰. Rinnastuksissa ja metaforissa Suomi konstruoituu jonkinlaisena aavan meren tuolle puolen siintävänä onnenmaana, ja haastateltavien narratiivit uusintavat Suomen ylivoimaisuutta.

Kulttuurisivuilla tulkintakehikko puolestaan luo Suomesta kuvaa kulttuurin suurvaltana. Suomi on *ihailtavan rikas musiikkimaa kansainvälisesti tunnettujen laulajien, kapellimestarien, musiikkifestivaalien ja maailmassa myös suurta huomiota saaneiden instrumentalistien ansiosta*⁹¹. Lahden konserttitalon sellonmuotoista pääsalia *pidetään koko maailmassa akustisena ihmeenä*⁹². Vertailuja oman maan taiteilijoiden, muusikkojen ja arkkitehtien aikaansaannoksiin tehdään suomalaisten eduksi. Elokuvatkin ovat parempia: *Ennakoimattoman kauhun aiheuttajana*

⁸⁷ Põhjala dimensioon pole Eestile mitte ainult poliitiline, majanduslik või kultuuriline argument, vaid sellel võib olla Eesti riigi ja rahva kestmise seisukohast koguni olemuslik tähendus. Selle dimensiooni sisuks on säästlikkus, tõhusus ja tasakaal. Ja mida enam siis Eesti veel vajaks, kui mitte tõhusalt toimivat majandust, säästlikku suhtumist keskkonda ja inimressurssi ning tasakaalus heaoluühiskonda. Kõike seda pakub meile Soome näide.

⁸⁸ Soomlased on praegu eestlastest ja venelastest igatpidi paremas seisus. Kui kõiki Eesti sadamaid peab lahti hoidma üksainus vana, 1993. aastal Soomest ostetud jäämurdja Tarmo, siis neil on jääd murdmas korraka seitse laeva. Ja peale selle võivad nad endale lubada luksust hoida veel kaht jäämurdjat sadamas. (EPL 9.1.)

⁸⁹ Eesti endised politseinikud töötavad Helsingis bussijuhtidena (otsikko)

«Raha sai otsustavaks. Saan siin märkimisväärselt paremat palka,» põhjendas ameti vahetust endine Tallinna liikluspolitsei komissar Andrus Aavik.

Aavik pole ainus Eesti politseinik, kes nüüd Helsingis bussijuhina töötab. «Tean viit endist politseinikku, kes on tulnud Soome bussijuhtideks,» märkis ta. (...)

«Bussijuhi töö Helsingis on närvide puhkus võrreldes liikluskomissari tööga Tallinnas,» nentis ta. (PM 6.6.)

⁹⁰ Riik kompenseerib FIE-st taksojuhile osaliselt auto hinna, mis tundub kõiki Eestis kehtivaid majandusreegleid ja – võimalusi arvesse võttes küll jõuluunenäona. (EPL 3.11)

⁹¹ Soome on imetlusväärselt rikas muusikamaa. Seda just rahvusvaheliselt tuntud laulajate, dirigentide, muusikafestivalide ja maailmas ka suurt tähelepanu kõitnud instrumentalistide pooldest. (PM 12.4.)

⁹² Lahti spordi- ja vabaajakeskuses asub ka 1958 aastal rajatud suusamuuseum, mis hiilgab nii suurepärase ajaloolise kollektsiooniga kui ka soomlastele nii omase tipptehnoloogiaga.

Kontserdimaja tsellokujulis peasaali peetakse terves maailmas akustiliseks imeks. (PM 13.12)

*Rukajärven tie peittoaa Nimet marmoritaululla -elokuvan, kuten niin monessa muussakin suhteessa*⁹³.

Puhujajäänistä kuultaa helposti läpi Suomen isovelimäinen asenne:

Filatov ei pelkää myöskään sitä, että EU:n laajentuessa työpaikkojen siirtyminen Suomesta uusiin jäsenmaihin lisääntyisi. Pikemminkin se luo pohjan sille, että myös näissä maissa luodaan uudet, EU:n nykyisiä säädöksiä paremmin vastaavat ehdot työsopimuksille ja veropolitiikalle. Esimerkiksi Virossa työviikko on 40 tuntia tai enemmän, kun taas Suomessa se on ollut jo vuosia 37,5 tunnin mittainen.⁹⁴

Työministerin puheenvuorossa Suomi näyttäytyy itsevarmana tietäjänä, joka mielellään antaa esimerkillään osviittaa millainen kehityksen suunnan tulisi olla. Suomi on rinnan toisten kehittyneiden Euroopan maiden kanssa luonut normit, joihin uusien ylimenokauden maiden uskotaan adaptoituvan. Itsestäänselvyytenä esitetään, että EU-normit ovat paremmat kuin Virossa vallitsevat. Viro merkityksellistetään näin alikehittyneeksi ja jälkeenjääneeksi.

Vaikka Virossa on maailman mittapuunkin mukaan pitkä sääntarkkailun historia, jääme nykyisten jääntutkimusmetodien osalta suomalaisista ja ruotsalaisista jälkeen. Suomalaiset käyttävät tutkasatelliittikuvia ohjatessaan jäänmurtajien työtä reaaliajassa. (EPL 10.1.)⁹⁵

Viro jää tieteen rahoituksessa Suomelle monin verroin alakynteen (alaotsikko)
Engelbrechtin sanoin Suomen akatemian tuki ja neuvot ovat korvaamattomia Viron tieteen kehityksessä. (EPL 5.2.)⁹⁶

Naapurit opettavat poliisejämme. (otsikko, SLOL 7.10)⁹⁷

Suomalaisille annetaan opettajan ja mestarin status, samalla kun virolaiset implisiittisesti kategorisoidaan oppilaina ja kisälleinä. Evästys on usein varsin suorasanainen: *Kokemus Suomessa on sellainen ja näin voisi olla myös teillä.*⁹⁸ Oppimestarin asema näkyy usein otsikoissa lisäten näin asian painoarvoa. Puhetapa turvautuu usein vertailuasteisiin, määrällistämiseen ja ääri-ilmaisuihin: *Suomalaiset ovat joka suhteessa paremmassa asemassa, Viro jää jälkeen, alakynteen tai monta kertaa alle, Viroa ei voi verratakaan Suomeen, Suomen tuki on korvaamaton.*

⁹³ Ettearvamatu hirmu tekitamisel annab "Luurerühm" "Nimedele marmortahvli" silmad ette, nii nagu mõnes teiseski komponendis. (EPL 12.4.)

⁹⁴ Samuti ei karda Filatov seda, et Euroopa Liidu laienedes kasvaks töö väljavoolamine Soomest uutesse liikmesmaadesse. Pigem loob see aluse, et ka nendes maades kehtestatakse uued tingimused kollektiivlepetele ja maksupoliitikale, mis vastaksid paremini praeguste Euroopa Liidu omadele. Näiteks on Eestis töönädal 40 tundi või rohkem, samas kui see Soomes on juba aastaid olnud 37,5 tunni pikkune.

⁹⁵ Ehkki Eestis on isegi maailma mastaabis pikk ilmavaatluste ajalugu, jääme tänapäevaste jääuurimise meetodite poolest soomlastest ja rootslastest maha.

Soomlased kasutavad radarsatelliidipilte oma jää-lõhkujate töö juhtimiseks reaaliajassa.

⁹⁶ Eesti jääb teaduse rahastamisel Soomele mitu korda alla (alaotsikko)

Eesti teaduse suurim probleem on Soome Akadeemia presidendi hinnangul rahapuudus, mida võiksid leevendada nii kohalik tööstus kui ka riik. (ingressi) (...)

Engelbrecht sõnul on Soome Akadeemia tugi ja nõuanded hindamatud Eesti teaduse kujundamisel.

⁹⁷ Naabrid õpetavad meie politseinikke

Soomlased õpetavad noorsootöötajaid (otsikko). Harju maakonna noorsootöötajad sõidavad aprillis Lõuna-Soome koolitusele, õppereisiga loodetakse parandada Tallinna ja Harjumaal noortekeskuste üldist taset. (EPL 4.2)

"Kindlasti on meil Soome kolleegidelt veel palju õppida ning nende pikaajalisi kogemusi üle võtta, mida aga Astro Raamatute senine staatus ei ole võimaldanud täiel määral teha. Antud tehing avab uusi võimalusi nii sinise tütarrevõtte arenguks kui ka hõlbustab koostööd grupi ettevõtete vahe, seda eriti Eestis," ütles Pihl. (EPL 9.9.)

⁹⁸ "Vähemalt meie kogemus Soomes on selline, et kui teadusesse investeerida, siis paranevad ka majandustulemused," märkis Soome Akadeemia president. "Teadus ja arengu-uuringutes räägime ka tööstusest. Ja see võiks teil ka nii olla."

Paljon opittavaa Suomelta -kehikko ja heimodiskurssille ominainen yya-retoriikka nivoutuvat usein toisiinsa. Esimerkiksi jo edellä siteeratussa Eesti Päevalehden kirjoituksessa korostetaan yhtäältä miten Suomessa tieteen rahoitus on hoidettu paremmin, toisaalta virolaisten ja suomalaisten tieteentekijöiden tiivistä yhteistyötä. Kotimaisten asiantuntijoiden päättäjille kohdistamat vaatimukset saavat lisää painoa kun tukea tulee arvovaltaiselta yhteistyökumppanilta: ”*Virolaiset tiedemiehet ovat fantastisia, toivon vain, että he saisivat enemmän resursseja*”.

6.2.1 Talousmahti

Kun Lennart Meri vuonna 1994 kysyi mikä voisi olla Viron oma Nokia, hän tuskin aavisti miten suosittu slogan lauseesta tulisi julkisuudessa. Siitä lähtien Viro on kiihkeästi etsinyt omaa nokiaansa, joksi on poliittisesta korrektiudesta piittaamatta tarjottu kaikkea mahdollista kauniista naisista saunavihtoihin. Nokiasta on virolaisessa julkisuudessa muodostunut myyttinen sampo, joka pyörittää Suomen taloutta ja jossa kiteytyy pohjoisen naapurin edistys, maine ja kunnia. Nokia on Suomen menestyksen metafora ehkä myös siksi, että virolaisten teknologiainnostus on vähintään yhtä suurta kuin suomalaisten.

Nokian tavoin mallimaadiskurssi konstruoi muutkin suomalaisyritykset taloudellisesti ylivoimaisina toimijoina, jotka valloittavat markkinoita ja tekevät laajakantoisia suunnitelmia. Viroon investoineet suomalaisyritykset kuvataan menestyvinä ja niiden toiminta nähdään poikkeuksetta positiivisena, myös silloin kun suomalainen yritys nielaisee virolaisen. Sijoittajan aikeita ei juurikaan kyseenalaisteta, kunhan investoinnit virtaavat maahan. Viro tietenkin hyötyy tilanteesta itse, mutta maiden välisiä suhteita määrittää joka tapauksessa epätasa-arvo, toiminta on suomalaisten kontrollissa. Usein suomalainen emofirma jakaa isällisesti tunnustusta paikallisjohdolle hyvin hoidetusta hommasta. Kehujen myötä uusintuu myös mestari-oppipoika asetelma.

HK Ruokatalon Baltian [johtajan] Ilkka Häyhän mukaan viisivuotinen sijoitus Rakveren teurastamoon on ilman muuta kannattanut - yritys tuottaa kunnon voittoja eikä johtamiseen ole tarvinnut sekaantua. ”Tähän mennessä Rakvere on tehnyt hyvää työtä”, kehuu Häyhä teurastamoa, joskaan siihen suomalaisten suunnitelmat eivät rajoitu. Viiden vuoden päästä RLK halutaan nähdä Baltian markkinajohtajana. (PM 9.7.)⁹⁹

Suomen suurimmasta kirjanmyyjästä, Suomalaisesta Kirjakaupasta tuli elokuussa virolaisen tytäryhtiön Astro Raamatud AS:n ainoa omistaja, joka tunnetaan ennen kaikkea Apollo-nimellä toimivista kirjakaupoista. ”Toimenpide avaa uusia mahdollisuuksia sekä tšekäläisen tytäryhtiön kehitykselle että helpottaa yhteistyötä ryppään yritysten välillä, sitä varsinkin Virossa”, totesi Pihl. Astro Raamatud AS:n johtokunnan puheenjohtaja ja Suomalainen Kirjakauppa OY:n toiminnanjohtaja Raimo Kurri lisäsi, että on tyytyväinen virolaisen tytärfirman viimeisten aikojen saavutuksiin. (PM 9.9.)¹⁰⁰

Suomalaisten tapa tehdä bisnestä nähdään kaukokatseisena ja pitkäjänteisenä. Mitään ei jätetä sattuman varaan. Kun Postimees-lehden haastattelussa tiukataan miksi Radiolinja pitää yllä kolmannen polven verkkoa ja jahtaa lisenssiä, vaikka hankkeen toteutumisesta ei ole vielä vuosiin,

⁹⁹ HK Ruokatalo Balti piirkonna Ilkka Häyhä sõnul oli viieastane investering RKLsse kahtlemata kasulik – firma on korralikult kasumis ning juhtimisse pole olnud vaja sekkuda.

”Seni on Rakvere teinud väga head tööd,” on Häyhä RLKga rahul, kuid sellega soomlaste plaanid ei piirdu. Viie aasta pärast loodetakse RLKd näha Baltimaade turuliidrina.

¹⁰⁰ Soome suurim raamatumüüja Suomalainen Kirjakauppa OY sai augustis oma Eesti tütarettevõtte Astro Raamatud AS-i ainuomanikuks, mis on eelkõige tuntud Apollo kaubamärgi alla tegutsevate raamatukaupluste järgi.

”Antud tehing avab uusi võimalusi nii siinse tütarettevõtte arenguks kui ka hõlbustab koostööd grupi ettevõtete vahel, seda eriti Eestis,” ütles Pihl.

Astro Raamatud AS nõukogu esimees ja Suomalainen Kirjakauppa OY tegevjuht Raimo Kurri lisas, et on Eesti tütarfirma viimase aja saavutustega rahul.

jos koskaan, tietokaan, yhtiön johtaja vastaa: *Varmuuden vuoksi*¹⁰¹. Virolaisessa kontekstissa suomalaisyrityksen harkittu linja asettuu ehkä samalla oman maan liikemiesten nopeita voittoja tavoittelevan toiminnan kontrastiksi. Myös tietoinen matala profiili, vaatimattomuuden ja menestyksen yhdistelmä näyttää tekevän yrityksestä median silmissä erityisen mielenkiintoisen ja vakavasti otettavan.

Toisaalta julkisuus on tehnyt muutamista suomalaisista liikemiehistä wallenbergimäisiä talousguruja, joita kuunnellaan ja kumarretaan. Toistuvia nimiä päivälehdissä ovat muun muassa Viron suurimman vientiyhtiön Elcoteqin johtaja Antti Piippo, Radiolinja Eestin (nyk. Elisa) johtaja Sami Seppänen sekä investointipankkiiri Joakim Helenius (ks. myös 6.3.2). Heidän sanomisensa esitetään varteenotettavina neuvoina ja hyvinä sijoitusvinkkeinä¹⁰², pätevinä talouspoliittisina analyyseina tai oikeutettuna kritiikkinä.

Suomen taloudellisen niskaotteen paljastaa keskustelu kahden maan ministerin kesken:

Päämääränä ei ole Atošen mukaan niin sanotusti siepata Suomelta tai muilta mailta yrityksiä. Kalliomäen mielestä se voisi kuitenkin olla Viron tavoite. Hänen mukaansa Viro tarvitsee suomalaisyrityksiä parantaakseen kehnoa ulkomaankaupan bilanssiaan. Atonen tunnustaa, että kaksin käsin otetaan vastaan kaikki Vieroon tulevat sijoittajat, jotka jaksavat pistää pystyyn vientikykyisen firman. (EPL 7.10)¹⁰³

Vaikka Viro on toittanut verotuskäytäntönsä - jota sitäkin on nimitetty Viron nokiaksi - tähtäävän nimenomaan ulkomaisten yritysten houkuttelemiseen maahan, virolaisministeri turvautuu virallisessa tilanteessa lieventeleeseen retoriikkaan. Kalliomäki ilmoittaa kuitenkin hyväksyvänsä taktiikan ja toteaa isovelimäisesti Viron olevan riippuvainen suomalaisyrityksistä. Sana *tunnustaa* kertoo, että riippuvuutta ei mielellään myönnettäisi, ja metaforalla *kaksin käsin* osoitetaan kuinka tervetulleita sijoittajat kuitenkin ovat.

Taloustuutisissa näkyivät myös Suomessa tapahtuneet irtisanomiset ja lomautukset. Näkökulma on kuitenkin usein markkinatalouden tarpeita ymmärtävä. Kun Sampo-pankin kerrotaan kustannusten leikkaamiseksi *vapauttavan* 400 työntekijää toimestaan, uutinen rakentaa irtisanojasta lähes hyväntekijän (PM 2.6.)

6.2.2 Tomera EU-Suomi

Vuosi 2003 tarjosi paljon aineistoa Suomesta aktiivisena ja vaikutusvaltaisena EU-maana. Ajattelumallina voi kuitenkin nähdä laajemman Suomen suveriniteettia korostavan kehikon. Puhetapa poimii kulttuurisesta muistista viittauksia Suomen itsenäiseen päätöksentekoon ja

¹⁰¹ *Soome Radiolinjas on seadmed juba üleval.*

On olnud juba aastaid. Neid on seal putitatud ja praegu saab öelda, et töötab, aga lonkab

Miks te seda litsentsi siis jahite, kui see on nii kallis, tehnika ei tööta, kliente ei jätku?

Kindlustus. Et kui äkki kunagi mingil juhul sellest äri tekib, näiteks kuue või kaheksa aasta pärast. Ja kui mul siis litsentsi ei ole, on häda käes.

Kui suur sellise äri tekkimise tõenäosus on?

Fifty-fifty. Aga võib juhtuda et see äri käivitub kiiresti ja selleks peab valmis olema. (PM 9.7.)

¹⁰² Trigon Capitali juhatuses esimehe Joakim Heleniuse hinnangul on just praegu, vahetult enne Eesti liitumist Euroopa Liiduga, õige aeg hilisemaks edasimüügiks kallimate luksuskorterite soetamiseks või nende ehitamiseks investeerimiseks. (PM 4.6.)

¹⁰³ Siht ei ole Atoneni sõnul ka Soomelt või mõnelt teiselt riigilt ettevõtteid nõ üle lüüa. Kalliomäki hinnangul võiks see aga Eesti eesmärk olla. Tema hinnangul vajab Eesti Soome ettevõtteid, et oma viletsas seisus väliskaubandusbilanssi parandada.

Atonen tunnustab et kahe käega võetakse vastu kõik Eestisse tulevad investorid, kellel on jõudu siin eksportisuutlik firma püsti panna.

luottamiseen omiin voimiinsa. Tällaisia diskurssinsirpaleita voi löytää vaikkapa elokuva-arvostelusta, joka toteaa suomalaisten *ponnistelevan sotaelokuvissaan yhtä lailla kuin sodassa itsessäänkin*¹⁰⁴.

Ajattelumallin mukaan Suomi ylipäättään toimii rationaalisti, ja Suomi teki järkevän valinnan myös liittyessään unioniin. Tematiikka nousi esiin erityisesti Viron EU-kansanäänestyksen lähestyessä syyskuussa. Mielipidemittauksissa unionin kannattajilla ei ollut kovin suurta etumatkaa ja niinpä hyökkäykseen lähdettiin kovat piipuissa murtamaan vastustajien pääargumenttia eli pelkoa kansallisen kulttuurin, kielen ja itsemääräämisoikeuden katoamisesta:

Sadat tuhannet virolaiset ovat käyneet Suomessa. Onko joku heistä tuntenut, että Suomi on miehitetty maa? Onko Suomessa oma rajavartiolaitos, poliisi, puolustusvoimat, hallitus, verottaja, parlamentti ja valtion talousarvio? On kyllä. Ja valitettavasti nuo kaikki valtiolliset instituutiot ovat pykälän verran vahvempia kuin Virossa. Vaikka Suomi kuuluu jo vuodesta 1995 unioniin.¹⁰⁵

Selonteko korostaa, että Suomi on kyennyt säilyttämään kansallisen omaleimaisuutensa, vaikka se valitsi yhdentymisen Euroopan unioniin. Samaan tapaan retorisia kysymyksiä, rinnastusta ja jopa ironiaa käyttäen tiedemies-poliitikko Rein Taagepera sitoo kolumnissaan Suomen tekemät ratkaisut menneisyyteen ja Suomen tuolloin valitsemaan tiehen¹⁰⁶. Taageperan mukaan tuolloin *Suomi ei lähtenyt yhteen liittoon, mutta toiseen lähti*. Viron toisen maailmasodan alla tekemiin kohtalokkaiisiin päätöksiin viitaten Taagepera kysyy: *Oliko meillä tuolloin mahdollisuus valita, en tiedä. Nyt joka tapauksessa on. Teemmekö jälleen toisin vai astummeko Suomen kanssa yhtä jalkaa?* Kontrastiparin käyttö synnyttää kuvan oikeita valintoja tekevästä ja aikaansa seuraavasta Suomesta ja selkensä muulle maailmalle kääntävästä Virossa.

Kielen ja kulttuurin säilymistä pohtivaa keskustelua käydään Halosen sanoin Suomessa edelleenkin. Hänen mukaansa suomen kieli on EU:ssa jopa paremmin suojeltu, sillä Brysselissä voi ja pitää puhua suomea. "Tulevaisuutemme on teidän omissa käsissä," Halonen sanoi viitaten edessä olevaan kansanäänestykseen. (EPL 9.9.)¹⁰⁷

Presidentti Haloselle annettiin uutisessa Viroa unioniin suostuttelevan isosiskon rooli, joka kertoi ettei Suomen olet tarvinnut päätöstään katua¹⁰⁸. Lienee mahdotonta selvittää, montako prosenttiyksikköä Halonen nosti EU-kannatuslukemia, mutta presidentin missio menestyi Virossa

¹⁰⁴ Soomlased pingutavad Talve- ja Jätkusõda filmides nii, nagu nad tegid sõjas endaski, ja vähemalt omal maal on kõik need filmid leidnud tänuliku vaataja. (EPL 12.4.)

¹⁰⁵ Sajad tuhanded eestlased on käinud Soomes. Kas keegi neist on tundnud, et Soome on okupeeritud riik? Kas Soomes on oma piirivalve, politsei, kaitseväge, maksuamet, valitsus, parlament ja riigieelarve? On küll. Ja kahjuks on kõik need riiklikud institutsioonid tükk maad tugevamad kui Eestis. Kuigi Soome kuulub juba 1995. aastast euroliitu. (SLOL 6.8.)

¹⁰⁶ REIN TAAGEPERA: Kas seekord teeme Soome moodi? (otsikko)

Soome ühte liitu ei läinud, aga teise läks. Ega kavatse seal lahkuda, kuigi saaks. Eesti laskis end tõmmata N Liitu. Kas meil toona oli võimalik valida, ei tea. Praegu igatahes on. Kas teeme nüüd jälle erinevalt või astume Soomega ühte sammu?

Enne Euroopa Liitu astumist oli eurohirmu ka Soomes. Kuidas aga paistab seal olukord nüüd? Huvitav, et meie eurohirmutajad nii harva Soome kogemust mainivad. Peaks olema, millest rääkida. Egas euroliidul ainult soodsad küljed ole. Aga jah, maa, rahvas, keel ja suvemajad järve ääres on Soomes endiselt olemas. Soome majandus kah ei näi me eurohirmutajale laskemoona andvat. (...)

Oleme iseseisev riik. Meil on vabadus teha omaenda vigu. Aga siis tuleb ka tagajärgedega elada. Võib-olla 64 aasta eest olime sunnitud minema Soomest erinevat teed. Praegu sellist sündi pole. Seekord saame teha Soome moodi. (EPL 9.9.)

¹⁰⁷ Keele ja kultuuri püsimise teemaline arutelu Haloneni sõnul Soomes jätkub ka praegu. Tema sõnul on soome keel Euroopa Liidus isegi aga paremini kaitstud, sest Brüsselis saab ja tuleb rääkida soome keeles. "Teie tulevik on teie endi kätes," sõnas Halonen eelseisvale rahvahääletusele vihjates.

¹⁰⁸ "Kui Soome üldrahvalikus arutelus kaaluti põhjalikult Euroopa Liitu astumist, toodi esile asja positiivsed, aga ka negatiivsed küljed. Me teadsime, et meid ei oota ees mingi roosiaed, aga me uskusime, et tõhusa tööga on tulemuste saavutamine liidu sees kergem, kui liidust väljas olles. Me ei ole pidanud pettuma," rääkis Halonen eesti keeles Soome kogemusest. (EPL 11.9.)

todennäköisesti kuitenkin paremmin kuin ruotsalaisia euron kannalle käännyttäessä. Ainakin unionimyönteinen media otti siitä kaiken irti. Samalla se vahvisti kuvaa esimerkillisestä Suomesta, jonka jälkiä Viron on syytä kulkea.

Suomeen liitetään unionin jäsenenä myönteisiä mielikuvia ja positiivisia ominaisuuksia. Siinä missä Euroopan unioni esitetään ristiriitojen repimänä, joskus jopa kaoottisena, Suomi edustaa harkintaa, pyrkimystä konsensukseen ja tasapuolisuuteen. Muiden Pohjoismaiden tavoin Suomi kantaa avointa ja vastuullista politiikan teon kulttuuria. Unioni on suuri ja luistaa käsistä kuin utuankerias, Suomi sen sijaan pyrkii poistamaan salailua ja lisäämään läpinäkyvyyttä¹⁰⁹.

Suomi ei pelkää kertoa mielipidettään hankalistakaan unionin sisäisistä kysymyksistä. Tarpeen vaatiessa Suomi *syyttää* jämäkästi EU:n tulevaisuuskonventtia valtuuksiensa ylittämisestä¹¹⁰. Ja juuri sellainen Virokin haluaa olla, pieni mutta pippurinen. Terhakkuuttaan Suomi näyttää paitsi kritisoimalla suuria jäsenmaita, myös siten etteivät suomalaiset poliitikot epäile mahdollisuuksiaan pyrkiessään Paavo Lipponen tavoin tärkeisiin poliittisiin asemiin unionissa, sillä on tärkeää olla mukana *unionin ytimessä, jossa päätökset tehdään*¹¹¹.

Unionin toiminta näyttäytyy lehtien sivuilla maiden ja niiden edustajien taisteluna omien intressiensä puolesta. Tässä yhteydessä Suomen esitetään oivaltaneen pelin hengen ja toimivan sen sääntöjen mukaan. Niinpä esimerkiksi Ahvenanmaa *pystyi kaupittelemaan* itselleen yhdentymisneuvottelujen aikana erioikeuden verovapauteen, Viro sen sijaan ei tähän kyennyt, vaan merenkulun tax free –oikeudet menetettiin¹¹².

Reagoimalla äkäisesti öljytankkeri Stenmitsan ilmestymiseen Suomenlahden ennätysjäihin maaliskuussa 2003 Suomi täytti uutisissa mallimaan kriteerit: ensinnäkin Suomi oli huolissaan ympäristöstä ja toisekseen valmis vääntämään kättä unionissa näkemyksensä puolesta. Sotametaforin kuvattu Suomi *taisteli vaarallista öljytankkeria vastaan*¹¹³ ja EU:n komission oli pakko *tunnustaa Suomen pelot venäläisen öljytankkerin suhteen*¹¹⁴. Suomen sinnikkyuden takia komissio *teki täyskäännöksen*. Sen sijaan Viro, saman lahden etelärannalla, *ei ole osoittanut kysymystä kohtaan kiinnostusta Brysselissä*¹¹⁵. Kontrastissa Viro *peittää päänsä hiekkaan*, kun taas

¹⁰⁹Raporti Soome-poolse autori tunnustatud majandustegelase Esko Ollila arvates saaksid Eesti ja Soome näidata salatsevas Euroopas eeskuju oma läbipaistava poliitikaga(...)

”Näiteks Soome ja Rootsi suhetes, ja üldse kogu Põhjalas on meil olnud poliitika läbipaistvuse osas samad seisukohad. Ma usun, et sellel avatuse liinil asuvad ka eestlased. Euroopa Liidus on väga palju salatsemist, ja see läbipaistvus tähendab seda, et avalikustatakse nii palju kui võimalik ja räägitaks, mis toimub kulisside taga.” (Esko Ollila, PM 8.5.)

¹¹⁰ Soome süüdistab tulevikukonventi volituste ületamises (otsikko)

Soome valitsuse esindaja Teija Tiilikainen kaalus pikalt, kuni allkirja andis. Tema sõnul leppisid Saksamaa ja Prantsusmaa mitmetes asjades kokku omavahel, ilma üldise aruteluta.

”Siin toimus Saksamaa ja Prantsusmaa omavaheline tehing stiilis mina-sulle-sina-mulle. Seda oli äärmiselt inetu pealt vaadata. Mind kurvastab, et konvent, mida ma pidasin idee poolest suurepäraseks, nii kahetsusväärsest lõppes,” tõdes Tiilikainen. (EPL 11.7.)

¹¹¹ Soome parlamendi esimees, endine peaminister Paavo Lipponen teatas eile, et on huvitatud Euroopa Liidu presidendi või vähemalt välisministri ametikohast. (ingressi) (...)

Paavo Lipponeni sõnul peab Soome olema jätkuvalt euroliidu tuumikus, kus otsuseid tehakse. Presidendiamet on tema meelest leidnud liikmesriikide hulgas piisavat toetust, kuid Lipponen lepiks ka Euroopa Komisjoni juhi kohaga, kui ootamatult peaks EL presidendist loobuma. SLOL 8.9.

¹¹² Ahvenamaa suutis endale Soome ja Euroopa Liidu ühinemisläbirääkimiste käigus kaubelda eristaatuse, mis lubab saarestikku läbivatel reisilaevaldel maksuvaba kaubanduse säilitada. Seetõttu peatuvad Ahvenamaal ka Silja Line'i ja Viking Line'i Soome ning Rootsi vahel sõitvad reisilaevad. (EPL 11.10.)

¹¹³ Soome võitleb ohtliku naftatankeri vastu (otsikko). (EPL 6.2)

¹¹⁴ EL komisjon tunnustab Soome hirme Vene naftatankeri aadressil (otsikko). (EPL 5.2.)

¹¹⁵ Komisjoni ametnike sõnul pole Eesti – mis teatavasti moodustab Soome lahe lõunaranniku - küsimuse vastu Brüsselis huvi ilmutanud. (EPL 5.2.)

Suomi *työntää päänsä tuleen* yhteisen päämäärän vuoksi¹¹⁶. Toimittajan syyttävä sormi osoitti oman maan saamattomia poliitikkoja ja virkamiehiä.

6.2.3 Pehmeiden arvojen hoivayhteiskunta

Suomi eroaa Virossa siinä, että sikäläisen yhteiskunnan todellinen tähti on filosofiaa ammatikseen ja elämäntavakseen nimittävä 50-vuotias mies, joka uskaltaa puhua onnesta, jota uusintaa jokainen arkipäivä parisuhteessa, toisiinsa syventymisestä ja yhteisestä kypsymisestä, luottamukseen perustuvasta täydellisyyden tavoittelusta. (EPL 3.11)¹¹⁷

Kirjoittaja edellyttää, että virolainen filosofi ei uskaltaisi puhua arjen onnesta, tai ainakaan häntä ei otettaisi vakavasti, vaikkei hän pukeutuisikaan leopardikuviiseen pikkutakkiin ja mikkihiirikenkiin kuten Esa Saarinen. Virossa ei siis arvosteta parisuhteen takaamaa turvallisuutta ja perhe-elämää samalla tavoin kuin Suomessa. Suomi on pehmeiden arvojen yhteiskunta, jossa pannaan paljon painoa yksilön ja yhteisön hyvinvoinnille. Verot voivat olla korkeat, mutta ne ovat sitä koska suomalaiset ovat valmiita maksamaan hyvinvoinnistaan, päivähoidosta, terveydenhoidosta ja koulutuksesta, siksi että *hyvinvointiyhteiskunnan etuudet ovat suomalaisille tärkeitä*¹¹⁸.

Paljon opittavaa Suomelta –tyyppinen puhetapa liittyy usein niihin sosiaalihuollon sektoreihin, jotka ovat Virossa vielä kehitysvaiheessa tai suorastaan tuntemattomia. Tällöin virolainen asiantuntija tyypillisesti kertoo miten tietty asia, esimerkiksi perheväkivallan uhrien tukiverkko on järjestetty Suomessa ja missä määrin mallia voisi hyödyntää Virossa¹¹⁹. Yritystoiminnassa suomalaiset puolestaan tuovat Vieroon uutta palvelukulttuuria, vaikkapa asiakaslähtöistä ja intiimiä neuvontaa apteekin tiskillä¹²⁰.

Suomen nostavat esikuvaksi erityisesti kovan liberalistisen talouspolitiikan kritisoijat:

¹¹⁶ Soomlaste hirm on seega igati õigustatud. Hiljemalt 2004. aastal ei õnnestu ka Eestil enam pead liiva alla torgata sel ajal, kui mõni teine Euroopa Liidu maa, eriti lähinaaber, üksinda ühise eesmärgi nimel pea tulle pistab. (EPL 6.2.)

¹¹⁷ Soome erineb Eestist selle poolest, et sealse ühiskonna tõeline täht on filosoofiat elukutseks ja elamisviisiks nimetav 50-aastane mees, kes julgeb jutlustada õnnest, mida taasloob iga argine päev püsisuhetes; teineteisesse süüvimisest ja ühisest küpsemisest; täiuslikusetootlustest, mis eeldab usaldust.

¹¹⁸ Aga miks siis on Soomes nii kõrged maksud?

Soomlased pooldavad hea-oluühiskonda. Meil on peaaegu tasuta tervishoid, meil on tasuta kõrgetasemeline koolitus, meil on hea kultuuriteenindus, laste päevahoid.

Muidugi, kui firmad kolivad ära, siis me peame maksudes järele andma. Ma siiski usun, et soomlastele on tähtsad hea-oluühiskonna hüved. Tänapäeval on nii meeste kui ka naistele tähtis, et laste päevahoid on hästi korraldatud, et inimeste tervishoid on tagatud, et teenindus on kõigile kättesaadav ega sõltu üksikindiviidi majanduslikest võimalustest. (Anneli Jäätteenmäen haastattelu, EPL 7.5.)

¹¹⁹ Lastekaitsjad käisid soomlastelt õppimas (otsikko)

Helsingis vägivallaohvrite abivõrgustikuga tutvunud Tartu Laste Tugikeskuse juhataja leiab, et ka Tartus võiksid olla lastenõuandlad ja meestele mõeldud kriisikeskused.

Helsingis on perevägivallaohvrite aitamiseks loodud tõhus abivõrgustik, mille hulka kuuluvad ka nõuandlad koolieelikele ja nende emadele, ütles Tartu Laste Tugikeskuse juhataja Ruth Soonets.

Ka meeste kriisikeskused - abivõrgustiku meil täiesti tundmatu lüli - tuleks Ruth Soonetsi hinnangul soomlastelt üle võtta. Neisse keskustesse võivad pöörduda vägivallatsejad ise, sest nemadki vajavad abi. Ka võivad mehed keskust tuge otsida teiste probleemide - lahutuse, töötuse, uimastisõltuvuse jm - korral. (PM 5.11.)

Lastensuojeluväki otti oppia suomalaisilta (otsikko).

¹²⁰ Soomlased avavad Viru keskuses apteegi (otsikko) (...)

«Ei oska ennustada, mille poolest uus ettevõtja olemasolevatest erinema hakkab. Eestis kehtivad nõudeid tuleb täita, Eestis võib müüa registreeritud ravimeid. Arvatavalt hakkab uus ettevõtja rakendama veidi erinevat klienditeenindust, mis on tavapärane Soomes,» ütles raviameti peainspektor Hille Kask. «Soomes on pandud rohkem rõhku konfidentsiaalsusele,» selgitas Kask erinevust kahe riigi apteekide klienditeeninduse vahel. «Sageli toimib pankadega analoogne süsteem, mis lubab privaatselt ja kliendikeskset nõustamist, see on apteegis väga tähtis.» (SLOL 11.12.)

Suomi on sen verran Viroa isompi, ettei pyykinpesun tapaisten yksinkertaisten töiden vieminen Viroon hetkauta Suomen työmarkkinoita. Tavanomaisesta verojen kiroamisesta huolimatta myös Suomen sosiaalihuolto antaa työnantajalle kilpailuedun: julkisen sektorin työntekijöille takaama terveydenhoito, koulutus ja apu lasten ja vanhusten huollossa ovat hyödyksi myös työnantajalle. (Iivi Masso, EPL 8.9.)¹²¹

Yhteiskunnan takaamat sosiaaliset etuudet nähdään tulkintakehikossa yleensä merkinä Suomen sosiaalipolitiikan kehittyneisyydestä, mutta ne voivat rakentua myös taloudellisen menestyksen osatekijöiksi. Kolumnisti varoittaakin, että yrittäjien houkuttelu halpatyövoimalla ja alhaisella verotuksella on Virolle lyhytnäköistä strategiaa, koska *myös työntekijät voivat äänestää jaloillaan – siirtyä sinne, jossa olot ovat paremmat*.

Puhetapa konstruoi Suomen hoivavaltioksi, jossa on ajateltu kaikkea ja kaikkia, jossa ei voi helposti pudota turvaverkon ulkopuolelle. Tulkintakehikossa korostetaan ihmiskeskeisyyttä, huolenpitoa ja vastuuta. Samalla syntyy kuva Suomesta, jossa yhteiskunta puuttuu kansalaistensa tekemisiin yhteisen hyvän nimissä vähän joka asiassa, esimerkiksi suunnittelemalla tupakkatuotteiden myynnin muuttamista luvanvaraiseksi¹²², tai vaatimalla että urheilijan, joka ei käy töissä, tulee esittää opiskelusuunnitelma, sillä yhteiskunta *kantaa vastuuta hänen tulevaisuudestaan*¹²³.

6.2.4 Naisten maa

Viron edelleen varsin patriarkalisessa ilmapiirissä feminismiä on pidetty tuontitavarana, jota virolaiset naiset eivät tarvitse. Viron itsenäistyttyä maan tavoitteeksi priorisoitui talouden saaminen jaloilleen, minkä rinnalla kaikki muu oli vähäpätöistä. Myös sukupuolten välistä tasavertaisuutta vaativia vastaan argumentoitiiin sillä, että Virossa on suurempiakin ongelmia. Tasa-arvolain voimaan saattaminen vei parlamentilta vuosia naisjärjestöjen sinnikkäästä lobbauksesta huolimatta, ja hyvällä syyllä voi kysyä olisiko sitä ilman EU- porkkanaa (tai piiskaa) vieläkään.

Suomi sen sijaan selkeästi *naisten maa*¹²⁴. Siitä kertoo Eesti Päevalehden artikkelin mukaan nimenomaan se, että naiset ovat tarttuneet vallan kahvaan, heidän hallussaan on presidentin- ja pääministerin tuolit sekä puolet hallituspaikoista. Presidentti on kaiken lisäksi avoimesti *feministi*¹²⁵,

¹²¹ Soome on Eestist sedavõrd suurem, et pesupeseamise-taoliste lihttööde viimine Eestisse Soome tööturgu rivist välja ei löö. Hoolimata tavapärasest kirumisest maksukoormuse üle annab ka Soome sotsiaalhooldus ettevõtjale konkurentsieelise: töötajatele avaliku sektori poolt tagatud tervishoid, haridus ja abi laste ning vanurite eest hoolitsemisel on ka tööandjale kasulikud.

¹²² Soome haigekassa abiks nikotiiniravil (otsikko)

Soome arstid soovivad haigekassal hüvitada nikotiinisõltuvuse ravimid (alaotsikko)

Ise kopsuarstina töötanud sotsiaal- ja tervishoiuminister Sinikka Mõnkäre on arstide ettepaneku seadustamisega põhimõtteliselt päri. Tema ministeerium valmistab praegu ette seadusemuudatust, mis karmistaks ka sigaretikaubandusele kehtivaid piiranguid. Muuhulgas allutatakse sigaretipakkide suurendamine ning tubakatoodete müük loale, millesarnane kehtib praegu alkoholimüügi puhul. (EPL 4.8.)

¹²³ Sportlased peavad andma meile oma treeningplaani, kui nad ei tööta, siis õppeplaani, ja eelarve, mille olümpiakomitee peatreener üle vaatab. See on hea süsteem, sest me kanname järjest suuremat vastutust sportlaste tuleviku pärast. Kõigil sportlastel peab olema mingi amet. See ei tähenda, et meil poleks profisportlasi. Sportlaste huvides tegutseb tuutor, väga tark naine, kes teeb õppeplaani.

Miks selline süsteem vajalik on?

Varasematest aegadest on meil kurvad kogemused, kus sportlastel pole pärast karjääri lõppu ametit. (PM 10.12.)

¹²⁴ Soome – naiste maa (otsikko). Soomes on naiste käes presidenti- ja peaministrikoht ning pool valitsusest (alaotsikko)

Naiste rolli kasvamisel poliitikas on suur teene president Tarja Halosel (alaotsikko). Naiste võimu kindlustumine Soomes on suurim muutus naaberriigi poliitikas viimase paari aastakümne jooksul. Soome on kujunenud omamoodi naiste maaks, kus nii president kui ka peaminister mõlemad on naised. (EPL 6.5.)

¹²⁵ Haloneni populaarsus hämmastab soomlasigi (otsikko). 94 % protsenti soomlastest on rahul president Tarja Haloneniga (alaotsikko). Feministid riigipea populaarsuse taga rahvalähedus ja professionaalsus (alaotsikko) (EPL 9.9.)

ja hänen suosionsa hämmästyttää *suomalaisiakin*. Kin-päätte viittaa edellyttämukseen, että suosio on ihmetyttänyt myös muita. Virolaisessa kontekstissa Tarja Halonen on koettu hämmentäväksi ilmiöksi paitsi sukupuolensa, myös radikaaliutensa takia¹²⁶.

Kuva: EPL 9.9.

Kuva jazz-legendan kanssa lavalle kavunneesta presidentistä tukee juttua, jonka mukaan Halosen suosio johtuu hänen *kansanomaisuudestaan*. Kuva luo lisäksi konnotaation suvaitsevaisuudesta. Toinen Haloseen liitetty ominaisuus on *professionaalisuus*, jonka perusteella jopa sellaiset naiselliseksi luokitellut ominaisuudet kuten äidillisuus, inhimillinen läheisyys ja pyyteettömyys voidaan asettaa tavoitteiksi myös virolaisille poliitikoille:

Presidentti Tarja Halosen luento ja sitä seurannut vuoropuhelu yleisön kanssa oli esimerkillinen oppitunti Viron huippupoliitikoille siitä miten kansalle puhutaan. Jokaisesta Halosen sanasta, sanoja säästävistä eleistä ja äidillisestä hymystä huokui pyrkimystä ymmärtää, inhimillistä läheisyyttä ja lämpöä, joka teki monimutkaisimmatkin lause- ja ajatuskuviot käsitettäväksi. Se, mitä Viro tällä hetkellä eniten tarvitsee, on luottamus omiin poliitikoihin ja yksinkertaiset, ihmisiä koskettavat rohkaisevat sanat. Valitettavasti EU-liittymiskysymyksiä tahtoo leimata puoluepoliittisesta egoismista nouseva kilpalaulanta. Tätä taustaa vasten Suomen presidentin Tarja Halosen Viron-vierailu ja esiintyminen tuntui isosiskon lämpimältä olalle taputukselta: me pärjäämme. Kiitämme Teitä, Tarja! (pääkirjoitus, PM 11.9.)¹²⁷

Lehti rakentaa retorisen kontrastiparin Halonen versus virolaiset poliitikot: Halonen on helposti lähestyttävä ja ymmärrettävä *isosisko*, kun taas Virossa kansa ei voi luottaa johtajiinsa, jotka sortuvat puoluepoliittiseen kähmintään. Halosen myöhempi heroisointi virolaisissa lehdissä liittyy osin presidentin avoimesti osoittamaan mielenkiintoon Viroa ja viron kieltä kohtaan. Toisaalta se ilmentää älymystön maan omaan presidenttiään kohdistuvaa piiloista kritiikkiä. Jälkimmäiseen viittaa muun muassa pääkirjoituksen toteamus lause- ja ajatuskulkujen selkeydestä. Konservatiivisuus ja perinteiset arvot näkyvät teksteissä siinä, että Haloseen liitetyt positiiviset ominaisuudet ovat nimenomaan naisellisia, häntä ei esitetä esimerkiksi kovakätisenä tai tiukkana johtajana. Samaan tapaan Anneli Jäätteenmäkeä kuvattiin hyvin feminiininä (vrt. kuva 6.1.1.). Kaiken kaikkiaan kuva tasa-arvo-Suomesta on vain muutaman vallan huipulle päässeen naisen varassa, sukupuolten yhdenvertaisuudesta tai sen puutteesta suomalaisessa yhteiskunnassa ei muuten paljoa puhuta.

6.2.5 Kunnon kansalaiset

Mallimaadiskurssin suodattamina suomalaiset nähdään esimerkillisinä kansalaisina, joille muutkin kuin materiaaliset arvot ovat tärkeitä. Suomalainen on eettinen, isänmaallinen ja oikeudenmukainen, ja moraalia edellytetään myös maan poliittisilta johtajilta. Suomea käytetään pedagogisena esimerkkinä tavoiteltavasta arvomaailmasta.

¹²⁶ Naispresidenttiin ei Virossa uskottu vielä vuoden 2000 vaalien aikana, ja poliittiset kommentaattorit olivat varmoja Ahon voitosta. Niinpä esimerkiksi Viron valtiollinen televisiokanava oli varannut iltautuusiinsa kuvamateriaalia lähestulkoon pelkästään Ahosta.

¹²⁷ President Tarja Halonen loeng ja järgnenud kahekõne publikuga oli eeskujulik õppetund Eesti tipp-poliitikutele, kuidas tuleb kõnelda rahvaga. Igast Haloneni sõnast, sõnu saatvatest žestidest ja emalikust naeratusest õhkus mõista püüdmist, inimlikku lähedust ja soojust, mis tegi ka kõige keerulisemad lause- ja mõttekonstruktsioonid arusaadavaks. See, mida Eesti ju hetkel enim vajab, on usaldus oma poliitikute vastu ja kõige lihtsam inimest puudutav julgustav sõna. Paraku kipub ka Euroopa Liiduga liitumise küsimuses võidutsema erakondlikust egoismist kantud võistulaul. Sellel taustal mõjus Soome presidendil Tarja Haloneni Eesti-visit ja esinemine otsekui sõbrast vanema õe soe õlalepatsutus: me saame hakkama. Täname Teid, Tarja!

Eesti Päevalehden kolumnisti Iivi Masso vertaa ministereiden käytöstä ja kohtaloa Suomessa ja Virossa: Virolaisministeri jäi toistuvasti kiinni ylinopeudesta ja valehteli julkisuudessa, mutta hallitus painoi jupakan villaisella yksityisyyteen vedoten, kun taas Suomessa naisystäväänsä mukiloinut ministeri sai potkut¹²⁸. Kolumnistin rakentamassa kontrastissa *Suomessa myös yksityiselämässä tapahtunut väkivalta on rangaistava rikos*, sen sijaan *Virossa kaahailu ja valehtelua ei tosissaan tuomita*. Suomi signifikoituu näin korkean moraalin maaksi, jossa isokenkäisille ei anneta alennusta asemastaan.

Viron ja Suomen parlamenttivaaleilla oli maaliskuussa 2003 väliä vain viikko, joten tilanne oli vertailulle otollinen. Media innostui Tarton suomalaisten tempauksesta, jossa äänestäjät viettivät vaalipäivän vastaisen yönsä routaiseen maahan pystytetyssä teltassa:

”Viileää, mutta eipä ollut itikoita!” (otsikko)

Yllyttäjät SL Öhtulehdelle: «Faneilla on tapana ennen rokkikonserttia yöpyä teltassa konserttipaikassa. Vaalit ovat tärkeämpi yhteiskuntaelämän ilmiö kuin konsertti. Vaalit ovat oma oopperansa.» (...)

Neljä vuotta sitten äänestysaktiivisuus oli lahden tuolla puolen 68 %. Tarton suomalaiset pitävät sitä matalana ja kohottamisen arvoisena. Mutta kun maanmiehet tulivat heitä katsomaan, ketään ei alettu painostaa, että pitäisi valita se taikka tuo. (...)

Suomalaiset ihmettelivät äskeisiä Viron vaaleja «Katukuva oli paha, jopa räikeä. Meillä Suomessa ei näe mitään sellaista. Tuhlata vaalimainontaan 100 miljoonaa kruunua ja ottaa siihen vielä pankkilainaa - eikö se ollut vähän liikaa?» (SLOL 6.3.)¹²⁹

Tempauksen uutisointi saa suomalaiset näyttämään isänmaallisilta, varsinkin kun yöpyjät vertaavat äänestämistä toiseen kansalaisvelvollisuuteen, armeijapalvelukseen. Vitsailevat suomalaiset suhtautuvat vaaleihin ikään kuin huumorilla, mutta pohjimmiltaan kuitenkin vakavissaan. Sitä osoittaa muun muassa se, että virolaisittain korkeaa äänestysprosenttia pidetään matalana. *Ketään ei alettu painostaa* vihjaa siihen, että Virossa näin olisi heti tehty. Postimees-lehden toimittaja leimaa suomalaisten suulla Viron vaalit sirkukseksi ja virolaiset puolueet likaisia tempuja käyttäviksi. Suomessa poliitikot eivät *tallo vastustajiaan mutaan*, ja lupaus estää huumeidenkäytön leviäminen olisi *ennenkuulumatonta populismia*¹³⁰.

Suomalaisten suhtautuvat niin ikään rennommin poliittiseen eliittiinsä, mistä kertoo Eesti Päevalehden mukaan itsenäisyyspäivän vastaanotto, kun suomalaiset *turhia häpeilemättä* äänestävät kauneinta asua ja asialla antautuneet vertailevat pukuvuosikertoja internetissä¹³¹.

¹²⁸ Soome siseministeriumi kantsler, endine justiitsminister Kari Häkämies jäi vahele oma naiskaaslase peksmisega. Ka tema partei, Kokoomuse juht Ville Itälä rahustas avalikkust, et tegu oli isikliku asjaga. Häkämies ise kinnitas, et ohvril pretensioone ei ole. Eksminister ei saanud siiski jätkata riigi sisemise turvalisuse eestseisjana, sest Soomes on ka eraelus toimuv peksmine riikliku süüdistuse alane kuritegu.(...)

Soome juhtum kinnitab seadusandluse tähtsust antud küsimuses. Poliitilistele juhtidele lubatud käitumine on avalik norm, mis määrab, mis on üldiselt heaks kiidetav, mis mitte. Nagu selgub, pole Eestis kihutamine ja valetamine tõsist hukkamõistu väärt. (Iivi Masso, EPL 2.6.)

¹²⁹ ”Jahe küll, aga see-eest polnud sääski!” (otsikko) Eile algas uue Soome riigikogu ehk Eduskunna eelhääletamine. Tartu soomlased laenasid sel puhul telgi ja tegid 300 kohalikule kaasmaalasele valimaminekuks ööpäev läbi reklaami. (...) Ässitajad SL Öhtulehele: «Fännidel on kombeks enne rokikontserti kontserdipaigas telgis ööbida. Valimised on tähtsam ühiskonnaelu nähtus kui kontsert. Valimised on ooper omaette.» (...)

Neli aastat tagasi oli valimisaktiivsus sealpool lahte 68 protsenti. Tartu soomlased peavad seda madalaks ja tõstmisväärseks. Aga kui kaasmaalased tulid neid kaema, siis ei hakatud kellelegi peale käima, et tuleb valida seda või teist. (...)

Äsjased Eesti valimised panid Tartu soomlasi imestama: «Tänavapilt oli hull, ka jõhker. Meil Soomes midagi niisugust ei näe. Raisata valimisreklaami peale 100 miljonit krooni ja selleks võeti pangast veel laenu - kas pole liig?»

¹³⁰ Soomes ei näe erakonnad vaeva, et konkurente mutta tampida. Lubadus tõkestada narkomaania levik oleks Sakari Neuvoose arvates Soomes enne kuulmatu populism. (PM 6.3.)

¹³¹ Eks nii ole soomlastelgi. Kui mitte arvestada üht erinevust – seal saab vastuvõttu fännata, millal iganes soovid. Vaadake vaid Soome Ringhäälingu YLE kodukülge www.yle.fi lossipeo kohta Linnan juhlat 2003.

Suomen taksijärjestelmää kehuvan Viron taksinkuljettajien liiton puheenjohtajan mielipidekirjoitus presupponoi, että virolaiset taksit pettävät, ajavat ylinopeutta ja kohtelevat asiakkaitaan huonosti, sillä Suomessa *tapautuu harvoin, että sikäläinen taksiryttäjä tai palkollinen ylittäisi esimerkiksi vuoden sisällä kolme kertaa nopeusrajoituksen*. Asiakkaat eivät kovin usein valita huonosta palvelusta ja hyvin harvinaista on niin rankka rikkomus kuin yritys pettää asiakasta laskutettaessa¹³². Lukija vakuuttuu, että suomalaiset ovat enimmäkseen rehellisiä ja lainkuuliaisia.

6.2.5 Kummalliset koiraturistit

Aineistossani oli kirjoituksia, joista oli vaikea päätellä, mihin suuntaan ne lukijaa johdattelevat. Hankaliksi tapauksiksi koin esimerkiksi tarkoitushakuisen neutraaliin sävyyn kirjoitetut uutiset maahanmuuttajista, ulkomaisista adoptioista, yksinäisten naisten hedelmöityshoidoista ja islamiin kääntyvistä suomalaisista – kaikki aiheita, jotka saattavat tuntua Virossa vierailta tai joita Virossa ei vielä edes tunnusteta olemassa oleviksi ongelmiksi tai ilmiöiksi.¹³³ Kun artikkelin mukaan ulkomaiset adoptiot ovat Suomessa *kymmenkertaistuneet* ja adoptioita järjestävät organisaatiot *eivät pysy kysynnän tahdissa*¹³⁴, tulkintavaihtoehdoksi voisi tarjoutua suomalaisten kansainvälistyminen ja suvaitsevuus vieraita kulttuureita kohtaan.

Kansallisuutta etnisyyden prisman läpi tarkastelevassa virolaisessa kontekstissa lukijan tulkintapositio voi olla kokonaan toinen: kiinalaisen, afrikkalaisen tai kolumbialaisen lapsen adoptioiminen tuntuu ehkä pikemminkin arveluttavalta. Vieraalta ongelmalta tuntunee myös lesboparien halu saada lapsia ja valtion halu kieltää keinohedelmöitys. Uskon, että tekstejä luetaan myös 'outous'-kehikon läpi, vaikka niissä pyrittäisiin asemoimaan lukijaa suhtautumaan ilmiöihin laajakatseisesti.

Mallimaadiskurssissa suomalaiset merkityksellistetään myös eläinten oikeuksien puolustajina suorastaan omituisuuteen asti. Se, että suomalaiset haaskaavat rahojaan ja aikaansa tolkuttomiin luontokappaleisiin, vahvistaa samalla käsitystä Suomen ja Viron elintasokuilusta ja arvojen erilaisuudesta. Säästönsä eläintarhalle testannut vanharouva on vielä suhteellisen neutraalin uutisoinnin kohde¹³⁵, mutta miten pitäisi suhtautua koirien salakuljettajiin?

Eläinrakkaat salakuljettajat (otsikko). Suomalaisten koirarakkaus on rajatonta eikä ehkä oikein mahdu virolaisen ajatusmaailmaan. Tyypillinen virolainen sanookin heti, että aikana, jolloin meillä eläkeläiset näkevät nälkää ja irtolaislapset nuuhkivat kaduilla liimaa, ei ole sopivaa murehtia kodittomien piskien takia. Pohjoiset

Ei mingit valehäbi – sa saad hääletada ilusaimat kleiti. Lisaks saad vaadata ja võrrelda alates 1997. aastast nii rahvahääletuse võitnud kui ka võiduta kleite, hinnata presidendiproua kostüümi. Saad vaadata iltajuhlaa pildigaleriid, videot, lugeda roogade nimekirja, andmeid teleülekande tegijate, projektijuhtide ja produtsentide jt kohta. Internetis on andmed kaheksa viimase aasta vastuvõttude kohta. (EPL 8.12)

¹³² Erinevalt Eesti Taksojuhtide Liidust, mis koondab endas umbes kümnendikku Tallinna (mitte Eesti) FIE-dest taksojuhtidest, on Soome Taksoolidul oluline roll ka taksoteenuse kvaliteedi ning teeninduskultuuri hoidmisel ja parandamisel. Soome Taksoolidu tegevjuhi Lauri Säynäjoe kinnitusel juhtub üliharva, et sealne taksoettevõtja või palgaline taksojuht ületab näiteks aasta jooksul kolm korda kiirust, mis võib olla põhjuseks, et taksoveoluba tühistatakse. Samuti ei ole kuigi sagedased klientide kaebused halva teeninduse kohta. Üpris harukordne on aga nii ränk rikkumine nagu katse klienti arvega petta. (EPL 3.11.)

¹³³ Järjest enamad soomlased leiavad enda jaoks islami (PM 13.9.); Välismaalase lapsendamine võib nõuda Soome peredelt aastaid (PM 12.4.); Soome tahab viljatuse ravi üksikutele naistele keelata (EPL 7.2.).

¹³⁴ Laste adopteerimine välismaalt seadustati Soomes 18 aastat tagasi. Selle ajaga on välismaalaste lapsendamine Soomes kümnekordistunud ning möödunud talvel alustati ka rahvusvahelise lapsendamistoetuse maksmist. Huvi välismaal sündinud laste adopteerimise vastu on kasvanud nii tohutult, et lapsendamisi korraldavad organisatsioonid ei suuda enam nõudlusega sammu pidada. (PM 12.4.)

¹³⁵ Soome vanaproua pärandas testamendiga loomaiale 700 000 eurot (otsikko)

Naine soovis oma testamendis, et raha kasutataks nimelt loomade elutingimuste parandamiseks. Kingitust võib kasutada näiteks loomade majade ja piirete ehituseks ja korrashoiuks aga ka toidule. (PM 7.8.)

naapurit ovat vieneet täältä parempiin oloihin Suomeen satoja koiria. Vodkaturismin sijaan voimme puhua koiraturismista. Keväällä kirjoitimme, miten Tampereella katosi sinne Virosta viety pentu. Ja sen löytämiseksi pantiin liikkeelle ystävät, tuttavat, naapurit, poliisi... myös koirankasvattaja Virosta, jonka luona eläin oli varttunut, riensi suomalaisten kutsusta lahden yli apuun. Voitteko kuvitella mitään tällaista meillä? Huomiota herättää, että suomalaiset haluavat viedä mukanaan myös vammautuneita eläimiä. Iltalehti kirjoitti, että Suomen tulli on pulassa, koska ihmiset piilottavat nelijalkaisia matkalaukkuihin niitä lahden yli viedessään. En tiedä mistä syystä he käyttäytyvät niin. Mutta en halua uskoa että eläimet ovat varastettuja tai että he säästäisivät tullimaksuissa. Ehkä ongelma on siinä että kodittoman koiran näkeminen muuttaa niin helläsydämiseksi, ettei ole aikaa hankkia eläinlääkärin todistusta: pääasia että eläin saadaan pelastettua täältä.¹³⁶

Onko kyseessä rikos vai hyväntekeväisyys, kun suomalaiset ovat valmiita jopa rikkomaan lakia pelastaakseen vammaisen kulkukoiran? Kolumnissa luodaan kontrastipareja ja rinnastuksia: suomalainen on helläsydäminen, virolaisen on pakko kovettaa sydämensä, koska maassa on myös puutteessa eläviä ihmisiä riittämiin. Suomalainen onkin eläinten eikä viinan ystävä. Puolustelevalle retoriikka ja viittaus varastamiseen ja tullimaksuissa säästämiseen paljastavat, että julkisuudessa on väläytelty muitakin teorioita suomalaisten toiminnan syistä.

6.3 Pikkuvelidiskurssi

Pikkuvelidiskurssissa Suomi merkityksellistetään maana, joka suhtautuu Viroon väheksyen, suorastaan alentuvasti, ja suomalainen kansalaisena, joka ei tunne sympatiaa eikä empatiaa heimoveljeä kohtaan, vaan vierastaa ja pelkää, pyrkii käyttämään hyväksi eikä tiedä alkeellisimpiakaan asioita lähinaapuristaan. Suomalaisiin liitetään itsekkyyttä ja epäluuloa, niin kansakuntana kuin yksilötasolla. Puhetapa pyrkii konstruoimaan Viron ja virolaisten paremmuutta suhteessa Suomeen ja suomalaisiin. Diskurssin sanoma on: Viro haastaa Suomen, keksii oman Nokiansa ja on vain ajan kysymys milloin se hurauttaa hummerillaan porotokan ohi.

Vaikka pikkuvelidiskurssi vaikuttaa mallimaadiskurssin vastakohtalta, niillä on jotain yhteistäkin: molemmat rakentuvat vertailulle. Puhetapa hyödyntää myös samoja keinoja, komparatiivia ja kontrastipareja, mutta lisäksi se turvautuu helposti hyökkävään retoriikkaan pyrkien naurunalaistamaan ja nolaamaan.

Puhetapa rakentaa Viron ylivoimaisuutta esittämällä Suomen yliolkaisena, mutta todellisuudessa vanhanaikaisena ja hitaana muuttumaan. Suomi on perässähihtäjä varsinkin taloudessa ja turvallisuuspolitiikassa, ja maan nähdään kulkevan ammattiyhdistysten ja Venäjän talutusnuorassa. Viro on innovatiivinen ja aktiivinen, Suomi jähmeä ja passiivinen. Puhetapaa sävyttää toisinaan alemmuudentunto, jopa vihamielisyys, ja se asemoi maat kilpailuasetelmaan.

¹³⁶ Salakaubavedajatest loomasõbrad (otsikko)

Soomlaste koeraarmastus on piiritu ja eestlaste mõttemaailmale ehk veidi vastuvõtmatugi. Tüüpiline eestlane ütleb ju kohe, et ajal, kui meil pensionärid nälgivad ja hulkuvad lapsed tänaval liimi nuusutavad, pole kohane muretseda kodutute penide pärast.

Põhjonaabrid on siit Soome parema elu peale viinud sadu koeri. Vodkaturismi asemel võime rääkida koeraturismist. Kevadel kirjutasime sellest, kuidas Tampere lähedal kadus ära üks Eestist sinna viidud kutsa. Ja tema otsinguteks aeti jalule sõbrad, tuttavat, naabrid, politsei... Ka koerakasvatataja Eestist, kelle juures loom üles kasvas, tõttas soomlaste palvel üle lahe appi. Kas kujutate midagi sellist meil siin ette?

Tähelepanuväärne, et soomlased tahavad siit kaasa viia ka vigaseid loomi. Iltalehti kirjutas, et Soome toll on hädas inimestega, kes peidavad üle lahe viies neljajalgseid reisikottidesse. Ma ei tea põhjust, miks nad nii käituvad. Aga ma ei taha uskuda, et loomad on varastatud või et nad hoiavad nad tollimaksude pealt kokku. Ehk on probleem selles, et kodutut koera nähes läheb süda nii hellaks, et pole mahti veterinaartõendeid muretseda: peaasi, et loom siit päästetud saaks. (SLOL 10.9.)

Tunnustan, että diskurssin nimi on hivenen hankala, sillä periaatteessa puhetapa haluaa kyseenalaistaa nimenomaan Viron pikkuveliposition ja haastaa Suomen hegemonia-aseman. Siten puhettavan olisi voinut nimetä vaikkapa sarvikuonodiskurssiksi. Toisaalta koko diskurssin sisään rakennettu dilemma on, voiko isovelji syntyä ilman pikkuveliasennetta. Jos Suomea syytetään isoveljikomplekseista, se johtaa helposti siihen että samalla implisiittisesti myönnetään oma pikkuveljen status. Mielestäni myös pikkuvelidiskurssi tällöin positioi Viron Suomea alempaan asemaan, vaikkei se ole samalla tavalla avoimesti nähtävissä kuin mallimaadiskurssissa.

Ehkäpä siksi virolaisissa lehdissä ei ole aiheesta kovin laajaa keskustelua käytykään ennen kuin ns. Viisaiden miesten raportti¹³⁷ nosti asian agendaan toukokuussa 2003. Raportin julkistaminen hautasi alleen samaan yhteyteen ajoitetun pääministeri Anneli Jäätteenmäen Viron-vierailun, ja sen laajasta sisällöstä julkisuus nappasi vain yhden aiheen, Suomen isoveliasenteen, jota faktuaalistettiin itsestäänselvyytenä ja tutkimustuloksena, vaikka kyseessä on vain raportissa esitetty mielipide.

”Toisinaan se osoitetaan lineaarisesti: Suomen kokemus tai näkemys esitetään lopullisena totuutena”, Jöerüüt toi esimerkkejä isoveliasenteesta. ”Toisaalla se ilmenee järjettömästi paisuteltuina pelkoina tai puutteellisena analyysinä. Kuten se todellisuudelle vieras näkemys, että EU:n laajentuessa sadat tuhannet virolaiset lähtisivät Suomeen töihin.” (PM 8.5.)¹³⁸

Siteeratessaan Jaak Jöerüütia lehdet turvautuivat puhujakategorialla oikeuttamiseen. Suurlähettilään ja arvostetun kirjailijan sanoilla voi olettaa olevan varsin suurta painoarvoa. Postimees-lehden mukaan Suomi *voisi* ja sen *tulisi* luopua isoveliasenteestaan¹³⁹, SL Öhtulehden ingressissä puhetapa näkyy jo astetta kärjistyneempinä sanavalintoina: Jöerüüt *arvostelee kitkerästi suomalaisia ja vaatii* luopumista isoveljen statuksen korostamisesta¹⁴⁰. Loppukaneettina uutinen muistuttaa, etteivät suomalaiset ole virolaisille yhtä tarpeellisia kuin itsenäisyyden alkuvuosina ja neuvostoaikana.

Raportin uutisoinnissa eri puhettavat törmäsivät toisiinsa. Lehdissä asettuivat vastakkain yhtäältä (politiikkojen) heimo- ja yya-retoriikka ja toisaalta (toimittajien) pikkuvelidiskurssi. Esimerkiksi pääministeri Juhan Parts ei Postimees-lehdessä ymmärtänyt omien sanojensa mukaan tarkkaan, mitä isoveljen mentaliteetilla oikein tarkoitetaan, Jäätteenmäki puolestaan korosti sitä miten Suomi ja Viro ryhtyvät EU:ssa *tasavertaisina pieninä jäseninä suojelemaan tämän alueen ja sen ihmisten etuja* (PM 8.5.). Jutun ingressissä sen sijaan todetaan lakonisesti, että *isoveljen mentaliteetista luopuminen toisi hyötyä molemmille maille ja olisi yksinkertaisesti kaunista*.

Pikkuvelidiskurssin avainmetafora on mielestäni nimenomaan *isovelji*, johon on liitetty liuta negatiivisia määreitä. Suomalaisten ylimielisyyttä voi pitää lähtöoletuksena, joka diskurssissa otetaan annettuna. Puhettavan maltillisimmissa muodoissa Suomi esiintyy pikemminkin sparraajana, ja eriarvoisuuden vähentäminen katsotaan lähinnä Viron omaksi tehtäväksi.

Suomalaisten tukien leikkaaminen ja terveyden hoitaminen kylpylöissä on kyllä kiitollinen ja pitkäaikainen rahanlähde, mutta tuskin haluamme tyytyä vain rakkaiden naapureiden palvelijan rooliin. Joskus tulee kasvaa

¹³⁷ Ks Esko Ollila ja Jaak Jöerüüt 2003: Viro ja Suomi Euroopan unionissa, suositukset, http://web-static.vm.ee/static/failid/286/Eesti_Soome_%20sk.pdf

¹³⁸ ”Mõnikord avaldub see lineaarselt: Soome kogemus või arvamus esitatakse lõpliku tõena,” tõi Jöerüüt näiteid nn suure venna suhtumisest. ”Teinekord avaldub see arusaamatult paisutatud hirmudes või puudulikus analüüsis. Näiteks väga elukauge arvamus, et Euroopa Liidu laienedes lähevad sajad tuhanded inimesed Eestist Soome tööle.”

¹³⁹ Soome võiks ja peaks Eestiga suhtlemisel loobuma suure venna hoiakust, deklareerib peaministri Anneli Jäätteenmäki tänase Eesti-visiidi ajal esitletud uurimus kahe riigi ühisest tulevikust euroliidus. (PM 7.5. ingressi)

¹⁴⁰ Suursaadik Jöerüüt arvustab kibedalt soomlasi ja nõuab et nad loobuksid oma vanema venna staatuse rõhutamisest (ingressi SLOL 8.5.)

vertaiseksi partneriksi heimoveljille, joille voi mahdollisuuksien mukaan myös näyttää esimerkkiä, mihin yhtenä harvoista on kyennyt laivamarkkinoita hallitseva Tallink. (PM 5.6.)¹⁴¹

Tekstiotteessa presupponoidaan suomalaisten me-muoto aktivoi kollektiivista ajattelutapaa. Postimees tulee samalla arvottaneeksi matkailua elinkeinona, koska siihen sisältyy lähtökohtaisesti epävertainen palvelusuhde. Tulkintakehikko esittää, että maiden suhteissa Viron päämääränä on tasapeli ja mieluummin Suomen päihittäminen. Toisaalta kirjoituksessa on myös heimodiskursin piirteitä. Niitä voi pitää yrityksenä sovittaa puhetapojen ristiriitaisuuksia toisiinsa, mutta ne voi tulkita myös diskurssin särämäksi (vrt. 8.1.1)

6.3.1 Venäjän lieassa

Suomalaisissa nähty itsekkyyks kulminoituu kansallista turvallisuutta koskeviin kysymyksiin. Päätökset, joita Suomessa pidetään poliittisena realismina, näyttävät Virosta käsin Suomen täydellisenä välinpitämättömyytenä ja muusta maailmasta eristäytymisenä. Diskurssi luo kontrastiparia sulkeutunut Suomi / avoin Viro. Pikkuveli esittää Suomen omien etujensa suojaamiseen keskittyvänä, eikä esimerkiksi demokratiaa ja oikeudenmukaisuutta puolustavana kansakuntana. Sanavalinnoilla suomalaispoliitikoista tehdään ylivarovaisia ja hitaita päättäjiä.

Ajattelumallilla on vahva historiallinen konteksti, jonka mukaisesti Suomi ei ole seissyt Viron rinnalla silloin kun sitä olisi eniten kaivattu, viimeksi vuonna 1991. *Suomi ei kiirehtinyt tunnustamaan Viron itsenäisyyttä. Miksi?*, Eesti Päevaleht tivaa 12 vuotta myöhemmin suurlähettiläs Jaakko Blombergilta, tuolloiselta ulkoministeriön poliittisen osaston päälliköltä¹⁴². Ja haastattelu jatkuu: *Onko se aiheuttanut syyllisyyttä? Että olisi voitu toimia nopeammin?*

Postimees-lehden kirjeenvaihtaja löytää syyn Suomen käyttäytymiseen rajan takaa:

Kommentti: Suomettuminen 2003

Suomettuminen tai finlandizierung on suurimmalle osalle suomalaisia haukkumasana, jota heidän mielestään käyttävät ihmiset, jotka eivät ole ymmärtäneet Suomen ulkopoliittikan pakkorakoa Neuvostoliiton naapurina. Suomi oli pakotettu uhraamaan omat etunsa ja huolehtimaan itänaapurin hyvinvoinnista, he uskovat.

Tämä kaikki tapahtui kauan sitten – silloin kun NL oli suuri ja mahtava ja Suomi pieni ja heikko.

Todellisuudessa mikään ei ole kuitenkaan muuttunut. Suomen ulkopoliittikka seuraa 2003 täsmälleen samaa linjaa, jota seurattiin 1991 ja 1963. Utta on vain se, että samaan aikaan kun kumarretaan itään, yritetään kumartaa myös länteen, ja päinvastoin. Sen selvittämiseksi ettei tilanne ole muuttunut miksiäkään riittää, kun vilkaisee muutamia viime vuosien tapahtumia.

Irakin kriisin edellä Suomen ulkopoliittikan johto kykeni ilman pienintäkään vaikeutta välttämään puolen valitsemista manner-Euroopan ja USA:n & Iso-Britannian vastakkainasettelussa. Kun Suomen johdon piti valita kahden välillä ja oli selvää, ettei YK pysty löytämään minkäänlaista ratkaisua, turvattiin yhä mantraan, jota oltiin hoettu jo viikkoja: meidän mielestämme on painotettava YK:n keskeistä roolia, YK:n tulee löytää ratkaisu jne.

Miksi Suomesta ei kuulunut yhtään sanaa tueksi kun Viro, Latvia ja Liettua halusivat astua Natoon? Miksi paikoin Suomen valtion johto suorastaan moitti Baltian maita? Syynä oli tietysti Venäjä. Niin kauan kuin Venäjän johto ei ollut päättänyt miten kielteisesti se suhtautuu Baltian maiden jäsenyyteen, eivät Suomen johtajatkaan voineet ilmaista mielipidettään.

Siitä huolimatta että uusi hallitus huhtikuussa otti valtion johtamisen käsiinsä, säilyy vaara että maa kääntyy takaisin suomettumisen aikaan. Uusi hallitus ilmoitti kyllä että EU:n 'itsepuolustuksen' kehittäminen ei ole kovin huono ajatus, mutta mitään selvää näkökantaa suomalaiset eivät ole asiasta esittäneet – Venäjä ei ole vielä ilmoittanut näkemystään. Tähän mennessä Venäjä on tosin suhtautunut EU:n ja sen laajentumiseen paljon

¹⁴¹ Soomlaste juuste lõikamine ning tervise parandamine sanatooriumides on küll tänuväärne ja pikaajaline rahaallikas, kuid vaevalt me ainult kallite naabrite teenindaja ametiga tahaksime leppida. Ühel hetkel tuleb kasvada hõimuvendadele võrdselt partneriks, kellele võimalusel ka eeskuju näidata, nagu on suutnud ühena vähestest laevandusturgu valitsev Tallink. (PM 5.6.)

¹⁴² Soome ei kiirustanud Eesti iseseisvust tunnustama. Miks? (EPL 9.9)

myönteisemmin kuin Natoon mutta lähtökohtana on usein ollut se, että EU ei ole tähän asti ilmentänyt sotilaallista voimaa. (Tarmo Virki, PM 10.5.)¹⁴³

Kolumnissa Suomi rakennetaan ironian ja vahvojen metaforien keinoin maana, joka edelleen *kumartelee itään* eli on Venäjän lieassa vaikka yrittää sen kaikin tavoin peittää. Suomettuminen ei ollut mikään historian hämääriin jäänyt ajanjakso vaan Suomen ulkopoliitikan kulmakivi ja osa henkistä ilmapiiriä yhä. Kirjoitus myös vihjaa, että suomalaisten pelot Neuvostoliiton suhteen ovat olleet liioteltuja. Personoituun Suomeen liitetään päättämättömyys ja mielipiteen ilmaisujen hämääryys: Suomi *ei ota selkeää kantaa, jätti valitsematta puolen, ei voinut ilmaista mielipidettään, turvautuu mantraan*. Ajattelumallissa maailma jakautuu kaksinapaisesti, ja valtioiden tulee valita leirinsä – kuten Viro on tehnyt. Hyökkäys on paras puolustus, ja siihen turvautuen kirjoittaja asettuu Viron valitseman ulkopoliittisen linjauksen taakse.

Jahkailevaa turvallisuuspolitiikkaa edustavat uutisteksteissä valtion ylin johto eli Suomen hallitus ja presidentti, kontrastiparina kriittiset asiantuntijat ja poliitikot. Pääministeri Vanhasen vakuuttelujen mukaan Suomella *ei ole mitään kiirettä* Nato-päätöksen kanssa, useiden poliitikkojen hopotuksesta huolimatta¹⁴⁴. Se, että Suomi ei kiirehdi, edellyttää että jotkut muut ovat liittoon kiirehtineet.

[H]uhdan mukaan iskulausetta voi käyttää kun seuraa Suomen poliittisen eliitin kylmän sodan aikaaja muistuttavaa varovaisuutta puolustuspolitiikan käsittelyssä, jossa Natoon liittymisestä ei haluta kuullakaan. Kysymys on Venäjästä, idiootti, hän varoittaa. (EPL 11.12.)¹⁴⁵

¹⁴³ Kommentaar: Soometumine 2003 (otsikko)

Soometumine või finlandiseerumine on enamiku soomlaste jaoks söimusõna, mida nende arvates kasutavad inimesed, kes ei mõistnud Soome välispoliitika sundolukorda Nõukogude Liidu naabruses. Soome oli sunnitud ohverdama enda huvid ja hoolitsema idanaabri heaolu eest, leiavad nad.

See kõik toimus kauges ajaloos - siis kui Nõukogude Liit oli suur ja võimas ja Soome väike ja väeti.

Tegelikult ei ole aga mitte miski muutunud. Soome välispoliitika järgib aastal 2003 täpselt sedasama liini, mida järgiti aastal 1991 või 1963. Uus on ainult see, et samal ajal kui kummardatakse ida suunas, üritatakse kummardada ka lääne suunas, ja vastupidi. Et olukord pole muutunud mingis suunas, selleks piisab vaid heita pilk mõnedele sündmustele viimaste aastate jooksul.

Iraagi kriisi eel suutsid Soome välispoliitika juhid ilma igasuguste raskusteta jätta valimata poole Mandri-Euroopa ja USA-Suurbritannia vastasseisus. Kui Soome juhtidel oli valida kahe vahel ja oli selge, et ÜRO ei suuda mingisugust lahendust leida, kinnitasid nad endiselt oma mantrat, mida olid juba nädalaid rääkinud - meie arvates tuleks rõhutada ÜRO keskset rolli, ÜROs tuleks leida lahendus jne jne.

Miks Soomest ei olnud kuulda ühtegi toetavat sõna, kui Eesti, Läti ja Leedu soovisid NATOsse astuda? Miks kohati asusid Soome riigijuhid Balti riike lausa noomima? Loomulikult oli põhjuseks Venemaa. Nii kaua kui Venemaa juhid ei olnud otsustanud, kui negatiivselt nad suhtuvad Balti riikide liikmelisusesse, ei võinud oma arvamust avaldada ka Soome juhid.

Hoolimata selles, et aprillis võttis riigi juhtimise üle uus valitsus, eksisteerib oht, et riik pöördub endisest enam tagasi soometumise aegadesse. Uus valitsus teatas küll, et Euroopa Liidu «omakaitse» arendamine ei ole väga halb mõte, kuid mingisugust selget seisukohta soomlased selles küsimuses veel ei võtnud - Venemaa ei ole oma arvamust veel teatanud. Siiani on küll Venemaa suhtunud Euroopa Liitu ja selle laienemisse palju positiivsemalt kui NATOsse, kuid lähtekohaks on tihtilugu olnud see, et Euroopa Liit ei ole siiani kujutanud endast sõjalist jõudu..

¹⁴⁴ Soome ei kiirusta NATO otsusega (otsikko)

Soomel pole mingit kiiret NATOga liitumise üle otsustada, kinnitas peaminister Matti Vanhanen, tõrjudes mitme poliitiku arvamusalaldusi, et otsus tuleks teha lähikuudel. (SLOL 6.11.)

¹⁴⁵ Venemaa üldvalimistest soomlaste pilguga (otsikko)

Venemaa meenutab praegu 1930. aastate Saksamaad – kui Saksamaal algas kõik riigipäeva hoone põletamisest, siis Venemaal lendasid 1999. aastal õhku elumajad ja Jeltsini järel tuli võimule sõjapealik Putin, tõdeb pikka aega Venemaal töötanud analüütik Matti Posio. (...)

Samas paneb Posiot imestama Soome peaministri valimistejärgne kuiv kommentaar, et demokraatia on Venemaal nüüd kinnistunud ja kõik läks nii, nagu oligi oodata. “Peaministri kommentaar on nagu finlandiseerumise ajast pärit. Võib-olla Venemaal juhtub tõesti ime, et üks mees suudab kõik probleemid lahendada. Kunagi varem ajaloos pole nii juhtunud. Putin on oma KGB-robotid kapist välja toonud ja nad on nüüd jälle tantsima pandud. Olen üsna pessimist Venemaalt tulles.”

Eesti Päevalehdes valitsuse tegevusi selgitatakse ühtäält pelkoon põhjatu perinne, teisalt silka tüperuus. Tekstist kuuriuu selke viholliskuua, Nato toimii turvallsuustakeena nimenomaan suhteasa Venäjään. Kirjoituksessa poliitikantutkija nimeää Putinin *sotapäälliköksi*, joka on tuonut KGB-robotinsa kaapista ja pistännyt ne taas tanssimaan.

Implisiittisesti tekstid osoittavat, että Viro on Natoon liittymällä ollut Suomea edistyksellisempi ja kaukokatseisempi. Viro on tehnyt ratkaisun, jolle ei ole olemassa vaihtoehtoa. Tästä johtuen Suomenkin uskotaan vitkuttelustaan huolimatta tulevan lopulta perässä. Niinpä loppuvuodesta Eesti Päevaleht kertoo Suomen olevan *avaamassa ova* Natoon liittymiselle, metaforan viitatessa Suomen aiempaan suljettuuteen¹⁴⁶. Alaotsikoissa presidentin kerrotaan pitävän Nato-päätöstä ajankohtaisempana kuin koskaan ja allianssia vastustaneen ulkoministerin näkevän nyt Natossa *ainoan takuun*. Väliotsikosta selviää syykin: EU *murtaa* Suomen neutraliteetin. Isoveljelläkin on siis isoveli, joka kertoo, että ellei Suomi luovu neutraliteetipolitiikastaan, turvallsuuskeskustelu jatkuu ilman sitä. Otsikossa todetaan Suomen *ponnistelevan vaivihkaa* Natoon - Suomi ikään kuin sinnikkäästi, mutta huomaamattomasti hivuttautuu liittouman jäseneksi. Klubiin jo kuuluvan on helppo kysyä, huoliiko Nato edes geopolitiikasta hankalasti suojelettavaa Suomea, jolla on *tuhat kilometriä itäraja*?¹⁴⁷ Suomella toisin sanoen on totinen turvallsuuspoliittinen ongelma.

Yhteenvedona ajattelumalli luo Suomesta kuvaa ulko- ja turvallsuuspolitiikassaan jyrkkiä kannanottoja välttävää varovaisesta tunnustelijasta, jolle kaikki Venäjää ärsyttävä on *tabu*. Suomen turvallsuuspolitiikan kivijalka on tässä kehikossa epämuodikas: *Neutraliteetipolitiikka on 2000-luvulla menneisyyttä*. Uusien linjausten väistämättömyyttä faktuaalistetaan etenkin asiantuntijalausunnoilla. Rivien välissä Suomi representoituu myös muusta maailmasta eriytyneeksi yksinäiseksi saarekkeeksi.

6.3.2 Verotaakan ja ay-liikkeen ahdistamat

Euroopan mittakaavassa omaleimaisia veroratkaisuja tehnyt, taloudellisesti nopeasti kehittyvä Viro kokee olevansa edelläkävijä myös talouspolitiikassa. Pikkuvelidiskurssissa erityisesti Suomen verotusjärjestelmän annetaan ymmärtää olevan vanhakantaista. Tulkintakehikon sanomana tältä

Ajalehes Helsingin Sanomat kirjutas toimetusejuht Kari Uhta arutelu taustal kolumni pealkirjaga “Küsimuse all on Venemaa, idioot”. Uhta meenutab, kuidas rohkem kui kümne aasta eest leiutas USA presidendikandidaadi Bill Clintoni nõuandja James Carville poliitilise lööklause “It’s the economy, stupid”. Selle lööklausega, mis rõhutas majanduse tähtsust, millest lollid aru ei saa, võitis Clinton valimised.

Uhta leiab, et säärast lööklauset võib kasutada, kui vaadata Soome poliitilise eliidi külma sõja aegsega sarnast ettevaatlikkust Soome kaitsepolitiika käsitlemisel, kus liitumisest NATO-ga ei taheta kuulda. “Küsimus on Venemaa, idioot,” hoiatab ta. (EPL 11.12.)

¹⁴⁶ Soome rühb vaikselt NATO-sse (otsikko)

President Tarja Halonen: NATO-otsus praegu aktuaalsem kui kunagi varem (alaotsikko)

Seni alliansi vastu olnud välisminister näeb nüüd NATO-s ainsat garantiit (alaotsikko)

Kuigi Soome NATO-depatis ei taha ükski riigi tippjuhtidest selget hoiakut võtta, on meie põhjanaaber siiski avamas ust alliansiga liitumisele. (ingressi)

Kaitseminister muutis arvamust kahe kuuga (väliotsikko)

Euroopa Liit murrab Soome neutraliteedi (väliotsikko) (...)

Soomele on EL-is selgelt öeldud, et kui ta oma neutraliteedist ei loobu, jätkub julgeolekudebatt ilma temata.

Neutraliteedist kinnipidamisega on Soome ja Rootsi pidurdamas Euroopa Liidu julgeolekukoostööd (EPL 3.11)

¹⁴⁷ Ma arvan, et kevadel, kui meist saavad NATO liikmed, vallandub Soomes debatt, samuti avaldatakse uus

Julgeolekupoliitika alusdokument, kus kindlasti vaadatakse Soome olukorda uuenenud situatsioonis. Soome valikud on oluliselt muutunud ja see võimaldab NATO-liikmelisuse n-ö tabuteemast välja tuua. (...)

Marianne Mikko, Diplomaatia peatoimetaja

(..) Leian, et Soome koht on NATO-s. Et 21. sajandi alguseks on neutraliteetipoliitika minevik. Soome kaitsejõudude valmisoleku kõrgest tasemest NATO-sse saamiseks ei kahtle keegi. Küsimus on hoopis selles, kuidas “kaitstavaks” saab Soomet pidada. Tuhat kilomeetrit idapiiri pole ei Norra, Eesti ega Läti variant. (EPL 3.11)

osin on, ettei Suomen kannata kerskailla hyvinvoinnillaan ja pitää omaa systeemiään ainoana mahdollisena, on muitakin vaihtoehtoja. Ajattelumallia kantaa hyvin suoraviivainen liberalistinen lähestymistapa, jossa hyvinvointiyhteiskunta nähdään aikansa eläneenä ratkaisuna. Hyvinvoinnin uskotaan leviävän muillekin kun yhteiskunta rikastuu.

Viro konstruoidaan toimijana ja Suomi toiminnan kohteena:

Viro pakottaa Suomen muuttamaan verotustaan (otsikko EPL 6.5.)¹⁴⁸

Viro esittää Suomelle haasteen (otsikko EPL 7.5.)¹⁴⁹

Viron suotuisa veropolitiikka pistää yhä uudet suomalaisyritykset pohtimaan toimintansa siirtoa tänne ja pakottaa Suomen parantamaan yritysilmastoa.(PM 6.5.)¹⁵⁰

Halpa virolainen viina ja tupakka pudottavat veroja Suomessa (otsikko). Suomi on pakotettu karsimaan valmisteveroa koska maassa pelätään valtavaa viina- ja tupakkarallia Helsingin ja Tallinnan välillä jos Viro 1.5.liittyy unioniin. (..) Uusi valmistevero pelottaa Suomen pääministeriä Matti Vanhasta. (PM 5.8)¹⁵¹

Puhetavalle tyypillisessä sanasto lainaa ilmaisuja aggressiivisesta taisteludiskurssista: Viro *esittää haasteen* ja *pakottaa*, Suomi *pelkää* ja *joutuu* reagoimaan. Suomi ja Viro ovat kuin kaksi voimiaan mittelevää pikkupoikaa. Metaforat ovat usein henkilöiviä: Suomen on *kiristettävä vyötä*, Suomi on *pakotettu karsimaan*¹⁵².

Viron talouspolitiikan linjauksena on ollut houkutella maahan ulkomaisia yrityksiä ja investointeja. Suuntausta on tuettu mediassa, joka on konstruoinut politiikan onnistumista muun muassa spekuloinneilla suomalaisyritysten pääkonttoreiden (varsinkin Elcoteqin) mahdollisesta muutosta Vieroon sekä suomalaisten yritysjohtajien kehuilla Viron edistyksellisyydestä¹⁵³. Puhetapa rakentaa kontrastipareja, joiden mukaan firman pito Suomessa on *kannattamatonta*, Virossa sen sijaan *edullista*, Suomessa verotus on *raskasta*, kun taas Virossa valtio *suhautuu suopeasti yrittämiseen*.

Pari päivää sitten Espoossa sijaitsevan retkeilytarvikeliike Bear ja Waterin toimitusjohtaja Björn Lehtinen pohti Kauppalehdessä vakavissaan, että Viron liittyttyä Euroopan unioniin hänen kannattaa siirtää liikkeensä Vieroon, jossa hän voi palvella suomalaisasiakkaitaan postitse huomattavasti edullisemmin. Varsinkin kun osa liikkeessä myytävistä tuotteista valmistetaan jo nyt Virossa, ja hän voi ostaa siltä tulevaisuudessa myös kirjanpitolpalvelut. (EPL 6.5.)¹⁵⁴

¹⁴⁸ Eesti sunnib Soome makse muutma.

¹⁴⁹ Eesti esitab Soomele väljakutse.

¹⁵⁰ Eesti soodne maksupoliitika paneb üha uusi Soome firmasid mõtlema oma tegevuse siiatoomisele ja sunnib Soomet ärikliimat parandama

¹⁵¹ Eesti odav viin ja suits kahandasid Soomes makse (otsikko.)

Aktsiisi on Soome sunnitud kärpima seetõttu, et kardetakse tohutut viina- ja suitsurallit Helsingi ja Tallinna vahel, mis algaks 1. mail 2004, kui Eesti ühineks Euroopa Liiduga.

(...) Soome peaministri Matti Vanhaneni hirmutab uus alkoholiaktsiis.

¹⁵² Eesti sunnib Soomet püksirihma pingutama (otsikko)

Soome rahandusministeri hinnangul kolib Soome tootmine Eestisse (alaotsikko)

Kalliomäki: maksukärbetele vaatamata on Soome majandus konkurentsivõimeline (alaotsikko)

Soome rahandusministeri Antti Kalliomäki hinnangul ajab Eesti liiga agressiivset maksupoliitikat, millega teenib

Euroopa Liitu astudes ära teiste liikmesriikide pahameele ja sunnib Soomet rahanduspoliitikas muudatusi tegema. (EPL 7.10.)

¹⁵³ Elcoteq mõtleb peakorterit Eestisse kolimisele (otsikko)(...)

Elcoteqi juht Antti Piippo on juba varem rääkinud võimalusest 200 töötajaga peakorter Soomest ära kolida, sest firma hoidmine Soomes on viimasel ajal aina kahjulikumaks muutunud. (PM 8.8.)

¹⁵⁴ Paar päeva tagasi arutles Espoos asuva matkavarustuse poe Bear and Water tegevdirektor Björn Lehtinen

Kauppalehtis tõsimeeli selle üle, et temal tasub küll pärast Eesti Euroopa Liitu astumist oma pood Eestisse kolida, kust ta saaks oma Soome kliente posti teel palju soodsamalt teenindada. Pealegi kui osa poes müüdavaid kaupu valmistatakse juba praegu Eestis ning edaspidi tahab ta sealt sisse osta ka raamatupidamisteenuse.

Kehikko asettaa suomalaisyritykset ja Viron samalle puolen viivaa, Suomen valtion ja erityisesti valtion verottajana, puolestaan toiselle. Työministeriössä ollaan huolissaan kun *lähes joka päivä tulee tietoja, että jokin toimiala on viety Vieroon*¹⁵⁵, mutta silti *valtio ei ole yrittäjien arvioiden mukaan tehnyt olennaisia aloitteita korkeiden verojen alentamiseksi*¹⁵⁶. Erityisen selkeästi vastakkainasettelu näkyi ns. tytäryhtiöiden verotuskiistassa¹⁵⁷, jossa verottajan ja suomalaisyritysten Virossa toimivien tytäryhtiöiden välinen riita merkityksellisesti Suomen omien yritystensä kilpailukyvyn vaarantavana himoverottajana¹⁵⁸. Korkeasta verotuksesta johtuen myös korkeapalkkaiset, hyvin koulutetut suomalaiset saattavat siirtyä ulkomaille¹⁵⁹.

Asiantuntijajäsenenä tulkintakehikossa kuullaan suomalaisia yrittäjiä ja heidän liittojaan, ja varsin usein lähteenä on käytetty suomalaisia talouseläinten julkaisuja. Suomalaisyrittäjien ääni kuuluu siis tavallaan kahteen suuntaan: yhtäältä se puhuu suomalaisille poliitikoille, joiden toivotaan reagoivan peitettyihin uhkauksiin yritysten muutosta esimerkiksi verotusta keventämällä, toisaalta suomalaisten yrittäjien näkemykset auktorisoivat Viron liberaalia talouspolitiikkaa ja ovat omiaan tukkimaan arvostelijoiden suun. Ne osoittavat, että Viro on oikealla tiellä.

Suomen ammattiyhdistysten keskusliitto SAK konstruoituu pikkuvelidiskurssissa suomalaista verottajaakin pahempana vapaan markkinatalouden jarruna, jolle Viro on lähes kirosana. Merimiesunionin boikotista 1997 alkaen suomalaisella ammattiyhdistysliikkeellä on Virossa ollut huono maine, eivätkä SAK:n pyrkimykset rajoittaa työvoiman liikkuvuutta suosiota lisänneet. SAK:n esitetään olevan sekä tavallisten virolaisten työläisten että Viron edustaman talouspoliittisen linjauksen vastapeluri.

Viron oma ammattiyhdistysliike on melko hampaaton (työvoimasta on järjestäytynyt vain noin 15 %) ja se mielletään neuvostokautiseksi jäänteeksi, jolla ei ole yhteiskunnassa suurta virkaa. Suomalainen ay-liike taas näyttää voimakkaalta: sillä on *miljoona jäsentä*, eli suurin piirtein saman verran kuin virolaisia kansakuntana. Se on *yksi suurimpia poliittisia voimia*, jonka näkemykset poliitikkojen *on otettava huomioon*¹⁶⁰. Ei ole hyvä Virolle, jos SAK *torjuu* virolaisia ja *pelottelee*

¹⁵⁵ Tööministeeriumi kantseleiülem Markku Wallini sõnul pole ministeerium seni uurinud ilmingu suurust. "Peaaegu iga päev tuleb aga infot, et mingi töölõik on üle viidud Eestisse või mõnesse teise uude Euroopa Liidu liikmesriiki." (PM 4.6.)

¹⁵⁶ Soome ettevõtjate hinnangul pole riik kõrgete maksude vähendamiseks olusi ettepanekuid teinud.

Rahandusministeerium on vaid esitanud avalikkusele vihjeid maksuseaduste muutmise kohta. (PM 5.6.)

¹⁵⁷ Helsingin ja Uudenmaan verottaja päätti elokuussa 2003 mätkäyttää HCG: yhtiötä virolaisen tytäryhtiön voitoista perustellen sitä Viron matalalla verotuksella. Viro ei peri tuloveroa yhtiöiltä, jos ne investoivat voittonsa. Oikeusprosessin voitti lopulta yhtiö.

¹⁵⁸ Kesko kontserni finantsdirektor Juhani Järvi ütles, et Soome ei peaks Kesko tegevust Eestis tõlgendama maksude optimeerimisena. "Kasumit toodab meie äritegevus Eestis ja me ei suuna Eesti soodsamasse maksukeskkonda oma teisi kasumikanaleid," ütles ta. Kui see maksuküsimus firmale ebasoodsalt lahendatakse, võtab Kesko Järvi sõnul strateegiliste laienemisotsuste tegemisel tulevikus arvesse, et Keskol on potentsiaalselt suurem maksukoormus kui tema konkurentidel teistest riikidest. "Praegune selgusetus sunnib meid oma plaane suurema ettevaatlikkusega tegema ja selline käitumine meile kasu ei too," ütles Järvi.

¹⁵⁹ Maksumaksjate Keskliit kardab, et madalamad maksumäärad uutes Euroopa Liidu liikmesriikides, nagu näiteks Eestis, meelitavad üha enam hea haridusega kõrgepalgalisi soomlasi välismaale. Juba praegu on välismaale tööle siirduvate soomlaste arv suurenenud.

¹⁶⁰ Soome ametiühingud tõrjuvad Eesti töölisi (otsikko)

Soome Ametiühingute Keskliit nõuab, et Soome ei avaks eestlastele oma tööturgu mitte enne kui 2009. aastal ehk viis aastat pärast Euroopa Liidu laienemist.

Koos Euroopa Liidu (EL) laienemislepingu ratifitseerimisega tuleks parlamendil vastu võtta ka seadus, mis lükkaks tööjõu vaba liikumise rakendamise 2009. aastasse, nõuavad ametiühingud. (...)

Soome poliitikutel tuleb hoolimata SAKile suunatud rahustavatest sõnadest ametiühingute seisukohtadega arvestada, sest oma rohkem kui miljoni liikme ja tihedate seostega sotsiaaldemokraatliku erakonnaga on SAK üks suuremaid poliitilisi jõude Soomes.

suomalaisia. Tulkintakehikossa SAK:n harjoittama politiikka näyttäytyy itsekkäänä ja lyhytnäköisenä ja kaikkea muuta kuin solidaarisena virolaisia työläisiä kohtaan. Niinpä myös virolainen ay-väki varoittelee, että *yritys pitää virolaiset poissa omilta työmarkkinoilta voi jopa lisätä laittomasti Suomeen töihin menoa*¹⁶¹.

Myös SAK:n pääargumentti työvoiman liikkuvuuden rajoittamiselle, eli virolaisten into siirtyä Suomeen leveämpää leipää tienaamaan, asetettiin lehdissä kyseenalaiseksi. Postimees tulkitsevi EVA:n teettämää kyselytutkimusta niin, että pikemminkin suuri osa suomalaisista - peräti 700 000 - haluaisi tulla Viroon töihin tai opiskelemaan. Kvanttoreita viljellen uutistekstit osoittavat, ettei Virosta ole muuttamassa *massoittain* työntekijöitä Suomeen vaan, että *jopa joka neljäs nuori suomalainen* haluaisi opiskella tai työskennellä Virossa¹⁶², ja kiinnostusta tuntevat etenkin arvostettujen ammattien edustajat, arkkitehdit ja tuotesuunnittelijat¹⁶³. Suomi ei siis ole virolaisille *erityisen houkutteleva*, vetovoimainen onkin Viro¹⁶⁴.

6.3.3 Epäluuloiset hyväksikäyttäjät

Viron Suomea huomattavasti alhaisempi palkkataso esitetään diskurssissa yleensä neutraalisti tai jopa positiivisesti - onhan se kilpailuvaltti. Keskipalkkojen vertailu ja työvoiman halpuuden korostaminen toisaalta vahvistavat käsitystä eräänlaisesta kehityksmaasta. Kyseessä on siis selvä imago- ja identiteettiongelma Virolle, jonka pitäisi päättää haluaako se olla rutiinitöitä tekevä pikku-Kiina vai teknologisia tiikerinhyppyjä suorittava pikkujättiläinen.

Suomalaisten laivayhtiöiden päätös tilata pesulapalvelut Virosta aiheutti Virossa vastakkaisia reaktioita. Yhtäältä ylpeyttä ja tyytyväisyyttä – kilpailu toimii, Viro houkuttelee palkoillaan ja veroillaan työnantajia, jotka tuovat työtä ja rahaa. Toisaalta mielipahaa – miksi meidän on pestävä suomalaisten likapyykkiä ja liattava vesiämme? (Iivi Masso, EPL 8.9.)¹⁶⁵

Kolumnistin kirjoitus nostaa esiin pikkuvelidiskurssiin sisältyvät erilaiset ajattelumallit, jotka näyttäisivät olevan keskenään ristiriidassa: yhtäältä ylpeilläään sillä, että Viro pärjää kilpailussa ja

Suure ohuna näevad ametiühingud aga seda, et juba järgmise aasta maikuust alates vallutavad eestlased Soome tööturu, kasutades selleks tööjõu üürimisega tegelevaid ettevõtteid.

Sest kuigi Euroopa Liit asetas tõkke iseseisvalt naaberriikides töötada soovivatele inimestele, liigub teenuste valdkonda liigituv üüritud tööjõud alates tuleva aasta 1. maist Soome ja Eesti vahel ilma igasuguste piiranguteta. (...) (PM 8.10)

¹⁶¹ Soome ametiühingute katse eestlase oma tööjõuturult eemale hoida võib hoopis suurendada ebaseaduslikult Soome tööle minejate arvu, arvavad Eesti tööandjate ja ametiühingute esindajad.

Eesti transpordi ametiühingute esindaja Peep Petersoni sõnul muudab Soome ametiühingute keskliidu katse tööjõu vaba liikumise üleminekuaega Eesti ELiga liitumise järel pikendada olukorra keeruliseks.

«Sealsed palgad on sedavõrd palju kõrgemad, et Eesti töötaja võib vabalt nõustuda isegi poolega Soome kolleegi palgast ja ikka elab lähedalt ära. Kuni palgavahe on sedavõrd drastiline, säilib ka eestlaste tung Soomes «odavalt», paraku sageli ebaseaduslikult töötada,» kinnitab ametiühingute esindaja. Lahtise turu korral ühtlustuksid palgad kiiremini ja hirmud kaoksid kiiremini, arvab Peterson. (PM online 8.10)

¹⁶² Eestist soovib tööd või haridust 400 000 soomlast (otsikko)

Tähelepanndav on see, et Eestisse elama asumisest on huvitatud ka kõrgharidusega soome noored. Koguni iga neljas noor soomlane soovib õppida või töötada Eestis, kogu elanikkonnast on samal seisukohal iga kuues.

¹⁶³ Eestisse võivad tööle kolida soome arhitektid ja disainerid (alaotsikko) (EPL 10.10)

¹⁶⁴ Eestlased ei tahagi Soome elama minna (otsikko)

Vastupidiselt varasematele uuringutele pole Soome eestlastele eriti ahvatlev maa elamiseks ja töötamiseks, selgus EVA Taloustutkimus Oy värskest uuringust. Soome avalikkuses on palju räägitud sellest, kuidas Eesti liitumine Euroopa Liiduga võib viia tasakaalust välja Soome tööturu. Värske uuringu järgi pole kartus eestlaste massilisest Soome siirdumisest põhjendatud. (PM 9.10)

¹⁶⁵ Soome laevafirmade otsus tellida pesulateenused Eestist tekitas Eestis vastuolulisi reaktsioone. Ühelt poolt uhkust ja rahulolu – konkurents toimib, Eesti meelitab madalate palkade ja maksudega tööandjaid, kes toovad tööd ja raha. Teisalt pahameelt – miks meie peame soomlaste musta pesu pesema ja oma vett reostama?

näyttää kyntensä, toisaalta taustalla kytee pelko siitä, että Suomi yrittää hyötyä Virosta (Masso ei kuitenkaan kritisoi Suomea vaan globaalia markkinataloutta ja siirtää lopullisen vastuun Virolle: ”Jos Viron kilpailuetu riippuu matalista palkoista ja veroista, ne tulisi säilyttää alhaisina jatkossakin. Samalla se säilyttäisi valtioiden välisen taloudellisen epätasa-arvon virolaisten tappioksi.”)

Suomalaisyhtiöiden kiinnostus Viroon painottuu kuitenkin osassa pikkuvelidiskurssia nimenomaan hyödyntavoitteluksi. Jos palkka on viisi kertaa pienempi, *niin ei ole ihme, että suomalaiset yrittäjät ovat kiinnostuneita käyttämään Viron tuntuvasti matalampaa palkkatasoa hyväkseen*¹⁶⁶. Laivayhtiöidenkin pärjääminen perustuu siihen, että *toiset työnantajat Suomessa maksavat niiden palveluksista korkeampaa palkkaa kuin ne ovat itse valmiita aliurakoijilleen maksamaan*¹⁶⁷.

Hyväksikäyttöä aktuaalistava puhetapa saattaa merkityksellistää suomalaisyritykset muutenkin epädemokraattisina ja suomalaisia suosivina. Lukija joutuu pohtimaan, miksi Virossa toimiva suomalaisyrityksen kanta-asiakasetuudet koskevat *vain suomalaisia*¹⁶⁸, ja voiko virolainen luottaa suomalaisten yhtiökumppaneidensa reiluuteen, kun vuosia pankkia menestyksekkäästi palvelut huippujohtaja *pakotetaan eroamaan yllättäen*¹⁶⁹. Ja houkuteltaanko poimijoita Lapin tyhjiille lakkasoille vain siksi, että hiihtokeskuksen majoituslaitos saisi virolaisten kustannuksella hyvän tienestin kesälläkin¹⁷⁰.

Suomalaisten osoitetaan suhtautuvan virolaisiin epäluuloisesti ja luottamuksen voittamisen olevan suuren työn takana. Kun tunnettu brändi siirtyi Viroon, tuotteiden myynti romahti, sillä *asiakkaat eivät uskoneet uuden tuottajan pärjäämiseen, vaan kiinnittivät erityisen tarkkaa huomiota toimintaan ja suhtautuivat negatiivisesti yritykseen*¹⁷¹. Toisaalta edistystäkin on tapahtunut: *Kun vielä kymmenen vuotta sitten suomalaiset suhtautuivat virolaisiin ennakkoluuloisesti, nyt virolaiset ovat todistaneet suomalaisille olevansa enimmäkseen varsin mukavia ja hyödyllisiä ihmisiä*¹⁷². Virolaisten on siis ponnisteltava ansaitakseen hyvän työntekijän tai luotettavan yhteistyökumppanin maine suomalaisen silmissä.

Yritysten tavoin yksittäiset suomalaiset tulevat hekin Viroon hyötymielessä, ei kiinnostuksesta maata ja kansaa kohtaan. Viroon tullaan *nauttimaan matalia hintoja ja veroja, töihin suomalaiseen*

¹⁶⁶ ..kuid sarnast tööd tegeva eestlase keskmine palk oli üle viies korra väiksem, ehk 407 eurot. Ei ole siis ime, et soome ettevõtjad on huvitatud Eesti tunduvalt madalamat palgatset oma huvides rakendama. (PM 7.6.)

¹⁶⁷ Tähendab, laevafirmad püsivad hinges tänu sellele, et teised tööandjad Soomes maksavad kõrgemat palka, kui nad ise on alltöövõtjatele nõus maksma. Seega pole nende otsus teenuseid Eestist tellida normaalse turukonkurentsi tulemus, vaid maadevahelise palgavahe ärakasutamine. (EPL 8.9.)

¹⁶⁸ Keskol on Eestis oma kliendiprogramm vaid soomlastele (otsikko)

Soomlased koguvad oma Kesko-süsteemi kaartidega Tallinna ostudelt punkte, mille vahel loositakse siin välja auhindu. Soomes Eestist kogutud punktid arvesse ei lähe. (PM 8.6) Keskol on Virossa oma asiakasohjelma vain suomalaisille (otsikko).

¹⁶⁹ Nordea juhid sundisid Seilenthali lahkuma (otsikko, PM 12.12)

¹⁷⁰ Firma meelitas inimesed Soome tühjadele murakaväljadele (otsikko)

Esimese rühmaga kaasa läinud Lydia Prükk ütles, et inimesi lihtsalt lollitati. ”Meid viidi talikuurorti, mis seisab suvel tühi,” lausus Prükk. ”Küllap see kämpinguomanik teenis meie pealt.” (PM 4.8.)

¹⁷¹ Soomes ülipopulaarsed mütsid valmivad Tartus (otsikko)

Soomlased kahtlesid Eesti firma toimetulekus (alaotsikko)

Pärast pankrotis firma tootmise ning Fredriksoni kaubamärgi ülevõtmist langes Kivikase sõnul tunduvalt ka firmamärgi kandvate mütside müük. Eelkõige seetõttu, et uue tootja hakkamasaamisesse polnud paljudel klientidel usku.

”Kliendid pöörasid meie tegemistele eriti teravat tähelepanu ning paljud suhtusid meisse negatiivse eelarvamusega. Samuti Soome press,” ütles Kivikas. (EPL 5.3.)

¹⁷² Kui veel kümme aastat tagasi oli soomlaste suhtumine eestlastesse eelarvamuslik ja eestlased samas idealiseerisid soomlasi, siis nüüd on eestlased tõestanud soomlastele, et nad on enamasti üsna toredad ja kasulikud inimesed. (EPL 10.10.)

*firmaan*¹⁷³. Kaiken lisäksi suomalaiset ovat *hankalia asiakkaita*, jotka esimerkiksi käyvät katsomassa asuntoja joita eivät ole aikoneetkaan ostaa¹⁷⁴. Jopa suomalaisille rakas tinkiminen näyttäytyy ahneutena tai moukkamaisuutena, tietämättömyytenä paikallisista tavoista. Niinpä kiinteistövälittäjän *pitää lisätä hintaan aina 30.000 kruunua, kun asuntoa myydään suomalaiselle, jotta myyntihinta olisi normaali* (PM 7.8.).

6.3.4 Juopot ja juntit

Pikkuvelidiskurssin suomalainen nojaa periaatteessa samaan 'yleistyneen suomalaisen' kuvaan kuin heimodiskurssikin, mutta painotus on toinen. Hitaus yhdistetään näissä kehyksissä junttiuteen ja viina juoppouteen. Suomalainen on myös hivenen hölmö, ostaa esimerkiksi diureetteja Viagrana¹⁷⁵. Negatiivinen suomalaiskuva liittyy ennen muuta suomalaisiin matkailijoina (tarkemmin ks luku 7.5.).

Suomalaista luonnehtii huono pukeutuminen, josta myös ohjaaja Egon Nuter suomalaiset tunnistaa.

Vaatteet ovat olennaisia – Nuter tuntee suomalaiset juuri niistä. Pakollisia elementtejä suomalaisten päällä ovat hänen mukaansa tuulipuvun takki, vaaleat sukat ja ruskeat kengät. Suomalaisnaisia Nuterin ohjauksessa kritisoidaan kovasti. "En tiedä, käyvätkö he sen jälkeen Saarelan kimppuun keppien kera vai eivät, mutta erityisen kauniisti heistä ei puhuta. Ei ole mikään salaisuuskaan, että suomalaismiehet istuvat toisinaan Tallinnassa Raatihuoneentorillakin pelkästään virolaisnaisia katsellakseen".¹⁷⁶

Erityisen epäedukseen esiintyvät suomalaiset naiset. Viimeinen virke vihjaa, että kyseessä on juuri fyysisen viehätysvoiman puute. Lähes samaan hengenvetoon Nuter kuitenkin moittii suomalaismiehiä, jotka kuvittelevat *kaikkien virottarien kulkevan minihameissa*. Virolaiset naiset eivät toisin sanoen ole kaupan, ja vain juntti suomalainen tulkitsee minihameen merkiksi löysästä sukupuolikurista. Liiallinen alkoholinkäyttö on huonon maun ohella toinen suomalaisen selkeä tunnusmerkki. "*Pääasia, että suomalaiset tulisivat selvin päin teatteriin*", vitsailee ohjaaja Nuterkin¹⁷⁷. Ja vaikka hänen mukaansa *virolaisten stereotyyppinen käsitys pohjoisesta naapurista ikuisesti kännisenä ostosmatkaajana on selvää liioittelua*, lause presupponoi, että vähintäänkin osa käsityksestä on totta. Ja vaikka puhuja etäännyttää itsensä niistä virolaisista, jotka pitävät *kaikkia* suomalaisia vodkaturisteina, selonteko uusintaa yleistyneen suomalaisen kuvaa lievennyksistä huolimatta.

¹⁷³ "Kindlasti tullakse Eestisse tööle, nautitakse madalaid makse ja hindu, töötatakse Soome firma heaks Eestis" (EPL 10.10.)

¹⁷⁴ R.A. Kinnisvara maakler Rein Tinnuri peab soomlasi ebamugavateks ostjateks. "Soomlased on kõvad tingijad ning soovivad hinda alla saada. Firma paneb hinnale alati 30.000 krooni juurde, kui soomlasega korteritehinguks läheb, siis on müügihind normaalne," räägib Tinnuri. Peale selle uudistavad põhjanaabrid tihti kortereid, mida nad tegelikult osta ei soovi. (PM 7.8.)

¹⁷⁵ Soomlastele müüdi Viagra asemel uriinilahtistit. (SLOL 7.6.)

¹⁷⁶ Rõivad on olulised - Nuter eristab soomlasi just nende järgi. Kohustuslikud elemendid soomlase seljas on tema hinnangul tuulejakk, heledad sokid ja pruunid kingad. Soomlannasid kritiseeritakse Nuteri lavastajakäe all tublisti.

Mina ei tea, kas nad pärast Saarelale pika puuga kallale lähevad või mitte, aga eriti hästi neist ei räägita. Pole ka mingi saladus, et Soome mehed istuvad mõnikord Tallinnas Raekoja platsilgi lihtsalt selleks, et Eesti naised vaadata. (SLOL 11.9.)

¹⁷⁷ «Peaasi et soomlased ikka kaine peaga teatrisse tuleksid,» naljatab ta. (...)

Nuteri kinnitusel on eestlaste stereotüüpne kujutus põhjanaabritest kui alaliselt purjus kaubaturistidest selge liialdus. Nagu ka soome isandate ettekujutus, et kõik eestlannad kõnnivad ringi miniseelikutes. (SLOL 11.9.)

Uutisissa valokuva voi muuttaa jutun aksenttia melkoisesti. Suomalaisten ja virolaisten asenteita käsittelevään ja kaikin puolin positiivishenkiseen kirjoitukseen Eesti Päevaleht liitti valokuvan kesäteatterin Kalevipoeg-näytelmästä, jossa Suomen seppä näki ainoan poikansa kahtena eikä selvää päivää lainkaan. Samaan tapaan Suomen alkoholiverotuksen muutoksista kertovissa, sinänsä neutraaleissa uutisissa esiintyi usein valtavia kaljakärriä laivaterminaaleissa rahtaavia tai muuten viinasten kanssa puuhastelevia kaljamahaisia 'perussuomalaisia'. Tosin nämä neutraalitkin uutiset liittäivät suomalaiset alkoholiin ihan ilman kuvia ja vahvistavat syntyntä ajattelumallia.

(EPL 10.10)

Suomalaisten alkoholin liikakäyttö ja tietynlainen hölmöys saavuttaa huipentumansa Matti Nykäsen henkilössä, kun SL Öhtuleht kertoo *juoppohullun mäkihyppyässän* seikkailurikkaasta Tallinnan-reissusta¹⁷⁸. Nykänen joi hotellin vahvemmista aineista *tipattomaksi* niin että *varasto oli loppumaisillaan*, ja häkellytti suunnattomalla janollaan majapaikan henkilökunnan, jolle entisen hypääjäkuuluisuuden käynti oli kaikesta huolimatta *suuri kunnia*. Samaan ironiseen tyyliin Postimees uutisoi ampumakohtauksen kansanedustaja Tony Halmeen kotona: *Torstaina ennen kymmentä vietiin Helsingin keskustassa Tarkk'ampujankadulla ambulanssiin suuri tatuoitu mies, jalassa vain verkkahousut, kasvoilla happinaamari*¹⁷⁹. Naurettavuutta lisää se, että iso mies luokitellaan *perheriidan uhriksi*, ja että sairaalakeikka johtui *runsaasta alkoholin ja 'lääkkeiden' käytöstä* eikä ampumisesta.

Yleistyneen suomalaisen kuvalle antaa erityistä uskottavuutta kriittinen arvio toiselta suomalaiselta. Postimees-lehdessä tutkija Kai Torvi paljastaa, että on *nähty kanssamaalaisia Tallinnan kaduilla ja hävennyt heitä itsekin*.¹⁸⁰

6.3.5 Intelligentti ihminen takapuoli paljaana – ironia retorisenä keinona

Suomalaisen muotokuvaa maalatessaan pikkuveldiskurssi käyttää retorisenä keinona mielellään ironiaa, kuten jo edellä olevissa tekstiotteissa näkyy. Ironia naurunalaistaa kohteensa esittäen heidät ei-vakavasti-otettavina (Jokinen et al 1999,156). Ironia on virolaisille rakas tyylikeino, jonka avulla

he uskovat muun muassa selvinneensä vaikeista ajoista. Virolaiset pitävät ironiantajuaan ja kykyä itseironiaan kansallisena luonteenpiirteensä.

¹⁷⁸ Joomahull Soome suusahüppeäss sai Tallinnas rabanduse (otsikko)

Abikaasaga Tallinna puhkama tulnud Soome kunagine suusahüppekuulsus Matti Nykänen jõi hotelli kangemast kraamist peaaegu tilgatuks ja kaotas pärast öö otsa väldanud pummeldamist kolmel korral teadvuse. Appikutsutud spordiarst saatis mehe kodumaale uuringutele.(ingressi) (...)

Tähetorni hotellist öeldi, et Nykäneni külaskäik oli neile suur au. Kuid võõrastemaja töötajaid rabas alkoholikogus, mille maailmakuulus suusahüppaja ära jõi.

«See oli ikka täitsa hirmus!» ahhetab Tähetorni töötaja. «Nad olid oma toas ja jõid terve öö läbi. Alguses dzinni, siis long drinki, pärast siidrit. Neil oli seal kisma ka, kuid üldiselt olid nad rahulikud. Meil oli päris probleem, sest restorani alkoholivarud olid juba otsakorral,» räägib töötaja, kelle sõnul käis Nykänen isegi veel hommikul kangemat kraami nõudmas. (SLOL 5.11.)

¹⁷⁹ Neljapäeval enne kümnet kanti Helsingi kesklinnas Tarkk'ampujankatu maja ees kiirabisse suur tätoveeritud mees, jalas vaid dressipüksid, näol hapnikumask. Endine poksija, praegune parlamendisaadik Tony 'Viikinki' Halme oli kannatajaks pereriis.

Haiglasse ei viinud Halmet teatavasti siiski tulistamine, vaid rohke alkoholi ja tablettide kasutamine. Rohkest alkoholi ja 'ravimite' liigkasutusest väsinud ja haigestunud Halmet ei ole politseil õnnestunud siiani üle kuulata. (PM 7.7.)

¹⁸⁰ "Olen oma rahvusaaslasti ise Tallinna tänavatel näinud ja nende pärast häbi tundnud". (PM10.10)

Vaikka tyyllilaji on tyypillinen etenkin pilapiirtäjille, kolumnisteille ja pakinoitsijoille, sitä löytyy uutisgenrestäkin. Kun EVA:n tutkimus paljasti satojen tuhansien suomalaisten pitävän mahdollisena opiskelua tai työtä Virossa, Postimees saa aiheen letkauttaa, että *Viro ei ole tähän mennessä aikunut rajoittaa suomalaisten muutttoa*¹⁸¹. Niinpä olisikin naurettavaa, jos *Viroa neljä kertaa suurempi Suomi sulki rajansa virolaisilta ja jatkaisi työvoiman liikkumisen rajoituksia.*

Aineistooni sisältyi yksi pakina, jossa Eesti Päevalehden toimittaja Andrus Kivirähk esitti syyn presidentti Halosen valtiovierailuun: Halonen *tuotiin Viroon* puhumaan, jotta virolaiset näkisivät kuinka *sympaattinen tätönen asuu Euroopan unioniin kuuluvassa Suomessa eikä hänellä ole hätäpäiväkään*¹⁸². Pakinallaan Kivirähk tietenkin irvaili julkista keskustelua Viron liittymisestä Euroopan unioniin. Kivirähk ennustaa Viron kohtaloa unionissa Halosen kautta: *Hän uskoo maansa olevan itsenäinen ja että juuri hän on Suomen presidentti, eikä joku virkamies Brysselissä.*

Kivirähk ei kuitenkaan asetu selkeästi kummallekaan puolelle vaan parodioi sekä unionin puolestapuhujia että vastustajia: *"Ovatko suomalaiset hölmöjä?" kysyi kaupunginhallituksen määräyksestä poistettu juliste*¹⁸³ *ja Halonen on selvä näyte siitä, että eivät tosiaan ole. Meilläkään ei ole mitään syytä hölmöillä.* Pakina jatkuu tiedolla virolaisten nudistien viime hetken ei-kannasta. Tästä johdetun rinnastuksen mukaan *Tarja Halosen persoona todistaa, ettei EU ole mitenkään vaaraksi intelligentille ihmiselle, mutta sitä, voiko siellä myös kuljeksia takapuoli paljaana, me emme Halosen esimerkin nojalla saa tietää.*

Sarkastinen pakina osoittautui käteväksi keinoksi, jolla naapurimaan valtionpäämiehen vierailun varsin selvää missiota oli mahdollista arvostella hyvien tapojen mukaisesti. Sen voisi tulkita ironisoivan yleisemminkin sitä miten suomalaiset ja muut länsimaalaiset ovat käyneet ohjaamassa virolaisia oikealle tielle.

¹⁸¹ Vastupidiselt soomlaste murele paljude Soome tööle töttavate eestlaste pärast paljastas eile avaldatud küsitlus, et märgatavalt suurem hulk soomlasi, kuni 700 000, peab võimalikuks töötamist või õppimist Eestis.

Soome ametiühingud nõuavad, et Eestist umbes neli korda suurem Soome kaitseks oma tööturgu ja suleks piiri Eesti tööjõu ees vähemalt aastani 2009.

Eesti siiani soomlaste kolimist piirata ei kavatse. (PM 10.10)

¹⁸² ANDRUS KIVIRÄHK: Eestikeelne Halonen (otsikko)

Soome president Tarja Halonen toodi Eestisse kahtlemata selleks, et inimesed näeksid – sümpaatne tädi ke elab Euroopa Liitu kuuluvas Soomes ja pole tal häda midagi. Ta usub endiselt, et tema riik on iseseisev (niivõrd kui üks riik tänapäeva maailmas üldse iseseisev olla saab) ning et just tema on Soome president, aga mitte mõni ametnik Brüsselis.

“*Kas soomlased on lollid?*” küsis linnavalitsuse käsul maha võetud plakat ja Halonen on selge näide sellest, et ega ei ole küll. Pole siis põhjust meilgi lollid mängida. Aga samas – kõige paadunumaid euroskeptikuid vaevalt et üldse miski veenab. Näiteks viimasel hetkel oma “ei” otsusest teatanud nudiste. Tarja Haloneni isik tõendab, et intelligentse inimese jaoks ei kujuta Euroopa Liit mingit ohtu, aga seda, kas seal ka palja tagumikuga ringi tohib patseerida, me Haloneni näite varal muidugi teada ei saa.

Haloneni visiidi peamine tõmbenumber oli aga loomulikult eesti keeles peetud kõne. Eesti keel on ju otsekui mingi ülilalajane ruunimärkide süsteem, mille tähendust mõistavad üksnes valitud. Mitte laiatarbekaup, mida kuuleb igas kaubamajas ning metroojaamas, vaid haruldane linnuvidin, ussisõnad. (..)

Eks sellepärast olegi eestlased nii üllatunud ja rõõmsad, kui keegi võõras on võtnud vaevaks nende salakeele omandamisega vaeva näha. Kekkoneni austatakse just sellel põhjusel Eestis siiamaani, nüüd pälvib imetlust Halonen. Natuke harjumatu see muidugi on, kuulda soomlast eesti keelt kõnelemas. Ikka vastupidi on kombeks.

Suvel sattusin Hiiumaal trahterisse, kus kõrtsmikukuks ja ettekandjaks oli eesti keelt kõnelev soomlane. Kui imelik see tundus! Eestlased istuvad lauas, aga soomlane toob neile suppi ja ütleb: “Head isu!” Ohtu edenedes tekkis mõte see soomlane ära tappa, et ta ei peaks säärases ebanormaalses alanduses elama ning taastada maailmas kord. Aga siis edenes ohtu veelgi ja plaan jäi katki.

¹⁸³ *Kas soomlased on lollid?* -juliste oli todellakin osa EU-kannatajien kampanjointia. Ilmeisesti liian radikaalilta tuntunut juliste siivottiin kuitenkin julkisilta paikoilta melko pian. Tai ehkä pelkona oli, että sanoma saatetaan ymmärtää väärin, semmoisenaan.

Kivirähk pilkkaa myös innostumista Halosen vironkielisestä puheesta, ja vihjaa isoveliasenteeseen toteamalla, että *hiukan outoa se tietysti on kuulla suomalaisen puhumassa viroa. Toisin päin on tapana*. Pakinoitsija kertoo tavanneensa Hiidenmaalla viroa puhuvan suomalaisen tarjoilijan, jolloin *illan kuluessa syntyi tuuma tappaa suomalainen, ettei hänen tarvitsisi elää moisessa epänormaalisissa alennuksessa, ja palauttaa maailmaan järjestyks.* Virkkeet vahvistavat tulkintahorisonttia, jonka mukaan suomalaiset eivät viitsi opetella viroa ja osoittavat ylemmyyttään odottamalla virolaisten puhuvan suomea.

6.3.6 Suomi-Viro maaottelu

Vaikka Suomi-Ruotsi -kamppailujen kaltainen verenmakuinen maaotteluhenki puuttuu vielä virolaisten ja suomalaisten välisistä kilpailuista, pikkuveljen näyttämishalun ja tunnustuksen kaipuun voi nähdä konstruoituvan myös urheilusivuilla. Asetelma Suomen ja Viron välillä on urheilujutuissa kuitenkin pääsääntöisesti tasa-arvoinen ja sävy myönteinen (ks myös 6.1.4)

Jyväskylän rallista rakennettiin virolaisten lehtien urheilusivuilla maiden välinen mittelo, jossa mestaruus ratkaistiin Marcus Grönholmin ja Markko Märtinin kesken. SL Öhtulehdessä asetelma oli alusta lähtien selvä, Jyväskylään lähdettiin päihittämään nimenomaan Suomea. Urheilussa kiteytyvää kansallista ryhmähenkeä konstruoitiin muun muassa isänmaallisilla viittauksilla. Otsikon mukaan *Suomen metsät värittyivät sinimustavalkoisiksi*, ja lippumeri sai paikallisen ralliradion arvelemaan, että *ilmeisesti kaikki virolaiset ovat muuttaneet viikonlopun ajaksi Jyväskylään*¹⁸⁴.

Maaottelun makua rakennettiin sekä urheilu-uutisille tyypillisin taisteludiskurssin termin - ykkösjajasta *kamppailtiin*, päivä muodostui Märtinin ja Grönholmin *kaksintaisteluksi*, Viron lippu *alisti* Suomen lipun – että jalkapallosta tai jääkiekosta tutulla tulosnumerometaforalla: *Viro-Suomi 2-0*¹⁸⁵. Voittoa ennustettiin itsevarmasti: *Joka haluaa voittaa Jyväskylässä, sen täytyy voittaa ensin Märtin*. Grönholmin Märtiniä kehuville lausunnoille annettiin lehdissä paljon tilaa, sillä mikäs sen mieltä ylentävämpää kuin pahimman kilpailijan ylistävä arvio. Kolmen edellisen kisan voittaja Grönholm *joutuu tunnustamaan* että Märtin on *kiistämätön suosikki*¹⁸⁶. Yhtä lailla ylpeyttä omasta pojasta ja ylipäänsä virolaisuudesta vahvistavat lausunnoillaan Märtinin suomalaiset ihailijat.

¹⁸⁴ Soome metsad värvusid sinimustvalgeks (otsikko)

Vaadates Eesti rallifännide masendavat võitu Soome pöidlahoidjate üle - sinimustvalged lipud alistavad sinivalged 25:1 - arvas kohalik ralliraadio, et ilmselt on kõik eestlased nädalavahetuseks Jyväskylässe kolinud. (ingressi) (SLOL 9.8.)

¹⁸⁵ Jyväskylä ralli: Eesti - Soome 2:0! (otsikko)

EESTI LIPP LEHVIB JA EESTI MEES KIHUTAB: Markko Märtin võitleb Soomes sealse ralli-iidoli Marcus Grönholmiga kui koduõuel. (kuvateksti) (SLOL 9.8.).

¹⁸⁶ Kes tahab võita Jyväskyläs, peab esmalt võitma Märtini (otsikko)

Markko Märtin läheb neljapäeval algavale Jyväskylä rallile kindla esmargiga - võita. «Ford on parim auto kiirete teede jaoks ja Jyväskylä on sarja kiireim ralli,» põhjendas Märtin Fordi koduleheküljel. (ingressi)

Seda, et Märtin on vaieldamatu soosik, peab tunnistama isegi kolmel eelneval aastal Jyväskyläs võidutsenud soomlane Marcus Grönholm: (SLOL 5.8.)

7 Kuvat kontekstissaan

Analyysivaiheen jälkeen lähestyn tekstejä sosiokulttuurisen käytännön tasolla, jolla tässä tapauksessa tarkoitan yhteiskunnallista kontekstia (Fairclough 1997,85). Tarkastelen Suomea ja suomalaisia koskevia representaatioita siitä näkökulmasta miten ne kiinnittyvät omaan aikaansa, 2000-luvun alkupuoleen. Mitä ne kertovat Virosta juuri nyt?

7.1 Suomi-kuva ideologisen taistelun välineenä

Aineiston analyysi toi esille Suomi-kuvan dualistisuuden, jota ennakoin jo johtoajatuksissani (2.4.). Uskon, että mallimaa- ja pikkuvelidiskursseissa esiintyvät lähes vastakkaiset representaatiot nousevat osaltaan virolaisen yhteiskunnan ideologisista valtataisteluista ja arvoriistiriidoista.

Viro on ns. siirtymätalouksista¹⁸⁷ yksi parhaiten menestyneitä. Talouskasvu on ollut nopeaa, ja poliittiset johtajat uskovat menestyksen jatkuvan, jos valitulla uusliberalistisen talous- ja sosiaalipolitiikan tiellä pysytään. Kasvun hedelmät ovat kuitenkin jakautuneet epätasaisesti, kuilu menestyneiden ja syrjäytyneiden välillä on leventynyt kaiken aikaa. Sosiaalitieteilijät nostivat vuosituhannen vaihteessa keskusteluun niin sanotun Toisen Viron eli sosiaalisen ja alueellisen eriarvoistumisen ja siihen liittyvät monet ongelmat, syntyvyyden romahtamisen, syrjäytymisen, Euroopan huippulukuja hipovat hiv-luvut, huumeiden- ja alkoholinkäytön sekä venäläisen väestön hitaan integroitumisen. Ensimmäisen Viron kaukaisimmastakin kirkonkylästä löytyy baari, jossa on wifi-yhteys, mutta Toisessa Virossa huomattava osa lapsiperheistä elää toimeentulorajan alapuolella. Virossa voi äänestää internetin kautta, mutta se ei silti innosta kansalaisia osallistumaan. Ongelmiin on ollut vaikea puuttua, sillä julkisen sektorin osuus on viilattu ohueksi ja kansalaisyhteiskunta on vielä monelta osin kehittymätön.¹⁸⁸

Tätä taustaa vasten ristiriitaiselta vaikuttavan Suomi-kuvan voi nähdä saavan käyttövoimaa yhteiskunnassa käytävästä ideologisesta kädenväännöstä. Näin esimerkiksi skandinaavinen hyvinvointivaltio representoituu puhujasta riippuen joko vanhakantaisena talousmallina tai solidaarisena ja kansalaisistaan huolehtivana hoivayhteiskuntana (ks. 6.3.2 ja 6.2.3).¹⁸⁹ Andreas Berghoff on omassa tutkimuksessaan kiinnittänyt huomiota siihen miten suomalaisten solidaarisuus representoidaan kielteisenä arvona. Berghoffin mukaan virolaisten voimakas individualismin korostaminen onkin vain solidaarisuuden puutteen positiivista tulkintaa. (2001, 86-87) Omasta aineistostani en löytänyt vastaavaa suhtautumista yhtä selkeästi eksplikoituna, solidaarisuus tuotiin esille pikemminkin positiivisena ominaisuutena, mallimaanäkökulmasta.

¹⁸⁷ Virolaiset sosiologit ovat määritelleet siirtymäkulttuurin erityiseksi, suurten poliittisten, sosiaalisten ja taloudellisten muutosten seurauksena syntyneeksi, hajanaiseksi ja mosaiikkiseksi kulttuuriksi, johon sisältyy sekä 'vanhan' yhteiskunnan arvoja ja symboleita että uusia virtauksia (Kalmus et al 2004, 31) Tutkijoiden mukaan Viro nyt jättämässä siirtymätalousvaiheen taakseen.

¹⁸⁸ Vaikka Viron taloudelliseen menestykseen ollaan tyytyväisiä, sosiaaliseen hyvinvoinnin taso tyydytti 2006 vain 30 % kansalaisista. Yhteiskuntaa pidetään elitaarisena ja tulojen toivotaan jakautuvan tasaisemmin. Vasemmistolainen ajattelutapa on lisääntynyt, mutta yleisesti poliittinen aktiivisuus on hiipunut ja luottamus poliitikkoihin karissut. (Eesti inimarengu aruanne 2006).

¹⁸⁹ Vaikka valtiollisella tasolla Viro on pyrkinyt identifioitumaan pohjoismaihin, syynä ovat mielestäni pikemminkin olleet skandinaaviin maihin liitetyt kulttuuriset tai imagologiset seikat sekä etäisyyden otto muihin Baltian maihin kuin Viron halu omaksua samankaltainen järjestelmä.

Uusliberalistisessa diskurssissa parhaaseen tulokseen uskotaan päästävän kun markkinat ohjaavat päätöksentekoa ja politiikkaa. Se, että kaikki lopulta hyötyvät järjestelmästä, vaatii jatkuvaa vakuuttelua ja omien arvojen puolustamista. Niinpä diskurssi hyödyntää mielellään suomalaisia liikemiehiä ja talousasiantuntijoita puolestapuhujinaan. Ja kun kaikki vapautta rajoittava on pahasta, progressiivisen verotuksen tai suomalaisen ammattiyhdistysliikkeen rakentaminen uhkana on luonnollista.¹⁹⁰

Jos uusliberalistista ajattelua pidetään vallitsevana merkityssysteeminä, sitä haastavista äänistä virolaisessa julkisuudessa taas näyttäisi kertovan se, miten Suomi joissakin yhteyksissä tuotetaan mallimaana. Kun Suomi esitetään Viroa tasa-arvoisempana tai oikeudenmukaisempana, kritiikin kohteena ovat usein ns. Ensimmäisen Viron eli vallitsevan ideologian arvot. Vastinpareiksi asetuvat individualismi ja huolenpito, vapaus ja vastuu - tiettyssä mielessä perinteiset oikeistolaiset ja vasemmistolaiset arvot.¹⁹¹

Paljon opittavaa Suomelta –tyyppinen puhetapa kiinnittää huomiota Viron kunkin hetkisiin yhteiskunnallisiin tulehduspesäkkeisiin. Ongelmien vakavuuden asteesta voisi todennäköisesti rakentaa jopa matemaattisen mallin laskemalla kuinka usein Suomea jonkin tietyn asian yhteydessä tuodaan esikuvaksi. Esimerkiksi luottamusputla virolaisia poliitikkoja kohtaan näyttäisi olevan suorassa korrelaatioissa siihen, missä määrin suomalaisen politiikanteon eettisyyttä ja moraalialia korostetaan julkisuudessa.¹⁹²

Puhetapa aktualisoituu aina sopivan tilaisuuden tullen ja käyttää Suomea välineellisesti ja viittauksenomaisesti niissäkin teksteissä, joilla ei ole muuten mitään tekemistä Suomen kanssa. Diskurssissa näkyy virolaisten pettymys itsenäistymisen jälkeisten suurten toiveiden ja odotusten toteutumisasteeseen, mitä kuvastaa myös lentäväksi lauseeksi muodostunut *Kas sellist Eestit me tahtsime?* (Tällaisen Vironko me halusimme?). Se heijastaa nopeasti muuttuvan maan arvomurrosta ja sisäisiä ideologioita taisteluita.

Joissain tapauksissa valtakulttuurin arvostelijat ovat saattaneet varmistaa selustansa kierrättämällä kritiikkinsä tarkoituksella Suomen kautta. Virossa vasemmistolainen ajattelu on saanut kannatusta vasta viime vuosina, sitä ennen sosiaalista eriarvoisuutta kritisoivat äänet saatettiin marginalisoida puheilla entisistä kommunisteista, jotka haikailevat menneitä.¹⁹³ Vaikka Suomea on muun muassa

¹⁹⁰ Toisaalta on todettava, että juuri vuonna 2003 Viron ja Suomen poliittiset tavoitteet olivat selvästi ristiriidassa työvoiman liikkuvuuden osalta, mikä selvästi vaikutti paitsi Suomen, myös ay-liikkeen saamaan julkisuuskuvaan. SAK:n sisälläkin rajoitteista on ollut erimielisyyttä. Kun esteistä luopuminen muuttui yhä todennäköisemmäksi, suomalainen ay-liike alkoi saada ymmärrystä. Positiivisempi imago on osaltaan SAK:n Tallinnaan perustama työelämän infopisteen ansiota. SAK:sta alkoi ilmestyä jopa mallimaa-diskurssiin luokiteltavia tekstejä, joissa juuri solidaarisuus ja virolaisten työntekijöiden eduista huolehtiminen nousevat esiin.

¹⁹¹ Virolaisten arvot ovat tutkimusten mukaan muuttuneet individualistisemmiksi ja hedonistisemmiksi. Universaalit ja kollektiiviset arvot kuten oikeudenmukaisuus, tasa-arvo ja rehellisyys puolestaan liitetään menestymättömyyteen (Kalmus et al 2004, 41-42). Samaan viittaa Viron sijoittuminen Inglehartin ja Weltzelin arvojen maailmankartalla. Karttaa voisi tulkita niin että vapaus on virolaisille tärkeää, mutta kollektiivinen vastuu kiinnostaa vähemmän. (http://margaux.grandvinum.se/SebTest/wvs/articles/folder_published/article_base_54)

¹⁹² Suomen presidentinvaalien uutisoinnin yhteydessä tammikuussa 2006 Viron media yleni Suomea muun muassa siitä syystä, ettei rahaa haaskata ylettömiin mainoskampanjoihin eikä lokaa heitetä vastaehdokkaan niskaan. Sen sijaan Viron poliittinen kulttuuri arvioitiin "liian mädäksi" suorille presidentinvaaleille. Kritiikki liitetään usein myös liikemiehiin. Kun Tallinkin johtajien käytös työntekijöitä kohtaan Tukholman-risteilyllä syksyllä 2006 herätti suuren kohun, virolaisessa mediassa verrattiin virolaista 'feodaalista' johtamiskulttuuria demokraattiseen pohjoismaiseen – siitä huolimatta että yksi laivalla öykkäreineistä johtajista oli suomalainen.

¹⁹³ Viron puoluekentässä vasemmistokeskustalaiseksi linjautunut Mõõdukad (Maltilliset) muutti nimensä Viron sosiaalidemokraattiseksi puolueeksi vasta 2004. Puolueen identiteettiongelmista kertoo että 2006 sen kannattajista 27 % piti omaa maailmankatsomustaan oikeistolaisena, 26 % lukeutui vasemmistolaisiksi ja 36 % ei osannut sijoittaa itseään oikeisto-vasemmisto-akselille.

korkean verotuksen takia Virossa parjattu sosiaalidemokratiaksi, Suomi on silti millä tahansa mittapuulla menestyvä markkinatalousmaa. Suomea roolimallina käytettäessä ei siten tarvitse pelätä leimautuvansa.

Se, että yhteiskunnallisesti kriittiset äänet nousevat esiin mallimaadiskurssissa ja valtaideologiaa puolustavat äänet pikkuveldiskurssissa, on lähtökohtaisesti luonnollista. Valtaideologian kuuluu näyttää Viro kaikin puolin hyvin toimeentulevana, ja sitä arvostelevien on puolestaan osoitettava toisenlaisia malleja. Puhetavoissa on yhtymäkohtia siirtymäyhteiskunnalle tyypillisiin 'voittajien' ja 'häviäjien' diskursseihin, joiden representaatioihin sisältyvät yhtäältä menestysideologian ja toisaalta sosiaalisen kritiikin ulottuvuudet (vrt. Lauristin 2004, 231, 256, 283).

Suomea koskevat puhetavat eivät silti ole ideologioiltaan jäykän yhtenäisiä, konstruoihan mallimaa – kuten edellä jo kävi ilmi - Suomesta kuvaa myös menestyneenä markkinatalousmaana. Tulkintakehyksessä kyseenalaistetaan harvoin kapitalistista järjestelmää itsessään, ainakaan kovin suorasanaisesti. Ja kun Suomi pikkuveldiskurssissa rakennetaan virolaisia työläisiä hyväkseen käyttävänä maana, siinä implisiittisesti edellytetään kapitalistisen järjestelmän tuottavan eriarvoisuutta. Diskursseja ei voi siis sitoa suoraan tiettyihin arvomaailmoihin. Mallimaa- ja pikkuveldiskurssilla on kuitenkin selkeä kontaktipinta Viron viime vuosina varsin vilkkaaseen arvokeskusteluun.

7.2 Suomettunut Suomi ja virottunut Viro

Kansallisen turvallisuuden näkökulmasta Suomelle rakentuu diskurssista riippumatta sama ongelma kuin Virolle itselleen, maan pienuus ja väärä geopoliittinen sijainti. Venäjä on väistämättä Suomen ja Viron suhteen kolmas, usein näkymätön osapuoli, joka heijastuu vähintäänkin piiloisesti kaikkeen ulko- ja turvallisuuspoliittiseen keskusteluun.

Virolaisten kulttuuriseen muistiin on kiteytynyt käsitys pienten maiden voimattomuudesta. Metafora siitä, miten historian myrskyt ovat Suomea ja Viroa riepottelleet, tiivistää ajatusmallin ytimeksi, että pienet maat voivat vaikuttaa kohtaloonsa yhtä vähän kuin säätilaan. Myrskyltä voi tuki yrittää suojaan vahvan katon alle. Liittolaisia virolaiset etsivät epätoivoisesti jo ensimmäisellä itsenäisyyskaudellaan, ja II maailmansota todisti virolaisille lopullisesti miten pienen maan käy, ellei se kykene tulemaan toimeen suuren naapurinsa kanssa. Neuvostoaika sinetöi viholliskuvan niin, että suuri osa Viron nykyisistäkin ongelmista juonnetaan tuosta kaudesta. Myös koko uuden itsenäisyyden ajan jatkunut ulkopoliittinen nokkapokka Venäjän kanssa tukee käsitystä, ettei Neuvostoliiton perilliseen ole luottaminen.

Vallitsevassa ideologiassa liittoutumisesta on luotu olemassaolon kysymys. Naton sateenvarjon alla Viron esitetään olevan uhkien ulkopuolella, kun taas Suomelle rakentuu selkeä turvallisuuspoliittinen ongelma. Tulkintakehikossa Suomen sitkeä vetoaminen neutraliteettiinsa ja pysyttely allianssin ulkopuolella on terveen järjen vastaista, ja suhteet Venäjään näyttävät pikemminkin nöyristeleviltä kuin korrekteilta. Venäjän luoman turvallisuusuhan lisäksi kehikko nojaa perinteiseen lännen etuvartio-diskurssiin ja poimii kulttuurisen muistin arkistosta myös Suomen petturimaisuuden ja itsekkyyden suhteessa Viroon (ks. 3.2 ja 3.6).

Suomen konstruoiminen suomettuneena myötäilee vallitsevaa ideologiaa ja oikeuttaa Viron ulkopoliittiset valinnat. Samalla diskurssi paljastaa säröjä maiden turvallisuuspoliittisessa ajattelussa, vaikka mailla ei ole Venäjän-politiikassaan julkilausuttuja linjaristiriitoja.

Liittoutumista väistämättömänä pitävä ajattelumalli korostaa Viron omaksuman ulkopoliittisen linjan 'realistisuutta' ja 'pragmaattisuutta', mutta siihen liittyy vahvana aspektina myös suomalaisen toimintatavan arviointi eettisellä ulottuvuudella. Ajattelumallin mukaan Suomi oli yya-sopimuksen kaudella suhteessaan itänaapuriin näennäisen itsenäisen, mutta ei moraalisisessa mielessä selvinyt naarmuitta. Viro sen sijaan voi kokea olevansa miehityskauden viaton uhri. Itsenäistyessään uudelleen Viro pääsi aloittamaan puhtaalta pöydältä, Suomi sen sijaan ei ole missään vaiheessa sanoin ja teoin irtisanoutunut itäkytköksestä. Viro asettaa itsenäisyysliikkeen henkisenä perintönä etusijalle oikeudenmukaisuusnäkökohdat, kun taas Suomi yhä edelleen turvautuu jonkinlaiseen peliteoriaa lähenevään reaalipolitiikkadiskurssiin, jossa ulkoinen alistuminen mahtipolitiikan realiteetteihin hyväksytään, kun sitä perustellaan pyrkimyksellä valvoa omia intressejä (ks. myös 3.4. ja 6.3.1.).

Samalla puhetapa representoi Viron, joka asettuu Venäjää vastaan yhtä pelottomasti kuten Daavid Goljatia. Virossa on korostettu, että pienten Baltian maiden olisi syytä olla ylpeitä siitä miten ne lopulta mursivat suuren ja mahtavan Neuvostoliiton. Katson tämän omakuvan osin voitelevan virolaisten kansallista traumaa, jonka aiheutti miehitykseen johtanut myöntöväisyyspolitiikka toisen maailmansodan alla

Ajattelumallin yhtenä lähtökohtana on, että pieninkin myönnytys Venäjälle johtaa Viron kansallisen itsetuhon tielle. Niinpä Viron tulee argumentoida erimielisyytensä Venäjän kanssa kovaan ääneen, päinvastoin kuin matalaa profiilia pitävä Suomi. Toimittaja Hannes Rumm nimitti jo 1996 virottumiseksi ilmiötä, jonka sisältönä on haastaa riitaa Venäjän kanssa hinnalla millä hyvänsä, koska Virossa arvostetaan Venäjää rohkeasti uhmaavia. Rumm arveli virottumisen tulevan yhtä kalliiksi Viron kansalliselle arvokkuudelle kuin suomettumisen Suomelle (EPL 9.5.1996). Toki Viro on itsekin huomannut tämän uhitteludiskurssin vaarat, esimerkiksi Euroopan unionissa Venäjä-politiikkaansa puolustava Viro on ollut vaarassa ajautua yhden asian liikkeeksi.¹⁹⁴

Kun Nato ja EU eivät vastoin odotuksia olekaan ratkaisseet kaikkia Viron ulkopoliittisia pattitilanteita, vallitsevan linjauksen kyseenalaistava puhetapa on muun muassa ryhtynyt nostamaan Suomea malliksi ja kääntää kuvan itään kumartelevalta Suomesta ylösalaisin. Murtumista turvallisuuspoliittisessa ajattelussa kertoo esimerkiksi Eesti Päevalehden pääkirjoitussivun kolumni, joka istuttaa Suomen mallimaakehyksiin rakentamalla kuvan suvereenista Suomesta, *pienestä, hiljaisesta, superdemokraattisesta mutta hampaisiin asti aseistautuneesta Pohjolan Israelista*, joka pärjää ilman Natoa Venäjän vieressäkin (EPL 23.1.2006).

Kirjoitus kritisoi epäsuorasti Viron Yhdysvaltoihin nojaavaa ulkopoliittista linjausta ja etsii positiivisia selityksiä Suomen liittoutumattomuudelle.¹⁹⁵ Se ei kuitenkaan luovu keskeisestä kulttuurista ajattelumallista, Venäjän näkemisestä vihollisena.

¹⁹⁴ Rajasopimuskeskustelussa Viro ja Venäjä ovat lukkiutuneet asemasodan positiioihin. Viron presidentti ei myöskään osallistunut toisen maailmansodan päättymisen voitonjuhliin Moskovassa toukokuussa 2005 muiden Euroopan valtionjohtajien rinnalla, alleviivaten Viron eriävää näkemystä Baltian miehityksestä ja kiistäen Venäjän yksinoikeuden historiankirjoitukseen.

¹⁹⁵ Hieman suoremmin Jaanus Betlem kritisoi Viron ulkopoliittikkaa kulttuurilehti Sirpissä vaatien ottamaan esimerkiksi Suomesta, jonka ”prioriteetti on Suomi” ja jolle ”historia on opettanut että vaikeimmissa tilanteissa se voi luottaa vain itseensä” – Betlem toisin sanoen kääntää Suomen itsekkyyden kielteisestä ominaisuudesta myönteiseksi. (2.12.2005). Myös Erkki Bahovski, Postimees-lehden ulkomaantoimituksen tuolloinen päällikkö, vaatii Viroa ottamaan mallia Suomesta Venäjä-politiikassa. Hänen mukaansa Viron tulisi luoda kahdenväliset suhteet Venäjään eikä luottaa liikaa Brysseliin (PM 30.1.2006).

7.3 Käsi kädessä Eurooppaan?

Lännen ylivoimaisuus Itään nähden on yksi sekä virolaiseen että suomalaiseen kulttuuriseen ajatteluun sisältyvä myyttinen jäsennys. Länttä kohti Virossa suuntauduttiin jo edellisen vuosisadan alussa, kun Noor-Eestin kirjailijaryhmä pyrki ”Suomen kautta Eurooppaan”. Neuvostokaudella virolaiset tunsivat tullessa leikatuksi irti yhteisöstä, johon he katsoivat kuuluvansa. Sittemmin Viro onkin voimakkaasti korostanut eurooppalaisia juuriaan kuten hansamenneisyyttä, keskiaikaisia kaupunkeja tai vaikka keskieuropplaisista kahvilakulttuuria.

Neuvosto-Virolle Suomi oli yksi kiinnekohta länteen, mutta oman aineistoni valossa Suomea ei enää eksplisiittisesti merkityksellistetä juurikaan Viroa ’läntisempänä’ – pikemminkin pikkuvelidiskurssissa edistykseellisyys liitetään Viroon.¹⁹⁶ Oletan, että Viron ja Suomen asemaa Idän ja Lännen rajamaina pidetään tietyllä tapaa itsestäänselvytyksenä, jota ei tarvitse teksteissä nostaa esiin. Suomi on samankaltainen Euroopan laitakolkka kuin Virokin.

Mallimaadiskurssi kuitenkin uusintaa implisiittisesti käsitystä Viron kuulumisesta itään osoittamalla Viron jälkeensä jääneisyyden läntisistä standardeista. Pikkuvelidiskurssin näkisin vastaavasti taistelevan nimenomaan tätä Toiseksi määrittelyä vastaan. Viron suurin pelko onkin tulla määritellyksi neuvostomenneisyytensä kautta. Euroopan unioniin liittymistä perusteltiin Virossa paljolti taloudellisilla seikoilla, mutta taustalla korostuivat myös palaaminen kuviteltuun viiteryhmään ja irrottautuminen menneestä.

EU-kontekstissa Suomeen yhdistettiin lähes pelkästään positiivisia ominaisuuksia, mikä johtuu osittain aineiston keruun ajankohdasta. Suomella oli välinearvoa liittymisen kannattajille. Suomea esikuvallisena EU-maana esittelevät tekstit nostivat samalla esiin historiallisen jäsenyyksen Suomesta turvallisena selustana sekä Suomen ja Viron muodostamasta akselistasta. Median representaatioissa Suomi toimii unionissa kädestä pitäjänä ja puolestapuhujana Virolle. Ajattelumalli takoo vahvemmassi ajatusta, että pieninä kansoina Suomella ja Virolla on yhteiset edut puolustettavanaan, jonka vuoksi niiden on pidettävä yhtä. Virolle on tärkeää että unionissa on joku, jonka oletetaan ymmärtävän Viron kantoja ja toimivan taustatukena tarvittaessa.¹⁹⁷

Suomi teki kyllä kaikkensa luotsatakseen Viron unioniin, mutta onko mailla siellä sittenkään samat tavoitteet? Tuskinpa suomalaisten ja virolaisten virkamiesten yhteistyö Brysselin käytävillä sen tiiviimpää kuin muidenkaan. Esimerkiksi presidentti Toomas Hendrik Ilves korosti EU-parlamentaarikkoaikoinaan, että Virolla on enemmän yhteistä muiden liittymämaiden, kuten Puolan, kuin vanhaan ryhmään kuuluvan Suomen kanssa.¹⁹⁸

Ulkopolitiikassaan jokainen maa kaipaa kumppaneita ja liittolaisia. Eurooppa-kontekstissa Viron voikin katsoa yhä etsivän identiteettiään ja häilyvän eri ilmansuuntien ja blokkien välillä. Virolaiset mieltävät maansa mielellään pohjoismaaksi, ja tilausta on myös baltti-identiteetillä ja kuulumisella vanhaan saksalaiseen kulttuuripiiriin. Mutta näyttää siltä, että Suomi saa kelvata niin kauan kuin mitään parempaa ei ole tarjolla.

¹⁹⁶ Muun muassa virolainen intellektuelli Jaan Kaplinski on kyseenalaistanut virolaisten todellisen mielenkiinnon Suomea kohtaan. Kaplinskin mukaan virolaiset eivät neuvostokaudellakaan pohjoiseen tähtyessään nähneet Suomea, vaan Lännen Suomen läpi (Kaplinski 2000, 43: Kajakas võltsmunal. Vagapund).

¹⁹⁷ Esimerkiksi pääministeri Vanhasen vierailun yhteydessä marraskuussa 2005 lehdet pyrkivät osoittamaan Suomen tuen Viron Venäjä-politiikalle, jolle muualta EU:sta ei yhtä selkeästi ole löytynyt ymmärtämystä. Samoin Venäjän hävittäjien ilmatilaloukkauksien yhteydessä kesällä 2005 media korosti maiden olevan samassa veneessä.

¹⁹⁸ Toomas Hendrik Ilves: Après nous, le déluge (Diplomaatia Nr 22/23 Juuli/August 2005)
<http://www.diplomaatia.ee/est/artikkel.php?id=37>

Unionilla on Virolle myös vertaisuusulottuvuus. Andreas Berghoff on tulkinnut virolaisten Pohjola-orientaation osittain paoksi tukahduttavasta Suomi-kytköksestä: skandinaavisissa kehyksissä maat näyttävät keskenään tasa-arvoisina – jos kohta Viro perustelee pääsyään tuohon eliittikerhoon juuri sillä, että Suomikin siihen kuuluu (2001, 56,59,60). Euroopan unioni toimii samanlaisena vertaisuuden foorumina, jossa Suomen ja Viron "muodollinen tasa-arvo EU:n pöytien takana jättää jäljen lukemattomien poliitikoiden ja virkamiesten tietoisuuteen, josta se heijastuu lehdistöön ja edelleen tavallisten ihmisen keskuuteen" (Jaak Jõerüüt, EPL 4.2.2006).

7.4 Suomalaiset 'meinä' ja 'muina'

Stuart Hall on nimittänyt kansallista kulttuuria diskurssiksi, joka rakentaa monimielisesti "kunnian päiviin palaamiseen kohdistuvan halun ja moderniteettiin yhä pitemmälle etenemiseen kohdistuvan vietin väliin" sijoittuvia identiteettejä. Yhtenä diskursiivisena strategiana Hall pitää menneisyyteen kääntymistä, joka kätkee kamppailun identiteettiä uhkaavien 'toisten' karkottamiseksi (1999, 50-51).

Virossa käännyttiin hyvin voimakkaasti menneisyyteen 90-luvun alussa, jolloin ihanteeksi nostettiin maailmansotien välinen itsenäisyyden aika.¹⁹⁹ Myös heimodiskurssi on mielestäni pitkälti 'kääntymistä menneisyyteen' hakiessaan todisteita kansakunnan ainutlaatuisuudelle kaukaa historiasta. Viron – ja yhtä hyvin Suomen – valtiollisen historian lyhyden takia identiteetin rakennuspuita on etsittävä etäämpää menneisyydestä. Heimoromanttinen identiteetti näkee suomalaiset ja virolaiset 'saman puun kahtena haarana', meinä ja toisina yhtä aikaa, jolloin siihen sisältyy myös ajatus suomalaisten ja virolaisten yhteisestä alkuperästä.

Kun suomalaiset ja virolaiset tuotetaan uutisteksteissä diskursiivisesti sisäryhmänä, on syytä kiinnittää huomiota siihen miksi ja missä yhteyksissä näin tehdään. Pekka Pällin mukaan erottautuminen ja toisiin liittäminen ovat retorista toimintaa, jonka avulla voidaan perustella ja oikeuttaa erilaisia asioita, ottaa tai jättää vastuu, jättäytyä asioiden ulkopuolelle jne. (2003, 224). Kuten jo edellä tuli ilmi, heimotunteella voidaan vaikkapa perustella Viron ja Suomen yhteistyötä Euroopan unionissa. Vastaava sisäryhmää luova yhteys syntyy myös suhteessa Venäjään. Valtiollisella tasolla diskurssi puolestaan palvelee maiden välisten hyvien suhteiden luomista.

Yhteyden tunnetta suomalaisten ja virolaisten välillä tuotetaan pitkälti kielisukulaisuudesta: samankaltaisen kielen avulla selitetään myös muuta samuutta tai samalta näyttävää. Ääritulkintana suomalaiset käsitetään samaan etniseen ryhmään kuuluviksi, kuten heimodiskurssissa ilmenevä ajattelumalli viittaa (ks 6.1.). Sukulaisuuden luonnollistava puhetapa viittaa suomalaisten ja virolaisten erityislaatuisuutta ja muusta maailmasta poikkeavaa kansanluonnetta painottaessaan myös siihen, että kansallinen identiteetti määrittyy Virossa melko jyrkkärajaiseksi ja suljetuksi. Samankaltaisen mentaliteetin painottamisen voi nähdä strategiana, jolla pyritään suojelemaan homogeenista identiteettiä (ks. Saukkonen 1999, 15-16).

Hyvänä esimerkkinä siitä, miten suomalaisten ja virolaisten sukulaisuutta korostamalla toiseutetaan muita ryhmiä, on tapa, jolla heimodiskurssi kategorisoi 'muiksi' suomenruotsalaiset. Suomenruotsalaiset käsitetään Suomessa asuviksi ruotsalaisiksi. Esittäessään heidät ei-suomalaisina, 'germaaniheimoon' kuuluvina, puhetapa poimii kulttuurisen muistin arkistosta vuosisadan takaisen sovittamattoman kahtiajaon virolaisiin ja saksalaisiin ja siirtää sen koskemaan

¹⁹⁹ Tämän ihannekuvan vuoksi virolaisten historioitsijoiden on ollut vaikea esittää kritiikkiä esimerkiksi presidentti Konstantin Pätsiä kohtaan. Niinpä julkisuudessa on voimakkaasti ryöpytetty muun muassa Magnus Ilmjärven tutkimuksia ja 2004 ilmestynyttä väitöskirjaa sekä Turtolan Konstantin Päts -kirjaa.

kahta eri kieltä puhuvia suomalaisia. Nyky-Viron kahtiajako käsittää virolaiset ja venäläiset ja erottaa ryhmät kielen lisäksi juuri etnisyyden perusteella.

Toomas Karjahärmin mukaan kuva vaarassa olevasta kansallisesta kulttuurista on juurtunut syvälle virolaisten tietoisuuteen ja luonut itsepuolustukseen suuntautuneen konservatiivisen mentaliteetin (2001, 233). Myös Margit Sutrop arvioi virolaisten kansallisen identiteetin rakentuvan yhtäältä kärsimysten ja toisaalta sankarillisen vastustuksen ja vapaustaistelun varaan. Hänen mukaansa tämä etnosentrinen narratiivi on auttanut virolaisia selviämään miehitysvuosista, mutta estää nyt virolaisia omaksumasta eurooppalaista identiteettiä (EPL 27.2.2007).

Vaikka Viro on mitä suurimmassa määrin monikulttuurinen maa, virolaiset eivät itse välttämättä koe sitä sellaisena. Tässä mielessä Viroa voi pikemminkin pitää kansallisvaltioajatteluun (yhä) nojaavana modernina kuin toiseuttamisesta luopuneena postmodernina yhteiskuntana. Joidenkin virolaisten tutkijoiden mukaan etnosentristinen ajattelu on vahvistumassa ja erot pikemminkin jyrkentymässä kuin lievenemässä.²⁰⁰

Aineistossani myös Suomi rakentuu homogeenisena maana, ruotsinkielisten tai maahanmuuttajien esiintyessä siinä lähinnä eksoottisina kuriositeetteina. Suomen kaksikielisyydestä ei puhuta, mikä voisi viitata jonkinasteiseen tabuteemaan, muun muassa siihen, että venäjää puhuvien asemaa Virossa ei mielellään verrata ruotsinkielisten oikeuksiin Suomessa. Varsinkin kun Viron venäjänkielisessä mediassa suomenruotsalaiset ovat toistuvasti esillä.

7.5 Hyvät, pahat ja rumat

Siinä missä heimodiskurssin suomalainen on virolaisen kaltainen ja mallimaa esittelee suomalaisen esikuvallisena ihannekansalaisena, pikkuvelidiskurssin 'yleistynyt suomalainen' on nimenomaan matkailijan muotokuva, jonka voi katsoa vaikuttavan jaettuna ajattelumallina yhtä lailla folkloressa kuin viestimissä.²⁰¹ Kielteisen kuvan juuret ovat vahvasti ajassa, jolloin massaturismi neuvostokaudella alkoi Viroon, mutta etäisimpiä kaikuja saattaisi pystyä kuulostelemaan kieltolakikaudelta asti.

Kuvaan uskotaan omista kokemuksista huolimatta - tai ainakin muiden luullaan suhtautuvan suomalaisiin kielteisesti. Kuvan tehovoimasta johtuen Tallinnan kaduilla nähdään vain yhdenlaisia, stereotyyppin depersonoimia suomalaisia. Näin esimerkiksi televisiosarjan tuottaja toteaa tavanneensa Suomessa "erittäin ystävällisiä ja vieraanvaraisia ihmisiä", jotka "poikkeavat Tallinnan kaduilla liikkuvista turisteista" (PM 16.6.2005)²⁰². Samaan tapaan viroa puhuva saatetaan esittää yksittäistapauksena, jolloin se ei muuta mielikuvaa Viroon välinpitämättömästi tai ylemmydentuntoisesti suhtautuvista suomalaisista, jotka olettavat pärjäävänsä äidinkielellään kaikkialla.

²⁰⁰ Muun muassa Viron kehitysraportti 2006 on huolissaan virolaisten suvaitsemattomuudesta toisenlaisia arvoja ja elämäntapaa edustavia kohtaan (Eesti inimarengu aruanne 2006, 53,59). Sosiologi Raivo Vetikin mukaan vähemmistön vaikutusmahdollisuuksien vähyys on synnyttänyt kansallisuuksien välille keskinäisen negatiivisten stereotyyppien syöverin. Se on johtanut venäläisten vastarintaidentiteettiin mikä puolestaan lisää virolaisten torjuvaa suhtautumista.

²⁰¹ Suomalaiset toki panostavat itsekin kuvan pysyvyyteen. Eesti Ekspress julkaisi 22.06.2005 juhannuskuvan Viru-kadun terassilla itsensä alastomiksi riisuneista suomalaisista oluenjuojista

<http://www.ekspress.ee/viewdoc/8A32973ABA2F3515C2257027002FC9EC>

²⁰²<http://www.postimees.ee/280605/esileht/meelelahutus/169099.php>

Omassa aineistossani suomalaisturistilla oli suhteellisen marginaalinen osuus, mutta viittaukset olivat useimmiten tulkittavissa kielteisiksi. Samaan on päätyneet Tarja Melin, jonka mukaan suomalaisen matkailijan representaatiot ovat päivälehdissä negatiivisia ja niitä luodaan ennen kaikkea kielteisten aihevalintojen, luonnehdintojen ja sanavalintojen avulla. Kuva ei ole vuosien varrella sanottavasti parantunut, vaikka se onkin muuttunut monimuotoisemmaksi: viisumivapauden aikaisissa uutisissa 1997 suomalaisturisti oli keski-ikäinen, rikas, saita ja viinaanmenevä, Viron liittyessä unioniin 2004 suomalaisiin liitettiin lisäksi hamstraaminen ja edullisen tavaran tavoittelu. Taloudellisesta hyödystä huolimatta suomalaisia pidetään rasittavina vieraina, mutta kyllästymisen syytä ei teksteissä ilmaista eksplisiittisesti. (2007, 63-64)²⁰³

Lisäksi suomalaisturisti näyttäisi olevan naiivi naurettavuuteen asti ostaessaan väärennettyä potenssilääkettä tai herätessään ryöstettynä ilotalosta. Andreas Berghoff toteaa kuvaavasti, että suomalaisen rehellisyyden ja alkoholinkäytön kohdatessa jäljet Viron lehdissä ovat väistämättömät (2001, 109). Neutraalitkin uutiset Viagran-ostajista puolestaan linkittävät suomalaiset Viron ilotalobisnestä ylläpitäviin seksituristeihin – vaikka tutkimukset ovat paljastaneet että bordellien tyypillisin asiakas on virolainen perheenisä.

Yleistynyt suomalainen on mielenkiintoisella tavalla sukupuolittunut. Miehet ovat juoppoja ja juntteja, kun taas naisten negatiivisiin ominaisuuksiin liitetään seksittömyys, lihavuus, rumuus ja feminismi. Naisten osalta luodun kuvan voi nähdä osittain vastaiskuna virolaisnaisten negatiivisille representaatioille suomalaisessa mediassa, mutta siihen liittyy mielestäni myös miehisten linnakkeiden puolustamista. Tasa-arvoajattelua on pidetty turhana tuontitavarana.²⁰⁴ Feminismistä vastaan onkin helpointa taistella kyseenalaistamalla suomalaisten naisten naisellisuus.

Vaikka en pidä pikkuvelidiskurssin jyrkimpiäkään representaatioita suomalaisista varsinaisena viholliskuvana, niissä on myös samaa.²⁰⁵ Viholliskuvat vetoavat samaan tapaan äärimmäisiin tunteisiin ja niitä on vaikea perustella järkisyillä. Viholliskuvalle on ominaista dualistisuus, vihollinen voi olla brutaali ja uhkaava mutta samalla kuitenkin heikko ja voitettavissa (Wunsch 2002, 76). Pikkuvelidiskurssissa Suomikin on haastettavissa.

Sirje Kiin on nähnyt suhteiden hiertymien takana erityisesti taloudellisen eriarvoisuuden. Kiinin mukaan Viron historian rajuin rakennemuutos ja täyskäännös idästä länteen ei olisi tapahtunut niin nopeasti ilman Suomen apua, mutta sivistyneessä seurassa ei 90-luvun puolivälissä ollut tapana edes keskustella suomalaisten antamasta ruohonjuuritason humanitaarisesta avusta, koska ”virolaiset eivät halua tunnustaa tätä suurta aineellista riippuvuutta ja pienen vastaanottajan alemmuudentunnetta”.²⁰⁶ Samalla Kiin täydensi Hannes Rummin esittämää virottumisen

²⁰³ Helsingin yliopiston suomalais-ugrilaiselle laitokselle tekemässään pro gradussa Tarja Melin on tutkinut miltä suomalainen matkailija näyttää Eesti Päevalehdessä ja Postimees-lehdessä vuosina 1996 ja 1997, vähän ennen ja jälkeen viisumivapautta, sekä 2004 Viron liittyttyä Euroopan unioniin.

²⁰⁴ Tätä mieltä olivat tulevat miespoliitikot, puolueiden nuoriso-osastojen ydinjäsenet Marion Pajumetsin Eesti Humanitaarinstituuttiin tekemässä tutkielmassa 2001 (Mis saab soorollidest? Tulevaste meespoliitikute nägemused). Heidän mielestään naisille ei myöskään tarvitse maksaa samaa palkkaa samasta työstä. Tasa-arvoajattelu on kuitenkin lyönyt itsensä läpi muutamassa vuodessa, ja on vaikea kuvitella, että politiikkaan pyrkivät miehet uskaltaisivat enää lausua julkisesti vastaavia ajatuksia.

²⁰⁵ Olen nimennyt porotteludiskurssiksi aggressiivisen suomalaisia mollaavan puhutavan, joka on oikeastaan pikkuvelidiskurssin särmä – siitä huolimatta että porottelua voisi pitää jopa hellittelevänä kuten ruotsalaisten hurrittelua. Uutisteksteissä siitä tuskin esiintyy muuta kuin häivähdyksiä, kun pääsyä julkisuuteen estävät ja hillitsevät journalismin säännöt, mutta esimerkiksi verkkouutisten lukijakommenteissa materiaalia on tarjolla yllin kyllin.

²⁰⁶ Kiin jatkoi: ”Vihaamme luultavasti tämän avun ennennäkemättömän suuruusluokan aiheuttaman voimattomuuden vuoksi. Vihaamme maailman jyrkimmän elintasokuilun reunalla seisomaan pakotetun tunnekuohon voimalla” (1998, 22-23).

määritelmää, hänen mukaansa siihen sisältyy omien kykyjen ja mahdollisuuksien yliarviointia ja muiden, varsinkin lähinaapureiden silmiinpistävästä aliarviointia. (1998, 33)

Myös Berghoff katsoo Suomen asettaneen virolaisille standardeja, joiden tavoittelu näkyy kateutena ja kilpailuna. Tästä syystä Suomen rinnalla eläminen on virolaisille mentaalisesti yhtä vaikeaa kuin Venäjän, ja Suomen ylivoimaisuuteen reagoidaan vaikkapa kehumalla omien naisten kauneutta ja korostamalla omaa kulttuurisuutta tai eurooppalaisuutta (2001, 98, 109-110; ks. myös 6.3.4).

Näistä lähtökohdista turisti on se helpoin uhri, jota voi vapaasti pilkata ja jonka olemassaolo mahdollistaa salaisen ylemmydentunteen. Turisti on kuin höyrykattilan varaventtiili, turistille naureskelemalla virolaiset voivat purkaa suhteiden painolastin.

8 Yhteenvetoa ja johtopäätöksiä

Tässä yhteenvetojaksossa pohdin millaisia keskinäisiä jännitteitä diskursseilla on ja miten ne määrittyvät suhteessa toisiinsa. Arvioin myös puhetapojen kehittymistä aikaisemman tutkimuksen valossa ja vertailen virolaisen ja suomalaisen median diskursseja toisiinsa. Lisäksi käsittelen puhetapojen yleisyyttä eri lehdissä sekä aihepiirien ja puhujarakenteiden sitoutumista niihin.

Luvun yhteisenä väljänä nimittäjänä ovat diskurssien suhteet. Pohdin toisin sanoen puhetapojen interdiskursiivisuutta, jonka Esa Väliverronen Foucaulti'a lainaten on määritellyt seuraavasti: ”lausumia tai diskursiivisia käytäntöjä ei voi ymmärtää irrallisina, vaan ne määrittyvät aina suhteessa toisiin lausumiin, lausumien joukkoon, diskursiivisiin käytäntöihin ja muodostumiin”(1993, 26).

8.1 Diskurssien suhteista ja yleisyydestä

Laadullinen analyysi tuotti aineistostani kolme hallitsevaa puhetapaa, mallimaa-, pikkuveli- ja heimodiskurssin, joihin sitten sisältyy erilaisia kuvia tai representaatiota Suomesta. Kuten analyysiosuudessa jo kävi ilmi, pikkuveli- ja mallimaadiskurssi turvautuvat molemmat vertailuun, mutta tuottavat ja purkavat toisilleen vastakkaisia kuvia Suomesta. Niinpä ne harvoin esiintyvät samoissa uutisteksteissä. Ne ovat diskurssianalyysin lähtökohtien mukaisesti toisiaan pois sulkevia ja keskenään kilpailevia merkityssysteemejä, joiden välillä näkyy selvä artikulaatiokamppailu (Jokinen et al 1993, 29). Mallimaa- ja heimodiskurssi sen sijaan tukevat usein toisiaan, ja niiden tapa merkityksellistää Suomi tai suomalaiset on monelta osin samankaltainen.

Mallimaadiskurssi avaa Viron ja Suomen suhteisiin usein näkökulman, jonka mukaan Viro vielä tai valitettavasti ei ole Suomen (lännen) tasolla, ja rakentaa virolaisille itäistä identiteettiä. Samalla se luo Suomelle menestyvän ja kehittyneen, Skandinavian ja Euroopan unionin viitekehityksessä muotoutuvan identiteetin. Vaikka diskurssi yhtäältä voi uusintaa maiden välistä epätasa-arvoista suhdetta ja luoda alisteista asemaa, se jättää mielestäni kuitenkin lukijalle positiivisen kehitysnäkymän: on tavoitteita. Puhetapana mallimaa konstruoi eräänlaista ihanneminää, ja tällöin sen lukijalle tarjoama subjektipositiota voisi parhaimmillaan pitää jopa aktivoivana.

Pikkuvelidiskurssissa virolaisten ja suomalaisten välille viritetään kilpailuasetelma. Suomea asemoidaan yhtäältä uhkaavaksi, toisaalta naurettavaksi, ja puhetapa kutsuu lukijaa ylemmydentuntoiseksi kansanaurajaksi. Suhteessa Suomeen Virolle rakentuu edistyksellisen, nopeasti kehittyvän maan dynaaminen identiteetti, Suomelle vastaavasti itsekkään, takapajuisen ja junttimaisen kansan identiteetti. Diskurssi sijoittaa epämuodikasta talousmalliaan puolustavan ja pelokkaasti Venäjää myötäilevän Suomen implisiittisesti periferiseen itään.

Heimodiskurssin lähtökohta on kokonaan toinen kuin kahdessa muussa puhetavassa. Siinä suomalaisia ja virolaisia ei aseteta toistensa ylä- tai alapuolella vaan puhetapa pyrkii luomaan yhteenkuuluvuutta ja toimii näin eräänlaisena läheisyyden diskurssina. Suomalaisille rakentuu virolaisia muistuttava, muusta maailmasta poikkeava ugrilainen identiteetti.

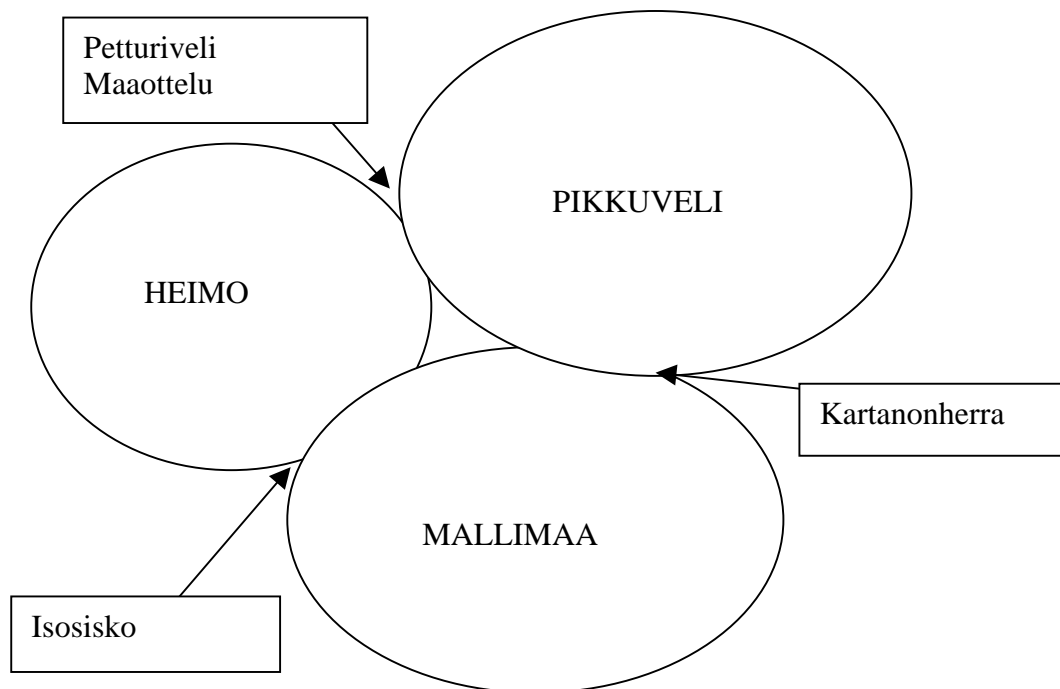
Diskurssit rakentavat suomalaisten ja virolaisten välille erilaisia hierarkioita: pikkuveli näkee suomalaiset hyväksikäyttäjinä tai häviöinä ja virolaiset pärjääjinä ja haastajina, mallimaa korottaa suomalaiset oppimestareiksi ja alistaa virolaiset kisälleiksi, kun taas heimodiskurssi luo veljen, auttajan ja taistelutoverin tasavertaisen aseman.

Mallimaa- ja pikkuvelidiskurssi eivät sinänsä edellytä suomalaisten ja virolaisten erityissuhdetta heimodiskurssin tapaan. Katson molempien perustuvan klassiseen kansallisen identiteetin vertailevaan puhetapaan, jossa kansakunta peilaa kehitystään sopivasti käsillä olevaan kohteeseen. Yhdessä niitä molempia voisi kutsua sparrari- tai verrokkidiskurssiksi. Mutta toisaalta - miksi tuo kohde on usein juuri Suomi?²⁰⁷ Mielestäni siksi, että heimodiskurssi vaikuttaa molemmissa muissa ja suuntaa katseen nimenomaan Suomeen.

8.1.1 Diskurssien särmit

Jo analyysiosuudessa olen viitannut diskurssien särmiin ja kallistumiseen toisiinsa päin. Diskurssit viittaavat muihin diskursseihin ja kommentoivat toisiaan muun muassa lainaamalla metaforia ja ilmaisuja toisiltaan (Jokinen et al 1993, 62). Puhetapoja ei voikaan pitää rajoiltaan suljettuina 'puhekuplina' tai autonomisina satelliitteina diskurssiavaruudessa, vaan toisiinsa liukuvina ja limittyvinä. Lingvistisen analyysini karkeusasteesta johtuu, että en ole nimennyt näitä puhetapoja omikseen, vaan käsitellyt kolmen päädiskurssin sisällä.

Sitä miten puhetavat linkittyvät toisiinsa ja millaisia siirtymädiskursseja syntyy katvealueilla, havainnollistan oheisella kaaviolla:

Kaavio 2: Diskurssien keskinäiset suhteet

Sulautuessaan heimodiskurssiin mallimaa tuottaa Suomen eräänlaisena esikuvallisena isosiskona, joka hädän hetkellä avittaa rapakon yli (vaikkapa Euroopan unionissa, vrt. 6.1.1 ja 7.3.). Ajattelumallissa pidetään luonnollisena, että pidemmälle edennyt Suomi auttaa, koska sukulaista kuuluu tukea. Myös osa ns. yya-retoriikasta kantaa mielestäni tätä ajattelumallia, vaikka siinä

²⁰⁷ Tässä nojaan vain omaan näppituntumaani. Viroa verrataan huomattavasti harvemmin esimerkiksi Latviaan tai Liettuaan, joiden kuvittelisi olevan ensisijaisia vertailukohtia ja kehityksen mittareita. Samaan käsitykseen päätyi myös Andreas Berghoff, jonka mukaan Suomi on ensisijainen vertailukohde, ja virolaiset vertaavat itseään muihin baltteihin tai itäeurooppalaisiin vain jos se on heille edullista. (2001, 44-45)

pyritäänkin luomaan kuvaa kahdesta tasavertaisesta maasta. Heimodiskurssin sekoittumista mallimaahan voi nähdä ajatuskulussa myös silloin, kun virolaiset ylpeilevät suomalaisten saavutuksilla.²⁰⁸ Yhteiseen kykygeeniin luottamisesta kertovat päätelmäketjut ”Jos suomalaiset ovat keksineet Nokian, saavuttaneet hyvinvoinnin tms., ei ole mitään syytä epäillä etteivätkö virolaiset pystyisi samaan”. Toiveet siitä, millaisena virolaiset/Viro halutaan nähdä, peilataan suomalaisten kautta.

Pikkuveli- ja heimodiskurssin leikkauspisteeseen asettuvan puhettavan olen nimennyt petturivelidiskurssiksi, koska myös siinä Suomelta edellytetään solidaarisuutta juuri heimotunteen perusteella. Aineistossani puhetapa nousi esiin muun muassa viittauksina Viron uudelleenitsemisensä aikoina kokemaan torjuntaan tai riittämättömään tukeen liittymiselle Natoon. Pikkuvelidiskurssissa ylipäättään on paljon heimoajattelua, ja pidän sitä hyvin emotionaalisenä puhetapana, josta syvät tunteet eivät ole kaukana.

Tässä rajapinnassa omana positiivishenkisenä särmänään voisi nostaa esiin ’maaotteludiskurssin’, jossa Suomi ja Viro kamppailevat tasavertaisina. Pikkuvelimäisenä piirteenä siinä kuitenkin kinutaan suomalaisilta tunnustusta. Puhettavan tunnusmerkkejä voi löytää urheilujutuista (vrt. 6.3.5.), mutta myös taloussivuilta, joilla kerrotaan virolaisten tuotteiden tai yritysten pärjäämisestä Suomen markkinoilla.

Millainen diskurssi syntyy mallimaa- ja pikkuvelidiskurssien rajamaastoon? Merkityssystemien hipaisusta voisi olla kyse silloin, kun Suomi nähdään taloudellisesti voimakkaana ja siten ihailtavana, mutta samaan aikaan virolaisia hyväksen käyttävänä maana: Suomi on kuin vauras, torppareitaan orjuuttava kartanonherra. Ajattelumallia ruokkivat narratiivit suomalaisyritysten kaltoin kohtelemiksi joutuneista virolaisista työntekijöistä tai siirtotyöläisten karut kokemukset Suomessa. Ovatko virolaiset valkoisia neekereitä, kysytään silloin²⁰⁹. Berghoff näkee tämääntapaisissa lausumissa historiallisen heijastuman balttisaksalaisen aatelin aiheuttamasta traumasta, jossa suomalaiset alitajuisella tasolla samaistetaan orjuuttajiin (2001, 115). Kaikkien kolmen diskurssin ytimeen mennään silloin kun ajattelumalliin liittyy lisäksi paheksunta heimokansan hyväksikäytöstä.

Johtoajatuksissani (2.4.) arvelin a) historiallisen isovelji-pikkuveliasetelman johtaneen Virossa dualistiseen näkemykseen Suomesta ja suomalaisista ja b) virolaisten kansallisessa identiteetissä olevan Suomen mentävä aukko. Pikkuveli- ja mallimaadiskurssi todentavat edellisen väitteen, ja heimoromanttinen puhetapa jälkimmäisen. Tarkennettakoon, että myös kaksi muuta diskurssia rakentavat virolaisten kansallista identiteettiä omalla tavallaan, ja että Suomi ei asetu yhdessäkään välttämättä ’meidän’ ja ’niiden’ väliin tai puolelle, vaan jako sisä- ja ulkoryhmään rakentuu tapauskohtaisesti.

8.1.2 Diskurssien yleisyydestä eri lehdissä

Tunnistin diskurssien sirpaleita eri lehdissä hyvin vaihtelevasti: määrittelemättä jäi Eesti Päevalehdestä noin kolmasosa, Postimees-lehdestä liki puolet ja SL Õhtulehden jutuista lähes kaksi kolmasosaa (liite 4). Eesti Päevalehdessä tekstit olivat keskimäärin pitempiä kuin kahdessa muussa ja puhettavatkin hahmottuivat selvemmin. Genreittäin tarkastellen diskursseja oli helpointa tunnistaa pääkirjoituksista, kolumneista ja reportaaseista.

²⁰⁸ Virolaiset tunsivat ylpeyttä heimokansan pärjäämisestä esimerkiksi jääkiekon MM-kisoissa ja Lordin voittaessa Euroviisut 2006. Erityisen selvästi tämä kävi ilmi verkkolehtien lukijakommenteista.

²⁰⁹ Postimees-lehden pääkirjoitus <http://www.postimees.ee/271004/esileht/arvamus/148410.php>

Lehtien profiilit olivat yllättävän erilaiset. Eesti Päevalehdessä näyttäisi vallitsevan vahvimpana mallimaadiskurssi, SL Öhtulehdessä pikkuvelidiskurssi, kun taas Postimees-lehdessä kaikki kolme puhetapaa olivat keskenään varsin tasavahvoja. Kaiken kaikkiaan mallimaa ja pikkuveli vaikuttavat yhtä hallitsevilta diskursseilta. Heikoimmaksi puhetavaksi osoittautui heimodiskurssi, ja vähiten läheisyyttä suomalaisiin tunnettiin iltapäivälehdessä.

Tarkemman kuvan saamiseksi kävin aineiston läpi määrällisen sisällönerittelyn keinoin peilaamalla tekstejä diskurssianalysissa nousseisiin lausumiin (liite 4). Kyseessä on tavallaan puhetapojen purkaminen uudelleen aladiskursseihin, joiden avulla olin alun perin pyrkinyt tunnistamaan diskurssit. Luokittelu osoitti, mihin eri puhetapojen painopisteet asettuvat.

Suomea rakennettiin mallimaana pääasiallisesti joko esittämällä se talousmahtina ja vauraana skandinaavisena hyvinvointivaltiona, mutta myös viittauksilla suomalaisen yhteiskunnan solidaarisuuteen ja toimintakykyyn tai Suomen/suomalaisten sisukkuuteen ja suvereeniuteen. Mallimaan esikuvallisuus on toisin sanoen enimmäkseen epäsuoraa. Suora eli Suomelta on paljon opittavaa -tyyppinen puhetapa esiintyi merkittävänä vain Eesti Päevalehdessä. Heimodiskurssi sisälsi tasavahvasti yhtäältä heimoromanttisia painotuksia ja toisaalta neutraalimpaa yya-diskurssia, jossa korostuu maiden välinen ystävyys, yhteistyö ja avunanto sekä Suomen toimiminen selustana. Pikkuvelidiskurssia määrittivät useimmiten Suomen haastaminen, jolloin Suomen nähtiin joutuvan reagoimaan Viroon. Suomalaisia kuvattiin pelokkaina ja asenteellisina suurin piirtein yhtä usein kuin hyväksikäyttäjinä, sen sijaan suomalaisten näkeminen juoppoina tai naurettavina oli lopultakin aika marginaalista iltapäivälehteä lukuun ottamatta.

Puhetavat esiintyivät myös moniäänisinä sekatyyppeinä samoissa uutisteksteissä (vrt. edellä hahmotellut särmät). Eniten sekoittuneita diskursseja oli Eesti Päevalehdessä. Iltapäivälehdestä tällaiset diskurssimuodostelmat sen sijaan puuttuivat lähes kokonaan. Heimo- ja mallimaadiskurssin yhdistelmä oli hieman muita tavallisempi.

SL Öhtuleht vaikuttaisi olevan pikkuvelimäisen ärhäkkä, mitä viihteelliseltä iltapäivälehdeksi voisi odottaakin. Toisaalta lehden Suomi-kirjoittelu oli pikemminkin neutraalia kuin negatiivista (ks. 5.6.). Pikkuveli-vaikutelma johtuu osittain lehden melko yksipuolisesta Suomi-aineistosta, aiheet liittyvät valtaosin urheiluun ja rikoksiin. Urheilujutuissa korostuu usein Suomen haastaminen, mutta niissä puhetapa on kuitenkin hyväntahtoisen maaotteluhenkistä. Urheilupainotteisuus vaikuttaa myös lehden mallimaadiskurssiin, jossa suomalaiset näyttäytyvät eritoten sisukkaina pärjääjinä. SL Öhtulehden suhde suomalaisiin näyttää myös kahta muuta lehteä etäisemmältä. Silti läheisyysdiskurssi tulee mielestäni implisiittisesti esille esimerkiksi haastateltavien valintoina.

8.1.2 Aiheet ja puhujat eri diskursseissa

Vaikka periaatteessa mikä tahansa Suomi-aihe on mahdollinen missä tahansa diskurssissa, joitakin teemoja käsitellään säännönmukaisesti tietyissä kehyksissä. Esimerkiksi historian jaksoista suomalaisten sankarillinen taistelu talvi- ja jatkosodassa sijoittuu mallimaadiskurssiin, sodanjälkeistä kautta käsitellään suomettumisen näkökulmasta ja Viron vapaussota suomalaisine vapaaehtoisineen näyttäytyy useimmiten heimokehysissä. Presidenteistä Halonen on selvä mallimamma, Koivisto edustaa petosta ja suomettumista, kun taas Kekkonen toi laivalinjan ja puhui viroa – siis heimoveli, siitä huolimatta että häntä pidetään myös suomettumisen kauden arkkitehtina.

Ulkopolitiikassa Suomi on roolimalli ja selusta EU-ympyröissä, Venäjän-suhteissaan sen sijaan varoittava esimerkki (tosin Suomen hyvät Venäjä-suhteet saatetaan nostaa esiin myös tavoitteena),

kun taas Viron ja Suomen kanssakäyminen valtiollisella tasolla on läheisyysdiskurssin läpäisemää (tarkemmin 7.2 ja 7.3). Diskurssit luovat kaksijakoisuudessaan Suomesta kuvaa yhtäältä taitavana ja älykkäänä pelurina, mutta toisaalta moraalisesti arveluttavana ja pelkurimaisena. On Suomi, johon Viro voi luottaa, ja toisaalta Suomi, joka voi oman etunsa takia hylätä heimoveljen.

Suomen ja Viron suhteita käsittelevistä kirjoituksista heimo- ja pikkuvelidiskurssi hahmottuvat helposti, ja sangen usein ne esiintyvät niissä yhdessä, limittäin ja lomittain. Myös kaikkien kolmen puhettavan sekoittumista löytyy eniten maiden välisiin suhteisiin liittyvässä aineistossa.

Mallimaa nousee ylivoimaisena puhetapana esiin suomalaista yhteiskuntaa ja arkea kuvaavissa teksteissä. Esikuvallisuus on selkeää kun aiheena on vaikkapa sosiaalisektorin, terveydenhoidon tai kansalaisyhteiskunnan toimiminen. Sama aihepiiri on kuitenkin yhtä lailla myös vahvan yya-diskurssin kenttä, jolla Suomi solidaarisesti tarjoaa auttavan kätensä.

Taloussivuilla Nokia-Suomi on kaikkivoipa, mutta heti kun aiheena on verotus tai talouspolitiikka yleisemminkin, pikkuveli röyhittää ylpeänä rintaansa. Talousuutisoinnista merkittävä osa näyttäisikin olevan jakautunut yhtäältä mallimaa- ja toisaalta pikkuvelidiskurssiin, jossa näkökulmana on juuri Viron tarjoama haaste Suomelle. Suomalaisten toimiin liitetään myös hyödyntävyttä ja esimerkiksi investoinneissa saatetaan nähdä uhka maan taloudelliselle itsenäisyydelle, mikä aiheuttaa pelkoa Viron taantumisesta Helsingin takapihaksi.²¹⁰

Urheilu- ja kulttuuriuutisiin näyttäisi usein poimiutuvan hento heimodiskurssin lanka. Molemmat aihepiirit ovat ongelmattomien kohtaamisten kenttiä, joilla virolaiset voivat kokea menestyneensä yhtä hyvin kuin suomalaiset. Virolaiset voivat kyllä tuntea pikkuvelimäistä ylpeyttä omasta menestyksestään, mutta ilman vahingoniloa. Ja kun suomalaisia urheilijoita tai taiteentekijöitä kehutaan, siihen ei sisälly samanaikaista alemmuudentunnetta. Sen sijaan ympäristöön ja tieteeseen liittyvät uutiset rakentavat Suomesta helposti mallimaan. Matkailumaana Suomea esiteltiin hyvin positiivisesti, jos ei nyt aivan esikuvana, niin kuitenkin yhteiskuntana, jossa kaikki toimii ja on tehty turistille helpoksi. Aineiston muutammat matkailujutut eivät olleet järin heimohenkisiä, niissä korostui pikemminkin eksotiikka ja Suomen erilaisuus, johon stereotyyppistä käsitystä suomalaisista piiloisesti verrattiin (vrt. 7.5.).

Huonoiten diskurssejani ilmensivät rikoksista ja onnettomuuksista kertovat jutut, joissa Suomi usein esitettiin virolaisten rikollisten uhkaamana ja suomalaiset uhreina. Toisaalta niissäkin Suomi implisiittisesti rakentui turvallisena lintukotona, jossa tehokas poliisi ja tulli pitävät huolen siitä, että sääntöjä rikkovat joutuvat edesvastuuseen tekemisistään.

Kun suomalaisia tarkastellaan tekstien toimijoina, tietyt roolit sujahtavat kuin itsestään tiettyihin kehyksiin. Niinpä asiantuntijoina suomalaiset sijoittuvat usein mallimaadiskurssiin, auttajina heimodiskurssiin ja turisteina pikkuvelidiskurssiin. Helikopterionnettomuuden uutisointi elokuussa 2005 kuvasti hyvin puhujakategorioiden kiinnittymistä eri puhetapoihin.²¹¹ Viranomaiset sitoutuivat mallimaa- ja heimodiskursseihin korostamalla yhtäältä yhteistyötä ja toisaalta Suomen parempia

²¹⁰ Andreas Berghoff on tulkinnut aineistoaan niin, että toisinaan suomalaisfirmojen sijoitusten nähdään luovan virolaisille toimeentuloa ja turvallisuutta, erityisesti Venäjän suhteen, jolloin myös osaan talousuutisointia sisältyisi heimodiskursiivista selusta-ajattelua.

²¹¹ Postimees-lehdessä toimijoiden väliset suhteet helikopterionnettomuudessa osoitettiin uutistekstin genrelle epätavallisen suorasukaisesti: Sukeltamista johtaneet suomalaiset eivät päästäneet virolaissukeltajia ennen iltaa tuomaan ruumiita. Sukeltajien piti istua *kädet ristissä* odottelemassa eivätkä suomalaiset *huolineet* virolaissukeltajia pelastustyötä johtavalle laivalle. Pelastustyöt sujuivat kuitenkin *vaivalloisesti* ja virolaisen asiantuntijan mukaan suomalaiset *haaskasivat aikaa ja* toimivat *alkeellisesti*. (PM 12.8. 2005)

valmiuksia, pikkuvelidiskurssia viljelivät itsensä syrjäytetyksi tuntevat virolaiset sukeltajat sekä lehdet.

Puhujarakenteita tarkasteltaessa ei ole myöskään mikään yllätys, että maiden läheisyyttä korostavat useimmiten poliitikot ja pääkirjoitussivujen kolumnistit, joista osa on tunnettuja fennofiileja, Suomen ja Viron kulttuurisillan konkareita. Valtionjohtajien puheet ovat heimodiskurssin siloittamia, vaikka kulisissa käytäisiin kuinka kovaa vääntöä tahansa. Tältä osin heimoveljien vertaisuus on retorisesti luotua ja peittää sen, että toisinaan suhteet ovat kaikkea muuta kuin tasa-arvoiset.

Suomalaisia estofiilejä käytetään paitsi luomaan läheisyyttä, usein myös kehumaan Viron menestystarinaa, toisin sanoen vahvistamaan omakuvaa (estofiileinä pidän esimerkiksi selkeästi Viro-faneiksi tunnustautuvia liikemiehiä). Pikkuvelidiskurssi hyödyntää suomalaisia talouden ja politiikan asiantuntijoita todistamaan Viron tekemien valintojen oikeellisuutta, esimerkiksi Max Jakobsonia Naton tai yritysjohtajia Viron taloudellisen mallin puolestapuhujina.²¹² Kriittiset äänet suomalaisia kohtaan sijoitetaan usein suomalaisten itsensä suuhun. Yhteiskunnallista tyytymättömyyttä kanavoivassa mallimaadiskurssissa pääsevät ääneen erityisesti suomalaiset ja virolaiset asiantuntijat ja viranomaistahot, kuten tiedemiehet, tutkijat, sosiaalityöntekijät ja poliisi, mutta myös kansalaisyhteiskunnan jäsenet.

8.2 Diskurssit ajassa: Suomi-kuvat 1992 ja 1997

Selvittääkseni eri puhetapojen kehittymistä Viron uudelleenitsenäistymisen jälkeen olen verrannut soveltuvien osien tuloksiani Ella Kannisen Tarton yliopiston tiedotusopin laitokselle tekemään tutkielmaan Eesti Päevaleht- ja Postimees-lehtien Suomi-kirjoittelusta 1992 ja 1997.

Kannisen mukaan Suomi kuvattiin vuonna 1992 uutisteksteissä vauraana ja yhteiskunnallisesti kehittyneenä, opettajana ja roolimallina, Viro köyhänä, autettavana ja toivottomasti jälkeensä jääneenä. Suomella osoitettiin olevan resursseja ja taitoja, joita Virolta puuttui. Luonnollisena pidettiin, että Suomi auttaa Viroa ja Viro ottaa apua vastaan. Toisaalta Viron rikollisuuden katsottiin uhkaavan Suomea. (1999, 88-95) Suomi rakennettiin siis pääosin mallimaana.

Vuonna 1997 puhetapa näyttäisi saaneen rinnalleen vähintään yhtä voimakkaan pikkuvelidiskurssin, jonka sirpaleita löysin Kannisen *Yhteistyö*-, *Hyöty*-, *Vaara*- ja *Luottamus* -diskursseista. Niiden mukaan suomalaiset eivät kaipaa etenkään liike-elämässä yhteistyötä vaan toteuttavat päällepäsmärimäisesti omia projektejaan. Suomen osoitetaan pyrkivän hyötymään Virosta, ja esimerkiksi suomalaiset matkailijat nähdään valloittajalaumana. Viroa kehoitetaan etsimään oma tiensä eikä matkimaan Suomea. Venäjä esitetään yhteisenä vihollisena, toisaalta Suomen vihjataan olevan rähmällään itään päin. (emt., 72-87) Kannisen *Yhteistyö*-diskurssiin sisältyy myös sekä heimodiskurssiin viittaavia, partneruutta korostavia että mallimaadiskurssille ominaisia Suomi opettaa -tyyppisiä ajattelumalleja.

Kaikkien kolmen hahmottelemani puhetavan voi toisin sanoen katsoa esiintyneen perusolemuksestaan varsin samanlaisina jo 1990-luvun alkupuolella. Vastikään itsenäistyneen Viron Suomi-kuva oli päivälehdissä aluksi hyvin mallimaamainen, mutta viisi vuotta myöhemmin

²¹² Eräänlaisena ideologisena kierrätyksenä voi pitää sitä, että Suomessa puolestaan elinkeinoelämä EVA etunenässä käyttää mielellään virolaisia poliitikkoja tasaveromallin apostoleina.

arvosteleva puhetapa selvästi lisääntyi. Uudelleenitsenäistymisen jälkeinen kuherruskausi oli maiden suhteissa tuolloin ohi ja ne alkoivat katsella toisiaan etäisyyttä ottavin silmin.

8.3 Diskurssit tilassa: keskustelua yli Suomenlahden

Virossa seurataan suomalaista mediaa varsin tarkasti, ja määrällinen analyysi osoittaa, että päivälehdet käyttävät suomalaista mediaa huomattavan usein lähteenään (ks 5.7). On ilmeistä, että sillä miten Virossa Suomessa kirjoitetaan tai puhutaan, on monentasoisia seurauksia virolaisessa julkisuudessa.²¹³ Vertailen seuraavaksi virolaislehtien Suomi-kuvia Helsingin Sanomien Virokuvaan, jota Katri Sipilä on selvittänyt 2004 tekemässään diplomityössä Tarton yliopiston tiedotusopin laitokselle, ja pohdin hieman miten puhetaivat mahdollisesti reflektoivat toisiaan.

Helsingin Sanomissa Viroa merkityksellistettiin Sipilän mukaan vuosina 1999 ja 2002 pääasiallisesti viiden diskurssin kautta, joista yleisin, *Vielä on paljon opittavaa*, painotti Viron kehittymättömyyttä ja neuvostoperintöä sekä virolaisten saamattomuutta. Suomi esiintyi vahvempana ja Viro heikompana osapuolena niin taloudellisesti, kokemuksiltaan, resursseiltaan kuin asiantuntemukseltaankin. (2005, 93-94)

Pohjoinen naapuri auttaa puolestaan kuvaa miten rikas ja suuri naapuri auttaa pienempäänsä. Myös *Hyöty*-diskurssi painottaa Suomen ja Viron taloudellisesti epävertaista suhdetta. Siinä kaikki muutokset, jotka rajoittavat suomalaisten vapautta nauttia Viron edullisemmista hinnoista ja muista eduista, esitetään kielteisesti. *Vaara*-diskurssi viittaa pelkoihin, joita suomalaiset tuntevat Viroa kohtaan, esimerkkeinä rikollisuus, huumeet ja vierastyövoima. Puhetapa jopa vahvistui vertailuvälillä. Ainoa virolaisiin liitetty selkeästi positiivinen diskurssi on *Itsenäinen ja päättäväinen eurooppalainen*, joka esittää Viron reippaana, modernina ja periksi antamattomana länsimaana.(emt., 94-97)

Suomalaisen eliittilehden diskurssit näyttäisivät toisin sanoen viittaavan vahvaan isoveliasenteeseen ja toisaalta pelkoihin. Voi olettaa, että diskurssit sekä heijastavat että uusintavat ajattelumallia, jossa virolaisiin suhtaudutaan ylemmydentuntoisesti ja opettavaisesti ja toisaalta varauksellisesti. Suomalaisten 'oikeus' hyötyä Virossa osoittaa mielestäni samantapaista kolonialistista suhtautumista kuin suomalaisten liikemiesten puheet lähialueiden Kiinasta.

Helsingin Sanomien ja virolaislehtien puhetaivoista löytyy vastaavuuksia, mutta diskurssien merkityspotentiaalit avautuvat Virossa ja Suomessa toisinaan täysin eri tavalla. Esimerkiksi heimodiskurssissa Suomen tarjoama apu sidotaan keskinäiseen, oletettuun sukulaisuussuhteeseen perustuvaan solidaarisuuteen, Helsingin Sanomien sivuilla *Pohjoinen naapuri auttaa* määrittää tuen selkeästi hyväntekeväisyydeksi eikä sillä ole juurikaan tekemistä heimotunteen kanssa. Helsingin Sanomien *Hyöty*- diskurssissa Viro tarjoaa suomalaisille hintaedun, jonka virolaismedian pikkuvelidiskurssi esittää hyväksikäyttönä. Se naurunalaistaa myös *Vaara*-diskurssin pelot. Tästä näkökulmasta pikkuvelidiskurssi näyttäisi siis pyrkivän hajottamaan isovelidiskurssin määrittelyyrityksiä. Toisaalta pikkuveli haluaa rakentaa virolaiset varsin samaan tapaan kuin puhetapa *Itsenäinen ja päättäväinen eurooppalainen*.²¹⁴

²¹³ Lehtien kautta Suomen tapahtumia seurataan välillisesti, mutta todettakoon että Suomen televisiota seuraa yhä säännöllisesti 24 % virokielisistä katsojista – Tallinnassa peräti 58 % – ja 10 % myös venäjänkielisistä vaikka kiinnostus onkin huvennut tuntuvasti viimeisten 10-15 vuoden aikana (Kalmus et al 2004, 140-141).

²¹⁴ Vertailu kertoo, että näkymättömät rajat Idän ja Lännen välillä ovat edelleen olemassa, vaikka näkyvien rajojen merkitys on EU:n yhdyntymisen myötä vähentynyt. Viroa määritellään edelleen läntisessä, myös Suomen mediassa

Myös muut tutkimukset osoittavat, että suomalaisessa mediassa kuva Virosta ja virolaisista on ollut usein pikemminkin negatiivinen kuin positiivinen. Pentti Raittila osoitti Estonia-raportissaan miten media ajankohtaisti piileviä ajattelumalleja, jotka toivat esiin vanhan isoveli-pikkuveliasetelman ja suomalaisten paremmuuden. Kulttuurisen ja journalistisen muistin vaarassa media rakensi virolaisista laivaonnettomuuden syyäitä muun muassa vihjaamalla neuvostomenneisyyteen (2004, 200-202).²¹⁵

Seuran ja Suomen Kuvalehden vuoden 1997 Viro-kirjoittelua pro gradussaan analysoinut Anu Passoja löysi aineistostaan *Sinnikäs kansa* –diskurssin, joka mielestäni sisältää viittauksia heimoidentiteettiin. Lehtien sivuilla Viro konstruoitui lisäksi neljän muun puhetavan kautta: *alistettuna maana*, joka on maksanut kovan hinnan vapaudestaan ja on nyt matkalla länteen (Suomen auttamana) – tai *sekasorron vallassa*. (1998, 71,72, 75-78) Näissäkin diskursseissa katse Vieroon suuntautuu useimmiten yläviidosta.²¹⁶

8.4 Suomi-kuva uusiin kehyksiin – vaiko kehyksiin uusia kuvia?

Virolaisten päivälehtien Suomea koskeva kirjoittelu on Viron uuden itsenäisyyden aikana vähintäänkin tuplaantunut (ks 5.3). Utisoinnin määrän kasvaessa myös kuva Suomesta on muuttunut. Naapurikuvat ovat olleet murroksessa puolin ja toisin viimeisten viidentoista vuoden ajan, sen jälkeen kun pitkä sodanjälkeinen kausi oli jähmettänyt ne aloilleen. Suomalaisten on ollut pakko hyväksyä uudenlaiset virolaiset, ja virolaiset puolestaan ovat havainneet, ettei Suomi ole ihan sellainen ihantola kuin televisioruudusta olisi voinut päätellä.²¹⁷ Suomi-kuvan voi tulkita muuttuneen ennen kaikkea realistisemmaksi ja moniulotteisemmaksi.

Toisaalta Suomi-kuva näyttäisi säilyttäneen hyvin joitakin historiallisia perusjuonteitaan, muun muassa yleisen positiivisuutensa ja läheisyshakuisuutensa. Toki kielteisilläkin kuvilla on kulttuurisessa muistissa sijansa. Vaikka myös ne ovat aktualisoituneet, tärkeimpien päivälehtien Suomi-kirjoittelua ei voi millään mittapuulla pitää erityisen negatiivisena, kuten vielä muutamia vuosia sitten arveltiin. Oman arvioni mukaan kriittisin huippu median uutisoinnissa saavutettiin 1990-luvun puolenvälin jälkeen. Suomalaisten neuvostokaudella vahvaksi kehittynyt isovelidiskurssi ja vastaavasti virolaisten heimoväritteinen mallimaadiskurssi joutuivat tuolloin törmäyskurssille, josta kertoi pikkuveljen äänen vahvistuminen.

Kulttuuristen jäsenysten elinvoimaa osoittaa, että suurin osa kolmannessa luvussa hahmottelemistani historiallisista representaatioista nousi esiin aineistossani: Suomesta rakentuu päivälehtien sivuilla yhä esikuva, selusta, petturi, heimoveli, talousmahti ja hyväksikäyttäjä, vaikka tietenkin eri tavalla kuin menneinä aikoina. Vapauden maana Suomi sen sijaan ei enää esiinny,

Toisena. Viro pyrkii vastaavasti tekemään uusia määrittelyksiä ja konstruoi itse samaa Idän ja Lännen rajaa esimerkiksi Latviaan ja Venäjään päin.

²¹⁵ Estonia-uutisoinnin seurauksena virolainen media on puolestaan tuottanut kulttuurisen muistin arkistoon päivitettyjä versioita Suomen isovelimäisyydestä. Jo aiemmin mainitut helikopterionnettomuuden jälkeen SL Öhtuleht katsoi suomalaisten pitävän Virola edelleen ”neukkulan takapihana”, eikä lehden mukaan ”ollut ensimmäinen eikä viimeinen kerta kun suomalaiset eivät luota virolaisiin ammattimiehiin”.

²¹⁶ Virola koskevien puhetapojen takaa löytyvän isovelimentaliteetin voi katsoa ammentavan sisältönsä kulttuurisesta muistista, jonka vanhimmat kerrostumat juontuvat 1800-luvulta. Tuolloin fennomaanit uskoivat maiden kehityksen eriaikaisuuteen ja edellyttivät, että virolaiset seuraisivat suomalaisten jalanjäljissä. Virolaisuuden piti vastata fennomaanien omakuvaa ja jäljitellä liikkeen omia varhaisvaiheita. Heimoveljen kuvan tuli säilyä sellaisena kuin se itselle sopi. (Lehti 1998, 104)

²¹⁷ Hyvinvointi-Suomen kuvan vahvuudesta kertoo, että elokuvat Matti ja Paha maa ällistytivät 2006 virolaisia elokuvakriitikoita ja katsojia suomalaisen yhteiskunnan kuvauksillaan.

pikemminkin Viro luo villin ja vapaan imagoa itselleen. Uudempia kuvia saattaisivat olla Viron konstruointi Suomen päihittäjänä sekä suomalaisen matkailijan muotokuva, mutta yhtä hyvin niilläkin voi olla esimuotonsa kulttuurisen muistin arkistossa.

Historiallisen kuvatutkimuksen mukaan naapurikuvien perusolemus muuttuu hitaammin kuin ajassa herkemmin reagoivat mielipiteet. Jos omaa ajatuskehikkoa vertaa kuvatutkimukseen, puhutavat vastaavat hitaasti muuttuvaa perusolemusta, kehyksiä, ja representaatiot/aladiskurssit nopeammin vaihtuvia mielipiteitä. Tästä lähtökohdasta esimerkiksi Suomen Nato-päätös tai Viron ulkopolitiikan linjanmuutos voisi nopeastikin häivyttää käsityksen Suomesta Venäjän lieassa. Tilalle voi tietysti tulla jotain muuta, joka osoittaa Suomen itsekkyyden – siihen ajattelumalliinhan tuo representaatio nytkin osittain nojaa. Tällöin samoihin kehyksiin vain asetettaisiin uusia kuvia. Työvoiman liikkuvuuden rajoitukset vahvistivat protektionistisen hyväksikäyttäjät-Suomen kuvaa. Ne poistettiin, mutta hyötymään pyrkivä Suomi ei ole hävinnyt lehtien sivuilta.²¹⁸

Entä jos kehykset katoavat? Hiipuuko heimodiskurssi yhteisessä unionissa, jossa valtioiden väliset rajat kadottavat merkitystään? Ja voiko se ylipäätään säilyttää heimoromanttisen retoriikkansa loputtomiin vai muuntuuko puhetapa pikku hiljaa värittömämmäksi kumppanuuden kieleksi, puhtaammin yya-diskurssin suuntaan, jolloin ajatus sukulaisuudesta vähin erin karisee pois?

Monet virolaiset tutkijat ja kirjoittajat ovat todenneet, että globalisoituvassa maailmassa Viro ja varsinkin sen nuoriso katselee muihin maihin eikä Suomea pidetä enää kovin kiinnostavana. Viro olisi siis pääsemässä irti läheisriippuvuudestaan, joka historioitsija Kari Aleniuksen mukaan on ollut suhteiden hiertymien syynä jo satakunta vuotta (vrt Alenius 1997, 23, 29-30). Tavallaan uusiin kehyksiin siirtymistä on heimodiskurssin osittainen muuntuminen partneruuden ja kumppanuuden kieleksi, joka rakentaa Suomesta ja Virosta pelkkiä pohjoisia naapureita ja business-kavereita. Silti voi käydä niin, että integraatio päinvastoin vahvistaakin heimodiskurssia, kun suuren yhteisön sisällä etsitään oman kansallisen identiteetin juuria.

Heimoromanttisella retoriikalla on sitä paitsi vaaransa. Se peittää helposti keskinäisten ongelmien luonteen esittämällä suhteet auvoisempina kuin ne ovat ja estää siten avointa keskustelua maiden suhteista. Presidentti Toomas Hendrik Ilves rikkoi mielestäni mielenkiintoisella tavalla diskurssin sääntöjä (siitä mistä ei puhuta) pyytämällä Suomelta anteeksi talvisodan aikaisia pommituksia valtiovierailunsa aikana helmikuussa 2007.²¹⁹ Puhe herätti julkisuudessa heti vilkkaan keskustelun siitä oliko Virolla ylipäätään syytä pyytää anteeksi vai ei. Puhe tulkittiin merkiksi hyvistä suhteista, mutta myös kumarteluksi Suomeen päin.

Uskon, että läheisyysdiskurssi säilyy muodossa tai toisessa. Ja koska mittari ylipäätään haetaan mieluummin läheltä kuin kaukaa, Suomella tulee jatkossakin olemaan rooli vertailukohtana ja kirittäjänä. Mallimaadiskurssi kadottanee silti ideologista ponnistus pohjaansa Viron elintason nousun myötä, aivan kuten Suomineito on lakannut ottamasta kaikessa mallia Sveamammasta.

²¹⁸ Viron liittyttyä unioniin työssäkäynti Suomessa on lisääntynyt voimakkaasti, ja lehdissä on alkanut ilmestyä aiheeseen liittyviä artikkeleita. Niissä laiva kuljettaa hiljaisen miehen siirtotyömaalle, palkka on kova, mutta perhe kaukana ja asunto ankea. Tutut diskurssit löytyvät helposti: sopeutuneista kirjoitetaan pikkuvelihenkisiä pärjääjätarinoita, työnantajien hyväksikäytöstä varoitellaan, Suomen ja Viron eroja vertaillaan milloin kummankin eduksi. Toisaalta narratiivit tuovat julkisuuteen myös uusia kiinnostavia näkökulmia suomalaisesta yhteiskunnasta, samoin moniulotteisempia kuvauksia suomalaisista.

²¹⁹ Puna-armeija pommitti Suomea Viron sille luovuttamista tukikohdista, vaikka kansainvälisen lain mukaan neutraliteettinsa säilyttäneenä maana Viro ei olisi saanut antaa lupaa ilmaiskuille. Ilveksen puhe: <http://www.president.ee/et/ametitegevus/k6ned.php>

Toisaalta taloudellinen tasa-arvoistuminen ei poista paineita, jos maat kilpailevat samalla viivalla työvoimasta ja investoinneista.

Pikkuvelidiskurssi on mielestäni kaiken kaikkiaan mallimaata monimutkaisempi tapaus. Se kumpuaa yhtäältä kansallisen identiteetin vahvistamisen tarpeesta ja on toisaalta vahvassa intertekstuaalisessa suhteessa niihin puhetapoihin, jotka Virossa ja virolaisista Suomessa vallitsevat. Tällaisena itsepuolustusdiskurssina se painaa laukaisinta heti kun siihen syntyy pieninkin syy, ja vaarana on koston kierre median ryhtyessä nokittelemaan puolin ja toisin.²²⁰ Se, että maiden suhteet ovat yhä monelta osin yhä asymmetriset, lisää liipasinherkkyyttä. Niinpä suomalainen matkailijakaan tuskin pääsee ampumalinjalta ihan lähitulevaisuudessa.

Kysymys, luoko media uusia kuvia vai vahvistaako vanhoja, johtaa myös pohtimaan diskurssien seurauksellisuutta. Mihin suuntaan puhetaan ja niihin sisältyvät representaatiot liikuttavat Suomen ja Viron, suomalaisten ja virolaisten keskinäisiä suhteita? Kuvat vaikuttavat ihmisten päätöksiin monella tapaa, vaikkapa suomalaisen turistiin, joka ei uskalla matkustaa 'vaaralliseen' Virossa tai virolaiseen virkamieheen, joka tulkitsee herkkähipiäisesti suomalaista kollegaansa. Omassa työssäni olen muun muassa törmännyt siihen, että monet Virossa toimivat suomalaisyritykset pyrkivät välttämään suomalaisiksi leimautumista eivätkä siksi esimerkiksi halua tukea suomalaista kulttuuritapahtumaa Virossa. Tällainen ylivarovaisuus kertoo siitä, että virolaisten uskotaan suhtautuvan kielteisesti kaikkeen suomalaisuuteen a priori.

En halua syyttää virolaisia viestimiä vinosta kuvasta. Entisen Suomen-suurlähettilään Jaak Jõerüütin mielestä monilla ihmisillä molemmiin puolin Suomenlahtea on kapea, joskin omista kehyksissään adekvaatti kuva naapurista. Yleisemmän ja laajemman kuvan puuttuminen johtuu hänen mukaansa muun muassa siitä, että kouluissa opetetaan naapurimaan historiaa ja nykypäivää edelleen hyvin hatarasti (EPL 4.2.2006). Journalisteilta ja medialta lienee silti sarkaa stereotyyppisten representaatioiden purkamisessa. Ensisijaisessa asemassa kehysten vaihtajina ja kuvan laajentajina ovat mielestäni asemamaansa kulttuuria tuntevat kirjeenvaihtajat ja avustajat.

²²⁰ Hyvä esimerkki tästä on Tallinkin johdon loppuvuodesta 2006 tekemä Tukholman-risteily, jota ruodittiin kolmen maan lehdissä. Vaikka virolainen media arvosteli itsekin johtajia voimakkaasti, lehdissä nousi esiin myös ääniä, joiden mukaan koko kohu johtuu siitä että suomalaiset eivät kestä Tallinkin nousua omien laivafirmojensa kilpailijaksi ja ovat katkeria Siljan ostosta. Samalla tavalla eskaloitui helikopterionnettomuuden uutisointi 2005.

9 Peräkaneetti

Oman työni kannalta mielenkiintoiseen vertailukohtaan törmäsin valitettavan myöhään. Andreas Berghoffin Århusin yliopiston lingvistiikan laitokselle 2001 tekemä tutkielma²²¹ virolaisten lehtien Suomi-kuvasta olisi varmasti ohjannut omaa tutkimustani hieman toisille raiteille ellen jo olisi ollut likipitään maaliviivalla. Tutkimus avasi minulle silti mainion mahdollisuuden peilata omia johtopäätöksiäni samaa aihetta käsittelevään toiseen työhön. Olen hyödyntänyt Berghoffin tutkimusta etenkin kahdessa edellisessä luvussa ripottelemalla huomioita sopiviin vertailupaikkoihin, minkä valpas lukija lienee huomannut.

Tuloksemme olivat jopa masentavan samankaltaiset ja löysin analyysista helposti viitteitä omiin diskursseihini, muista havainnoista puhumattakaan. Tosin Berghoff ei laadullisessa sisällönanalyysissaan etsinyt puhetapoja, vaan toistuvia kaavoja tai säännönmukaisuuksia (patterns), mutta loppujen lopuksi metodi on mielestäni varsin samankaltainen. Konkreettisia vertailuja oli vaikea tehdä, sillä Berghoff ei ole tehnyt aineistostaan määrällistä analyysia eikä muutenkaan eksplikoi tarkemmin esimerkiksi sitä, onko kuva pikemminkin negatiivinen kuin positiivinen vaiko päinvastoin.

Tämän loppuluvun varsinainen tarkoitus on kuitenkin pohtia hieman oman metodini käyttökelpoisuutta tutkimusongelman tarkastelussa. Halusin selvittää millä tavalla päivälehdissä Suomesta puhutaan ja mikä on se Suomi, joka lehtien sivuilla konstruoituu.

Mielestäni määrällinen ja lingvistinen sisällönerittely ovat täydentäneet toisiaan sopivasti. Määrällinen analyysi osoitti, että uutisointi on valtaosaltaan positiivista, mutta siihen sisältyy runsaasti ristiriitaisia aineksia. Toisaalta se antoi osviittaa siitä, ettei Suomi-kuva laajuudestaan huolimatta ole välttämättä kovin tarkka syvyysuunnassa. Kvantitatiivisen analyysin ansiosta olen myös voinut verrata Suomi-kirjoittelua aikaisempaan tutkimukseen. Lisäksi hyödynsin määrällistä erittelyä yhteenvetoluvussa selvittäessäni puhetapojen painopisteitä ja yleisyyttä.

Kielellisten strategioiden tutkiminen paljasti muun muassa, Suomi-jutut eivät ole vain ulkomaantoimituksen rutiininomaista uutisointia naapurimaasta vaan niillä on muitakin funktioita. Yhtenä tutkimukseni löydöksenä voi pitää sitä miten Suomea käytetään Viron sisäisen keskustelun ja sitä kautta ideologisen taistelun välineenä.

Suomesta ja suomalaisista luotuja representaatioita sekä diskurssien funktioita ja seurauksellisuutta selvitellessään tutkimukseni kiinnittyi teoreettisesti kriittisen diskurssianalyysin perinteeseen. Todettakoon, että teoriana Fairglough'n edustama kriittinen diskurssianalyysi ei ole niitä helpoimpia ja otin siitä käyttööni vain osan, tekstianalyysin ja sosiokulttuuriset käytännöt, enkä pohtinut juurikaan diskurssikäytäntöjä (vrt. Fairglough 1997, 81).

Jos jotain olen testannut, niin sitä voiko melkoisen laajaa tekstiaineistoa käsitellä diskurssianalyysin keinoin. Suurella aineistolla olen hakenut tutkimukselleni yleistettävyyttä, vaikei sitä yleisesti pidetäkään laadullisen tutkimuksen varsinaisena tavoitteena. Myös omassa työssäni piilevien ajattelumallien paljastaminen ja selittäminen on ollut tärkeämpää kuin sen selvittäminen, miten

²²¹ Berghoffin tutkielman mainio nimi on Suhteemme ovat hyvät, mutta ne eivät ole kauniit (*Meie suhted on head, aga need pole ilusad*). Otsikossa on siteerattu säveltäjä Veljo Tormista, joka arvioi Eesti Päevalehdessä 17.06.2000 suomalais-virolaisista suhteita toivoen kansoilta monitasoisempaa ja kompleksittomampaa kanssakäymistä. Berghoffin aineisto oli siinä mielessä laajempi, että juttuja – ja sen lisäksi mainoksia – oli kerätty kaikkiaan paristakymmenestä päivä- ja aikakauslehdessä 1,5 vuoden ajanjaksolta (marraskuusta 1999 toukokuuhun 2000). Juttujen kokonaismäärää ei mainittu.

aineisto jakaantuu eri puhetapoihin ja kuinka yleisiä ne ovat. Aineiston laajuudesta johtuen en ole pyrkinyt kovin pikkutarkkaan lingvistiseen analyysiin. Retoristen keinojen tarkastelussa kyse on puhetapa-analyysistä tai tekstin lähiluvusta. Pentti Raittila on nimittänyt omaa metodologiaan diskurssianalyttiseksi sisällön erittelyksi ja lähinnä sitä omakin metodini edustaa (2004, 92-93102).

Aineistoni eli päivälehtien uutistekstit, poliittiset kommentaarit ja pääkirjoitukset nojaavat kulttuurisiin konventioihin, joiden jäljille pääseminen edellyttää kulttuurista tietämystä. Analyysini on toisin sanoen kattanut asioita, jotka eivät luettavissa yksinomaan teksteistä. Omalta kohdaltani kysymys on siinä, olenko osannut tulkita kulttuurisia merkityksiä, vaikka puhun viroa ja olen pitkään asunut maassa. Toisaalta voin hiukan lohduttautua sillä, että etnometodologisen näkökohdan huomioon ottaen ulkopuolisen silmä voi joskus kartoittaa ilmiöitä terävämmin kuin oman kulttuurin keskellä. Tähän liittyy paitsi tutkijan paikan hahmottaminen, myös kysymys omasta identiteetistäni, omista ennakkokäsityksistäni ja jopa omasta toiseudestani suhteessa virolaisiin.

Tutkielmani tiedonintressi on lähinnä ollut hermeneuttinen eli pyrin edistämään suomalaisten ja virolaisten keskinäistä ymmärrystä ja itseymmärrystä. Uskon, että naapurimaan kuvalla on yleistä mielenkiintoa, ja sillä miten Suomea Virossa tai Viroa Suomessa kuvataan on merkitystä myös maiden ja kansalaisten suhteille. Kuvaamisen tavan avaaminen auttaa toivottavasti kiinnittämään huomiota myös niihin ennakkoluuloihin ja stereotyyppioihin, joita puolin ja toisin vallitsee.

Analyysini on ollut empiirisäpaineista tulkitsevaa perustutkimusta, joka jättää auki runsain mitoin lisätutkimuksen aiheita. Kuten jo aikaisemmin olen maininnut, jouduin rajaamaan työstäni verkkolehtien yleisöpalautteen analyysin. Ennakoin, että nettikirjoittelusta löytyisi suomalaisiin hyvin kriittisesti suhtautuva puhetapa, porotteludiskurssi. Onko sellainen olemassa ja mistä sen sisältö rakentuu, jää tässä yhteydessä selvittämättä. Yleisöpalautteen avulla voisi purkaa myös heimoromanttista läheisyysdiskurssia.

Mielenkiintoista olisi vertailla viestimien Suomesta ja Ruotsista luomia mielikuvia. Virolaisilla on kulttuurisessa muistissaan vakaa käsitys 'hyvästä vanhasta Ruotsin ajasta', jolloin Virolaisten kukoisti kuningaskunnan alamaisena. Berghoff on viitannut siihen, miten Suomi ja Ruotsi yhtäältä rakennetaan 'pohjoisena parina', toisaalta tekstit indikoivat Ruotsin arvostetumpaa asemaa (2001, 56-57). Tutkimuskohteena voisi olla myös tekstien intertekstuaalisuus, esimerkiksi miten suomalaisen median diskurssit näkyvät sitä lähteenään hyödyntävissä virolaisissa viestimissä. Jõudu tegijatele!

Lähdeluettelo

- Alasuutari, Pertti (1999): *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Alenius, Kari (1997): *Veljeskansojen kahdet kasvot*. Naapurimaa-kuva, teoksessa Roiko-Jokela, Heikki (toim): *Virallista politiikkaa. Epävirallista kanssakäymistä*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Alenius, Kari (1998): *Kieli kulttuurivaikutuksen ilmentäjänä: Suomen ja Viron tapaus*, teoksessa Immonen, Kari & Onnela, Tapio (toim): *Suomi ja Viro. Yhdessä ja erikseen*. Turun yliopisto.
- Alenius, Kari (2002): *The Images of Neighbours: Estonians and Their Neighbours*, teoksessa Alenius, Kari & Fält, Olavi K. & Jalagin Seija: *Looking at the Other. Historical Study of Images in Theory and Practise*. Oulun yliopisto.
- de Anna, Luigi (1991): *Vieraiden kansojen kirjallisesta kuvasta*. Historiallinen arkisto 96. Jyväskylä.
- Berghoff, Andreas (2001): *Our relations are good but they are not beautiful. Meie suhted on head, aga need pole ilusad*. The image of Finland and the Finns in the contemporary Estonian press. Århus Universitetet.
- Eesti inimarengu aruanne 2006. Toimittanut Heidmets, Mati (2007). Viljandi: OÜ Print Best.
- Fairclough, Norman (1995): *Media discourse*. London: Edward Arnold.
- Fairclough, Norman (1997): *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.
- Fält, Olavi K. (2002): *Introduction*, teoksessa Alenius, Kari & Fält, Olavi K. & Jalagin Seija: *Looking at the Other. Historical Study of Images in Theory and Practise*. Oulun yliopisto.
- Graf, Mati & Roiko-Jokela, Heikki (2004): *Vaarallinen Suomi. Suomi Eestin kommunistisen puolueen ja Neuvosto-Viron KGB:n silmin*. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.
- Hall, Stuart (1999): *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.
- Hall, Stuart (1992): *Kulttuurin ja politiikan murroksia*. Tampere: Vastapaino.
- Hallas-Murula, Karin (2005): *Suurlinn Tallinn. Suurkaupunki Tallinna. Greater Tallinn*. Tallinn: Trükikoda Reusner.
- Holm, Vesa (1997): *Balttialainen vai skandinaavinen suuntaus*. Suomalais-virolaiset suhteet Suomen ulkopoliitikassa vuosina 1925-1934, teoksessa Roiko-Jokela, Heikki (toim): *Virallista politiikkaa. Epävirallista kanssakäymistä*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- Hovi, Kalervo (2002): *Viinasodasta kynttiläiltoihin*. Tallinnan ravintolakulttuurin historia 1918-1940. Turku: Digipaino.
- Huovila, Tapani (2005): *Toimittaja - tiedon etsijä ja vaikuttaja*. Porvoo Helsinki: WSOY.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993): *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1999): *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.
- Kalmus, Veronika & Lauristin, Marju & Pruulmann-Vengerfeldt, Pille (2004): *Eesti elavik 21. sajandi algul*. Ülevaade uurimuse Mina. Maailm. Meedia tulemustest. Tartu: TÜ Kirjastus 2004.
- Kanninen, Ella (1999): *Finland on the pages of Postimees and Päevaleht in 1992 and 1999*. Department of Journalism. University of Tartu.
- Karjahärm, Toomas (1997): *Venäjan varjossa*, teoksessa Roiko-Jokela, Heikki (toim): *Virallista politiikkaa. Epävirallista kanssakäymistä*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Karjahärm, Toomas (2001): *Haritlaskonna enesetunnetus ja ühiskondlikud ideed*, teoksessa Karjahärm, Toomas ja Sirk, Väino (toim): *Vaim ja võim. Eesti haritlaskond 1940*. Tallinn: Argo.

- Karvonen, Erkki (1998). *Semioottinen ja retorinen näkökulma imagoon*, teoksessa Päivi Jauhola & Päivi Siipola (toim): *Viralliset imagot*. Toim. Vaasan yliopiston julkaisuja. Selvityksiä ja raportteja 32. Vaasa.
- Kiin, Sirje (1998): *Suomettuminen ja virottuminen*. Suomen kuva Virossa ja Viron kuva Suomessa, teoksessa Immonen, Kari & Onnela, Tapio (toim): *Suomi ja Viro*. Yhdessä ja erikseen. Turun yliopisto.
- Kokko, Marja (1997): *Heimosisaruutta vaiko vain uteliaisuutta*. Suomalaisten ja virolaisten naisjärjestöjen kontaktit 1860-1939, teoksessa Roiko-Jokela, Heikki (toim): *Virallista politiikkaa*. Epävirallista kanssakäymistä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Lauristin, Marju, Vihalemm, Peeter ja Ruutsoo, Rein (1989): *Viron vapauden tuulet*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Lauristin, Marju (2004): *Eesti ühiskonna kihistumine*, teoksessa Kalmus, Veronika & Lauristin, Marju & Pruulmann-Vengerfeldt, Pille (toim): *Eesti elavik 21. sajandi algul*. Ülevaade uurimuse Mina. Maailm. Meedia tulemustest. Tartu: TÜ Kirjastus 2004
- Lehti, Marko (1995): *Yli Itämeren – Baltian ja Skandinavian yhteys 1920- ja 1990-luvuilla*. Ulkopolitiikka 4/95.
- Lehti, Marko (1997): *Unelma Itämeren liitosta*. Baltian itsenäisyyden rakentaminen Skandinavian yhteyden kautta, teoksessa Roiko-Jokela, Heikki (toim): *Virallista politiikkaa*. Epävirallista kanssakäymistä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Lehti, Marko (1998) *Suomi Viron isoveljenä*. Suomalais-virolaisten suhteiden kääntöpuoli, teoksessa Immonen, Kari & Onnela, Tapio (toim): *Suomi ja Viro*. Yhdessä ja erikseen. Turun yliopisto.
- Lehtonen, Jaakko (1993): *Suomalaisuus, Suomi-kuva ja kansainvälistymisen haasteet*, teoksessa Lehtonen, Jaakko (toim): *Kulttuurien kohtaaminen - näkökulmia kulttuurien väliseen kanssakäymiseen*. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitos.
- Lehtonen, Mikko (2000): *Merkitysten maailma*. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia. Tampere: Vastapaino.
- Leskinen, Jari (2000): *Veljien valtiosalaisuus*. Suomen ja Viron salainen sotilaallinen yhteistyö Neuvostoliiton hyökkäyksen varalle vuosina 1918-1940. Helsinki: WSOY.
- Loog, Mai (1991): *Esimene eesti slängi sõnaraamat*. Tallinna: Tallinna Raamatutrükikoda.
- Lähteenkorva, Pekka & Pekkarinen, Jussi (2004): *Ikuisen poudan maa*. Virallinen Suomi-kuva 1918-1945. Helsinki: WSOY.
- Pajupuu, Hille (2005): *Estonian National Stereotypes in Transition*, teoksessa Petkova, Diana & Lehtonen, Jaakko (toim.): *Cultural Identity in an Intercultural Context*. Publications of the Department of Communication 27. University of Jyväskylä.
- Passoja, Anu (1998): *Kurjuudesta kunniaan*. Seuran ja Suomen Kuvalehden Viro-kirjoittelun diskurssianalyttistä tulkintaa. Tampereen yliopisto.
- Pöntinen, Päivi (1995): *Metodisella matkalla*. Faircloughin kriittinen diskurssianalyysi ja mediaetnografian ongelmat. Tiedotustutkimus 3/95.
- Ruokokoski, Aila (1997): *Realismia vai varovaisuutta*, teoksessa Roiko-Jokela, Heikki (toim): *Virallista politiikkaa*. Epävirallista kanssakäymistä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino
- Salminen, Esko (2000): *Suomi-kuva Venäjän ja EU:n lehdistössä 1990-2000*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Salokannel, Juhani (1998): *Sielunsilta. Suomen ja Viron kirjallisia suhteita 1944-1988*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Saukkonen, Pasi (1999): *Suomi, Alankomaat ja kansallisvaltion identiteettipolitiikka*. Pieksämäki: Kirjapaino Raamattutalo Oy.
- Sihvo, Hannes (1995): *Toisten Suomi eli mitä meistä kerrotaan maailmalla*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Tammer, Enno (2005): *Nõukogude aeg ja inimene*. Tallinn: Tänapäev.

- Vihalemm, Peeter (2004): *Meediasüsteem ja meediakasutus Eestis 1965-2004*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Väliverronen, Esa (1993): *Diskurssien verkossa*. Joukkoviestimet, julkisuus ja valta. Tiedotustutkimus 1/93.
- Wunsch, Sinikka (2002): *Image Research and the Enemy Image*. The Soviet Union in Finnish Newspapers during the Winter War, teoksessa Alenius, Kari & Fält, Olavi K. & Jalagin Seija: Looking at the Other. Historical Study of Images in Theory and Practise. Oulun yliopisto.
- Villacís, Ilmi (2001): *Kansalliset diskurssit internetin kontekstissa*. Tapaustutkimus virolaisten internet-portaalien kirjoituksista ja yleisökommenteista. Helsingin yliopisto.
- Voloshinov, Valentin (1990): *Kielen dialogisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Ylönen, Irene: *Suomen sillan rakentajat*. Suomen Viro-seurat vuosina 19881-1991, teoksessa Roiko-Jokela, Heikki (1997): *Virallista politiikkaa. Epävirallista kanssakäymistä*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Internetissä:

- Bode, Eeva (2002): *Spiegel-lehdessäkin rakentuu Suomi-kuva*. Tampereen yliopisto. <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu00130.pdf>
- Jõerüüt, Jaak ja Ollila, Esko (2003) *Suomi ja Viro Euroopan Unionissa*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 11/200. [http://web-static.vm.ee/static/failid/380/Eesti_Soome_sisu\(2\).pdf](http://web-static.vm.ee/static/failid/380/Eesti_Soome_sisu(2).pdf)
- Jõerüüt, Jaak ja Ollila, Esko (2003) *Suomi ja Viro Euroopan Unionissa*. Suositukset. Tallinn: Riigi Teataja Kirjastuse trükikoda. http://web-static.vm.ee/static/failid/286/Eesti_Soome_%20sk.pdf
- Jõerüüt, Jaak (EPL 4.2.2006) *Soome meie teadvuses*. <http://www.epl.ee/artikkel/311334>
- Melin, Tarja (2007): *Suomalaiset Viron-matkailijat virolaisessa sanomalehdistössä*. Tekstianalyysia vuosien 1996-1997 ja 2003-2004 sanomalehtiteksteistä. Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20071354>
- Mäkinen, Riitta (2001, 2): *Toisen asteen kansallinen identiteetti, kuuluvatko suomalaiset Baltiaan vai Skandinaviaan*. Yleisen historian tutkijaseminaari. <http://www.uta.fi/laitokset/historia/sivut/ylhitutsem2001/MakinenRiitta.pdf>
- Pajupuu, Hille (1997). *Eestlased ja soomlased – probleemid suhtlejad*. Keel ja Kirjandus nr 8, 547-550. <http://www.eki.ee/teemad/kultuur/estfin/estfin.html>
- Pälli, Pekka (2003): *Ihmistryhmä diskurssissa ja diskurssina*. Tampere: Tampere University Press. <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-5580-0.pdf>
- Raittila, Pentti (2004): *Venäläiset ja virolaiset suomalaisten Toisina*. Tapaustutkimuksia ja analyysimenetelmien kehittelyä. Tampere University Press. <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6016-2.pdf>
- Rutšikov, Deniss (2005): *Eesti, Saksa ja Briti kvaliteetlehtede geograafiline horisont 2004-2005*. Tartu Ülikool. http://www.jrnl.ut.ee/loputood/2005bakatood/rutseikov_deniss.pdf
- Saar, Andrus (1999): *Suomen kuva Virossa*. <http://www.tuglas.fi/kysely/saarpoll.html>
- Sipilä, Katri (2005): *Eesti-pilt Helsingin Sanomates aastatel 1999 ja 2002*. Tartu Ülikool. http://www.jrnl.ut.ee/loputood/2005bakatood/sipil2_anna-katri.pdf
- Sutrop, Margit (EPL 27.02.2007): *Eesti kohast Euroopa väärtusruumis*. <http://www.epl.ee/artikkel/375923>
- Torvi, Kai (2003): *Kumppanit Euroopan unionissa*. Suomalaisten ja virolaisten ajatuksia toisistaan. EVA. http://www.eva.fi/files/310_kumppanit_euroopan_unionissa.pdf
- Zetterberg, Seppo (2004): *Samaa sukua, eri maata*. Viro ja Suomi – historiasta huomiseen. Yliopistopaino. http://www.eva.fi/files/459_Samaasukuascreen04.pdf

Liite 1. Määrällisen analyysin koodausrunko

MUUTTUJAT

1. Päivämäärä

2. Artikkelin koodi (lehti + järjestysnumero)

EPL Eesti Päevaleht PM Postimees SLO SL-Õhtuleht

3. Juttutyypit

1. Pääkirjoitus
2. Kolumni tai muu kantaa ottava artikkeli tai mielipide
3. Etusivun uutinen
4. Uutinen
5. Ajankohtaiseen aiheeseen liittyvä taustoittava artikkeli, reportaasi tai haastattelu
6. Muu

4. Aihepiiri

0. Talous (myös verotus, hinnat, maatalous, kauppa)
1. Yhteiskunta ja politiikka (myös turvallisuuspolitiikka, EU, lainsäädäntö)
2. Arkielämä (sosiaalisfääri, kuluttaja-asiat, kansalaisyhteiskunta, human interest)
3. Suomen ja Viron suhteet (vierailut ja sopimukset, suhteita käsittelevät kirjoitukset)
4. Kulttuuri, tiede
5. Urheilu
6. Rikokset ja onnettomuudet
7. Matkailu
8. Ympäristö ja luonto

5. Jutun koko

1. Pätkä: 1-2 palstaa, karkeasti arvioiden alle 10 palstasenttiä
2. Pikku-uutinen: koko pikkujutun ja postikorttikoon (10x15 cm) välissä
3. Keskisuuri: koko karkeasti arvioiden edellisen ja A4-arkin välissä
4. Iso juttu: suurempi kuin A4

6. Lukijapalautteen määrä

1. yli 100 kommenttia
2. 20-100 kommenttia
3. alle 20 kommenttia
4. ei palautetta

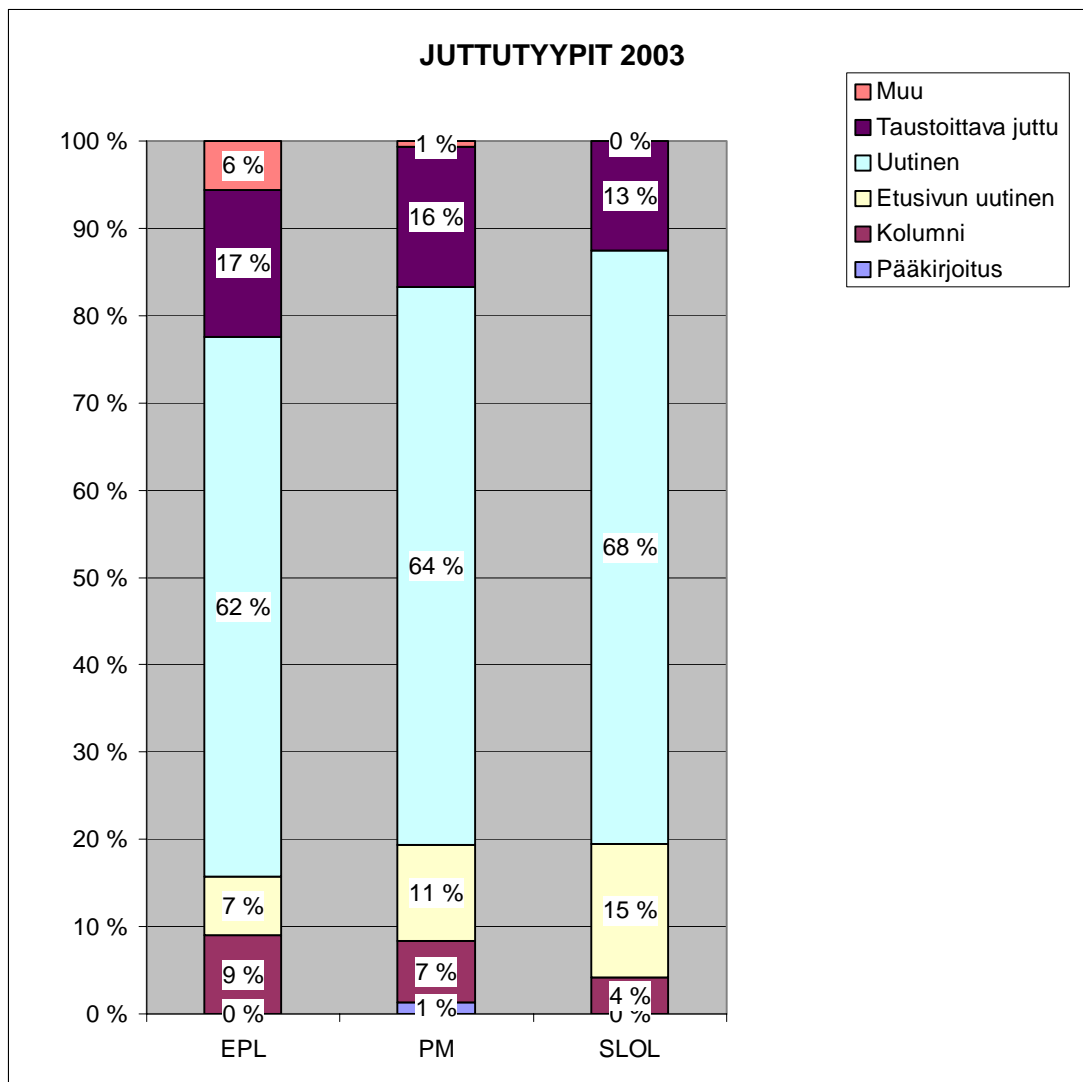
7. Asenne

1. Negatiivinen
2. Positiivinen
3. Ristiriitainen
4. Neutraali

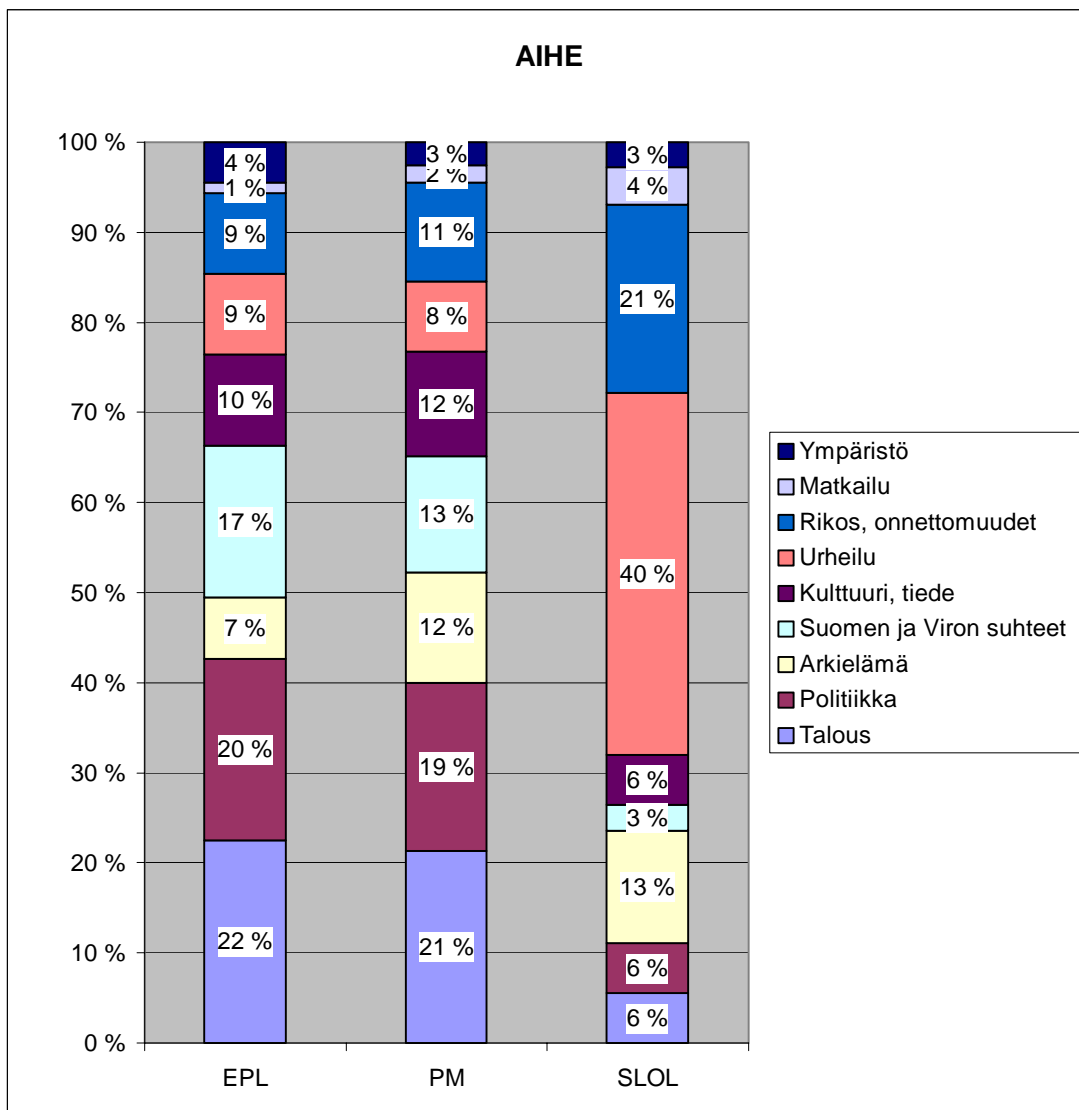
8. Lähde

1. Lehden oma toimittaja
2. Vakituinen avustaja Suomessa
3. Suomalainen lehti tai uutistoimisto
4. Virolainen lehti tai uutistoimisto
5. Muu

Liite 2. Määrällisen sisällönerittelyn tulokset taulukoina

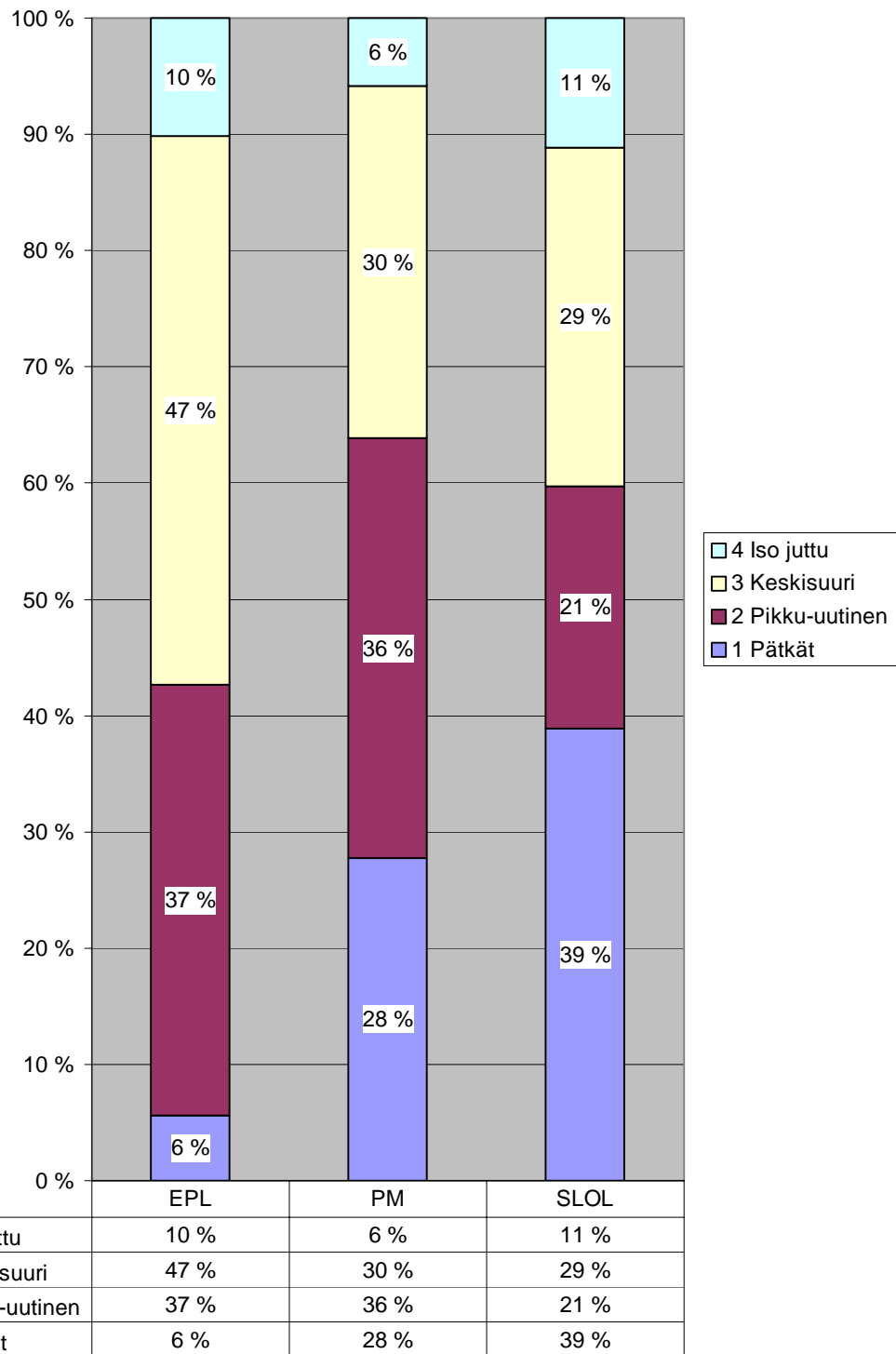

Juttutyypit 2003	EPL		PM		SLLO	
Pääkirjoitus	0	0 %	2	1 %	0	0 %
Kolumni	8	9 %	11	7 %	3	4 %
Etusivun uutinen	0	0 %	17	11 %	11	15 %
Uutinen	50	56 %	99	64 %	49	68 %
Taustoittava juttu	28	31 %	25	16 %	9	13 %
Muu	3	3 %	1	1 %	0	0 %
	89	100 %	155	100 %	72	100 %

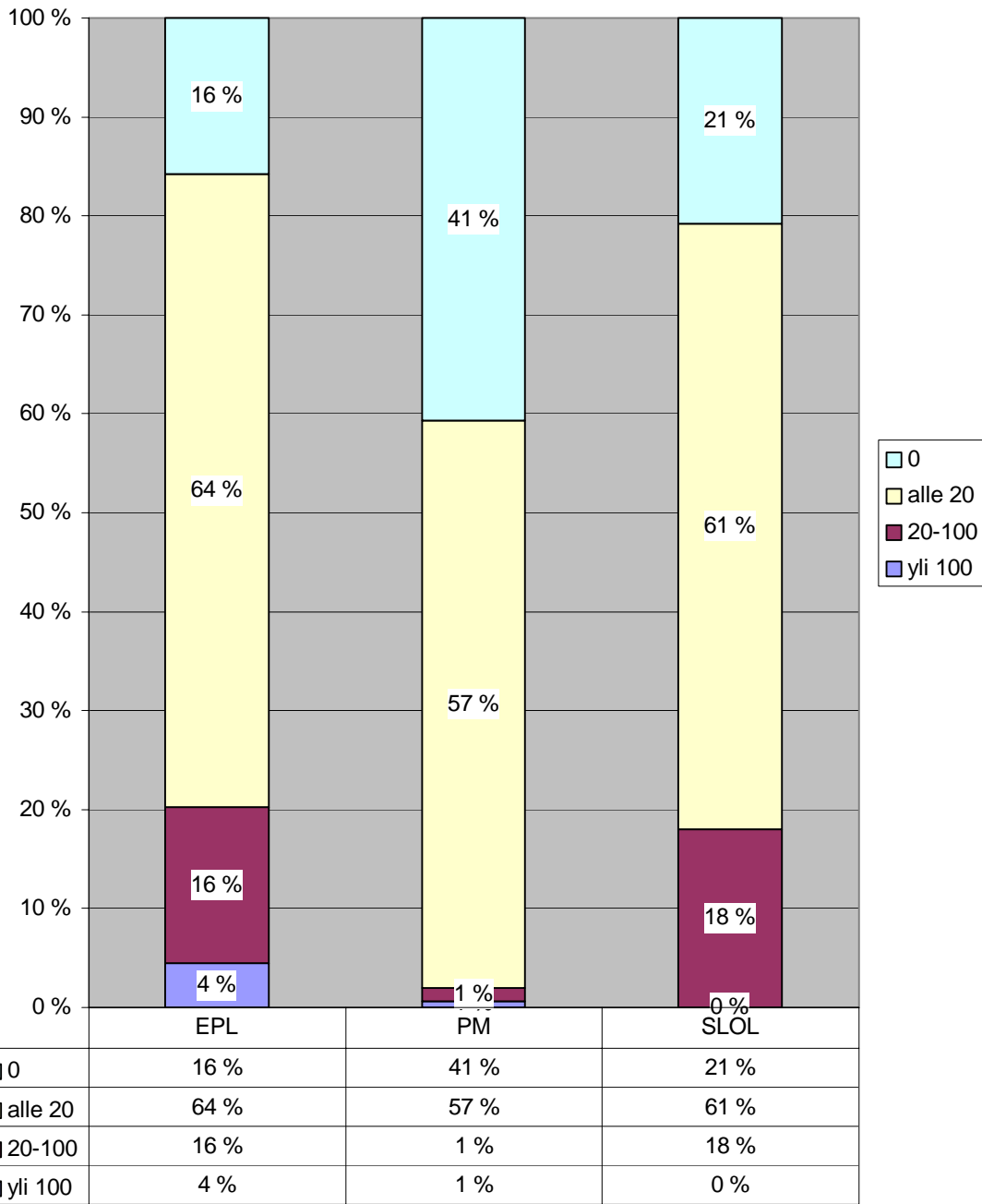

Aiheet	Eesti Päevaleht		Postimees		SL Õhtuleht	
Talous	20	22 %	33	21 %	4	6 %
Poliitika	18	20 %	29	19 %	4	6 %
Arkielämä	6	7 %	19	12 %	9	13 %
Suomen ja Viron suhteet	15	17 %	20	13 %	2	3 %
Kulttuuri, tiede	9	10 %	18	12 %	4	6 %
Urheilu	8	9 %	12	8 %	29	40 %
Rikos, onnettomuudet	8	9 %	17	11 %	15	21 %
Matkailu	1	1 %	3	2 %	3	4 %
Ympäristö	4	4 %	4	3 %	2	3 %
	89	100 %	155	100 %	72	100 %

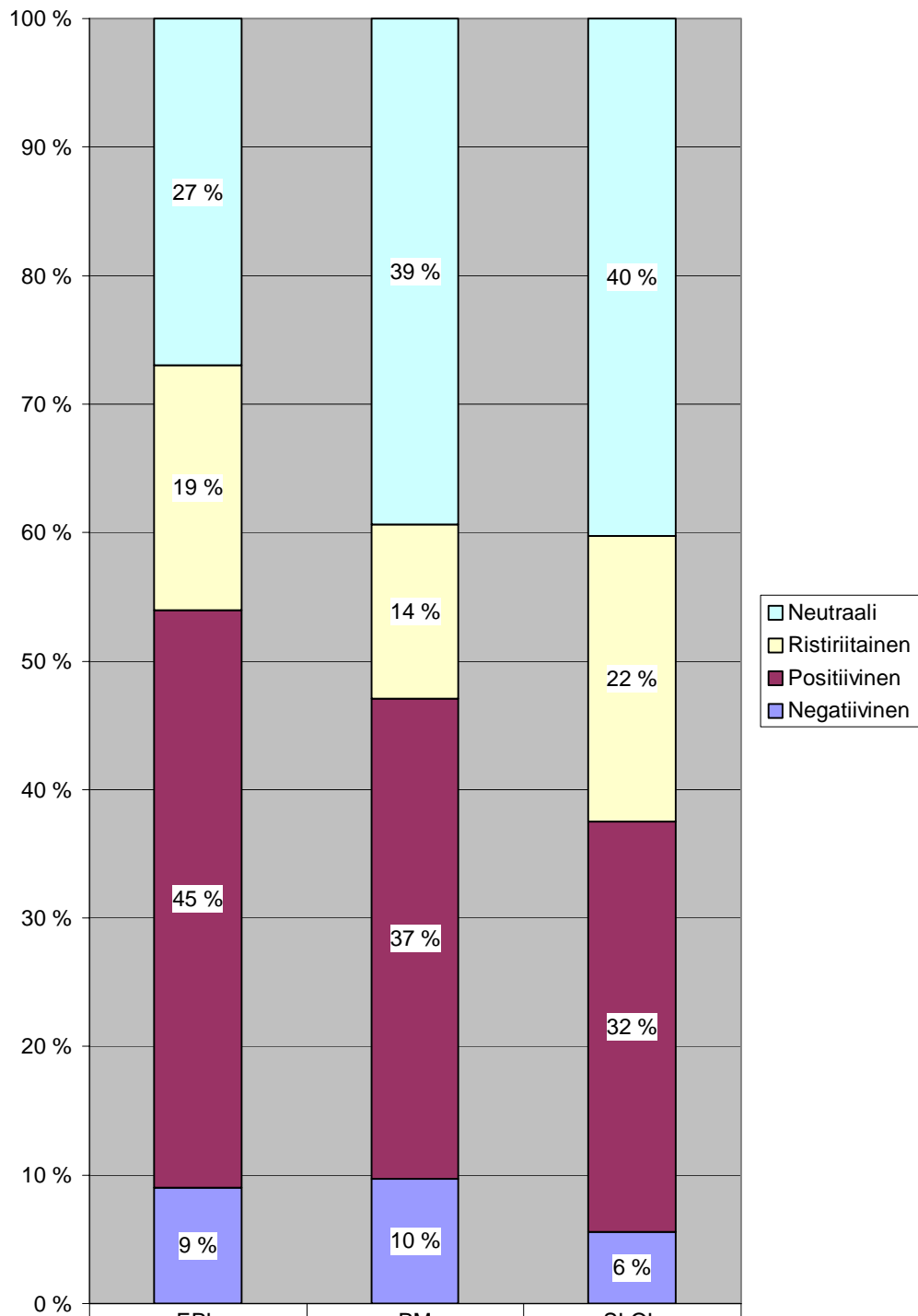
JUTUN KOKO

LUKIJAPALAUTE

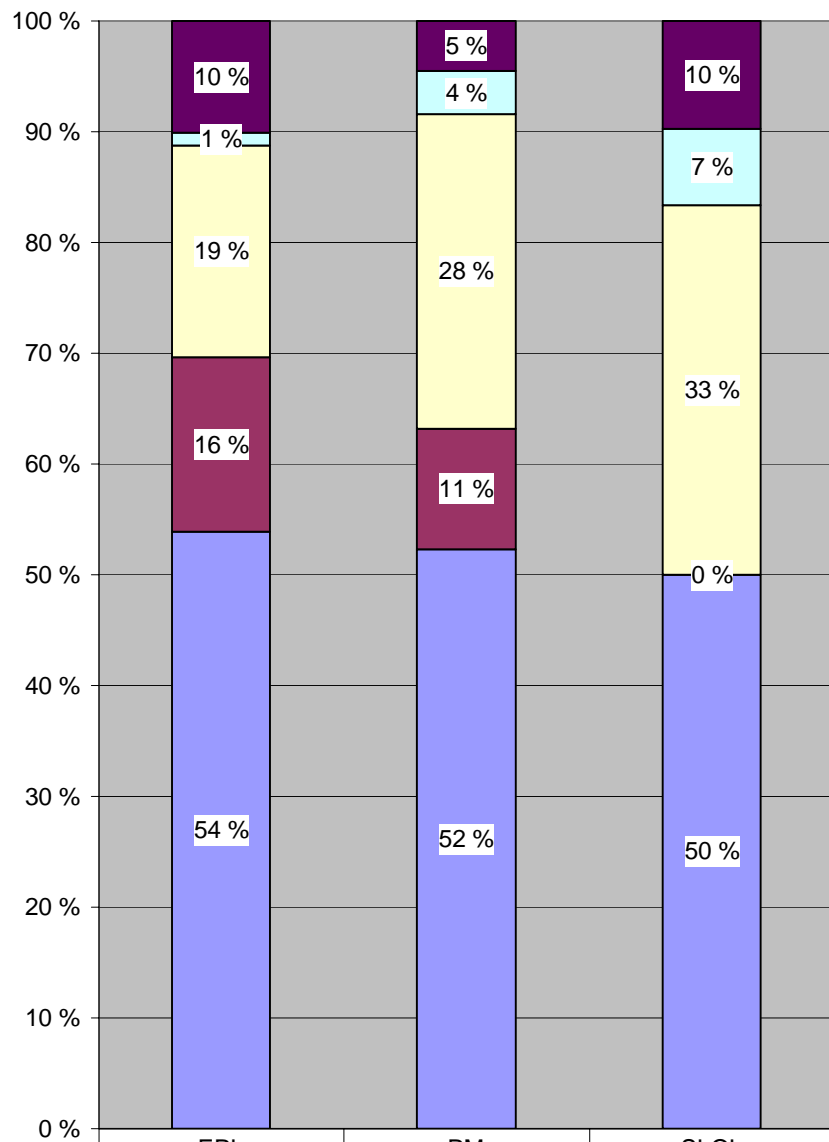

SUHTAUTUMINEN

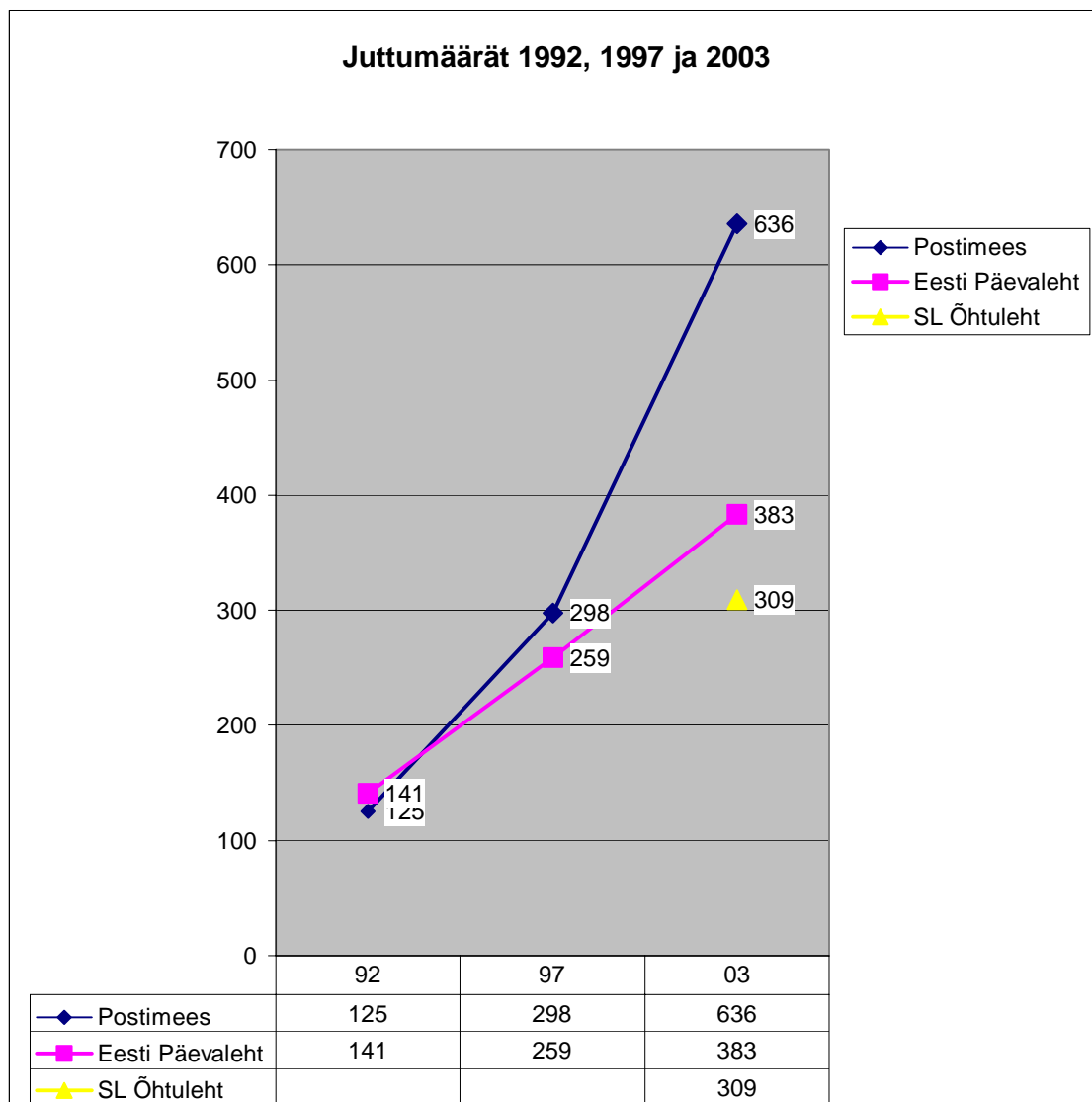
	EPL	PM	SLOL
Neutraali	27 %	39 %	40 %
Ristiriitainen	19 %	14 %	22 %
Positiivinen	45 %	37 %	32 %
Negatiivinen	9 %	10 %	6 %

LÄHDE

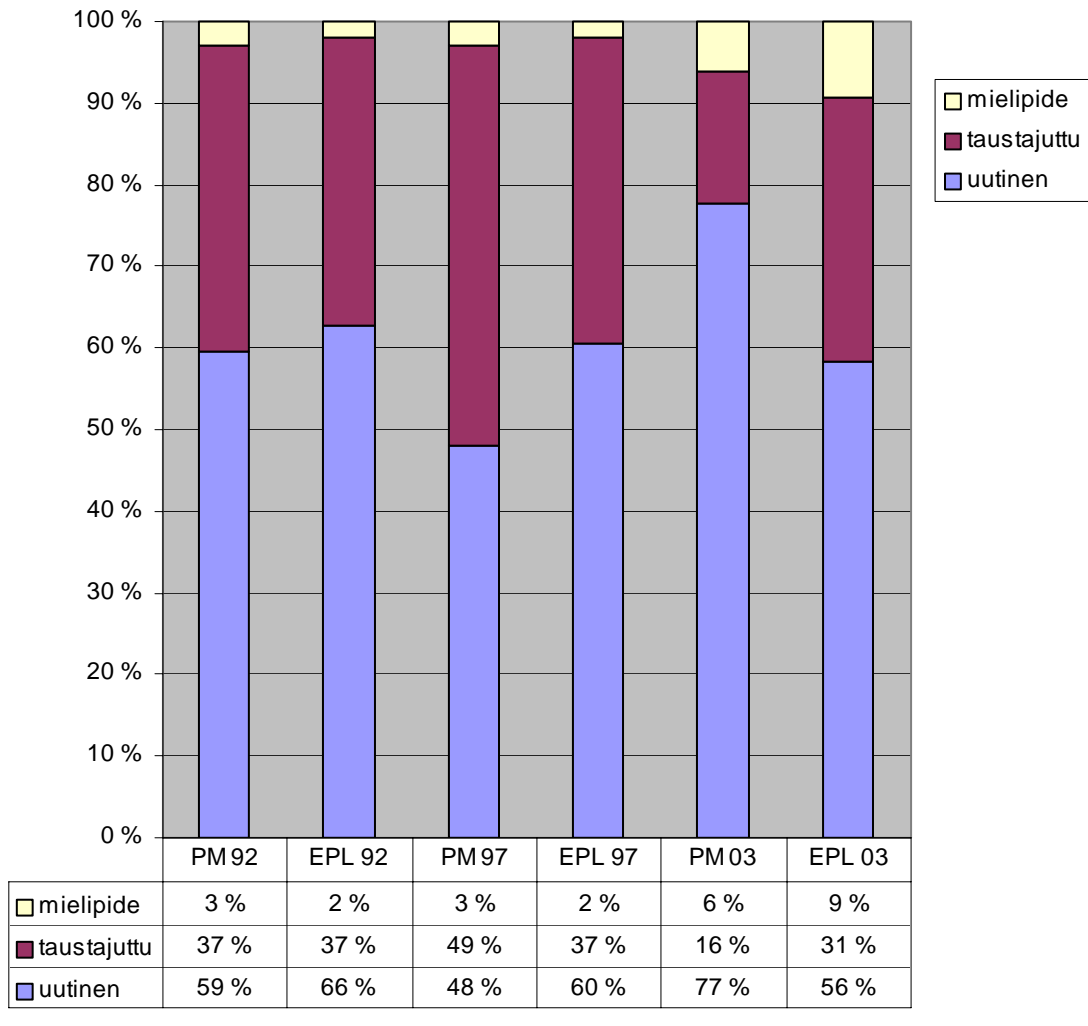

	EPL	PM	SLOL
■ Muu	10 %	5 %	10 %
□ Virolainen lehti tai uutistoimisto	1 %	4 %	7 %
□ Suomalainen lehti tai uutistoimisto	19 %	28 %	33 %
■ Vakituinen avustaja Suomessa	16 %	11 %	0 %
■ Lehden oma toimittaja	54 %	52 %	50 %

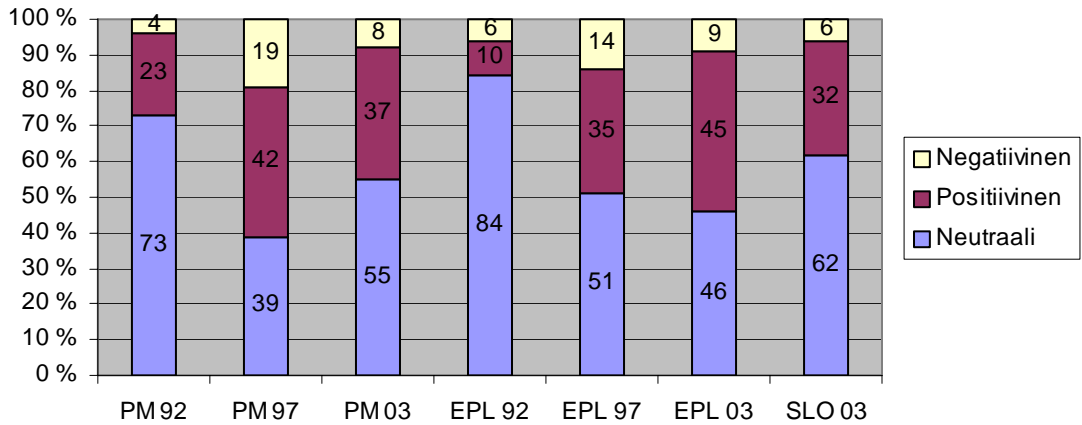
Liite 3. Vuosien 1992, 1997 ja 2003 tulosten vertailu

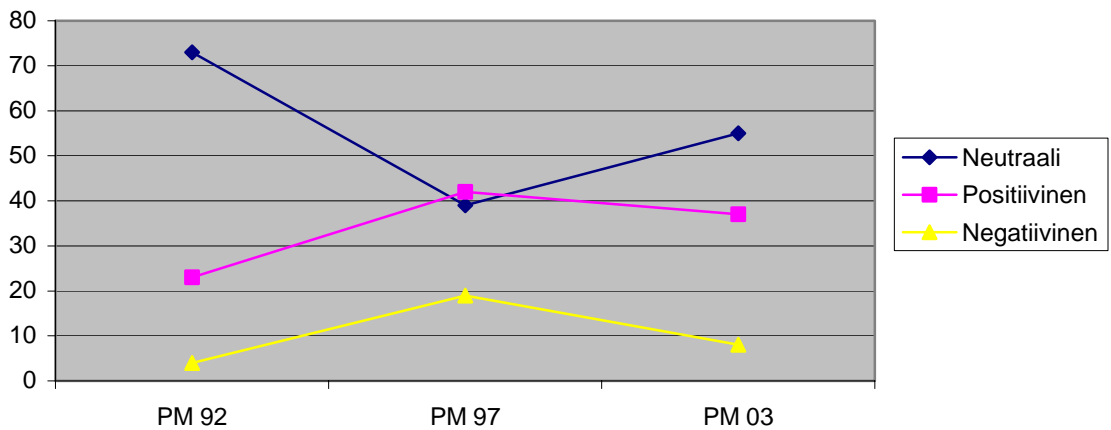
Juttutyypit 1992,1997 ja 2003

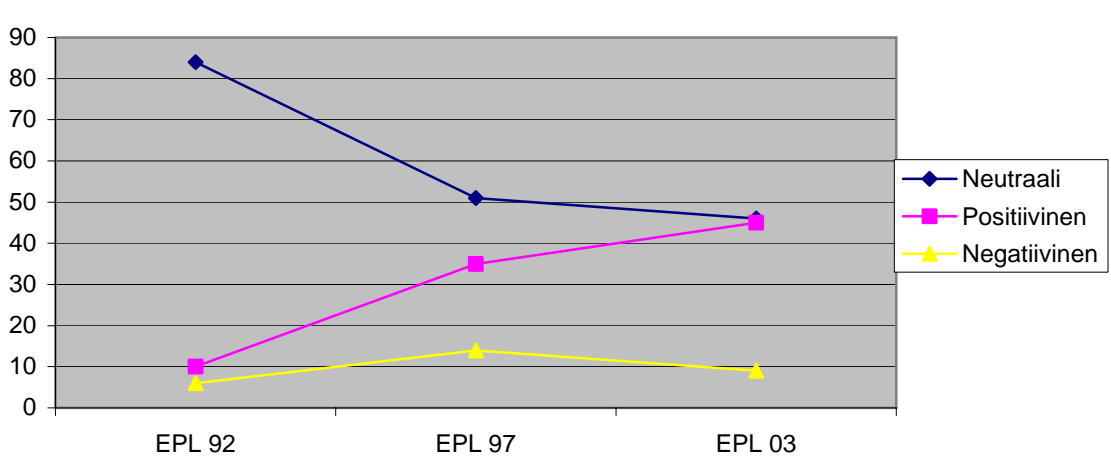
Suhtautuminen 1992, 1997 ja 2003

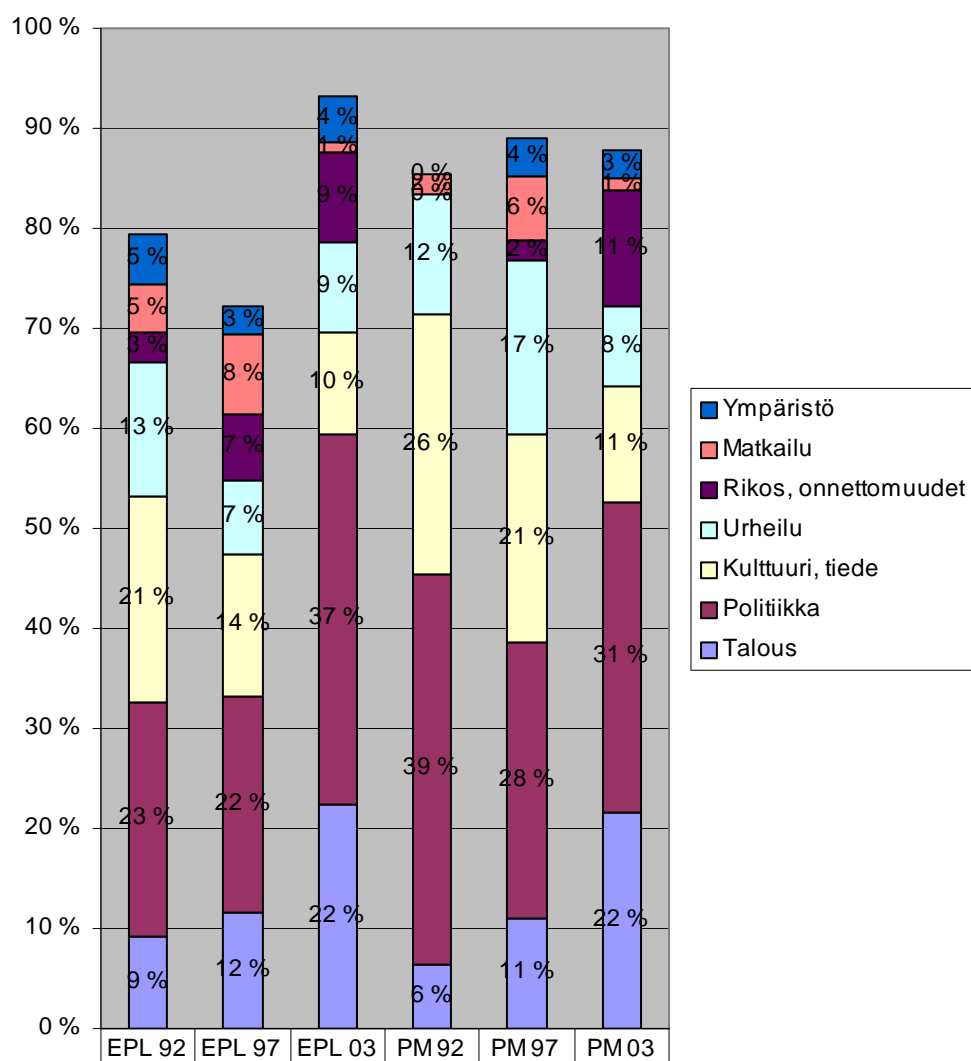
Suhtautuminen Postimees-lehdessä 1992, 1997 ja 2003

Suhtautuminen Eesti Päevalehdessä 1992, 1997 ja 2003

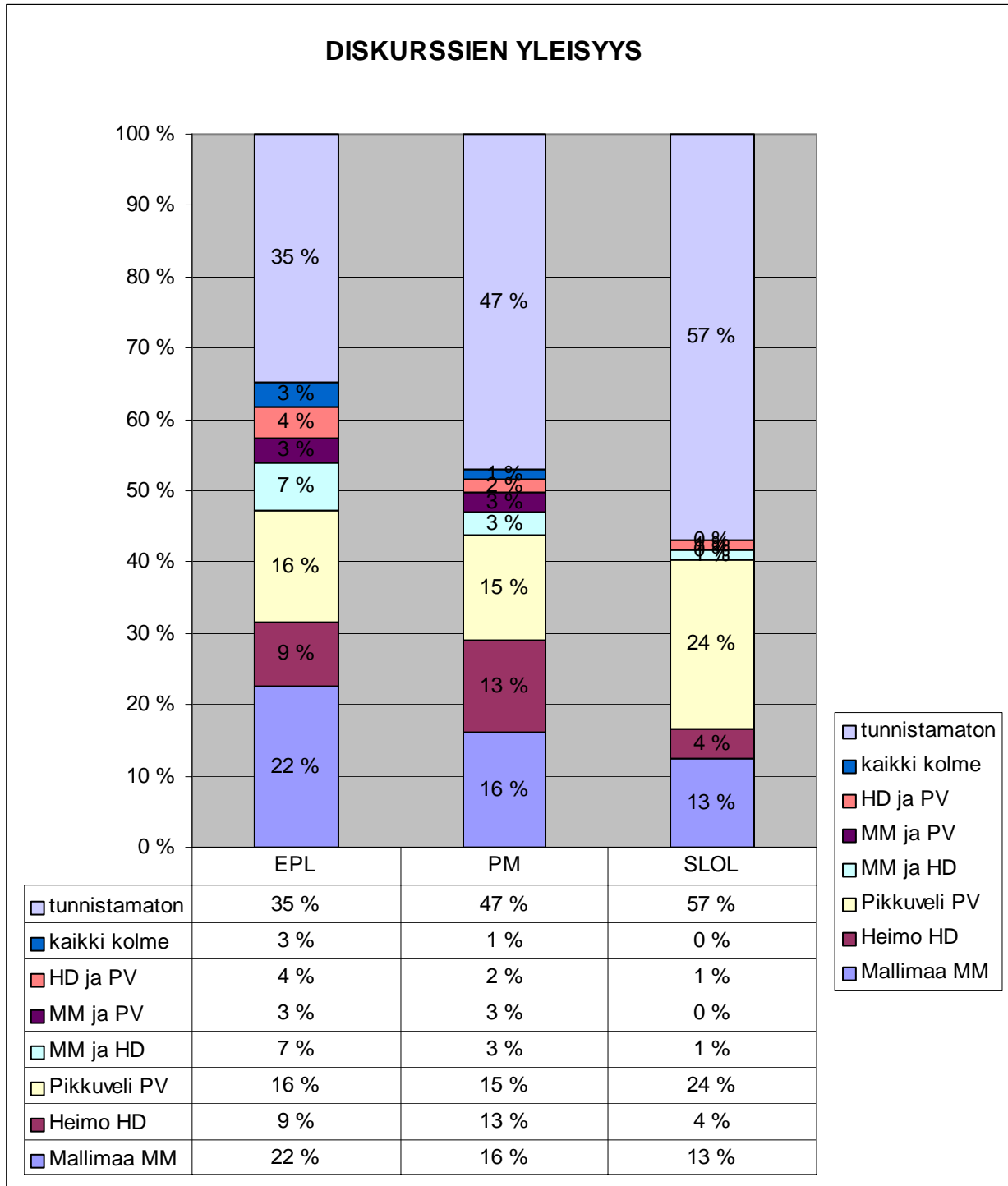

Aiheet 1992, 1997 ja 2003

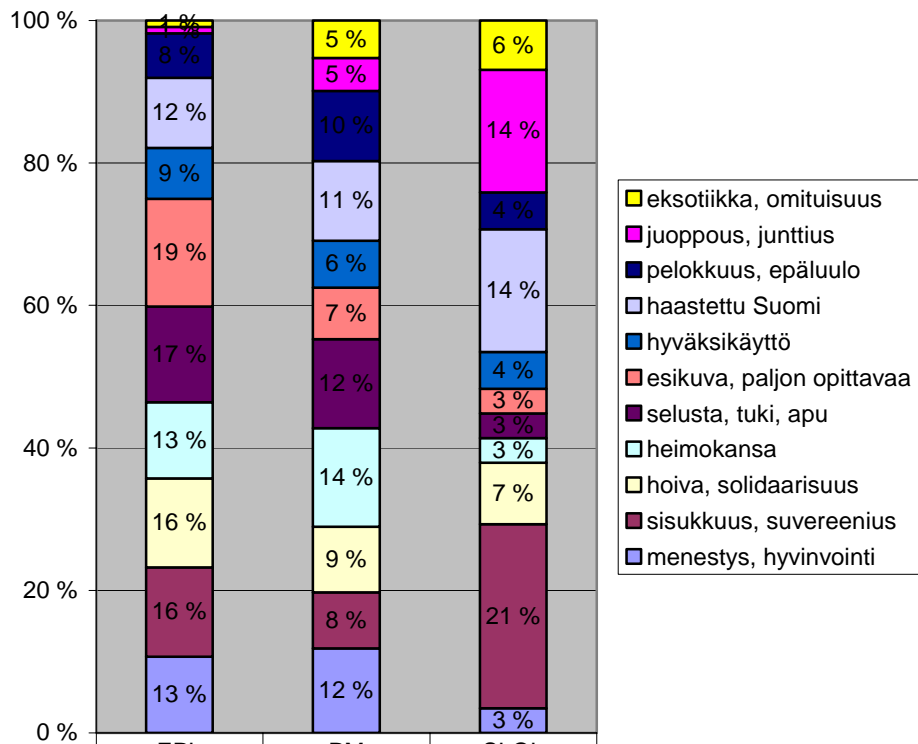

	EPL 92	EPL 97	EPL 03	PM 92	PM 97	PM 03
Ympäristö	5 %	3 %	4 %	0 %	4 %	3 %
Matkailu	5 %	8 %	1 %	2 %	6 %	1 %
Rikos, onnettomuudet	3 %	7 %	9 %	0 %	2 %	11 %
Urheilu	13 %	7 %	9 %	12 %	17 %	8 %
Kulttuuri, tiede	21 %	14 %	10 %	26 %	21 %	11 %
Politiikka	23 %	22 %	37 %	39 %	28 %	31 %
Talous	9 %	12 %	22 %	6 %	11 %	22 %

Liite 4. Diskurssien yleisyys ja painopisteet

PAINOTTUMINEN

	EPL	PM	SLOL
■ eksotiikka, omituisuus	1 %	5 %	6 %
■ juoppous, junttius	1 %	5 %	14 %
■ pelokkuus, epäluulo	8 %	10 %	4 %
■ haastettu Suomi	12 %	11 %	14 %
■ hyväksikäyttö	9 %	6 %	4 %
■ esikuva, paljon opittavaa	19 %	7 %	3 %
■ selusta, tuki, apu	17 %	12 %	3 %
■ heimokansa	13 %	14 %	3 %
■ hoiva, solidaarisuus	16 %	9 %	7 %
■ sisukkuus, suvereenius	16 %	8 %	21 %
■ menestys,	13 %	12 %	3 %